

JUSTITIEOMBUDSMANNENS

ÄMBETSBERÄTTELSE

afgifven vid lagtima riksmötet år 1911;

samt

Tryckfrihetskommitterades berättelse.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

1911.

INNEHÅLL.

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse.

	Sid.
Inledning	1
Redogörelse för åtal, anställda mot:	
1) länsmannen K. E. W. Lundström, för fel vid utmätning (forts. från ämbetsber. till 1908 års Riksdag, sid. 37 o. f.).....	3
2) auditören B. de Maré, för otillbörligt yttrande i krigsrätt (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 84 o. f.)	4
3) kyrkoherden H. Wallentin, för otillbörligt yttrande vid en mantalsskrifningsförrättning (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 75 o. f.)	5
4) stadsfogden C. A. Nyborg, för felaktig tillämpning af 40 § utsökningslagen (forts. från ämbetsber. till 1909 års Riksdag, sid. 25 o. f.).....	5
5) kontraktsprosten J. D. Laurell, för lagstridigt begrafningssätt (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 99 o. f.).....	5
6) kyrkoherden Ch. G. Barclay, för obehörig vägran att förrätta jordfästning (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 88 o. f.).....	6
7) polismästaren J. Palm, för kränkning af yttrande- och församlingsfriheten (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 21 o. f.)	7
8) stadsfogden O. A. Forssell, för dröjsmål med utmätt egendoms försäljning (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 13 o. f.)	7
9) folkskoleinspektören F. E. Svedberg, för felaktig reseräkning (forts. från ämbetsber. till 1910 års Riksdag, sid. 42 o. f.).....	8
10) länsmannen O. J. Sundelin, för obehörig försäljning af utmätt lös egendom...	9
11) rådmannen A. Dahl, i fråga om förseelse mot tryckfrihetsförordningen.....	14
12) t. f. borgmästaren N. Sonesson m. fl., för kränkning af församlingsfriheten ...	20
13) kyrkoherden J. Olsson Spolène, för oloflig frånvaro från tjänstgöringsort... ..	26
14) borgmästaren C. Th. Bergstrand, för ofullständiga domböcker, protokoll, rotlar m. m.	29
15) öfversten N. G. Hallström, för obehöriga förskott från underlydande redogörare	33
16) öfversten G. Torén, för obehörig kritik af ett krigsrättsutslag	40
17) borgmästaren C. H. Ramsay m. fl., för kränkning af församlingsfriheten	43
18) borgmästaren J. E. Behmer m. fl., för oriktig straffsammanläggning	48
19) borgmästaren Th. Wettervik m. fl., för kränkning af församlingsfriheten.....	50
20) kyrkoherden N. J. Kihlgren, i fråga om smädlig affattning af kyrkostämmaprotokoll	54
21) polisöfverkonstapeln C. E. Schwang m. fl., för obehörigt införande och kvarhållande å polisstation	58

	Sid.
22) e. o. notarien S. Klingberg, för felaktiga beslut rörande straff för tjufnadsbrott, delgifning af uppskofsbeslut, fullföljd af talan och vittnes afhörande...	72
23) borgmästaren J. Karlsson m. fl., för hörande af målsägare som vittnen	75
24) distriktslandtmätaren S. Frigell, för fel vid vägdelningsförrättning	81
25) kronofogden C. V. Sundberg, för felaktig verkställighet af utslag i hyresmål...	85
26) öfverdirektören F. Wijnblad, för bestraffning af e. o. tjänsteman, i annan ordning än tryckfrihetsförordningen föreskrifver, för tryckt skrifts innehåll ..	89
Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal:	
1. Obehörigt ingrepp i en persons frihet	101
2. Fråga om delgifning af uppskofsbeslut	105
3. Besvär öfver kyrkoråds beslut i afseende å varning för oenighet i äktenskap m. m.	107
4. Stämpel vid gäfvä	110
5. Felaktig behandling af ett inteckningsärende	111
6. Förmyndareförordnande utfärdadt för person, som ej uppnått föreskrifven ålder	112
7. Dröjsmål med protokolls tillhandahållande	113
8. Länsman rättegångsombud för svarande i brottmål	115
9. Forum för ansökan om kvarstad å fartyg	116
10. Vårdslöshet i afseende å upprättande af kostnadsfördelningslängd för ett vattenafledningsföretag	117
11. Nedrifning af ett uppsatt meddelande	119
12. Kontrollen öfver efterlefnaden af näringsfrihetsförordningens bestämmelser...	120
13. Uraktlätenhet att hänvisa tilltalad till annan domstol för fortsatt rannsaking	120
14. Obehörigen meddeladt förordnande om handräckning för beslagtagande af tryckt skrift	123
15. Stället, där tvångsarbete skall verkställas	126
16. Dröjsmål med förhör enligt 3 § 2 mom. i lösdrifvarlagen	129
17. Felaktig slutdag vid straffverkställighet	130
18. Felaktighet vid verkställighet af bötesstraff	131
19. Felaktigt förfarande vid verkställighet af fängelsestraff	132
20. Dröjsmål med verkställighet af straff	134
21. Felaktig tillämpning af bestämmelserna i 10 kap. 5 och 6 §§ strafflagen ..	136
22. Felaktighet vid ådömande af böter för utevaro från inskrifning med värnplikttige	137
23. Införpassning till fängelse, innan utslag vunnit laga kraft	137
24. Obehörig häktning för brott emot 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen	139
25. Dröjsmål med anmälan om häktning	148
26. Felaktig uppfattning rörande delaktighet i tjufnadsbrott	149
27. Utmätning utan föregången underrättelse m. m.	154
28. Handläggning af mål å annan dag än den, hvartill målet blifvit utsatt	157
29. Förfalskning af två intyg bedömd såsom två brott och ej såsom ett brott eller fortsatt brott	160
30. Dröjsmål med rannsaking	162
31. Uppskof med mål för protokolls företeende	163
32. Betänketid vid nöjdförklaring	165
33. Obehörig försäljning af utmätt gods m. m.	167
34. Verkställighet af hofrätts dom	168

	Sid.
35. Innehållet af domares eller domstols bevis om utslag rörande häktad	172
36. Fråga om lagligheten af förbud vid vite mot föredrag och sammankomster å allmänna vägar	178
Framställningar till Kungl. Maj:t angående:	
1) ändring af lagen om bodelning vid äktenskapsskillnad m. m. den 1 juli 1898	181
2) ändring af bestämmelserna om skillnad i äktenskap på grund af blodskam ...	182
3) ändring af 14 § konkurslagen	183
4) ändring af gällande bestämmelser om öfverlämnande till vederbörande anatomi- ska institutioner af lik efter själfmördare m. m.	184
5) förtydligande af 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen	186
6) förtydligande af gällande föreskrifter om utlännings äktenskap i Sverige	189
7) ändring af lagen angående lösdrifvares behandling	195
8) förbättrade aflöningsförhållanden för juridiskt bildade biträden hos härads- höfdingarna m. m.	199
9) ändring af förordningen angående stämpelafgiften den 18 september 1908 ...	211
10) ändring eller förtydligande af bestämmelserna i 1 § af förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämmning	214
11) ändring i instruktionen för landshöfdingarna den 10 november 1855	216
12) ändring af stadgandet i 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen	220
13) ändring af 100 § utsökningslagen	223
14) ändring eller förtydligande af bestämmelserna i 39 § af kyrkostämmoför- ordningen	227
15) ändring i lagen angående handelsregister m. m. den 13 juli 1887	233
16) rätt för t. f. domhufvande att emot säkerhet af borgen, hos hvilken läns- styrelse den än ställts, på kredit utbekomma stämplat i statskontoret	238
17) förening af tingslagen i Södertörns domsaga	241
Redogörelse för den vidare behandlingen af åtskilliga af justitieombudsmannen hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar:	
1. Domstolarnas arkiv m. m.	244
2. Stället för fängelsestraffs verkställande	246
3. Tolkning i visst afseende af instruktionen för rikets allmänna kartverk den 7 april 1906	250
4. Brottmålsdomarebefattningarna	252
5. Skyndsammare handläggning i hofrätt af s. k. deserta mål	253
6. Obehörigt begagnande å aktiebolags sida af handelsbolags eller enskild näringsidkares firma	253
7. Fråga om rösträtt vid bolagsstämma för aktie, å hvilken icke fullgjorts för- fallen inbetalning	254
8. Tiden för aktieboks uppläggande	254
9. Forum för åtal angående underlåtenhet af ledamot i styrelse för aktiebolag eller likvidator för sådant bolag att till aktiebolagsregistret göra föreskrifna anmälningar	255
10. Förening af tingslagen i Medelpads västra domsaga	255
11. Instruktionen för stationsföreståndare vid statens järnvägar	256
12. Anordningen af fångtransporter	256
13. Ordningen för återbetalning af revisionsskilling	257
Anmärkningar angående lagskipningen m. m.	
1. Tillämpningen af lagen om villkorlig dom	260

	Sid.
2. Tillämpning, i afseende å disciplinstraff, af bestämmelserna i 5 § af lagen den 22 juni 1906 angående villkorlig straffdom.....	261
3. Lagfart, meddelad på ett sätt, som kan medföra kringgående af bestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom den 4 maj 1906	265
4. Tolkning af 139 § utsökningslagen	266
5. Vittnesersättning utdömd med lägre belopp än som medgifvits af den part, hvilken påkallat vittnens hörande	268
6. Tolkning af 12 och 13 §§ i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, i hvad angår befogenhet för Konungens befallningshafvande att bestämma platsen för försäljningsställe	269
7. Förfarandet med för fylleri omhändertagna personer	272
8. Om betydelsen af uttrycket »fängelseföreståndare»	274
Framställning till Riksdagen om ändring af 139 § utsökningslagen	275
Framställning till Riksdagen om ändring af § 42 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 äfvensom af § 44 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863	281
Framställning till Riksdagen om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål	284
Ämbetsresor m. m. under år 1910	298
Handlagda klagomål och anställda åtal	299
Angående lagförklaring enligt 19 § regeringsformen	300
Angående förteckningar öfver Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t	300

Berättelse af kommitterade till tryckfrihetens vård	301
---	-----

Bilagor till justitieombudsmannens ämbetsberättelse.

A. Förteckning öfver Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t.	Sid. i bil.
I. Förteckning på Riksdagens år 1910 till Kungl. Maj:t aflåtna skrivelser, jämte anteckningar om de åtgärder, som under nämnda år vidtagits i anledning af samma skrivelser	5
II. Särskild förteckning på sådana i förteckningen under I upptagna ärenden, som vid utgången af år 1910 i sin helhet eller till någon del icke hos Kungl. Maj:t förevarit till slutligt afgörande	37
III. Förteckning på ärenden, som hos Kungl. Maj:t anhängiggjorts genom skrivelser före år 1910 men vid 1909 års slut varit i sin helhet eller till någon del oafgjorda, jämte uppgifter om den behandling, dessa ärenden undergått år 1910	41
Tabell, upptagande Riksdagens år 1910 till Kungl. Maj:t aflåtna skrivelser	74
B. Uppgifter om justitieombudsmansämbetet 1810—1910	1

Till RIKSDAGEN.

Jämlikt § 14 i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion får jag härmed vördsamt afgifva redogörelse för justitieombudsmansämbetets förvaltning sistförflutna år.

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1911 års Riksdag.

Den 1 mars hade jämnt ett sekel förflutit, sedan det genom 1809 års regeringsform inrättade justitieombudsmansämbetet trädde i verksamhet.

Vid 1907 års Riksdag gjorde jag med hänvisning till den sålunda stundande hundraårsdagen framställning om beviljande af medel till utarbetande af en utförlig historik öfver justitieombudsmansämbetets förvaltning under det första seklet af detta ämbetes tillvaro.

I denna min framställning anförde jag, bland annat, följande:

»En systematiskt uppställd, historisk framställning af hvad detta ämbete verkat under de första hundra åren af dess tillvaro skulle säkerligen ur många synpunkter vara af det allra största intresse. Utan tvifvel skulle en dylik historik vara af värde både för ämbetets innehafvare och för dem, som det åligger att granska justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. Men därutöfver skulle historiken sannolikt blifva en i många fall nyttig uppslagsbok för domare och andra ämbetsmän. Den stora allmänheten skulle vidare i historiken hafva en pålitlig måttstock för bedömandet af värdet utaf den institution för öfvervakande af lagarnas helgd samt för befordrande af framsteg och enhet i lagstiftning, lagskipning och förvaltning, som man med justitieombudsmansämbetets inrättande velat skapa. Slutligen skulle historiken förvisso bilda ett värdefullt material för besvarande af till äfventyrs uppkommande frågor om ändringar i justitieombudsmannens instruktion.

Den sålunda ifrågasatta historiken borde enligt min mening innehålla en fullständig redogörelse för justitieombudsmansämbetets tillkomst, för de bestämmelser, som angående ämbetet meddelats i grundlag eller särskild författning, äfvensom för beslutade eller ifrågasatta ändringar i dylika stadganden. Vidare torde i historiken böra lämnas biografiska och karaktäristiska meddelanden om ämbetets innehafvare under den tidsperiod, som är i fråga. Arbetets hufvudsakliga del borde innehålla en framställning af de åtgärder, som justitieombudsmannen vidtagit på grund af det honom tillerkända initiativ i fråga om lagstiftningen, äfvensom en redogörelse för justitieombudsmannens ämbetsverksamhet såsom åklagare. Slutligen torde i historiken jämväl böra omförmälas viktigare fall, i hvilka justitieombudsmannen funnit anledning till annan åtgärd än åtal, samt sådana klagoskrifter, som icke kunnat föranleda till åtal eller annan särskild ämbetsåtgärd, men likväl varit af större betydelse eller eljest tilldragit sig en allmännares uppmärksamhet.»

Riksdagen biföll min framställning samt bemyndigade fullmäktige i riksgäldskontoret att till justitieombudsmannen, på rekvisition och emot framdeles skeende redovisning, förskottsvis för arbetets utförande utbetala

nödiga medel intill ett belopp af 20,000 kronor att utgå af förslagsanslaget till riksdagskostnader.

Uppdraget att författa ifrågavarande historik lämnade jag, såsom i framställningen var afsedt, åt sekreteraren vid justitieombudsmansexpeditionen. Då han emellertid sedermera förklarat, att han af hälsoskäl vore nödsakad att afsäga sig uppdraget, har jag funnit det omöjligt att inom ursprungligen beräknad tid eller till 1911 års Riksdag få till stånd en historik af afsedd storlek.

Med hänsyn till det intresse Riksdagen visat för saken har jag emellertid ansett mig böra draga försorg om utarbetande af en mindre omfattande historik, hvilken såsom bilaga intagits i denna ämbetsberättelse.

Kostnaderna för denna historik komma naturligtvis att högst väsentligt understiga det belopp, som 1907 års Riksdag för ändamålet anslagit.

Vidare har jag att anmäla, att jag på grund af förfall med stöd af § 25 i nämnda instruktion till ämbetets förrättande påkallat min af Riksdagen utsedde efterträdare, ledamoten af Riksdagens första kammare, häradshöfdingen i Norra Åsbo härads domsaga, filosofie och juris doktorn m. m. Ossian Berger, hvilken af sådan anledning förvaltat justitieombudsmansämbetet under tiden från och med den 26 februari 1910 till och med den 5 påföljande mars.

Efter vedertagen ordning lämnar jag härefter till en början redogörelse för sådana mot ämbets- eller tjänstemän för fel eller försummelse i ämbete eller tjänst anställda åtal, som under år 1910 blifvit slutligen afgjorda eller åtminstone i en instans pröfvade.

Fel vid utmätning.

I ämbetsberättelsen till 1908 års Riksdag (sid. 37 o. f.) redogöres för ett af min företrädare i justitieombudsmansämbetet efter klagomål af Betty Vilhelmina Pettersson anbefalldt åtal mot länsmannen i Svartlösa härads södra distrikt Knut Wilhelm Enoch Lundström för fel vid utmätning. Åtalet anställdes vid Svartlösa häradsrätt, som meddelade utslag i målet den 26 augusti 1907, hvarefter besvär hos Svea hofrätt anfördes såväl af Lundström som af Betty Vilhelmina Pettersson.

För hofrättens utslag i målet, som meddelats den 1 juni 1908, redogöres i ämbetsberättelsen till 1909 års Riksdag (sid. 7 o. f.), och framgår äfven af

nämnda ämbetsberättelse, att hofrättens utslag genom besvär hos Kungl. Maj:t öfverklagats af både Lundström och Betty Vilhelmina Pettersson.

Dessa besvär blefvo af Kungl. Maj:t pröfvade genom utslag *den 11 januari 1910*.

Kungl. Maj:t förklarade sig därvid till en början ej finna skäl att bifalla en af Lundström hos Kungl. Maj:t framställd anhållan om vittnesförhör.

Beträffande själfva målet fann Kungl. Maj:t ej skäl att göra ändring i hofrättens utslag.*

Otillbörligt yttrande af ledamot i krigsrätt.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag (sid. 84 o. f.) utvisar, att jag uppdragit åt krigsfiskalen att inför krigshofrätten anställa åtal mot auditören vid flottans station i Karlskrona B. de Maré, för att denne såsom ledamot af stationskrigsrätten i Karlskrona på ett ärekränkande sätt uppträdt emot e. o. notarien Povel Grönvall, som biträdt vederbörande svarande i ett af stationskrigsrätten handlagdt mål.

Redogörelsen för berörda åtal gifver vid handen, att krigshofrätten genom utslag den 6 november 1909 dömt auditören de Maré att för det oförstånd i domarämbetets utöfning, han i anmärkta hänseendet visat, böta 25 kronor, äfvensom att de Maré sökt ändring i utslaget genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Dessa besvär äro numera pröfvade af Kungl. Maj:t, som genom utslag *den 10 februari 1910* förklarat sig ej finna skäl att göra ändring i krigshofrättens utslag. Kungl. Maj:t har tillika förpliktat de Maré att godtgöra Grönvall dels kostnad för hans förklaring hos Kungl. Maj:t 65 kronor, dels ock hvad som åtginge till lösen af Kungl. Maj:ts utslag.

* I målets afgörande deltog fem justitieråd, som alla voro ense om beslutet rörande Lundströms begäran om vittnesförhör. Beträffande åter själfva målet bestämdes utgången af tre justitieråd, hvaremot två justitieråd voro skiljaktiga. Ett justitieråd yttrade nämligen, med instämmande af ett annat justitieråd: »Jag finner ej skäl att i anledning af Petterssons besvär göra ändring i hofrättens utslag. Vidkommande den af Lundström i målet fullföljda talan finner jag ej skäl göra annan ändring i hofrättens utslag, än att, enär vid jämförelse mellan den å ömse sidor i målet förebragta utredning det icke kan anses tillförlitligen ådagalagdt, att värdet å ifrågavarande lägenhet vid tiden för utmätningen skäligen bort sättas högre, än häradsrätten antagit, eller 3,390 kronor, beloppet af det skadestånd, Lundström skall till Pettersson utgifva, af mig bestämmas till allenast 4,400 kronor jämte ränta därå enligt den af domstolarna stadgade grund.»

Otillbörligt yttrande af kyrkoherde.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag (sid. 75 o. f.) utvisar, att domkapitlet i Göteborgs stift genom utslag den 15 september 1909 på ett af mig anställdt åtal dömt kyrkoherden Herman Wallentin till varning, för det han vid en mantalsskrifningsförrättning fällt ett otillbörligt yttrande gent emot en församlingsbo, samt att Wallentin hos Göta hofrätt öfverklagat domkapitlets utslag.

Genom utslag *den 1 mars 1910* har emellertid hofrätten förklarat sig ej finna skäl att göra ändring i öfverklagade utslaget.

Hofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Felaktig tillämpning af 40 § utsökningslagen.

Min ämbetsberättelse till 1909 års Riksdag innehåller (sid. 25 o. f.) redogörelse för ett åtal mot stadsfogden i Hälsingborg Carl August Nyborg för felaktigt förfarande i ett utmättningsärende. Af denna redogörelse framgår, att rådstufvurätten i Hälsingborg genom utslag den 28 april 1908 lämnat utan bifall den talan, jag vid rådstufvurätten låtit föra mot Nyborg, samt att hofrätten öfver Skåne och Blekinge, hvarest jag låtit anföra besvär i målet, genom utslag den 1 september 1908 dömt Nyborg att för det han förfarit oriktigt i det utmättningsärende, hvarom fråga vore, jämlikt 25 kap. 17 och 22 §§ strafflagen böta 15 kronor. Hofrättens utslag hade sedermera af Nyborg öfverklagats hos Kungl. Maj:t.

Den 5 april 1910 har Kungl. Maj:t meddelat utslag i målet och därvid förklarat sig ej finna skäl att göra ändring i hofrättens utslag.

Lagstridigt begrafningssätt.

Af ämbetsberättelsen till 1910 års Riksdag (sid. 99 o. f.) framgår, att jag inför domkapitlet i Göteborgs stift anställt åtal emot kyrkoherden i Herrestads församling, kontraktsprosten J. D. Laurell, för det han i strid

emot gällande lag förordnat, att en person, som själf beröfvat sig lifvet, skulle jordfästas i stillhet.

I utslag den 15 december 1909 hade domkapitlet väl uttalat den uppfattning, att Laurell i förevarande fall gjort sig skyldig till försummelse i sitt ämbete, men tillika förklarat denna försummelse icke vara af beskaffenhet att föranleda till ansvar, hvarefter advokatfiskalen vid Göta hofrätt på uppdrag af mig hos hofrätten anförde besvär öfver domkapitlets utslag.

I anledning af dessa besvär har hofrätten *den 15 april 1910* meddelat utslag i målet och därvid, enär Laurell genom åtalade förfarandet visat vårdslöshet i sin ämbetsutöfning, pröfvat lagligt att, med upphäfvande af domkapitlets utslag, jämlikt 5 § i lagen om straff för ämbetsbrott af präst och om laga domstol i sådana mål den 8 mars 1889, döma Laurell till varning.

Hofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Obehörig vägran att förrätta jordfästning.

I ämbetsberättelsen till 1910 års Riksdag redogöres (sid. 88 o. f.) för ett af mig emot kyrkoherden i Tossene församling Charles Gustavus Barclay af den anledning anställdt åtal, att han utan stöd af lag vägrat att förrätta en jordfästning, med mindre än att till grafven medförda, florbehängda fackföreningsstandar först aflägsnades. Redogörelsen för åtalet visar, att domkapitlet i Göteborgs stift genom utslag den 10 november 1909 förklarat Barclay icke kunna fällas till ansvar i målet, samt att jag uppdragit åt advokatfiskalen vid Göta hofrätt att hos hofrätten anföra besvär öfver domkapitlets utslag.

De besvär, advokatfiskalen i enlighet med mitt berörda uppdrag anförde, äro numera pröfvade af hofrätten, som genom utslag *den 29 april 1910* utlätit sig: Enär Barclay, så vidt handlingarna visade, saknat giltig anledning att vid ifrågakomna tillfälle, såsom han medgifvit sig hafva gjort, vägra förrätta jordfästningen förr än fackföreningsstandaren aflägsnats, samt hvad Barclay till sitt fredande i målet anförde icke förtjänade afseende, pröfvade hofrätten, jämlikt 5 § i lagen om straff för ämbetsbrott af präst och om laga domstol i sådana mål den 8 mars 1889, lagligt att, med upphäfvande af öfverklagade utslaget, döma Barclay för oförstånd i ämbetsutöfning till varning.

Hofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Kränkning af yttrande- och församlingsfriheten.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag (sid. 21 o. f.) utvisar, att jag inför hofrätten öfver Skåne och Blekinge lätit åtala polismästaren i Hälsingborg Janne Palm, för det han obehörigen upplöst ett af en socialistisk ungdomsklubb anmaldt möte. I detta mål — däri jag alternativt yrkat, att Palm måtte förklaras hafva förfarit i strid emot gällande lag — hade hofrätten genom utslag den 30 mars 1909 dömt Palm att för oförstånd i ämbetet böta 25 kronor, hvarefter Palm genom besvär hos Kungl. Maj:t sökt ändring i hofrättens utslag.

Dessa besvär äro numera pröfvade af Kungl. Maj:t, som genom utslag den 22 juli 1910 utlätit sig: Kungl. Maj:t funne väl, att Palm för sin åtgärd att på sätt som skett upplösa ifrågavarande möte icke ägt stöd i gällande lag; men enär berörda åtgärd med hänsyn till de omständigheter, hvarunder densamma vidtagits, ej vore af beskaffenhet att böra till ansvar såsom för tjänstefel för honom föranleda, pröfvade Kungl. Maj:t rättvist att, med upphäfvande af hofrättens utslag, befria Palm från honom i målet ådömdt ansvar.*

Dröjsmål med utmätt egendoms försäljning.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag innehåller (sid. 13 o. f.) redogörelse för ett af mig emot stadsfogden i Nyköping Olof Alfred Forssell anställt åtal, för det han i strid emot 139 § utsökningslagen dröjt att försälja egendom, som af honom utmåtts för verkställande af en utaf Stockholms rådstufvurätt den 4 juni 1908 meddelad dom, hvarigenom husägaren C. J. L. Åkerlund förpliktats att på grund af växel till fabrikören Johan Viktor Jansson utgifva 1,525 kronor med ränta och kostnader. Redogörelsen för åtalet utvisar, att rådstufvurätten i Nyköping, hvarest åtalet blifvit anställt, genom utslag den 15 mars 1909 dels dömt Forsell att för den anmärkta försummelsen böta 15 kronor dels ock förpliktat honom att till Jansson

* I målets afgörande hos Kungl. Maj:t deltog sju justitieråd, af hvilka fyra omfattade den i Kungl. Maj:ts utslag uttalade meningen. Tre justitieråd voro däremot skiljaktiga och förklarade sig ej finna skäl att göra ändring i hofrättens utslag.

utgifva 1,285 kronor med ränta, äfvensom att med 128 kronor godtgöra Jansson för dennes kostnader å målet. Sedan Svea hofrätt efter besvär af Forssell genom utslag den 11 maj 1909 förklarar sig ej finna skäl vara anfördt, som föranledde ändring i öfverklagade utslaget, hade Forssell anfördt besvär i målet hos Kungl. Maj:t.

Dessa besvär äro numera pröfvade af Kungl. Maj:t, som genom utslag den 17 november 1910 förklarar sig ej finna skäl att göra ändring i hofrättens utslag och tillika förpliktat Forssell att ersätta Jansson hans förklaringskostnad hos Kungl. Maj:t med 25 kronor jämte hvad som åtginge till lösen af Kungl. Maj:ts utslag.*

Felaktig reseräkning.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag innehåller (sid. 42 o. f.) redogörelse för ett emot folkskoleinspektören Frans Emanuel Svedberg anställt åtal för felaktig reseräkning. Redogörelsen för åtalet utvisar, att rådstufvurätten i Umeå genom utslag den 10 maj 1909 dels med stöd af 25 kap. 17 § strafflagen dömt Svedberg att för groft oförstånd och vålds-

* I målets afgörande hos Kungl. Maj:t deltog sju justitieråd, af hvilka fyro voro ense om det slut, Kungl. Maj:ts utslag innehåller, under det att tre justitieråd uttalade skiljaktiga meningar. Ett justitieråd yttrade sålunda:

»Enär, så vidt handlingarna utmärka. Forssell, till hvilken ansökningen om handräkning inkom innan tiden utgått att fullfölja talan emot det af Stockholms rådstufvurätt meddelade utslag, hvarigenom betalningsskyldighet ålagts Åkerlund, icke förr än vid utmätningen erhöillit kännedom om att Åkerlund beredt sig rätt att fullfölja talan i målet; samt Forssell vid sådant förhållande icke saknat fog för det antagande, att Jansson afsett äska försäljning af den egendom, som komme att utmätas, allenast under förutsättning att berörda utslag vore bindande;

alltså och då Forssell genom sin åtgärd att uppskjuta försäljningen med anledning däraf, att vid utmätningen styrkts, att Åkerlund fullföljt talan emot utslaget, följaktligen icke kan anses hafva ådragit sig ansvar eller ersättningskyldighet,

pröfvar jag rättvist att, med upphäfvande af hofrättens utslag, ogilla den emot Forssell förda talan.»

I detta slut instämde två justitieråd, hvilka till stöd för sin mening yttrade, att, enligt 5 § 6 mom. i förordningen om växellagens införande, Stockholms rådstufvurätts ifrågavarande dom skolat allenast i det fall, att Jansson det åskat, bringas till verkställighet i annan ordning än den, som för verkställighet af dom, hvarigenom betalningsskyldighet ålagts, i allmänhet vore stadgad, men att begäran i sådant afseende icke kunde anses hafva blifvit hos Forssell framställd.

löshet i sitt ämbete vara i mistning af detsamma i sex månader dels och förpliktat Svedberg ej mindre att till statsverket återbära hvad han för mycket fått uppbära med 378 kronor 25 öre, dock med rätt för honom att kvitta med hvad han kunde hafva att fordra å vederbörligen granskade reseräkningar för senare förrättningar, än äfven att ersätta statsverket förskjutna vittneslöner. Af ämbetsberättelsen framgår vidare, att Svedberg öfver rådstufvurättens utslag anført besvär hos Svea hofrätt.

Dessa besvär äro numera pröfvade af hofrätten, som genom utslag *den 9 december 1909* utlätit sig:

Hofrätten funne ej skäl att i rådstufvurättens utslag i ansvarsfrågan göra annan ändring än att straffet för det tjänstefel, hvartill rådstufvurätten ansett Svedberg förvunnen, af hofrätten bestämdes till böter 300 kronor.

Beträffande målet i öfrigt funne hofrätten ej skäl att göra ändring i rådstufvurättens utslag, i hvad detsamma blifvit öfverklagadt.

Obehörig försäljning af utmätt lös egendom.

Genom utslag den 19 mars 1906 dömde rådstufvurätten Umeå G. A. Svensson i Åsele och O. K. Jonsson i Söråsen att till Erik Näslund i Åsele utgifva 1,000 kronor jämte ränta och expenser. Hos G. A. Svensson verkställdes den 4 november 1907 af länsmannen Oscar Julius Sundelin, enligt order af kronofogden i orten, utmätning, därvid till gäldande af återstoden af den genom rådstufvurättens utslag utdömda kapitalskulden eller 257 kronor 28 öre, räntor 41 kronor 30 öre samt expenser 33 kronor 33 öre, eller sålunda sammanlagdt 331 kronor 91 öre, i mät antecknades två kor, en fjäderharf, en åkerplog, en mangel och ett linneskåp, som upptogos till ett värde af tillhopa 210 kronor. Öfver utmätningen anförde G. A. Svenssons hustru Benedikt Svensson besvär hos Konungens befallningshafvande i Västerbottens län med yrkande att, enär all i Benedikt Svenssons och hennes mans bo befintlig lös egendom vore hennes enskilda egendom, som icke kunde tagas i mät för mannens enskilda gäld, utmätningen måtte upphävas. Konungens befallningshafvande meddelade utslag i anledning af besvären den 23 maj 1908 och förklarade sig finna frågan, huruvida den utmätta lösegendomen finge för ifrågavarande gäld tillgripas, vara af tvistig beskaffenhet, i följd hvaraf Benedikt Svensson, jämlikt 69 och 70 §§ utsökningslagen, hänvisades att, såvida hon ville freda egendomen från utmätning, inom tre månader efter utslagets dag instämma bor-

genären till domstolen i orten, där egendomen funnes, vid äfventyr att eljest hafva förlorat sin talan emot borgenären. Tillika förordnades i utslaget, att i afbidan på utgången af rättegången ett förut stadgadt förbud emot försäljning af det utmätta skulle fortfarande förblifva gällande, men förfölle, därest den föreskrifna instämningen icke inom behörig tid verkställes.

Efter förutgången kungörelse försålde emellertid Sundelin å exekutiv auktion den 21 september 1908 af det utmätta godset två kor och ett linneskåp för tillsammans 317 kronor.

I auktionsprotokollet antecknades: *att* Näslund anmält, att fara vore för handen, att den utmätta egendomen komme att af G. A. Svensson förskingras; *att* bemälte Svensson vid auktionstillfället framhållit, att auktion icke borde hållas, förr än utmätningsåtgärden blifvit slutligen pröfvad; *samt att*, då känt vore att den i mät tagna löseendomen blifvit genom lösöreköp försäld, något afseende ej kunnat för närvarande fästas vid den gjorda protesten.

I en till mig ingifven klagoskrift påkallade Benedikt Svensson mitt ämbetsbiträde med anledning af länsmannen Sundelins förfarande att på sätt som skett försälja den utmätta egendomen.

I klagoskriften anfördes, att Konungens befallningshafvandes förutnämnda utslag vunnit laga kraft, samt att Benedikt Svensson, ställande sig den i utslaget gifna föreskriften till efterrättelse, den 21 augusti 1908 delgifvit Näslund stämning till domstol, i följd hvaraf den utmätta egendomen bort vara fredad emot försäljning.

Klaganden förmenade, att Sundelin genom försäljningsåtgärden icke blott uppenbart trotsat Konungens befallningshafvandes meddelade och laga kraft vunna förbud att sälja egendomen, utan äfven tillskyndat klaganden skada, samt anhöll därför, att åtal måtte anställas mot Sundelin, för det han gripit öfverexekutor i ämbetet. Härjämte hemställde klaganden, att i händelse af åtal yrkande måtte framställas om åläggande för Sundelin att genast återställa den försälda egendomen, samt att klaganden måtte sättas i tillfälle att vid den blifvande rättegången närvara som målsägare.

I afseende å auktionsprotokollet anmärkte slutligen klaganden, att detsamma vore så till vida vilseledande, som däri ej antecknats, att klagandens man vid auktionstillfället för Sundelin och närvarande spekulanter uppläst Konungens befallningshafvandes förbud att sälja den utmätta egendomen.

Sedan jag lämnat länsmannen Sundelin tillfälle att inkomma med yttrande i anledning af klagoskriften, anförde han i afgifven förklaring följande.

Genom sin åtgärd att försälja den utmäta egendomen hade Sundelin tillvaratagit borgenärens intresse utan att på ringaste sätt kränka gäldenärens rätt. Konungens befallningshafvandes förbud hade Sundelin visserligen icke till ordalydelsen fullständigt ställt sig till efterrättelse, men han hade genom sitt förfarande skyddat borgenären, hvilken ställt borgen för all kostnad och skada. Den utmäta egendomen hade klaganden försålt genom lösöreköp. Hade Sundelins åtgärd att försälja det utmäta godset icke vidtagits, skulle fordringsägaren blifvit helt och hållet utan likvid.

Vid sin förklaring fogade Sundelin styrkt afskrift af en den 18 maj 1908 mellan klaganden, å ena, samt E. A. Jonsson och E. Gavelin, å andra sidan, upprättad lösöreköpsafhandling.

Till bemötande af hvad Sundelin i sin förklaring anført framhöll klaganden i hit ingifna påminnelser till en början, att utsökningslagen icke tillåte, att ett af öfverexekutor utfärdadt laga kraft vunnet förbud att sälja utmätt egendom finge genom ställande af borgen tillintetgöras.

I afseende å den i förklaringen omnämnda lösöreköpsafhandlingen anförde klaganden, att visserligen en del af det utmäta godset upptagits i afhandlingen, men detta hade skett, emedan klaganden ansett sig vara ostridig ägare till denna egendom. Emellertid hade klaganden vid lösöreköpets uppgörande uttryckligen framhållit för köparne, att egendomen vore utmätt och underkastad domstols bepröfvande, huruvida den vore klagandens enskilda egendom eller icke.

Då för öfrigt den genom lösöreköpet sålda egendomen skulle fortfarande förblifva i klagandens vård, hade det stått Sundelin fritt att, därest han befarat förskingring af det utmäta godset, taga detsamma om hand, tills domstolens utslag fallit.

Jämte påminnelsekriften insände klaganden ett intyg rörande omständigheterna vid upprättandet af omförmälta lösöreköpsafhandling.

* * *

- I 69 och 70 §§ utsökningslagen äro bestämmelser gifna rörande utmätning af lös egendom, hvartill äganderätten är af tvistig beskaffenhet.

Förstnämnda lagrum är af följande lydelse:

69 §. »Påstår annan sig vara ägare till lös egendom, som i gäldenärs bo finnes, men kan ej genast visa sin rätt, vare hans anspråk ej hinder för egendomens utmätande; bjuder han vid utmätningen sannolika skäl för anspråket; hänvise utmätningssmannen honom att sin talan efter stämning utföra, och må det utmäta godset ej säljas förr än tvisten om

äganderätten blifvit af domstol pröfvad; stämme dock han, som godset från utmätning freda vill, borgenären och gäldenären till domstol i orten, där godset finnes, inom tre månader, eller hafve sin talan mot borgenären förlorat. Kommer någon efter utmätningen med anspråk, som nu är sagdt, vare det ej hinder för försäljningen, där ej öfverexekutor annorlunda förordnar. Varder den, som anspråket väckt, af öfverexekutor hänvisad att sin talan efter stämning utföra, åligge honom att inom tre månader där-efter stämma vid äfventyr, som förut är nämndt. Vill borgenär själf stämma, stånde det honom fritt.»

I 70 § stadgas, att om vid utmätning i makars bo endera maken vill undantaga viss egendom, förty att den enligt 11 kap. 7 § giftermålsbalken eller lagen om boskillnad ej bör gå i betalning för den gäld, som sökes, och ej med afseende å egendomens och gäldens beskaffenhet är uppenbart, att utmätning ej må ske, skall hvad i 69 § finnes stadgadt angående förfarandet i där afsedt fall lända till efterrättelse, dock att föreskriften om gäldenärens instämmande ej skall å andra maken lämpas; samt att hvad nu är sagdt äfven äger tillämpning, då efter vunnen boskillnad make vill vid utmätning i andra makens bo freda egendom.

Lagen medgifver icke, att för de fall, som afses i 69 och 70 §§, försäljning af utmätt gods må kunna, därest borgenär ställer pant eller borgen, äga rum redan innan tvisten om äganderätten blifvit af domstol pröfvad.

Af handlingarna i förevarande ärende framgick, att i anledning af klagandens besvär öfver utmätningen den 4 november 1907 Konungens befallningshafvande i öfverensstämmelse med bestämmelserna i 69 och 70 §§ utsökningslagen meddelat förbud emot försäljning af det utmätta godset. Trots detta förbud hade länsmannen Sundelin — som lämnat obestridd klagandens uppgift, att hon i enlighet med Konungens befallningshafvandes föreskrift till domstol instämt borgenären — å exekutiv auktion försålt den utmätta egendomen, innan tvisten om äganderätten blifvit pröfvad af domstol. Sundelin hade genom detta sitt förfarande gjort sig skyldig till tjänstefel, af beskaffenhet att detsamma icke borde lämnas utan laga beifran.

I en till Konungens befallningshafvande aflåten ämbetsskrivelse anhöll jag därför, att Konungens befallningshafvande måtte förordna lämplig person att emot länsmannen Sundelin anställa åtal för ifrågavarande tjänstefel. Åt den blifvande åklagaren uppdrog jag i en särskild instruktion för åtalets utförande att i målet yrka ansvar å Sundelin efter lag och sakens beskaffenhet. Därjämte borde åklagaren i mån af befogenhet understödja de anspråk, som klaganden, i målet hörd, kunde komma att däri

framställa med anledning af den utaf Sundelin vidtagna försäljningsåtgärden.

För ändamålet öfverlämnade jag samtliga handlingar att tillhandahållas den blifvande åklagaren, och fick denne i uppdrag att tillställa mig domstolens protokoll och utslag i målet i så god tid, att rådrum måtte gifvas till besvärns anförande, om anledning därtill skulle förekomma.

I enlighet med mitt ifrågavarande uppdrag blef åtal mot länsmannen Sundelin anställdt inför Åsele lappmarks tingslags häradsrätt, som *den 17 juli 1909* i målet meddelade följande utslag:

I målet låge Sundelin till last, att — efter det Konungens befallningshafvande i länet, där hustru Benedikt Svensson anført besvär öfver en hos hennes man G. A. Svensson den 4 november 1907 verkställd utmätningförrättning, därvid, till gäldande af Erik Näslunds fordran hos G. A. Svensson jämte annan person, tagits i mät två stycken kor och ett linneskåp af ek jämte andra persedlar, genom utslag den 23 maj 1908 med stöd af 69 och 70 §§ utsökningslagen hänvisat hustru Svensson att, såvida hon ville freda den utmätta löselegendomen, inom viss föreskrifven tid instämma borgenären till vederbörlig domstol och tillika förordnat att, i afbidan på utfallet af denna rättegång, i Konungens befallningshafvandes resolution den 19 november 1907 stadgad förbud mot försäljningen af det utmätta godset fortfarande skulle förblifva gällande — Sundelin sådant oaktadt och med vetskap om att Benedikt Svensson i enlighet med Konungens befallningshafvandes föreskrift inom stadgad tid uttagit stämning å Näslund och vidtagit åtgärder för stämningens delgifvande, å exekutiv auktion den 21 september 1908 försålt ofvannämnda två stycken kor och ett linneskåp; och pröfvade på grund häraf häradsrätten, som funne hvad Sundelin anført till sin ursäkt icke vara af beskaffenhet att förtjäna afseende, jämlikt 25 kap. 17 och 22 §§ strafflagen rättvist fälla Sundelin att för det oförstånd i tjänstutöfning, hvartill han genom berörda förfarande gjort sig skyldig, böta 25 kronor; men då hustru Svensson efter det utmätningen skett genom s. k. lösöreköp den 18 maj 1908 afhänt sig äganderätten till, bland annat, det utmätta gods, hvilket blifvit å den exekutiva auktionen försåldt, och det således skäligen ej kunde antagas, att hustru Svensson genom åtalade förfarandet tillfogats skada, därför ersättning borde henne tillkomma, funne häradsrätten det i målet framställda ersättningspåståendet icke kunna bifallas; hvarjämte Sundelin förpliktades att ersätta G. A. Svenssons inställelsebesvär med skäligt ansedt belopp 10 kronor samt återgälda honom åtecknad lösen för ett exemplar af rättens protokoll och utslag i målet.

Detta utslag blef först sedan jag hos Konungens befallningshafvande i Västerbottens län efterfrågat målets utgång till mig insändt af landshöfding-ämbetet i länet med skrifvelse af den 31 januari 1910. På därtill af mig gifven anledning upplyste Konungens befallningshafvande, att uppdraget att vara allmän åklagare i målet af Konungens befallningshafvande ursprungligen lämnats till kronofogden B. Helleberg, hvilken emellertid på grund af trägna tjänstegöromål befriats från uppdraget. I Hellebergs ställe hade därefter e. o. notarien Nils Eklund i Umeå förordnats att i förevarande fall vara allmän åklagare. Eklund hade emellertid affidit efter målets anhängiggörande och öfverlämnande till häradsrättens pröfning.

Utslaget, som icke af Sundelin för hans del öfverklagats, hade följaktligen vunnit laga kraft redan innan detsamma kom mig tillhanda.

Fråga om förseelse mot tryckfrihetsförordningen.

I en tidningsartikel med rubrik »Rådman A. Dahl och pressen. En vädjan till justitieombudsmannen», införd uti ett till mig öfversändt exemplar af »Skånska morgonbladet» för den 6 februari 1909, anfördes af tidningens utgivare och redaktör Karl Elfstadius, bland annat, följande.

För någon tid sedan hade till magistraten i Kristianstad ingifvits ett utlåtande från stadens spritförsäljningsbolag med anledning af en framställning från Kristianstads arbetarekommun m. fl. om ändrad tid för stängning af stadens krogar. Då en af tidningens medarbetare på expeditionstid hos magistraten anhållit att få taga del af detta utlåtande, hade rådmannen Peter Adolf Dahl förklarat, att han icke utlämnade handlingen till afskrift, enär den ännu icke behandlats af magistraten. Senare hade vid upprepade framställningar att få taga del af utlåtandet gjorts andra invändningar, oaktadt utlåtandet måste anses såsom offentlig handling, så snart det inlämnats till offentlig myndighet.

På grund häraf hemställdes, att jag måtte vidtaga den ämbetsåtgärd, hvartill rådmannen Dahls förfarande kunde anses böra föranleda.

Med anledning af innehållet i berörda tidningsartikel afgaf rådmannen Dahl infordrad förklaring och anförde däruti följande.

Omedelbart efter det ifrågakomna utlåtande från Kristianstads spritförsäljningsaktiebolag till Dahl ingifvits, framställde bolagets direktör till Dahl anhållan, att utlåtandet måtte tillhandahållas för offentliggörande först i sammanhang med magistratens blifvande beslut i ärendet, d. v. s.

utlåtandet måtte anses vara till magistraten aflämnadt först samma dag det blefve i magistraten föredraget.

Vid efterfrågan erhöilo samtliga tidningsreferenter enahanda besked, att ärendet komme att behandlas vid magistratens sammanträde den 1 februari 1909, och att handlingen först därefter blefve tillgänglig.

Måndagen den 1 februari blef ärendet af Dahl hos magistraten föredraget, och beslöts, att yttrande skulle afgifvas den 8 februari. Omedelbart efter sessionens slut förstnämnda dag erhöil Dahl besök af en person, som sade sig vara medarbetare i tidningen »Skånska morgonbladet» och som begärde tillgång till handlingen i fråga. Dahl lämnade härvid det besked, att handlingen då vore erforderlig för uppsättande af magistratens protokoll och beslut, med underrättelse tillika att beslutet, som komme att meddelas den 8 februari, skulle omedelbart därefter hållas tillgängligt jämte ifrågavarande handling. Samma besked lämnades öfriga tidningsmän, som gjorde förfrågan i ärendet. Den 8 februari, ofördröjligen efter sessionens slut, tillhandahöllos magistratens protokoll i ärendet för den 1 februari, innefattande ifrågavarande af spritförsäljningsaktiebolaget afgifna utlåtande samt magistratens skrifvelse den 8 februari till stadsfullmäktige, innefattande magistratens beslut i ärendet.

Det vore således icke sannt, att handlingen i fråga blifvit anmälaren eller annan obehörigen undanhållen. Tvärtom hade Dahl, som för öfrigt ej vore expeditionshafvande i afseende å magistratsprotokollet, träffat särskilda förfoganden, i ändamål att pressen snarast möjligt skulle erhålla del af hvad som hos magistraten förekommit uti ifrågakomna ärende.

I påminnelser, som Elfstadius afgaf med anledning af rådmannen Dahls förklaring, anfördes, bland annat:

Det vore ett högst anmärkningsvärdt förhållande, att rådmannen Dahl sökte skydd bakom Kristianstads spritförsäljningsaktiebolags rygg. Enligt förklaringen skulle nämligen bolagets direktör anhållit hos magistraten, att bolagets skrifvelse icke skulle »anses» inlämnad, ehuru den, såsom rådmannen Dahl vidginge, var inlämnad, då »Skånska morgonbladets» medarbetare anhöll att få taga del af densamma.

Rådmannen Dahls uppfattning, att handlingen vore offentlig, såsom han läte förstå, först sedan magistraten behandlat densamma, syntes minst sagdt egendomlig och borde beaktas såsom synnerligen farlig för pressen, därest den i sina tillämpliga delar skulle göras gällande inom de allmänna verken.

Den åsyftade skriften från bolaget var faktiskt ingifven till magistraten, då den första gången efterfrågades af tidningens medarbetare, men rådmannen Dahl vägrade att utlämna densamma.

Vidare hade rådmannen Dahl i sin förklaring yttrat, att han andra gången skriften efterfrågades behöfde den för sitt arbete. Därför ansåge han sig hafva rätt att vägra utlämna densamma. Men om denna invändning vore giltig och tillfredsställande i dylika fall, huru skulle det då blifva möjligt för allmänheten och pressen att kontrollera invändningens riktighet? En tjänsteman kunde ju, om han af ett eller annat skäl ansåge sig hafva anledning undanhålla en offentlig handling, i all oändlighet upprepa denna invändning till dem, som önskade taga del af handlingen i fråga, och följden blefve då, att handlingen aldrig blefve tillgänglig.

Sedan jag i skrifvelse till rådmannen Dahl begärt uppgift om dagen, då utlåtandet i fråga ingifvits till magistraten, samt upplysning om hvem som innehaft utlåtandet under tiden från den 1 till den 8 februari, meddelade Dahl i skrifvelse af den 28 april 1909, att utlåtandet inkom till magistraten den 27 januari 1909, äfvensom att Dahl, som jämlikt den för magistraten gällande arbetsordningen vore pliktig att uppsätta förslag till yttranden, under tiden från det att berörda utlåtande den 1 februari i magistraten föredragits intill dess magistratens yttrande i ärendet den 8 i samma månad justerades och meddelades, innehaft utlåtandet i och för utarbetande af förslag till magistratens yttrande.

Härjämte anförde rådmannen Dahl i skrifvelsen, att bolagets direktör den 28 januari hos Dahl gjorde framställning, att handlingen måtte anses till Dahl enskildt ingifven intill dess densamma blefve i magistraten föredragen, samt att det varit först efter det denna begäran af bolagets direktör framställts som en representant för tidningen »Skånska morgonbladet» efterfrågat handlingen. Dahl hade ansett sig sakna formell behörighet att lämna den sålunda från bolaget framställda önskan utan beaktande, enär handlingens lämnande till enskildt förvar hos Dahl i verkligheten endast syntes likvärdigt med handlingens återtagande och dess förnyade ingifvande å magistratens sessionsdag, och till detta senare förfarande torde väl, enligt Dahls uppfattning, bolaget icke kunnat förvägras medgifvande. Vidare ville Dahl framhålla, att ifrågavarande ärende, som afsåg omläggning af hela sprithandeln i samhället, varit både maktpåliggande och omfattande, och att på grund häraf den tid af sju dagar som Dahl i egenskap af föredragande påfordrat att få disponera, varit så ringa, att dess förkortande genom handlingens utlämnande till alla dem — tidningsreferenter och andra — som däraf önskade taga del, skolat innebära ett »betydande hinder». — Att emot lösen erhålla afskrift af handlingen hade icke af klaganden eller ombud för honom ifrågasatts.

* * *

Af handlingarna i detta ärende framgick således, att det af Elfstadius afsedda utlåtandet inkommit till magistraten den 27 januari 1909, samt att rådmannen Dahl, som å tjänstens vägnar emottagit utlåtandet och sedermera innehåft detsamma, vägrat att lämna tillgång till handlingen förr än magistraten slutbehandlat den fråga, som utlåtandet gällde.

Hvad rådmannen Dahl anfört till stöd för sin vägran ansåg jag icke kunna förtjäna något afseende. Tydligt är nämligen, att utlåtandet, så snart det ingifvits till magistraten, varit att anse såsom en offentlig handling, af hvilken jämlikt tryckfrihetsförordningen en hvar ägt taga del; och rådmannen Dahl hade icke ägt befogenhet att tillmötesgå den af bolaget dagen efter ingifvandet gjorda framställningen, att utlåtandet måtte tillhandahållas för offentliggörande först i sammanhang med magistratens blifvande beslut i ärendet. Ej heller syntes det sannolikt, att uppsättningen af ärendet skulle fördröjts, därest utlåtandet tillhandahållits den stund, som erfordrats för att afskrifva eller taga det af detsamma.

Rådmannen Dahl hade alltså förfarit i strid emot bestämmelserna i § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen; och jag ansåg mig icke kunna underlåta att beifra hans felaktiga förhållande.

Åt advokatfiskalen vid hofrätten öfver Skåne och Blekinge uppdrog jag därför att ställa rådmannen Dahl under tilltal vid hofrätten, för hvad han uti ifrågavarande hänsende låtit komma sig till last, med yrkande om ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

I enlighet härmed anställde advokatfiskalen H. Aspegren åtal mot rådmannen Dahl inför hofrätten, som meddelade utslag i målet *den 27 januari 1910*. Hofrätten yttrade däri: Enär enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen Elfstadius, innan omförmälta ärende blifvit slutbehandladt af magistraten, ej ägt annan rätt än att emot lösen erhålla en afskrift af ifrågavarande utlåtande, men någon begäran därom ej framställts, blefve den af advokatfiskalen förda talan af hofrätten lämnad utan bifall.*

* Den mening, hofrättens utslag sålunda innehåller, omfattades af hofrättens president och två dess ledamöter. Två i målets afgörande deltagande ledamöter voro emellertid från beslutet skiljaktiga.

Sålunda yttrade referenten: »Jag finner hvad i målet förekommit icke vara af beskaffenhet att böra för Dahl föranleda ansvar för tjänstefel, i följd hvaraf den af Aspegren förda talan af mig lämnas utan bifall.»

Vidare anfördes af en adjungerad ledamot:

»Jag finner Dahls förfarande att tillmötesgå den af spritbolagets direktör hos honom ostridigt gjorda hemställan, att ifrågavarande utlåtande måtte få anses såsom till Dahl enskildt öfverlämnadt i afbidan på dess behandling i magistraten, ej vara af beskaffenhet att för Dahl föranleda ansvar för tjänstefel. Däremot har enligt min mening Dahl ej visat fog för sin åtgärd att, sedan utlåtandet i magistraten föredragits, vägra Elfstadius

Med den utgång målet sålunda erhållit fann jag mig ingalunda kunna åtnöjas. Till stöd för sitt domslut hade hofrätten anført, att enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen Elfstadius, innan ifrågavarande ärende blifvit slutbehandladt af magistraten, ej ägt annan rätt än att emot lösen erhålla en afskrift af omförmälda utlåtande, samt att någon begäran därom ej framställets.

Riktigheten af denna motivering för åtalets ogillande kunde med allt fog dragas i tvifvelsmål. I sina skäl hade hofrätten till en början gifvit en, så vidt jag kunde finna, ny och felaktig utläggning åt det åberopade grundlagsbudet, 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen.

I öfverensstämmelse med den grundsats om tryckfrihet, som uttalats i 86 § regeringsformen, innehåller 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen föreskrifter om hvad som är att hänföra till offentliga handlingar och om ordningen för dylika handlingars tillhandahållande åt allmänheten. Lagrummet innehåller sålunda, att det — med vissa undantag och villkor, hvarom här icke är fråga — skall vara en hvar tillåtet att i allmänt tryck utgifva alla, såväl rättegångar som andra allmänna ärenden rörande handlingar, protokoll och beslut, af hvad namn och beskaffenhet de vara må. För detta ändamål böra — enligt hvad lagrummet vidare stadgar — icke allenast alla sådana handlingar, vid domstolar och andra i lagrummet uppräknade verk och ämbeten, genast och utan tidsutdräkt emot lösen utlämnas åt hvem det äskar, antingen han har i saken del eller ej, vid ansvar såsom för tjänstens försummelse, om sådant af någon publik tjänsteman vägras eller obehörigen fördröjes, utan äfven vid samma ansvar i alla arkiv hvar och en fri tillgång lämnas att få på stället afskrifva eller afskrifva låta, eller om därvid betydande hinder vore, i bevittnad afskrift emot vederbörlig lösen utbekomma alla slags handlingar i hvad ämne som helst.

Läst i sitt sammanhang innehåller lagrummet den regeln, att öfverallt där en handling, som får genom tryck allmängöras, finnes under vård af en offentlig funktionär, skall handlingen på begäran tillhandahållas allmänheten. Från denna regel göres undantag blott för det fall, att »betydande hinder» föreligga mot handlingens afskrifvande på stället, och i sådant fall får handlingen ofördröjligen utbekommas i afskrift.

Att denna tolkning af ifrågavarande grundlagsbud vunnit allmänt erkännande i svensk rättspraxis, framgår af följande förhållande.

att få del af detsamma; och har Dahl härigenom visat oförstånd i utöfningen af det af honom då förvaltade borgmästarämbetet.

I följd häraf pröfvar jag rättvist på det sätt bifalla åtalet, att Dahl, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen, dömes att för nämnda förseelse böta 25 kronor, som tillfalla kronan.»

Det förslag till tryckfrihetslag, som Kungl. Maj:t år 1887 (prop. n:r 21) framlade för Riksdagen, innehöll i 5 § 1 mom. första stycket en så lydande bestämmelse:

»Domstolars, ämbetsverks och öfriga till statens eller kyrkans förvaltning hörande myndigheters samt ämbets- och tjänstemäns instruktioner, protokoll och beslut, jämte alla andra till ärenden, som af dem å det allmännas vägnar handläggas, hörande handlingar må, med här nedan stadgade undantag, af en hvar i tryck utgifvas och skola förty utan tidsutdräkt utlämnas åt den det äskar, antingen i afskrift mot lösen, eller, om ej betydande hinder möta, till afskrifning på stället utan lösen.»

I det yttrande af chefen för justitiedepartementet, som åtföljde berörda förslag, anfördes, bland annat (sid. 34), att meningen med den förändrade redaktion, som i 5 § gifvits åt stadgandena i gällande tryckfrihetsförordnings 2 § 4 mom. första stycket, icke hade varit att göra någon som helst inskränkning i rättigheten att utbekomma och trycka offentliga handlingar. Alla till statens och kyrkans dömande och förvaltande myndigheter ingifna samt från dem utgående handlingar skulle, såsom hittills, vid ämbetsmannaansvar utlämnas åt den det önskade. Och i ett annat sammanhang (sid. 35) talades i samma yttrande om den för vår presslagstiftning egendomliga regel, som tillerkände en hvar den mest utsträckta rättighet att offentliggöra allmänna handlingar.

Klart är, att med dessa uttalanden alls icke låter förena sig den af hofrätten i dess utslag framställda tolkningen, hvarigenom rättigheten att till tryckning utbekomma offentliga handlingar på det betänkligaste kringskäres.

I allt fall fann jag en af rådmannen Dahl i målet framställd och af hofrätten beaktad invändning om att afskrift af utlåtandet ej begärts icke förtjäna något afseende, då Dahl, när framställning hos honom gjordes om utbekommande af ifrågavarande utlåtande, icke förklarat sig villig att emot lösen utlämna afskrift därpå.

Af dessa skäl anmodade jag advokatfiskalen att hos Kungl. Maj:t anföra besvär öfver utslaget och därvid fullfölja den af advokatfiskalen hos hofrätten förda talan.*

De besvär, advokatfiskalen i enlighet härmed anført, äro på Kungl. Maj:ts pröfning beroende.

* Den 8 februari 1910 har jag hos Kungl. Maj:t gjort en framställning i ämnet. Se denna berättelse sid. 186 o. f.

Kränkning af församlingsfriheten.

I en till mig ingifven klagoskrift påkallade kassören Adolf Hedberg å O. Ljungdahls vägnar min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att Ljungdahl skulle förbjudits att i Söderhamn hålla dels ett till den 3 februari 1909 anmälldt föredrag öfver ämnet »religion och vidskepelse eller helgadt vanvett» dels ock ett föredrag öfver samma ämne, som anmälts till den 7 februari 1909. I båda fallen skulle förbudet hafva meddelats af stadsfiskalen i Söderhamn Gustaf Jönsson.

I anledning häraf infordrade jag yttrande från stadsfiskalen Jönsson; och anförde denne i afgifven förklaring, bland annat, följande.

Sedan C. O. Hallerström å Söderhamns socialistiska ungdomsklubbs vägnar hos magistratens ordförande, t. f. borgmästaren Nils Sonesson, anmält, att Ljungdahl skulle den 3 februari 1909 kl. 8 e. m. å den s. k. verdandisalen i Söderhamn hålla ett föredrag öfver ofvannämnda ämne, hade t. f. borgmästaren anbefallt Jönsson att å stadsfiskalskontoret emottaga de upplysningar angående beskaffenheten af föredraget, som tilläfvintyrs kunde inkomma, och därpå inrapportera dem till t. f. borgmästaren.

Jönsson hade på grund häraf uppehållit sig å sitt kontor från kl. 5 e. m. till kl. ungefär 8 e. m. Under denna tid hade två personer vid namn Gustaf Åhlund och Johan Gustaf Löf, båda tillhörande nämnda klubb, infunnit sig å anmälarens vägnar samt uppgifvit, att de ej visste, hvar Ljungdahl befunne sig, och att de ej kunde lämna några upplysningar angående innehållet af det anmälda föredraget. Jönsson hade då förklarat, att om upplysningar härutinnan ej lämnades, föredraget ej kunde anses vara behörigen anmälldt, i följd hvaraf det ej skulle komma att få hållas. Föredraget hade också blifvit inställt.

Hvad anginge det till den 7 februari anmälda föredraget hade den 4 i samma månad till magistraten ingifvits anmälan af Hallerström om att förutnämnda föredrag komme att af Ljungdahl hållas å »verdandisalen» den 7 februari kl. 6 e. m. Denna anmälan hade därpå öfverlämnats till Jönsson med därå af magistraten meddelad resolution, hvarigenom Jönsson anmodades att affordra vederbörande upplysning om beskaffenheten och det hufvudsakliga innehållet i föredraget, därvid vederbörande skulle erinras att, om upplysning ej lämnades, tillställningen skulle anses vara icke behörigen anmäld.

I anledning däraf hade Jönsson låtit delgifva Hallerström nämnda resolution samt tillsäga honom att inkomma med i resolutionen infordrade upplysningar till stadsfiskalskontoret den 5 eller 6 februari. Under dessa

båda dagar hade Jönsson varit tillstädes å kontoret från kl. 10 f. m. till kl. 3 e. m., utan att någon i nämnda syfte där inställt sig. Då Ljungdahl ej infunnit sig på platsen vid tiden för föredragets hållande, hade föredraget utan något Jönssons vidare åtgörande blifvit inställt.

Till bestyrkande af sina sålunda lämnade uppgifter återopade stadsfiskalen Jönsson de angående ifrågavarande föredrag till magistraten ingifna båda anmälningsskrifterna, af hvilka bestyrkta afskrifter bilagts förklaringen. Enligt dessa afskrifter voro ansökningarna med därå gjorda påskrifter så lydande:

1) »Till magistraten i Söderhamn.

Undertecknad förening anmäler härmed, att möte afhållas å f. d. verandaisalen onsdagen den 3 febr. 1909 kl. 8. e. m., till hvilket allmänheten äger fritt tillträde.

Föredraget hålles af herr O. Ljungdahl öfver ämnet »religion och vidskepelse eller helgadt vanvett».

Å Söderhamns socialistiska ungdomsklubbs vägnar:

C. O. Hallerström, ordf.

På begäran af stadsfiskalen Gustaf Ad. Jönsson varder härmed till bevis meddeladt:

Den 3 sistlidne februari ingafs förestående anmälan till mig Sonesson såsom magistratens ordförande. Då ämnet för föredraget föreföll mig att vara detsamma, för hvilket herr Ljungdahl åtalats i Kalmar, begärde jag upplysningar angående beskaffenheten af föredraget för att därefter kunna rätta de ordningsföreskrifter, som jag hade för afsikt att meddela. Den person, som inlämnade anmälan, förklarade sig emellertid ej kunna för tillfället lämna några upplysningar angående föredragets innehåll men anhöll att få göra det före kl. 2 på dagen. Inom denna tid infann han sig hos mig, åtföljd, som jag vill minnas, af ett par andra personer. Därvid erhöll jag det besked, att de af mig begärda upplysningarna icke kunde erhållas förr än efter herr Ljungdahls hitkomst till staden kl. omkring 5.30 e. m. Med anledning häraf förständigades vederbörande att lämna upplysningarna i fråga till stadsfiskalen Gust. Ad. Jönsson. Samtidigt underrättade jag härom stadsfiskalen med föreskrift att, om upplysningarna icke meddelades, tillställningen skulle förhindras såsom icke behörigen anmäld. Orsaken, hvarför stadsfiskalen anmodades att mottaga upplysningarna och föra dem vidare till mig, var den, att jag såsom ledamot af styrelsen för härvarande sparbank var kallad till sammanträde kl. 6 e. m., hvilket sammanträde för öfrigt räckte så länge, att jag ännu var kvar å sparbankens lokal, då stadsfiskalen omkring kl. 7.30 e. m. telefonerade till

mig och meddelade, att enligt uppgift från anmälaren de äskade upplysningarna icke kunnat lämnas, därför att herr Ljungdahl icke hitkommit.

Söderhamn den 6 april 1909.

Nils Sonesson

t. f. borgmästare.»

2) »Till magistraten i Söderhamn.

Undertecknad förening anmäler härmed, att offentligt möte kommer att afhållas å f. d. verdandisalen (3 kv. n:r 1) söndagen den 7 februari 1909 kl. 6 e. m.

Föredrag hålles af resetalaren hr O. L. Ljungdahl.

Ämne: »Religion och vidskepelse eller helgadt vanvett».

Söderhamns soc. ungdomsklubb.

C. O. Hallerström, ordf.

Söderhamn den 4 februari 1909.

Res.

Öfverlämnas till stadsfiskalen med anmodan att affordra vederbörande upplysning om beskaffenheten och det hufvudsakliga innehållet i föredraget, hvarvid vederbörande bör erinras, att om sålunda begärd upplysning ej lämnas, tillställningen anses icke vara behörigen anmäld. Söderhamn den 4 febr. 1909.

För magistraten:

Nils Sonesson.

Att förutnämnde C. O. Hallerström denna dag delgifvits förestående resolution samt förständigats att antingen fredagen den 5:te eller lördagen den 6:te innevarande månad kl. 11 f. m. å stadsfiskalskontoret till stadsfiskalen aflämna sådan upplysning, som omförmäles i resolutionen, betygas.

Söderhamn den 4 februari 1909.

P. W. Glad. A. Modin.

Stämmingsmän.»

Efter det klaganden lämnats tillfälle att inkomma med påminnelser, utan att han dock begagnat sig därpå, infordrade jag i anledning af klagomålen vidare yttrande af magistraten i Söderhamn.

I anledning härpå afgåfvo t. f. borgmästaren Sonesson samt rådmannen Joh. Magnell och t. f. rådmannen Carl Sandström, hvilka voro ansvariga

för magistratens åtgärder i ärendet, gemensamt yttrande, däri de förmälte sig vitsorda riktigheten af det utaf Sonesson utfärdade, här ofvan införda intyget äfvensom af magistratens resolution af den 4 februari 1909.

Förklarandena anmärkte dessutom, att Hedberg icke visat sig handla på uppdrag af vare sig Ljungdahl eller Hallerström, hvarför det ville synas, som om Hedbergs klagomål redan i följd däraf ej bort föranleda till någon åtgärd.

Vidare anförde förklarandena, att det af stadsfiskalen Jönssons förklaring framginge, att Ljungdahl icke varit i Söderhamn den 7 februari och antagligen ej heller den 3 februari, eftersom ej ens anmälaren Hallerström eller hans ställföreträdare, Åhlund och Löf, vetat, hvar Ljungdahl funnits att träffa, samt Ljungdahl ej heller eljest veterligen syns till därstädes.

Under återopande häraf samt under förmenande att deras åtgärder i ärendet varit fullt lagliga, hemställde magistratens ledamöter slutligen, att ifrågavarande anmälan måtte lämnas utan allt afseende.

* * *

I ärendet var sålunda utredt, att sedan till magistraten anmälts att Ljungdahl ämnade den 3 februari 1909 hålla ett föredrag öfver ämnet »religion och vidskepelse eller helgadt vanvett», magistraten gifvit stadsfiskalen order att inhämta upplysningar angående beskaffenheten af föredraget samt, i händelse dylika upplysningar icke lämnades, förhindra hållandet af detsamma såsom icke behörigen anmälldt, och att i afseende å det till den 7 februari anmälda föredraget öfver samma ämne magistraten öfverlämnat anmälningshandlingen till stadsfiskalen med anmodan att affordra vederbörande upplysning om beskaffenheten och det hufvudsakliga innehållet af föredraget med erinran att, om sålunda begärd upplysning ej lämnades, tillställningen skulle anses icke vara behörigen anmäld. I enlighet med magistratens föreskrift beträffande det till den 3 februari anmälda föredraget förbjöd stadsfiskalen dess hållande, då infordrade upplysningar icke lämnats.

Ordningsstadgan för rikets städer, § 13, som innehåller bestämmelser rörande hållandet af allmänt föredrag m. m., är i hithörande delar af följande lydelse:

»Hvar och en, som vill i stad eller å dess område — — — hålla allmänt föredrag, som ej är att hänföra till andaktsöfning eller föreläsning vid läroanstalt, hålla allmänt sammanträde eller göra andra till-

ställningar af hvad beskaffenhet som helst, hvilka genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöras, eller hvartill inträdeskort försäljas eller afgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages, eller till hvilka allmänheten eljest har tillträde, skall därom göra anmälan hos polismyndigheten. I fall — — — början. Den, som anmäler tillställningen, vare pliktig, när det af polismyndigheten påfordras, ej mindre att styrka, att den uppgifna lokalen eller platsen blifvit af ägaren eller innehafvaren upplåten för ändamålet, än äfven att om tillställningens ändamål och beskaffenhet lämna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter; allt vid äfventyr att tillställningen eljest anses icke vara behörigen anmäld.

Är — — — kronor.

Där sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmäles, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning, äger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda. I nu nämnda fall, äfvensom då tillställningen utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse äger rum eller bland de närvarande uppkommer oordning af svårare beskaffenhet, den där icke genom deltagarnas i densamma aflägsnande kan undanröjas, må sammankomsten af polismyndigheten upplösas; och vare — — — efterrättelse.»

Häraf framgår, att polismyndigheten i regeln icke äger i förväg förbjuda en tillställning af ifrågavarande slag. Det enda stadgande, som i paragrafen förekommer om rätt för polismyndighet att förbjuda dylik tillställning är det, som handlar om förbud emot förnyande af tillställning, där sig visar, att tillställningen innebär eller åsyftar något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning.

Till stöd för sin åtgärd att förbjuda det till den 3 februari anmälda föredraget syntes magistraten emellertid icke vilja åberopa nyssberörda stadgande, hvilket för öfrigt måste tolkas så, att endast polismyndigheten å ort, hvarest någon tillställning visat sig vara af ofvanberörda beskaffenhet, äger förbjuda upprepandet af densamma. Af handlingarna i ärendet framgick nämligen, att magistraten ansett sig kunna grunda ett förbud på den omständigheten, att föredraget icke skulle blifvit behörigen anmäldt. Något stöd för en dylik åtgärd lämna dock icke bestämmelserna i 13 §. I händelse vederbörlig anmälan om ett föredrag icke blifvit gjord, berättiga de allenast polismyndigheten att upplösa sammankomsten.*

Än mera betänklig var emellertid magistratens uppfattning att polismyndigheten skulle äga rätt att affordra vederbörande upplysning om ett till-

* Jfr justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1889 års Riksdag, sid. 62—72.

ämnadt föredrags innehåll, åt hvilken uppfattning magistraten måste anses hafva gifvit uttryck i afseende å båda de ifrågavarande föredragen. Visserligen innehåller 13 § i ordningsstadgan för rikets städer, att den, som anmäler tillställning, är pliktig att, när det af polismyndigheten påfordras, om tillställningens ändamål och beskaffenhet lämna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter, vid äfventyr att tillställningen eljest anses icke vara behörigen anmäld. Detta stadgande får dock, då fråga är om ett föredrag, uppenbarligen icke tolkas sålunda, att anmälaren eller föredragshållaren skall vara pliktig att redogöra för det tilltänkta föredragets innehåll. Polismyndigheten måste inskränka sig till att infordra upplysningar om föredragets ämne och huruvida vid detsamma skola förekomma några särskilda anordningar, som kunna påkalla föreskrifter för undvikande af oordning o. s. v. Det ligger för öfrigt i sakens natur att, äfven om upplysningar lämnas rörande innehållet eller hufvudinnehållet af ett föredrag, därigenom icke erhålles någon garanti för att oordning eller förargelse skall kunna undvikas, då ju i regeln icke hufvudtankarna i ett föredrag utan det sätt, på hvilket dessa utvecklas, och blomståndigheterna därunder blifva afgörande för det intryck och den stämning, föredragshållaren åstadkommer hos åhörarne.

Magistraten hade sålunda förfarit felaktigt i omförmålta hänseenden, och ansåg jag mig icke kunna underlåta att härför ställa dess ledamöter under åtal. Hvad stadsfiskalens åtgöranden angick, så hade han handlat allenast på order af sin närmaste förman och i enlighet med dennes föreskrifter. Jag fann därför icke anledning att vidtaga någon ytterligare åtgärd emot honom.

På grund af hvad jag sålunda anfört uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att ställa t. f. borgmästaren Sonesson samt rådmannen Magnell och t. f. rådmannen Sandström under åtal inför hofrätten för hvad de i anmärkta hänseendena låtit komma sig till last, och skulle advokatfiskalen därvid å dem yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som i enlighet härmed anställdes af advokatfiskalen, meddelade hofrätten utslag *den 9 februari 1910*. Hofrätten utlät sig däri: Enär i målet vore upplyst, dels att, sedan till magistraten anmäls, att Ljungdahl ämnade den 3 februari 1909 å viss lokal inom staden hålla föredrag öfver ofvannämnda ämne, magistraten gifvit stadsfiskalen order att inhämta upplysningar angående beskaffenheten af föredraget samt, i händelse dylika upplysningar icke lämnades, förhindra hållandet af detsamma såsom icke behörigen anmäldt, dels ock att, sedan till magistraten inkommit anmälan därom, att Ljungdahl ämnade den 7 i nyssnämnda månad å berörda lokal hålla föredrag öfver samma ämne, magistraten öfver-

lämnat anmälningshandlingen till stadsfiskalen med anmodan att affordra vederbörande upplysning om beskaffenheten och det hufvudsakliga innehållet af föredraget med erinran, att om sålunda begärd upplysning ej lämnades, tillställningen skulle anses icke behörigen anmald; ty och som magistraten hvarken på grund af 13 § i ordningsstadgan för rikets städer eller eljest lagligen ägt rätt att meddela dylika föreskrifter, alltså funne hofrätten skäligt döma Sonesson, Magnell och Sandström, hvilka vore ansvariga för magistratens ifrågavarande åtgärder, att för det ämbetsfel, de genom samma åtgärder låtit komma sig till last, jämlikt 25 kap. 17 och 22 §§ strafflagen, böta, Sonesson 50 kronor samt en hvar af Magnell och Sandström 25 kronor.

Öfver hofrättens utslag hafva magistratens nämnda ledamöter anført besvär, som bero på Kungl. Maj:ts pröfning.

Oloflig frånvaro från tjänstgöringsort.

Min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag (sid. 61 o. f.) utvisar, att jag efter angifvelse af folkskolläraren Åke A. Ekstam inför domkapitlet i Karlstads stift anställt åtal mot kyrkoherden i Fryksände m. fl. församlingars pastorat Johannes Olsson Spolène, för det han obehörigen varit borta från sin tjänstgöringsort, samt att domkapitlet genom utslag den 19 maj 1909 — som sedermera vunnit laga kraft — för denna förseelse dömt kyrkoherden till varning. I en insänd klagoskrift anmälde Ekstam ytterligare till åtal af mig, att kyrkoherden den 18 juni 1909 varit olofligen bortrest. Härom anfördes i klagoskriften, bland annat:

att klaganden och många med honom trott, att kyrkoherden i följd af det tidigare åtalet skulle för framtiden underlåta att egenmäktigt taga sig tjänstledighet;

att emellertid kyrkoherden vistats hos släktingar i Norge, då klaganden fredagen den 18 juni infunnit sig på pastorsexpeditionen för att taga afskrifter af ett kyrkostämmoprotokoll samt af ett skolrådsprotokoll;

att klaganden, sedan dessa afskrifter tagits, begärt, att komministern Hj. Elmér, som var å expeditionen tillstädes, måtte vidimera afskrifterna, något som Elmér emellertid förklarade sig icke kunna göra, enär han ej vore vice pastor;

att, då fredagarne vore expeditionsdagar i församlingen, klaganden varit i sin fulla rätt att på pastorsexpeditionen träffa en prästman, som hade pastors befogenhet i alla afseenden;

samt att klaganden, som haft för afsikt att öfverklaga ett af kyrkostämman den 1 juni 1909 fattadt beslut, icke kunnat göra detta, enär han ej fått afskriften af beslutet behörigen vidimerad.

I anledning af klagoskriften begärde jag kyrkoherden Spolènes yttrande, men återsände han klagoskriften med förklarande, att han icke hade något yttrande att afgifva öfver en »slik». Sedan jag därefter anmodat kyrkoherden att afgifva fullständigt yttrande i ärendet, inkom kyrkoherden omsider med förklaring, däri han anförde, bland annat:

att kyrkoherden på inbjudan af sin måg och sin dotter fredagen den 18 juni 1909 firat sin födelsedag i Norge i kretsen af sina barn;

att kyrkoherden dagen därpå eller alltså lördags eftermiddag åter varit hemma;

att kyrkoherden på bortresan samtalat med stiftets biskop om sin resa samt på hemresan för biskopen tillkännagifvit sin återkomst;

att, ehuru fredagen bestämts till expeditionsdag i församlingen, ingen någonsin förmenats att hvilken dag i veckan som helst — jämväl medelst telefon — å pastorsexpeditionen få sina ärenden uträttade;

samt att klagandens påstående, att han genom kyrkoherdens bortresa hindrats att anföra klagomål öfver kyrkostämmans beslut, vore osant, alldenstund beslutet blifvit i kyrkan uppläst den 6 juni, och alltså efter den 18 juni funits fullt tillräcklig tid att få afskriften af protokollet vidimerad.

Denna förklaring blef sedermera af klaganden bemött i hit insända påminnelser, därvid klaganden, bland annat, anförde:

att kyrkoherdens bortovaro räckt från söndagen den 13 eller möjligen måndags morgon den 14 juni och sålunda sträckt sig öfver hela veckan;

att hvad kyrkoherden anført därom, att han i saken samtalat med stiftets biskop, enligt klagandens förmenande icke förtjänade afscende;

samt att äfven i andra fall inträffat, att personer, som önskat erhålla vidimination af tagna afskrifter, uppehållits eller hindrats i sin rätt, äfven om de med vittnen infunnit sig å expeditionsdag.

* * *

I förevarande ärende var alltså upplyst, att kyrkoherden Spolène, utan att begära tjänstledighet och anskaffa vikarie att i hans ställe sköta alla till pastorsämbetet hörande göromål, den 18 juni 1909 varit bortrest från

sitt tjänstgöringsområde och befunnit sig å utrikes ort. Huru lång tid, som för resan erfordrats, var icke utredt, men ingen anledning fanns att betvifla riktigheten af klagandens uppgift, att resan anträds redan föregående söndag eller måndag.

Genom sitt förhållande i denna sak hade kyrkoherden otvifvelaktigt gått till väga på ett emot god ordning stridande sätt och därmed efter-satt sin tjänsteplikt. Detta tjänstefel syntes vara så mycket betänkligare, som det inträffat kort tid efter det kyrkoherden af domkapitlet genom utslag den 19 maj 1909 dömts till varning för en förseelse af enahanda beskaffenhet. Kyrkoherdens nu ifrågavarande tjänstefel fann jag därför påkalla laga beifran, äfven om någon skada däraf icke skulle hafva vållats.

För hvad kyrkoherden Spolène i förevarande hänseende låtit komma sig till last ställde jag honom därför under tilltal inför domkapitlet i Karlstads stift, med yrkande att domkapitlet, jämlikt 5 § i lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. den 8 mars 1889, måtte döma kyrkoherden till det ansvar, som i nämnda lagrum blifvit stadgad och domkapitlet funne hans fel förskylla.

På detta åtal meddelade domkapitlet *den 16 mars 1910* utslag, däri domkapitlet yttrade:

Då ingen anledning funnes att betvifla kyrkoherden Spolènes uppgift, att han ej varit borta från stiftet mer än tre dagar för deltagande i familjehögtid, och då inom församlingen funnits komminister, som utan särskildt förordnande kunnat fullgöra de flesta pastor tillkommande göromål, och kyrkoherden före sin afresa tillsagt komministern att tjänstgöra å pastors-expeditionen och handlägga där förekommande göromål, samt det ej visats, att någon skada vållats genom kyrkoherdens bortovaro, funne domkapitlet hvad som legat till grund för anklagelsen vara af så ringa betydighet, att kyrkoherden icke därför kunde till ansvar fällas.

Med den utgång målet erhållit genom domkapitlets utslag fann jag mig icke kunna åtnöjas, och detta af följande skäl.

Först och främst syntes mig hufvudvikten böra läggas icke på tiden, under hvilken kyrkoherden varit utom stiftet, utan på tiden, under hvilken han varit borta från sin tjänstgöringsort och därigenom varit förhindrad att handlägga sina tjänstegöromål. Ostridigt var, att kyrkoherden, som enligt sin egen uppgift afrest hemifrån den 15 juni 1909 kl. 2.15 e. m., icke återkommit förr än den 19 juni kl. 6 e. m. och sålunda varit borta mer än fyra dagar.

Ostridigt var vidare, att under kyrkoherdens frånvaro inföll en expeditiionsdag, nämligen fredagen den 18 juni. Nämnde dag infann sig klaganden på expeditionen och sökte där få uträtta ett ärende, som emellertid

komministern i denna sin egenskap ej kunde besörja. Äfven om detta ärende ej var mera brådslande än att det kunde utan skada få anstå till kyrkoherdens hemkomst, var det tydligt, att kyrkoherdens frånvaro under expeditionsdagen måste betraktas såsom stridande mot ordning och skick.

Genom domkapitlets utslag hade kyrkoherden sannolikt fått stöd för den uppfattning, att hans öfverklagade och åtalade förfarande varit fullt lagligt. Att kyrkoherden fortfarande ansåg sig hafva handlat rätt framgick däraf, att han än vidare upprepat sitt förfarande. För min del skulle jag hafva låtit bero vid domkapitlets utslag, om blott domkapitlet däri klart och obetingadt sagt ifrån, att kyrkoherdens förfarande varit oriktigt, om än domkapitlet ansett straff för samma förfarande icke påkallas.

Gent emot domkapitlets uppfattning, att saken var obetydlig, syntes mig kunna erinras, att det icke borde kunna betraktas som en obetydlighet, att en tjänsteman upprepade gånger utan tillstånd lämnade sin post.

På grund häraf uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att hos hofrätten anföra besvär öfver domkapitlets utslag, och skulle advokatfiskalen i besvären fullfölja det af mig hos domkapitlet framställda ansvarspåståendet. Alternativt borde advokatfiskalen hemställa, att hofrätten åtminstone måtte förklara, att kyrkoherden förfarit felaktigt i det hänseende, hvori han ställts under åtal. Till belysande af kyrkoherdens uppfattning i ämnet öfverlämnade jag till advokatfiskalen äfven handlingarna i ett härstädes senare anhängiggjort ärende af liknande beskaffenhet med det ärende, som föranledt ifrågavarande åtal.

På de besvär, advokatfiskalen i enlighet härmed anført, har hofrätten den 16 december 1910 meddelat utslag, däri hofrätten utlätit sig: Hofrätten ansåge väl, att kyrkoherden Spolène förfarit felaktigt i åtalade afseendet, men enär berörda förfarande på de af domkapitlet i öfverklagade utslaget anförda skälen icke vore af beskaffenhet att böra för Spolène medföra ansvar för tjänstefel, funne hofrätten lika med domkapitlet den emot Spolène i målet förda ansvarstalan icke kunna bifallas.

Ofullständiga domböcker, protokoll, rotlar m. m.

Vid den inspektion, som af mig verkställdes hos rådstufvurätten i Filipstad den 30 juli 1909, anmärktes, bland annat, följande.

I en mängd fall hade först under dagarna närmast före inspektionen i domböckerna för åren 1903—1908 gjorts anteckning om uppgifts afsändande till straffregistret.

Domböcker och samtliga öfriga protokoll från och med år 1904, då borgmästaren i Filipstad Carl Thore Bergstrand tillträdde borgmästarämbetet, syntes vara af rättens ledamöter underskrifna först omedelbart före inspektionen.

Civildomboken för år 1909 var uppsatt allenast för tiden till och med den 5 april. Af Bergstrand uppvisades emellertid några lösa pappersark, hvarå vissa mål, som handlagts efter nämnde dag, blifvit uppsatta, dock utan iakttagande af rätt ordningsföljd.

I lagfartsprotokollet för år 1909 hade icke införts något ärende af yngre datum än den 24 maj, ehuru, enligt ett af Bergstrand föredt memorial, till protokollet hörande ärenden förekommit såväl den 7 juli som å senare rättegångsdagar.

Enahanda var förhållandet med afhandlingsprotokollet, hvori icke intagits något ärende efter den 17 maj 1909.

Sista uppsatta ärendet i årets inteckningsprotokoll var för den 28 juni. Såväl samma dag som därefter hade förekommit inteckningsärenden, hvilka ännu vid inspektionen icke voro uppsatta. Inteckningar, angående hvilkas fastställande protokoll då ännu icke uppsatts, hade det oaktadt införts i fastighetsboken.

I fastighetsboken funnos åtskilliga lösa blad.

Förmyndare, som försummat att afgifva föreskrifven räkning, hade icke erhållit föreläggande att fullgöra denna skyldighet, sedan Bergstrand år 1904 tillträdde ämbetet, ehuru ett stort antal förmyndare, däribland sådana som förordnats 1902 och 1903, aldrig aflämnat räkning.

Boskillnadsrotel hade upplagts först år 1909, ehuru likväl äfven äldre ärenden från och med år 1899 däri införts.

Rättens ombudsmäns enligt 127 § konkurslagen afgifna berättelser hade endast i få fall anmärkts i konkursroteln.

Anteckning i konkursroteln om åtgärder, som sedan september 1907 vidtagits med konkurser, hade synbarligen verkställts först under tiden närmast före inspektionen.

Den i konkursroteln sist införda konkursen hade börjat den 5 februari 1909. Emellertid hade, enligt hvad Bergstrand uppgaf, några konkurser börjat efter den 5 februari 1909, ehuru Bergstrand försummat såväl att härom införa anteckningar i roteln som ock att däri anteckna de åtgärder, som under de senaste månaderna vidtagits med konkurserna.

Dagbok för utsökningsmål äfvensom dagbok för handräckningsmål hade först på sista tiden upplagts. Jämväl äldre ärenden hade emellertid i dagböckerna införts, i den förra från och med 1905 och i den senare från 1908 års början.

I dagböckerna hade dock icke antecknats dagen, då sökanden inkommit med delgifningsbevis.

I handelsregistret hade under åren 1905 och 1906 icke antecknats, om anmälan till registret vederbörligen kungjorts. Jämväl under åren därförut hade i åtskilliga fall försummelse i detta hänseende förekommit. Från och med år 1907 hade väl i de flesta fall antecknats, att kungörelse införts i ortstidning, men däremot icke i något fall, att kungörelse varit intagen i allmänna tidningarna.

I åtskilliga fall hade underlåtits att i registret verkställa anteckning om, att däri intagen firma af rådstufvurätten försatts i konkurs.

Samtliga till handelsregistret från och med år 1907 gjorda anmälningar syntes först på sista tiden hafva införts i registret.

Sedan jag öfver dessa anmärkningar infordrat borgmästaren Bergstrands förklaring, anförde denne i ett den 30 oktober 1909 dagtecknad yttrande hufvudsakligen följande.

Anteckning om uppgifts afsändande till straffregistret i en del fall samt underskrift af domböcker och öfriga protokoll äfvensom en del andra åtgärder hade, såsom vid inspektionen anmärkts och Bergstrand därvid vitsordat, verkställts först någon tid före inspektionen.

Civildomboken och en del andra protokoll voro, på sätt anmärkts, ej fullständigt uppsatta för senaste tiden. De mål och ärenden, hvari protokollsutdrag begärts, och åtskilliga andra vore emellertid uppsatta, men ej införda å originalkonceptprotokollen. Ingen inteckning hade införts i fastighetsboken, utan att rörande ärendet protokoll, om ock ej infördt i originalprotokollet, varit uppsatt. Civildomboken och öfriga protokoll vore numera uppsatta för tiden till och med den 25 oktober 1909.

I fastighetsböckerna förekommande lösa blad hade af bokbindare fastsatts.

De förmyndare, som försummat afgifva föreskrifven räkning, hade den 25 oktober 1909 af rådstufvurätten förelagts att fullgöra denna skyldighet.

I konkursroteln vore numera rättens ombudsmäns berättelser anmärkta i de fall, där sådant förut ej skett, och hade öfriga vederbörliga anteckningar intill dagen för yttrandets afgifvande i roteln införts.

I dagboken för utsökningsmål hade numera antecknats dagen, då sökanden inkommit med delgifningsbevis; beträffande dagboken för handräkningsmål hade delgifningsbevis icke ingifvits i något där antecknad mål.

I handelsregistret hade numera, med ledning af hos rådstufvurätten förvarade ärgångar af post- och inrikes tidningar, verkställts anteckningar

om firmaanmälningarnas kungörande i nämnda tidningar, hvarjämte berättande de firmor, som blifvit af rådstufvurätten försatta i konkurs, vederbörliga anteckningar därom gjorts.

Som de vid inspektionen anmärkta fel och brister numera blifvit rättade, hemställde Bergstrand, att jag måtte låta härvid bero.

* *

De anmärkningar, som sålunda förekommit emot Bergstrands förvaltning af borgmästarämbetet i Filipstad, fann jag vara af beskaffenhet att de anmärkta felen icke kunde lämnas utan laga beifran. Några af anmärkningarna kunde väl synas vara mindre betydande, men äfven om dessa icke skulle i och för sig skäligen kunnat påkalla åtals anställande, satte de dock en viss färg på Bergstrands försumlighet i andra hänseenden.

Den viktigaste af anmärkningarna var i min tanke den, som afsåg förmyndarvården. Att meddela förmyndare, som försummat att i rätt tid aflämna förmyndarräkning, föreläggande att fullgöra sin skyldighet är visserligen, jämlikt 8 § i lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning af omyndigs egendom den 18 april 1884, ett åliggande för rätten, men med hänsyn till den ställning, en borgmästare intager i en liten rådstufvurätt, ansåg jag mig med fog kunna hysa den meningen, att ingen orätt blefve Bergstrand vederfaren genom att ansvar för rådstufvurättens försummelse i förevarande hänseende i första rummet utkräfdes af honom såsom rättens ordförande.

Att i detta fall göra försummelserna i borgmästarämbetet till föremål för åtal hade jag ett särskildt skäl i följande omständighet. Vid inspektionen förekom jämväl, att årets brottmålsdombok icke kunde tillrättascaffas. Bergstrand uppgaf, att nämnda dombok förvarades hos rådmannen G. Dahl, som vid tillfället var bortrest från staden, samt att domboken, efter hvad Bergstrand trodde, var uppsatt för tiden till början af maj. Häröfver hörd, meddelade Dahl sedermera, att brottmålsdomboken vid tiden för inspektionen var färdig till den 24 maj. Sista ternen af densamma hade emellertid förvarats hos borgmästaren, hvilken i domboken skulle införa ett mål, hvari Dahl afhörts som vittne och sålunda varit jäfvig.

Åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt uppdrog jag därför att för de försummelser i ämbetet, som borgmästaren Bergstrand enligt de vid inspektionen gjorda och af Bergstrand i förklaringen vidgångna anmärkningarna låtit komma sig till last, hos hofrätten anställa åtal emot Bergstrand med yrkande om ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som i enlighet härmed anställdes af advokatfiskalen, meddelade hofrätten utslag *den 18 mars 1910*. Hofrätten yttrade däri: Enär borgmästaren Bergstrand i målet vore förvunnen att i de af mig angifna hänseendena hafva gjort sig skyldig till försummelse i ämbetet, funne hofrätten skäligt, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen, döma Bergstrand att för hvad han sålunda låtit komma sig till last böta 300 kronor.

Hofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Obehöriga förskott från underlydande redogörare.

I en hit ingifven klagoskrift anförde kaptenen vid Svea trängkår S. Odqvist, bland annat, följande.

I skrifvelse af den 16 januari 1909 till chefen för fjärde arméfördelningen hade klaganden, i egenskap af kontrollant å kårens kassaförvaltning år 1908, anmält chefen för Svea trängkår, öfversten N. G. Hallström, för det han under november 1908 hos tjänstförrättande regementsintendenten, kaptenen W. Blix, lånat penningar i form af förskott å aflöning till sådant belopp, att öfversten å första kassadagen i december endast hade ett mindre belopp att utfå af sin nämnde dag utfallande aflöning enligt aflöningslistan. I skrifvelsen hade tillika uppgifvits, att regementsintendenten Emil Thestrup kunde närmare angifva lånets storlek och bestyrka riktigheten af Odqvists anmälan.

Uti häröfver infordrad förklaring af den 24 januari 1909 erkände öfversten, att han under november månad föregående år af då tjänstförrättande regementsintendenten, kaptenen Blix, ur hans omhänderhafda medel (alltså af uppbördsmedel) erhållit förskott å 400 kronor, som den 1 därpå följande december gäldats med reseräkningar för tjänsteresor till Stockholm samt, i den mån dessa räkningar icke förslogo, med öfversten samma dag tillkommande aflöning.

Utan att fullständiga målets utredning och utan att enligt 28 § i förordningen om krigsdoinstolar öfverlämna målet till krigsöfverdomstolen hade arméfördelningschefen i en den 3 februari 1909 till öfversten Hallström aflåten skrifvelse yttrat, att öfversten varit fullt berättigad att af kårens kassaförvaltning uppbära ett uppåt afrundadt, närmelsevis beräknadt förskottsbelopp för sina anbefallda tjänsteresor till Stockholm; *samt att* arméfördelningschefen i öfrigt endast ansåge sig böra påpeka olämpligheten af att en chef af sina underlydande uppbure penninglån vare sig af dem personligen eller af deras omhänderhafda uppbördsmedel.

Öfversten hade emellertid i sin förklaring lämnat ofullständiga och i följd däraf synbarligen vilseledande uppgifter om förskottets beskaffenhet och storlek, hvarjämte uppgift å resekostnaden saknades. Öfversten hade nämligen under november månad erhållit dels ett förskott å 400 kronor mot förskottskvitto å afföning för december, dels ytterligare ett förskott ungefärligen motsvarande resekostnaden, som belöpte sig till 172 kronor 40 öre, hvilket allt kunnat ådagaläggas genom att regementsintendenten Thestrup och kaptenen Blix blifvit hörda.

Då arméfördelningschefen alltså, af skriftväxlingen i målet att döma, fattat sitt beslut utan att genom Thestrups hörande utreda saken, och då klaganden genom beslutet syntes hafva afgifvit en obefogad anmälan, hvarå ansvar måhända kunde följa, när klaganden icke som nu kunde styrka sin anmälas riktighet, ville klaganden till mig öfverlämna ärendet, till den åtgärd saken kunde föranleda.

Vid sin klagoskrift fogade klaganden afskrift af en utaf öfversten Hallström till chefen för fjärde arméfördelningen den 24 januari 1909 afgifven förklaring, hvari beträffande en af klaganden emot öfversten gjord anmälan för uppburet förskott anförts, att öfversten under nästföregående november månad af då tjänstförrättande regementsintendenten Blix ur hans omhänderhafda medel erhållit förskott å 400 kronor, som den 1 därpå följande december gäldats med reseräkningar för fyra tjänsteresor till Stockholm (sammanträden i utrustningskommissionen) samt, i den mån dessa räkningar ej förslogo, med öfversten samma dag tillkommande aflöning.

En vid klagoskriften jämväl fogad afskrift utaf en från arméfördelningschefen den 3 februari 1909 till öfversten Hallström aflåten ämbetskrifvelse innehöll i nu ifrågavarande hänseende hvad i klagoskriften därom uppgifvits.

Sedan jag i anledning af klagoskriften infordrat öfversten Hallströms yttrande, anförde denne i afgifven förklaring, bland annat, följande.

Klaganden påstode till en början, efter ett referat af hvad i ärendet förekommit, att öfversten i sin till chefen för fjärde arméfördelningen afgifna förklaring skulle hafva lämnat ofullständiga och i följd däraf synbarligen vilseledande uppgifter om storleken och beskaffenheten af i ärendet ifrågakomna förskott, hvarjämte uppgift å resekostnaden skulle hafva saknats.

Den uppgift, öfversten lämnat arméfördelningschefen i anledning af klagandens på sin tid gjorda anmälan, var, att öfversten under november månad 1908 af regementsintendenten ur hans omhänderhafda förskottsmedel erhållit ett förskott å 400 kronor, hvilka den 1 därpå följande de-

cember gäldats med reseräkningar för fyra tjänsteresor till Stockholm och åter samt, i den mån dessa räkningar icke förslogo, med öfversten samma dag tillkommande aflöningsmedel.

Då öfversten erhöll del af klagandens till arméfördelningschefen i januari 1909 ingifna anmälan, kunde öfversten icke två månader efteråt erinra sig förskottsbeloppets storlek, hvarför öfversten, då han skulle afgifva sin förklaring, vände sig till regementsintendenten Thestrup, hvilken i klagandens anmälan till arméfördelningschefen uppgifvits vara den person, som »kunde närmare angifva lånets storlek», med en förfrågan, om förskottsbeloppet, såsom öfversten antog, var 400 kronor, och blef öfversten af Thestrup styrkt i denna förmodan. Öfversten uppgaf där- efter i sin förklaring, på god tro, förskottsbeloppet så som skett.

Sedan öfversten nu fått del af klagoskriften, hade han vändt sig till kaptenen Blix med förfrågan, om denne kunde erinra sig förskottsbeloppets storlek. Kaptenen Blix förklarade, »att han omöjligen så långt efteråt kunde erinra sig detta», men trodde, att det vid redovisningen af förskottsbeloppet den 1 december funnits uti hans omhänderhafda förskottskassa ett kvitto å 400 kronor och ett annat å 50 kronor, utgifna af öfversten.

Om så varit förhållandet, skulle beloppet hafva utgjort 450 kronor.

Att ej några bestämda uppgifter kunnat erhållas berodde däraf, att förskottskvittot eller kvittona ej antecknats, utan legat i förskottskassan, till dess redovisning skett.

Vare sig nu förskottsbeloppet utgjort 400, 450 eller, såsom klaganden ville göra troligt, omkring 570 kronor, något hvarom öfversten, som nämndt, ej kunde lämna bestämd upplysning, och vare sig beloppet bekommit mot ett eller två kvitton, hade förskottsbeloppet i sin helhet redovisats den 1 december 1908 med reseräkningar för fyra tjänsteresor från Örebro till Stockholm och åter samt, i den mån dessa ej förslogo, med öfversten samma dag tillkommande löne- medel.

Under sådana förhållanden torde beloppet icke kunna fränkännas rese- förskotts natur och måste därför anses berättigadt enligt gällande aflö- ningsreglemente.

Öfversten bestrede sålunda, att hans möjligen felaktiga uppgift om förskottsbeloppets storlek kunnat i något afseende vara vilseledande för chefen för fjärde arméfördelningen, då denne disciplinärt behandlade ifrågavarande anmälan.

Med anledning af uppgiften i klagoskriften, att klaganden år 1908 varit kårens kassakontrollant, ville öfversten framhålla, att kassakontrol- lanten icke hade att annorledes taga befattning med handhafvandet af

regementsintendentens eller andra till kompanichefer m. fl. utlämnade likartade förskott, än att tillse, att desamma å kassadagarna blefve vederbörligen redovisade.

På grund af det i förklaringen anförda hemställde öfversten, att klagoskriften måtte lämnas utan vidare afseende.

Till bemötande af innehållet i öfverstens förklaring lät klaganden i ärendet ingifva påminnelser, därvid klaganden förmälte att, oafsedt det ifrågakomna beloppets storlek, här syntes föreligga ett oförtydligt brott emot det i 25 kap. 13 § strafflagen för förman meddelade förbudet att af underordnad ämbetsman låna sådana medel, som å ämbetets vägnar blifvit denne anförtrodda. Klaganden förklarade sig därför, med åberopande af hvad han förut anført, vidhålla sin hemställan om laga åtgärders vidtagande mot öfversten.

Till närmare utveckling af sin uppfattning androg klaganden i en särskild skrift, bland annat:

att öfversten Hallström vid ofta upprepade tillfällen utan att ens kunna förebära utgift för resor i tjänsten begagnat sig af förskott å aflöning eller faktiska lån hos regementsintendenten, hvilket kunde intygas af, bland andra, kaptenen Blix och nuvarande samt förutvarande regementsintendenter vid kåren;

att den, som uppburit penningar mot förskottskvitto å följande månads aflöning eller till betäckande af kommande, helst såsom i förvarande fall öfverdrivet beräknade utgifter, vore vid tillfället ännu icke rådande öfver denna aflöning och komme i händelse af dödsfall eller andra lätt inträffande hinder ej heller att råda öfver den;

att ränteförlust därvid drabbade det allmänna men möjligen äfven regementsintendenten i det fall, att denne nödgades af egna medel vid redovisning själf täcka förskottsbelopp, som icke finge synas i räkenskaperna;

att, om regementsintendenten ej varit nödsakad att för tillfredsställelse af kårchefens enskilda lånebehof anlita å ämbetets vägnar innehafda medel, skulle i hvarje fall mera kunnat innestå i riksbanken att göras räntebärande för det allmänna;

att härtill komme det upprörande i att en underordnad ämbetsman faktiskt sällan vågade afslå en förmans, helst en chefs, förskotts- eller i realiteten lånebegäran;

att det för en ekonomiskt mindre väl ställd regementsintendent vore förenadt med kännbar risk ej blott att förlora sålunda utlämnade lån utan ock att blifva ställd till ansvar, i fall han ej kunde, när så fordrades, vederbörligen redovisa till honom utlämnade medel;

att gällande kassareglemente åtminstone ej syntes medgifva den tolkning arméfördelningschefen gifvit detsamma angående kårchefens rättighet att uppbära förskott, enär där endast stode, att »för tjänsteresor erforderliga förskott må af regementsintendenten utlämnas», hvaraf väl torde framgå, att regementsintendenten hade rättighet men ej skyldighet att utlämna dylika förskott eller lån, hvaremot något medgifvande, att förman hade rättighet låna af underordnad, ej kunde där återfinnas;

att arméfördelningschefens påpekande af olämpligheten af, att en chef af sina underlydande uppbär penningar vare sig af dem personligen eller af deras omhänderhafvande uppbördsmedel, ej innefattade någon disciplinär bestraffning men tydligt nog angåfve sakens rätta beskaffenhet;

samt att klaganden såsom subalternofficer och kassakontrollant redan för omkring 18 år sedan nödgats stoppa en något större lånetrafik för sin kompanichef, nuvarande kårchefen.

I ärendet lät jag slutligen genom chefen för fjärde arméfördelningen infordra yttranden från regementsintendenten Emil Thestrup och kaptenen W. Blix.

I sin förklaring anförde regementsintendenten Thestrup:

att öfversten någon dag i november månad 1908, under tiden emellan den 1 och den 17, på därom framställd begäran erhållit ett förskott af 400 kronor å öfversten tillkommande, den 1 påföljande december utfallande aflöningsförmåner;

att å det kvitto, öfversten å beloppet utfärdade till Thestrup, beloppet angafs såsom »förskott å löne-medel eller aflöning»;

att då icke angafs — något, som Thestrup ej heller eljest hade sig bekant — huruvida detta förskott var afsedt att täcka öfverstens rese-kostnader;

att enligt Thestrup nu af kaptenen Blix lämnad uppgift — hvilken, så vidt Thestrup kunde erinra sig, vore riktig — när Blix tillträdde regementsintendentsbefattningen vid kåren den 17 november 1908, i kassan fanns inneliggande ytterligare ett af öfversten utfärdadt förskottskvitto å 50 kronor, hvilka medel Thestrup sålunda på öfverstens begäran till honom utlämnat någon dag under tiden emellan den 1 och den 17 november;

att sammanlagda beloppet af de reseräkningar, på grund af hvilka öfversten den 1 december 1908 hade tillgodohafvande, utgjorde 172 kronor 40 öre;

samt att Thestrup, som, ehuru då tjänstledig, tillfälligtvis tillstädesvar i kårens kassaförvaltnings lokal den 1 december 1908, därvid iakttog, att öfversten vid erhållande af aflöning och likvid för nämnda reseräkningar med sålunda erhållna medel inlöste såväl omförmälda förskottskvitto å

400 kronor som ett eller två ytterligare kvitton å förskottsbelopp, utgörande, inklusive uppburna förskott för reseersättningar, sammanlagdt minst 150 högst 200 kronor, så att öfversten, som eljest skulle uppburit ett kontant belopp af dels löneförmåner 575 kronor 63 öre dels reseersättningar 172 kronor 40 öre, eller tillhopa 748 kronor 3 öre, erhöill ett belopp ej uppgående till 200 kronor.

Kaptenen Blix anförde i sin förklaring, bland annat:

att, då Blix af regementsintendenten Thestrup den 16 november 1908 mottog hans omhänderhafda förskottsmedel, i kassan låg af öfversten utfärdade ett förskottskvitto å 400 kronor å aflöningsmedel samt ett förskottskvitto å 50 kronor till bestridande af resekostnader;

samt att öfversten troligtvis af Blix sedermera erhållit ytterligare förskott till bestridande af resekostnader — om emot förskottskvitto eller mot inlämnade reseräkningar kunde Blix ej minnas — alldenstund de öfverstens reseräkningar, som affördes vid kassadagen den 1 december, belöpte sig till 172 kronor 40 öre, och öfversten vid samma kassadag hade att uppbära i aflöningsförmåner 575 kronor 63 öre samt mot reseräkningar 172 kronor 40 öre, eller tillhopa 748 kronor 3 öre, och af denna summa erhöill, sedan samtliga förskottskvitton voro infriade, mellan 100 och 200 kronor i kontanter.

* * *

I ärendet var sålunda upplyst, att öfversten Hallström i november 1908 af vederbörande regementsintendenter vid Svea trängkår uppburit förskott dels för reseräkningar och dels för öfversten den 1 påföljande december tillkommande aflöning, äfvensom att sammanlagda beloppet af de reseräkningar, på grund af hvilka öfversten den 1 december 1908 hade tillgodohafvande, utgjorde 172 kronor 40 öre.

Storleken af det till öfversten lämnade förskottet å aflöning hade icke kunnat exakt beräknas. Men då man visste, att öfverstens månadsaflöning, sammanlagd med den verkliga resekostnaden, utgjort tillhopa 748 kronor 3 öre, och att öfversten vid aflöningen bekommit högst 200 kronor, var det tydligt, att, äfven om öfversten kunde anses hafva ägt rätt att i förskott för resekostnader uppbära en rund summa af 200 kronor, öfverstens förskott å aflöning uppgått till minst 348 kronor 3 öre.

Genom att på detta sätt fordra och mottaga förskott af en underordnad hade öfversten enligt min uppfattning obestriddligen gjort sig skyldig till fel i ämbetet, och detta ämbetsfel, hvarigenom emellertid icke någon skada syntes hafva vållats statsverket, fann jag påkalla laga beifran. Jag uppdrog fördenskull åt krigsfiskalen att för ifrågavarande ämbetsfel

ställa öfversten Hallström under åtal inför krigshofrätten med yrkande om ansvar å öfversten efter lag och sakens beskaffenhet.

Till fullgörande af det sålunda erhållna uppdraget yrkade krigsfiskalen i afgifvet memorial, att öfversten Hallström för hvad han i förevarande fall låtit komma sig till last såsom fel i ämbetet måtte dömas till ansvar enligt tillämpligt lagrum, i hvilket afseende krigsfiskalen hemställde, huruvida icke med hänsyn till omständigheterna i målet straff för det åtalade ämbetsfelet kunde bestämmas allenast efter 144 § strafflagen för krigsmakten. I särskilda till krigshofrätten ingifna skrifter förde klaganden talan emot öfversten för det han genom sitt omförmälta förfarande gjort sig skyldig till brott, som afsåges i 25 kap. 13 § allmänna strafflagen, hvarjämte klaganden fordrade ersättning för sina kostnader å målet såväl härstädes som hos krigshofrätten.

Efter slutad skriftväxling meddelade krigshofrätten utslag i målet *den 16 april 1910*. Krigshofrätten yttrade däri till en början, att som klaganden icke, vare sig i uppgifven egenskap af kassakontrollant vid kårens förvaltning 1908 eller, så vidt i målet vore visadt, i annan egenskap, ägt att taga sådan befattning med ifrågavarande hos regementsintendenten innestående förskottsmedel, att klaganden på grund därpå vore att anse såsom målsägare i fråga om det brott, han i målet lagt sin kårchef till last, funne krigshofrätten hvad klaganden i målet anført och yrkat icke kunna komma under bedömande.

Hvad beträffade krigsfiskalens i målet förda talan utlät sig krigshofrätten, att enär i målet vore upplyst, att öfversten Hallström i november 1908 hos regementsintendenten, utöfver hvad öfversten ägt att i förskott uppbära för resekostnader, i förskott å öfversten den 1 därpå följande december tillkommande aflöning jämväl uppburit ett belopp af omkring dubbla summan af resekostnaderna, samt öfversten, då han så förfarit, visat oförstånd i fullgörande af tjänsteplikt, som på grund af hans ställning vid kårens förvaltning i fråga om kassavården ålegat honom enligt kungl. kungörelsen angående tillämpning af förändrade föreskrifter rörande förvaltningen vid arméns truppförband den 23 november 1894, funne krigshofrätten, med bifall till krigsfiskalens talan, skäligt, i förmågo af 144 § strafflagen för krigsmakten, döma öfversten för hvad han i berörda afseende låtit komma sig till last att undergå disciplinstraff af arrest utan bevakning i 15 dagar.

Krigshofrätten stadgade tillika, att klaganden skulle själf vidkännas sina å målet hafda kostnader.

Krigshofrättens utslag har icke blifvit öfverklagadt.

Obehörig kritik af ett krigsrättsutslag.

I en till mig ingifven skrift anförde kaptenen vid Svea artilleriregemente Gustaf Hermansson Sabelfelt klagomål öfver, jämte annat, som jag emellertid ej fann kunna föranleda någon min ämbetsåtgärd, följande förhållande, som enligt klagandens mening lämnade bevis på vederbörande regementschefs missuppfattning af den ställning, honom enligt lag tillkomme.

Till chefen för 8 batteriet af Svea artilleriregemente inkom från ryttmästaren vid lifgardet till häst grefve Gilbert Hamilton en den 28 augusti 1909 dagtecknad anmälan om att volontären vid nämnda batteri n:r 28 Hedström i en spårvagn underlåtit att göra honnör för Hamilton. I anledning af denna anmälan förordnade chefen för Svea artilleriregemente, öfversten Gabriel Torén, genom extra regementsorder af den 4 september 1909 krigsrätt, bestående af majoren A. Bolin, ordförande, kaptenerna H. M. Wennerholm och S. W. L. Schürer von Waldheim samt löjtnanten G. O. E. Virgin äfvensom auditören G. C. A. Lindencrona.

Krigsrätten meddelade utslag den 6 september 1909 och yttrade däri, att som Hedström emot sitt bestridande icke kunde anses hafva gjort sig skyldig till förseelse mot vare sig 90 eller 102 § strafflagen för krigsmakten, funne krigsrätten Hedström icke kunna ställas till ansvar jämlikt dessa §§, men enär Hedström genom sin underlåtenhet att hälsa på Hamilton gjort sig skyldig till tjänsteförsummelse, pröfvade krigsrätten rättvist, jämlikt 144 § samma lag, döma Hedström att, för hvad han sålunda låtit komma sig till last, hållas i vaktarrest under två dagar.

Från detta utslag var majoren Bolin sålunda skiljaktig, att han ansåg, att Hedströms straff bort bestämmas till sträng arrest under tre dagar. Auditören, som för sin del yrkade en mindre ändring i utslagets motivering, ansåg, att straffet bort bestämmas till en dags vaktarrest.

Den 18 september 1909 gjorde öfversten Torén detta utslag till föremål för ett uttalande inför regementets officerskår. Öfversten yttrade då, att han ingalunda ville kritisera eller bli missförstådd, och att han trodde, att krigsrättens ledamöter handlat efter bästa förmåga, ehuru de, med ett undantag, missförstått sin uppgift och vanskött sitt åliggande. Öfversten, som helt och hållet anslöt sig till majoren Bolin, förmenade, att det borde hafva dömts betydligt strängare, och uttalade den förhoppning, att detta skulle iakttagas för framtiden. Öfversten förklarade sig vara ytterst förvånad och nedstämd öfver målets utgång och den uppfattning af discip-

lin, ett dylikt sätt att döma utvisade. Hos Hamilton ville öfversten göra en ursäkt för det skedda, och då öfversten ej kunde tänka sig en värre förbrytelse i den vägen, vore det enligt hans mening alldeles för mildt dömdt.

Dessa regementschefens yttranden, hvilka sedermera upprepats till de samlade divisions- och battericheferna, hade officerskåren uppfattat såsom ett försök att direkt inverka på officerarne att döma i den riktning öfversten anvisade.

Sedan jag lämnat öfversten Torén tillfälle att yttra sig öfver klagoskriften, anförde öfversten i en den 18 februari 1910 afgifven förklaring rörande den del af ärendet, hvarom nu är fråga, hufvudsakligen följande.

I sin ställning som regementschef ansåg sig öfversten både berättigad och pliktig att till regimentets kännedom bringa sin uppfattning rörande den disciplinära ordning, som på öfverstens ansvar skulle upprätthållas. Hvad anginge de i klagoskriften omförmälda yttrandena kunde öfversten omöjligt, då officerssammanträdet ägt rum den 18 september 1909, erinra sig deras exakta ordalydelse, men torde öfversten vid sammanträdet, där först en hel del andra saker behandlats, hafva yttrat, att enligt öfverstens mening en förseelse, sådan som den åtalet afsåg, förtjänat ett strängare straff, samtidigt hvarmed öfversten dock betonat, att han ej med detta ville klandra krigsrättens dom utan endast för officerskåren angifva de grundsatser, som öfversten i egenskap af disciplinärt bestraffningsberättigad befälhafvare ansåg sig böra tillämpa vid regimentet. Efter samtal med några medlemmar af officerskåren insåg emellertid öfversten, att hans yttranden kunnat missuppfattas. Öfverstens tanke hade endast varit att för disciplinens skull se till, att ett uppträdande, sådant som det Hedström låtit komma sig till last gent emot Hamilton, icke måtte upprepas.

Till bemötande af öfverstens förklaring anförde klaganden i afgifna påminnelser, bland annat:

att, sedan öfversten öfverlämnat ett mål till krigsrätt, hade han fullgjort hvad på honom ankomme;

att allt ingripande i krigsrättens beslut eller förhandlingar vore stridande mot lag;

att förordningen om krigsdomstolar i § 7 innehölle den bestämmelsen, att den, som förordnat om krigsrätt, ej själf finge vara domare i samma rätt, med hvilken bestämmelse lagstiftaren afsett att hålla den, som förordnat om krigsrätt, utanför rättens förhandlingar och i hvarje fall hindra ett lika olämpligt som obehörigt ingripande i den af honom tillsatta domstolens beslut;

samt att det varit omöjligt att fatta öfverstens ifrågavarande yttrande

på annat sätt än såsom en skarp kritik af krigsrättens utslag och som innebärande en uppenbar afsikt att inverka på kommande krigsrätters beslut.

* * *

I ärendet var sålunda upplyst, att sedan öfversten Torén förordnat krigsrätt för att undersöka och afdöma den förseelse, hvartill Hedström gjort sig skyldig gent emot ryttmästaren Hamilton, samt krigsrätten utfört sitt uppdrag, hade öfversten vid särskilda tillfällen dels till den samlade officerskåren vid Svea artilleriregemente och dels till regementets divisions- och batterichefer gjort vissa uttalanden angående Hedströms förseelse och det af krigsrätten ådömda straffet för densamma. Ehuru ordalydelsen af dessa uttalanden icke blifvit fastställd, utvisade handlingarna i ärendet, att öfverstens yttranden gått ut på att å ena sidan klandra den uppfattning, som gjort sig gällande hos krigsrättens majoritet, men å andra sidan godkänna den strängare mening, som vid målets afgörande omfattats af krigsrättens ordförande. Till dessa uttalanden hade öfversten förmenat sig vara lika berättigad som skyldig i sin egenskap af disciplinärt bestraffningsberättigad befälhafvare. Och afsikten med samma uttalanden skulle icke hafva varit att kritisera krigsrättens beslut, utan att för åhörarne klargöra de grundsatser, som öfversten själf funnit afgörande vid handhavandet af disciplinen inom regementet.

Till en början var att märka, att ifrågavarande yttranden framkommit under öfverstens ämbetsutöfning. Hans förklaring gaf också otvifvelaktigt vid handen, att han uttalat sig å ämbetets vägnar.

Hvad öfversten anfört om afsikten med berörda yttranden syntes hvila på en ohållbar distinktion. Det lät nämligen ej väl tänka sig, att öfversten skulle kunnat inför sina officerare eller några bland dem framställa anmärkningar mot krigsrättens utslag angående Hedströms förseelse och tillika utveckla, huru dylika brott rätteligen borde bestraffas, utan att på samma gång gifva tillkänna, huru öfversten förväntade, att kommande krigsrätter skulle afdöma brott af samma beskaffenhet. Jag kunde följaktligen icke finna annat, än att öfversten genom att, på sätt som skett, afgifva ett omdöme öfver krigsrättens beslut för framtiden obehörigen ingripit i blifvande krigsrätters fria beslutanderätt, för hvilken inga andra gränser borde finnas än de af lag och domareed utstakade. Ett särskildt skäl att afhålla sig från hvarje omdöme om krigsrättens beslut borde öfversten enligt min mening hafva sett i den omständigheten, att det i regeln var öfversten själf, som å ämbetets vägnar bestämde en blifvande krigsrätts sammansättning.

Då jag följaktligen ansåg, att öfversten Torén i förevarande hänseende på ett betänkligt sätt öfverträtt sin ämbetsplikt, uppdrog jag åt krigsfiskalen att för berörda ämbetsfel åtala öfversten inför krigshofrätten med yrkande om ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som i enlighet härmed anställdes af krigsfiskalen, meddelade krigshofrätten utslag *den 25 april 1910*. Krigshofrätten utlät sig däri, att som öfversten Torén genom sina ifrågavarande yttranden i anmärkta afseendet visat oförstånd i utöfningen af sitt ämbete såsom chef för regementet, funne krigshofrätten skäligt, jämlikt 144 § strafflagen för krigsmakten, döma öfversten att därför undergå disciplinstraff af arrest utan bevakning i 5 dagar.

Krigshofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Kränkning af församlingsfriheten.

Distributören Birger Svahn påkallade i en hit ingifven klagoskrift mitt ämbetsbiträde i anledning däraf, att magistraten i Linköping skulle hafva förbjudit klaganden att den 10 september 1909 i Linköping hålla ett behörigen anmälldt föredrag öfver ämnet »militarismen och de sociala striderna». Under förmälan att samma föredrag af klaganden opåtal hållits i Norrköping, uttalade klaganden såsom sin mening, att magistraten genom förbudet gjort ett obehörigt intrång på yttrandefriheten.

Sedan jag lämnat vederbörande ledamöter af magistraten tillfälle att yttra sig öfver klagoskriften, blef förklaring i ärendet afgifven af borgmästaren C. H. Ramsay samt rådmännen Olof Mattsson och Aug. Holmer, hvilka därvid, med åberopande af magistratens samtliga protokoll i det med klagomålet afsedda ärendet, bestredo, att magistraten förbjudit Svahn att hålla det anmälda föredraget.

De i förklaringen omförmälda protokollen innehöllo följande.

Vid magistratens sammanträde den 7 september 1909, därvid närvaro borgmästaren Ramsay, rådmannen Mattsson och stadsnotarien Richard Hultmark, lät Carl Johansson ingifva en skrift, däri han, enligt uppgift å »socialistiska klubbens» vägnar anmälde, att klaganden emot inträdesavgift skulle den 10 september kl. 8 e. m. i »folkets hus» hålla ett föredrag öfver ämnet »militären och de sociala striderna». I anledning häraf fattade magistraten det beslut, att då Johansson ej visat, att »folkets

hus» blifvit af dess innehafvare upplåtet för ifrågavarande ändamål, funne magistraten tillställningen ej vara behörigen anmäld.

Af detta beslut fick sökanden del på förmiddagen den 8 september, enligt hvad magistratens protokoll för sistnämnde dag utvisade.

Vid sammanträde med magistraten den 9 september, i närvaro af borgmästaren Ramsay samt rådmännen Mattsson och Holmer, föredrogs en till magistratens ordförande ingifven skrift, därmed A. Blom, i uppgifven egenskap af ordförande och vice värd i »föreningen folkets hus i Linköping», öfverlämnade ett för »socialistiska ungdomsklubben» utfärdadt hyreskontrakt. I skriften uppgafs, att i kontraktet gjorts den ändring, att lokal skulle upplåtas till föredrag, då sådana »funnes tillgängliga».

Kontraktet, som var dagtecknad den 28 december 1907, innehöll, bland annat: *att* styrelsen för nyssnämnda förening till »socialistiska ungdomsklubben» för en tid af ett år, räknadt från den 1 april 1908 till samma dag 1909, upplät i egendomen n:r 58 af kvarteret S:t Lars i Linköpings stad öfra salen med två möten i månaden emot en öfverenskommen summa af 50 kronor om året; *samt att* kontraktet skulle anses prolongerad på ännu ett års tid, om uppsägning ej skedde före förfallodagen.

Efter föredragning af dessa handlingar fattade magistraten samma dag beslut i ärendet, därvid magistraten yttrade:

Enär, så vidt visadt blifvit, vederbörande anordnare af ifrågakomna tillställning icke erhållit ovillkorlig rätt att påföljande afton kl. 8 e. m. disponera stora salen i »folkets hus», där föredrag brukade hållas, kunde tillställningen icke heller nu anses behörigen anmäld.

För den händelse anordnaren kunde behörigen styrka, att salen blifvit för föredraget upplåten, så och då det kommit till magistratens kännedom, att Svahn vid upprepade tillfällen brutit emot god ordning och jämväl därför straffats, samt anledning sålunda funnes att antaga, det hans ifrågasatta föredrag komme att åsyfta eller innebära något, som vore stridande mot sedlighet eller allmän lag eller kunde föranleda oordningar, funne sig magistraten, med stöd af 13 § 1 stycket sista punkten i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868, föranlåten att stadga, det anordnaren af tillställningen skulle, så vidt tillställningen skulle anses behörigen anmäld, före kl. 4 påföljande eftermiddag till magistratens ordförande inlämna koncept till det föredrag, Svahn afsett att hålla; och ville magistraten, sedan sig visat, att anordnaren fullgjort hvad sålunda föreskrifvits såsom villkor för att behörig anmälan skulle anses gjord, och sedan magistraten erhållit kännedom om föredragets innehåll, meddela de ordningsföreskrifter, som magistraten med afseende å sakens beskaffenhet kunde finna erforderliga.

Detta magistratens beslut delgafs Johansson den 10 september 1909 kl. mellan 11 och 12 på dagen.

* * *

Magistratens beslut den 9 september 1909 i anledning af Johanssons anmälan voro således grundade på 13 § i ordningsstadgan för rikets städer. Detta lagrum har i de delar, som här voro i fråga, följande lydelse:

»Hvar och en, som vill i stad eller å dess område gifva offentlig föreställning — — — hålla allmänt föredrag, som ej är att hänföra till andaktsöfning eller föreläsning vid läroanstalt, hålla allmänt sammanträde eller göra andra tillställningar af hvad beskaffenhet som helst, hvilka genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöras, eller hvartill inträdeskort försäljas eller afgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages, eller till hvilka allmänheten eljest har tillträde, skall därom göra anmälan hos polismyndigheten. I fall — — — början. Den, som anmäler tillställningen, vare pliktig, när det af polismyndigheten påfordras, ej mindre att styrka, att den uppgifna lokalen eller platsen blifvit af ägaren eller innehafvaren upplåten för ändamålet, än äfven att om tillställningens ändamål och beskaffenhet lämna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter; allt vid äfventyr, att tillställningen eljest anses icke vara behörigen anmäld.

Är fråga — — — afgift.

Den — — — meddelas.

Underlåter — — — kronor.

Där sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmäles, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller för- anleder till svårare oordning, äger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda. I nu nämnda fall, äfvensom då tillställningen utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse äger rum, eller bland de närvarande uppkommer oordning af svårare beskaffenhet, den där icke genom deltagarnes i den- samma åägsnande kan undanröjas, må sammankomsten af polismyndig- heten upplösas; och vare — — — efterrättelse.»

I förevarande ärende var upplyst, att sedan hos magistraten anmäls, att Svahn den 10 september 1909 ännade i »folkets hus» i Linköping hålla ett föredrag öfver ämnet »militarismen och de sociala striderna», hade magistraten genom beslut den 9 september förklarat sig anse, att föredragets anordnare icke visat, att han erhållit ovillkorlig rätt att dispo-

nera den sal i »folkets hus», där föredrag brukade hållas. I följd häraf hade magistraten också förklaradt föredraget icke vara behörigen anmaldt.

Ofvan införda lagrum ger otvifvelaktigt åt en magistrat såsom polismyndighet befogenhet att fordra, att den, som anmäler ett offentligt föredrag, också visar, att den uppgifna lokalen blifvit af ägaren eller innehafvaren upplåten för ändamålet. Emellertid kunde jag icke finna annat än att i förevarande fall magistraten vid bedömande af de i anmälningsärendet företedda handlingarna ådagalagt en onödig och uppenbart öfverdrifven formalism. Men magistratens åtgörande härutinnan kunde dock näppeligen betraktas såsom ett tjänstefel.

Magistraten hade emellertid icke stannat härvid. Huru stränga än magistratens fordringar kunde hafva varit på ett bevis om att lokalen i »folkets hus» varit behörigen upplåten till föredragets hållande, var det väl ganska sannolikt, att dessa fordringar kunnat fyllas af föredragets anordnare. Men hvarje bemödande i sådan riktning hade magistraten gjort onyttigt genom sitt i anmälningsärendet vidare meddelade beslut.

Om innebörden af detta beslut hade olika meningar framställts i det härstädes anhängiggjorda ärendet. I klagoskriften hade föredragshållaren betecknat beslutet såsom ett förbud emot föredragets hållande. Magistratens ledamöter åter hade i sin förklaring bestämdt påstått, att något förbud icke meddelats.

Rent formellt sedt hade naturligtvis magistraten rätt i sitt påstående. Något formligt förbud emot föredragets hållande hade magistraten icke utfärdat. Men å andra sidan var det obestriddt, att det beslut, hvarigenom magistraten gjort frågan om föredragets behöriga anmälände beroende af ett villkor, i sak så närmade sig ett förbud, att det knappast kunde väcka någon förundran, att klaganden i förevarande ärende velat göra gällande, att magistraten förbjudit det anmälda föredragets hållande. Genom detta villkor hade nämligen magistraten åt sig bevarat den i 5 stycket af ofvan införda lagstadgande åt vederbörande polismyndighet medgifna befogenheten att utan vidare upplösa den sammankomst, vid hvilken det anmälda föredraget skulle ha förekommit. Redan häraf fann jag framgå, att magistratens beslut innefattat ett obestriddt om än indirekt försök att inkräkta på den enligt svensk rätt i princip erkända församlingsfriheten och fria yttranderätten.

Riktigheten af det sagda syntes än vidare framgå genom en närmare granskning af det utaf magistraten uppställda villkoret. Magistraten hade förelagt anordnaren af tillställningen att till magistratens ordförande inlämna koncept till det föredrag, som klaganden afsett att hålla. Visserligen ger det åberopade lagstadgandet åt polismyndigheten rätt att från an-

mälaren af en tillställning angående tillställningens ändamål och beskaffenhet infordra de upplysningar, som kunna behöfvas för erforderliga ordningsföreskrifters meddelande. Men denna befogenhet kan omöjligen få utsträckas därhän, att polismyndigheten skulle äga att i fråga om ett anmaldt föredrag från anmälaren eller föredragshållaren infordra koncept till det tilltänkta föredraget. Polismyndigheten måste i ett dylikt fall inskränka sig till att infordra upplysningar om föredragets ämne och huruvida vid detsamma skola förekomma några anordningar, som till förebyggande af oordning o. s. v. påkalla särskilda föreskrifter. För ett efterkommande af ett dylikt föreläggande kan för öfrigt det faktiska hinder möta, att intet koncept till föredraget finnes. I hvarje fall ligger i sakens natur, att föredragshållaren icke är bunden af konceptet utan kan vid föredragets framförande tillåta sig större eller mindre afvikelser därifrån. En granskning af konceptet kan således icke medföra någon säkerhet för, att oordning eller förargelse skall kunna undvikas. Å andra sidan bör fasthållas, att konceptets beskaffenhet icke kan få föranleda polismyndigheten att på förhand förbjuda föredragets hållande. Ett dylikt förbud kan enligt ofvan införda lagstadgande endast få förekomma, när det är fråga om att förnya ett föredrag, som visat sig åsyfta eller innebära något emot sedlighet eller lag stridande. Något dylikt var emellertid ej i fråga i förevarande fall, och magistratens beslut angaf, att magistraten efter granskning af konceptet skulle meddela erforderliga ordningsföreskrifter.

Hvilket slags ordningsföreskrifter magistraten tänkt sig, hade magistraten icke i ringaste mån antydtt. Men i motiven till sitt beslut om konceptets infordrande hade magistraten betonat, att föredragshållaren brutit emot god ordning och därför straffats, samt att i följd häraf anledning vore att befara, att föredraget komme att åsyfta eller innebära något emot sedlighet eller allmän lag stridande eller kunde föranleda oordningar. Hvad magistraten sålunda befarat såsom en möjlighet eller sannolikhet, skulle, om det verkligen inträffat, gifvit polismyndigheten rätt att upplösa den sammankomst, vid hvilken föredraget hållits. De ordningsföreskrifter, magistraten antagit kunna blifva en följd af konceptets granskning, syntes alltså, därest ej uttrycket tilläfventyrs bort betraktas som en mer eller mindre dunkel förevändning, hafva bestått i åtgärder, som satt polismyndigheten i stånd att upplösa mötet. Men farhågor för en dylik eventualitet förelågo ju enligt magistratens eget protokoll redan innan konceptet infordrades. Beslutet därom föreföll därför äfven skäligen ändamålslost.

I enlighet med hvad jag sålunda utvecklat ansåg jag, att magistratens ifrågavarande beslut, såsom stridande såväl emot lagens grund som emot

sakens natur, innefattat ett fel i ämbetet. Och detta ämbetsfel, hvarigenom gjorts ett betänkligt intrång i församlingsfriheten och den fria yttranderätten, fann jag icke böra lämnas utan laga beifran.

Jag uppdrog därför åt advokatfiskalen vid Göta hofrätt att inför hofrätten anställa åtal mot borgmästaren Ramsay samt rådmännen Mattsson och Holmer såsom ansvariga för magistratens ifrågavarande beslut, och borde advokatfiskalen därvid å de tilltalade yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som advokatfiskalen i enlighet härmed anställde, meddelade hofrätten *den 13 maj 1910* utslag, däri hofrätten utlät sig:

Enär magistraten genom att såsom villkor för att föredraget skulle anses i behörig ordning anmältdt stadga, att koncept till föredraget skulle till magistratens ordförande inlämnas, innan magistraten meddelade besked i ärendet, öfverskridit sin befogenhet,

pröfvade hofrätten rättvist, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen, döma borgmästaren Ramsay samt rådmännen Mattsson och Holmer såsom för beslutet ansvariga att för oförstånd i ämbetsutöfning hvar för sig böta 25 kronor.

I hofrättens utslag hafva borgmästaren Ramsay samt rådmännen Mattsson och Holmer hos Kungl. Maj:t sökt ändring genom besvär, som för närvarande äro på pröfning beroende.

Oriktig straffsammanläggning.

Af ett på min begäran insändt utdrag af rådstufvurättens i Norrtälje dombok för den 14 juni 1909 inhämtade jag, att rådstufvurätten genom utslag nämnde dag dömt Gustaf Theodor Lindstedt, som jämlikt 12 kap. 4 och 21 §§ strafflagen för ett hvart af sju särskilda förfalskningsbrott förskyllt straffarbete i sex månader och förlust af medborgerligt förtroende, med hänsyn till bestämmelserna i 4 kap. 5 § strafflagen att i en bot undergå straffarbete i ett år samt vara medborgerligt förtroende förlustig, intill dess ett år förflutit från det han efter utståndet straff blifvit frigifven.

Då den sammanlagda straffarbetstiden rätteligen bort utgöra två år sex månader, fann jag anledning infordra rådstufvurättens yttrande i

ärendet. I anledning häraf anförde rådstufvurättens ordförande Erik Hålenius å rättens vägnar följande.

Rådstufvurätten hade uppfattat den emot utslaget gjorda anmärkningen så, som om enligt 4 kap. 5 § strafflagen vid förening af särskilda straff två år alltid borde tilläggas. De ordalag, som användts uti sagda §, eller att »tiden icke får öfverskridas med mer än två år», hade gifvit rådstufvurätten anledning till det antagande, att i förevarande fall latitudsystemet kunde tillämpas så, att tillägg finge ske af från och med två månader till och med två år; och det tillägg rådstufvurätten gjort uppginge till sex månader. Det kunde icke förnekas att, om paragrafen skulle tolkas efter den mening, som rådstufvurätten funnit framgå af anmärknings-skrifvelsen, sådan otydlighet i texten föreläge, att skäl funnes för rådstufvurättens tillvägagående, ty stadgandet, att tiden ej får öfverskridas med *mer* än två år, uteslöte ju icke antagandet, att öfverskridandet kunde få afse kortare tid.

* * *

Det af rådstufvurätten i dess utslag åberopade lagrummet, 4 kap. 5 § strafflagen, innehåller i första punkten, att om någon för särskilda brott är förfallen till straffarbete på viss tid, må ej vid förening af straffen tiden för det af dem, som längst är, eller, om tiden för hvartdera straffet är lika lång, den tid öfverskridas med mer än två år. Och enligt andra stycket skola samma bestämmelser gälla äfven för fängelsestraff.

Det sålunda meddelade stadgandet innefattar uppenbarligen en modifikation af den till grund för 4 kap. 2 § liggande regeln, att när flera brottsliga handlingar, som ej bilda ett fortsatt brott, föreligga till bedömande, skall särskildt straff utsättas för hvar och en af de brottsliga handlingarna, och dessa särskilda straff sedan summeras. Från denna regel gör 5 § det undantag, att summan af straffen aldrig får med mer än två år öfverstiga det längsta straffet resp. någotdera af de straff, som äro längst.

Rådstufvurättens lagtillämpning, som tydligen haft sin grund i att rådstufvurätten betonat undantaget med förbiseende af regeln, ådagalade i min tanke en hög grad af oförstånd eller oskicklighet i ämbetet hos rådstufvurättens ledamöter. Jag uppdrog fördenskull åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att för ifrågavarande ämbetsfel inför hofrätten anställa åtal mot de ledamöter af rådstufvurätten, som deltagit i det anmärkta beslutet, och borde advokatfiskalen därvid å dem yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

På grund häraf anställde advokatfiskalen åtal mot borgmästaren Johan

Edvard Behmer samt rådmännen August Lundblad och Klas Erik Gustaf Ahlman. Efter slutad skriftväxling meddelade hofrätten utslag i målet *den 26 maj 1910*. Hofrätten yttrade däri, att enär rådstufvurättens ifrågavarande utslag vore i anmärkta hänseendet felaktigt, alltså och då Behmer samt Lundblad och Ahlman vore för utslaget ansvariga, funne hofrätten jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen skäligt döma dem att för det oförstånd i domarämbetets utöfning, de sálunda låtit komma sig till last, böta, Behmer 100 kronor samt Lundblad och Ahlman hvardera 10 kronor.

Hofrättens utslag har vunnit laga kraft.

Kränkning af församlingsfriheten.

Handlingarna i ett genom klagomål af Aug. Palm härstädes anhängigjort ärende utvisade följande.

Den 30 augusti 1909 ingaf symaskinsagenten Axel Blomkvist »för Enköpings strejkutskott» till magistraten i nämnda stad en skriftlig anmälan, af innehåll att den 31 augusti kl. 8 e. m. skulle i »folkets park» anordnas ett offentligt möte med föredrag af Palm öfver ämnet: »striden emellan kapital och arbete».

I anledning af berörda anmälan meddelade magistraten samma den 30 augusti det beslut, att senast den 31 augusti kl. 10 f. m. skulle å stadens polisvaktkontor företes det föredrag, som var afsedt att hållas vid ifrågavarande möte, vid äfventyr att, därest det försummades, ifrågavarande anmälan icke komme att anses vara behörigen gjord.

Med bifogande af en afskrift utaf magistratens protokoll i anmälningsärendet anhöll därefter Palm i en hit ingifven klagoskrift, att jag måtte vidtaga lämpliga åtgärder till stärfjande af de censurförsök, magistraten sökte införa. Till stöd för denna anhållan anförde klaganden, att de föreskrifter, ordningsstadgan för rikets städer innehölle, blifvit af vederbörande mötesanordnare uppfyllda, samt att i svensk lag icke förekomme något åläggande för en föredragshållare att på förhand hos myndighetspersoner uppvisa sitt föredrag.

I afgifvet yttrande öfver klagoskriften upplyste magistraten till en början, att i magistratens ifrågavarande beslut deltagit borgmästaren Theodor Wettervik samt rådmännen Gunnar Söderberg och Anders Östlund äfvensom extra rådmannen August Lundblad. Angående själfva saken anförde magistraten vidare:

att ofvannämnde Blomkvist var af magistraten känd såsom en hänsynslös ungsocialist;

att ämnet var sådant, att föredraget kunde befaras blifva af lagstridig beskaffenhet;

att särskildt under storstrejkskonflikten var nödvändigt att vidtaga försiktighetsåtgärder;

samt att magistraten, som enligt 13 § i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 ägde att om anmäld tillställnings ändamål och beskaffenhet infordra upplysningar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter, ansett nödigt att få taga del af föredraget, icke för att på förhand hindra dess hållande, utan för att efter sålunda erhållen upplysning gifva de ordningsföreskrifter, som kunde af omständigheterna påkallas.

Magistratens förklaring blef af klaganden bemött med påminnelser, i hvilka klaganden med vidhållande af klagomålet erinrade, bland annat, att den omständigheten, att anmälaren af mötet, Axel Blomkvist, var af magistraten känd som en hänsynslös ungsocialist, saknat betydelse, då det ju icke varit Blomkvist utan Palm, som skulle hållit det anmälda föredraget.

* * *

Det lagstadgande, hvarmed magistraten velat stödja sitt ifrågavarande beslut eller alltså 13 § i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868, är i hithörande delar af följande lydelse:

»13 §. Hvar och en, som vill i stad eller å dess område — — — hålla allmänt föredrag, som ej är att hänföra till andaktsöfning eller föreläsning vid läroanstalt, hålla allmänt sammanträde eller göra andra tillställningar af hvad beskaffenhet som helst, hvilka genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöras, eller hvartill inträdeskort försäljas eller afgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages, eller till hvilka allmänheten eljest har tillträde, skall därom göra anmälan hos polismyndigheten. I fall — — — början. Den, som anmäler tillställningen, vare pliktig, när det af polismyndigheten påfordras, — — — än äfven att om tillställningens ändamål och beskaffenhet lämna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter; allt vid äfventyr, att tillställningen eljest anses icke vara behörigen anmäld.

Är fråga — — — afgift.

Den, som — — — meddelas.

Underlåter — — — kronor.

Där sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmäles, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning, äger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda. I nu nämnda fall, äfvensom då tillställningen utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse äger rum, eller bland de närvarande uppkommer oordning af svårare beskaffenhet, den där icke genom deltagarnes i densamma aflägsnande kan undanröjas, må sammankomsten af polismyndigheten upplösas; och vare — — — till efterrättelse.»

Dessa stadganden gifva otvifvelaktigt polismyndigheten befogenhet att angående en anmäld tillställnings ändamål och beskaffenhet infordra de upplysningar, som behöfvas för att myndigheten må kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter. Underlåter tillställningens anmälare att lämna en sålunda begärd upplysning, äfventyrar han, att tillställningen anses icke vara behörigen anmäld. Hvad detta innebär framgår af stadgandets 5 mom., som för det fall, att en tillställning äger rum utan vederbörlig anmälan, berättigar polismyndigheten att utan vidare upplösa sammankomsten. Då genom ett missbruk af denna rättighet församlings- och yttrandefriheten skulle kunna betänkligt kringskäras, ligger tydligen stor vikt uppå, att polismyndigheten vid ett infordrande af dylika upplysningar noggrant håller sig inom de gränser, som utstakas af lag och sakens natur.

I förevarande fall hade magistraten ansett nödigt att på förhand taga del af det anmälda föredraget eller, som magistratens protokoll i anmälningsärendet uttryckte saken, att föredraget inom viss tid skulle »företes å stadens polisvaktkontor». Härmed kunde endast förstås, att föredraget skulle i koncept framläggas till vederbörandes granskning. Ändamålet med denna fordran skulle vara att sätta magistraten i stånd att meddela särskilda ordningsföreskrifter. Till sitt försvar hade magistraten vidare åberopat vissa omständigheter, som i sin mån kunnat antyda det tillämnade föredragets lagstridiga beskaffenhet, eller eljest behöfligheten af särskilda polisåtgärder, såsom tillställarens egenskap af ungsocialist, ämnets beskaffenhet samt behovet af försiktighetsåtgärder under den pågåendeorstrejken.

Granskade man närmare beskaffenheten af den »upplysning», magistraten ansett nödigt att affordra sammankomstens anordnare, skulle man utan svårighet finna, att magistratens beslut, trots magistratens i förklaringen gifna försäkran om motsatsen, mycket närmade sig ett förbud emot föredragets hållande. Endast under förutsättning att koncept till föredraget inom viss tid företeddes å polisvaktkontoret, skulle föredraget anses vara vederbörligen

anmaldt. Uppfylldes ej detta villkor, skulle polismyndigheten alltså hafva rätt att upplösa det möte, där föredraget skulle hållas. Nu är emellertid att märka, att församlingsfrihet och fri yttranderätt i princip erkänts enligt svensk rätt. Att förbjuda ett möte eller ett föredrag är endast medgifvet i det i ofvan införda lagrum upptagna fall, då fråga är om att förnya en tillställning, som visat sig åsyfta eller innebära något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning. Här om var ej fråga i förevarande fall, och om polismyndigheten alltså ej varit befogad att direkt förbjuda det anmälda föredraget, borde polismyndigheten naturligtvis ej heller hafva kunnat göra det på en omväg genom uppställande af ett villkor, som antingen icke kunnat uppfyllas eller ock varit ändamålslost. Klart är, att den, som håller ett föredrag, ej nödvändigt har koncept därtill. Och äfven om ett koncept förevisas, innefattar detta icke någon garanti för, att föredraget vid dess framförande kommer att noggrant öfverensstämma med konceptet. För öfrigt ligger i sakens natur, att en rättsstridig verkan af ett föredrag icke endast betingas af de i ett koncept nedskrifna orden, utan kan en sådan verkan framkallas af omständigheterna vid föredragets hållande, hetsande tonfall eller åtbörder etc. I enlighet härmed bör en polismyndighet under inga förhållanden anses berättigad att infordra konceptet till ett anmaldt föredrag, utan måste polismyndigheten inskränka sig till att infordra upplysningar om föredragets ämne och huruvida vid detsamma skola förekomma några anordningar, som kunna påkalla särskilda ordningsföreskrifter.

Magistraten hade icke i minsta mån antydtt, hvilket slags ordningsföreskrifter magistraten ansett, att föredragets koncept skulle hafva kunnat föranleda. Emellertid låg det nära till hands att antaga, att därest uttrycket ordningsföreskrifter icke utgjort en mer eller mindre dunkelt fattad förevändning, magistraten tänkt sig, att konceptet till föredraget skulle hafva antydtt, att föredraget komme att åsyfta eller innebära något emot lag stridande, t. ex. uppmaning till ohörsamhet emot lag eller laga myndighet eller till våld å person eller egendom. Om en dylik förmodan besannats, skulle polismyndigheten blifvit befogad att upplösa mötet. Ordningsföreskrifterna skulle i sådant fall hafva åsyftat att sätta ordningsmakten i stånd att upplösa mötet. Men just samma farhågor för nödvändigheten af mötets upplösande och samma behof af ordningsföreskrifter borde magistraten hafva funnit i de omständigheter, som magistraten i förklaringen åberopat såsom stöd för sin klandrade åtgärd, nämligen mötesanordnarens kända ställning såsom ungsocialist, föredragsämnets beskaffenhet och storstreckens inflytande.

På grund af hvad jag sålunda utvecklat fann jag det af magistraten

uppställda villkoret strida lika mycket emot lagens grund som emot sakens natur, och hade magistraten följaktligen enligt min mening genom ifrågavarande beslut gjort sig skyldig till fel i ämbetet. Detta ämbetsfel åter hade riktat sig emot så viktiga rättigheter, att dess beifrande med nödvändighet syntes påkallas af hänsyn till den medborgerliga friheten.

I enlighet härmed uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att inför hofrätten anställa åtal mot borgmästaren Wettervik samt rådmännen Söderberg och Östlund äfvensom extra rådmannen Lundblad, för hvad de såsom ledamöter af magistraten i förevarande hänseende låtit komma sig till last. Advokatfiskalen borde därvid å de tilltalade yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet samt, i mån af befogenhet, understödja de ersättningsanspråk, som klaganden, i målet hörd, kunde komma att däri framställa.

På det åtal, som på grund häraf blef af advokatfiskalen anställdt, meddelade hofrätten utslag *den 2 juni 1910*. Hofrätten utlät sig däri:

Enär magistraten hvarken på grund af 13 § i ordningsstadgan för rikets städer eller eljest lagligen ägt rätt att meddela ifrågavarande föreskrift, funne hofrätten skäligt döma Wettervik, Söderberg, Östlund och Lundblad, hvilka vore ansvariga för magistratens berörda beslut, att för det ämbetsfel de därigenom låtit komma sig till last, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen böta, Wettervik 50 kronor samt en hvar af Söderberg, Östlund och Lundblad 25 kronor.

Däremot fann hofrätten ej skäl bifalla ett af Palm under skriftväxlingen i målet framställt yrkande om ersättning.

I hofrättens utslag hafva besvär hos Kungl. Maj:t anförts af borgmästaren Wettervik samt rådmännen Söderberg och Östlund äfvensom extra rådmannen Lundblad. Dessa besvär äro på pröfning beroende.

Fråga om smädlig affattning af kyrkostämmoprotokoll.

På kyrkostämma i oktober 1907 upptog Ytterhogdals församling i utgiftsstaten en post på 300 kronor såsom lön för tiden från och med den 1 maj 1908 till och med den 30 april 1909 åt församlingens klockare och organist, hvilka båda sysslor innehades af Jonas Edvard Hellström, som tillika var ordinarie lärare vid Ytterhogdals fasta folkskola. Kyrkorådet vägrade emellertid att till Hellström utgifva mera än 100 kronor af

detta belopp, på den grund att Hellström, innan han erhöll nyssnämnda förenade befattningar, förbundit sig att utan lön sköta organistsysslan, till dess han förvärfvat sig erforderlig kompetens för densamma. Som Hellström emellertid ansåg sig berättigad att utan hänsyn till den afgifna förbindelsen utbekomma hela den af församlingen anslagna lönen, lagsökte han kyrkorådet hos Konungens befallningshafvande i Jämtlands län. Genom utslag den 10 september 1909 förpliktade Konungens befallningshafvande församlingen att till Hellström utgifva å lönen återstående 200 kronor med ränta.

Utslaget upplästes den 6 oktober 1909 å kyrkostämma med församlingen, som därvid beslöt att hos kammarkollegium anföra besvär i målet. Angående detta beslut gjorde stämmans ordförande, kyrkoherden N. J. Kihlgren, i protokollet en så lydande anteckning:

»Församlingen beklagade, att en lärare är så utan ansvarskänsla, att han tvärt emot gifven förbindelse genom lagsökning vill tilltvinga sig det han för att komma i besittning af tjänst förbundit sig afstå ifrån, och söker i samhällslivet inarbeta den socialistiska samhällsfördärfliga moral, som underminerar pliktuppfyllelse och aftals helgd. Då aftal är en af grundvalarne för samhällslivet, och aftalsbrott i synnerhet af en lärare gifvetvis verkar demoraliserande, och då den ena parten gått denna väg, beslöt kyrkostämman, att besvär skola anföras öfver Konungens befallningshafvandes utslag för att för framtiden få utrönt och fastslaget, om aftal har någon betydelse eller icke, och valdes undertecknad, kyrkostämmans ordförande, att å församlingens vägnar genom besvär hos Kungl. Maj:ts och rikets kammarkollegium söka ändring uti ofvannämnda Konungens befallningshafvandes utslag.»

Protokollet justerades af två personer och blef den 10 oktober 1909 af kyrkoherden Kihlgren uppläst i Ytterhogdals kyrka.

I en hit insänd klagoskrift redogjorde därefter Hellström för hvad sålunda förekommit samt anmärkte, att vid ifrågavarande kyrkostämma endast två personer yttrat sig och detta i en ganska hofsam form, äfvensom att någon proposition på misstroendevotum emot klaganden icke förekommit. Under förmälan att det ej vore första gången som Kihlgren på detta sätt brännmärkt klaganden i kyrkostämmoprotokollen, påkallade klaganden min ämbetsåtgärd i ändamål att klaganden för framtiden måtte blifva skonad för dylika uttalanden.

Vid klagoskriften funnos fogade, jämte andra handlingar, dels ett vederbörligen bestyrkt utdrag af det kyrkostämmoprotokoll, mot hvars affattning klagoskriften riktade sig, och dels för klaganden utfärdade tjänstgörings-

betyg eller andra vitsord, som innehöllo för klaganden hedrande uttalanden rörande hans kunskaper, lärareskicklighet ochandel.

Öfver klagoskriften hörd, anförde kyrkoherden Kihlgren, bland annat: att klagandens anmälan icke kunde gälla Kihlgren, enär en ordförande vid kyrkostämma icke kunde anklagas för att han riktigt återgifvit stämmoförhandlingar i protokoll däröfver;

att detta vore hans plikt enligt kyrkostämmoförordningen likasom att från predikstolen uppläsa det vederbörligen justerade protokollet;

att det icke kunde vara något fel att ogilla och beklaga aftalsbrott;

att alla talare på stämman varit fullkomligt eniga, därvid ingen röst höjts till klagandens försvar;

att Kihlgren därför ansett ett enstämmigt ja på frågan: »beslutar församlingen på dessa grunder anföras besvär?» vara tillräckligt;

samt att sedermera icke heller minsta motsägelse afhörts, likasom ingen framställt begäran om votering.

Denna förklaring blef sedermera af klaganden bemött med påminnelser, därvid klaganden erinrade, bland annat:

att en kyrkostämma icke kunde eller finge debattera en människas heder och karaktär och döma öfver verkliga eller förmenta förseelser;

att om någon skulle försöka sådant, det väl vore ordförandens skyldighet att förhindra ett dylikt attentat emot den personliga friheten och säkerheten;

att rättssäkerheten skulle högligen äfventyras, om ordföranden, såsom i detta fall, icke blott underlåte att afvända angrepp emot en persons heder och ära utan till och med utsprede de äreröriga och för den be-lackades hela framtid skadliga yttrandena genom att vid protokollets affattning göra dem till sina egna, samt uppläste dem i kyrkan;

att den vid kyrkostämman framställda propositionen endast afsåg, huruvida Konungens befallningshafvandes utslag skulle öfverklagas;

samt att påståendet om ett församlingens beklagande vore oriktigt, enär visserligen två personer bland klagandens antagonister uttryckt sitt beklagande, men ingen ansett behöfligt att bemöta dem, då saken varit så tydlig.

* * *

Enligt § 17 i förordningen om kyrkostämma m. m. den 21 mars 1862 skall ordföranden vid kyrkostämma föra eller på eget ansvar låta föra protokoll, upptagande ämnet för öfverläggningen och beslutet, med skälen därtill.

Klart är, att i ett dylikt protokoll icke får inflyta personliga smädelser eller missfirmande uttryck.

Så hade emellertid skett i förevarande fall, och dessa uttalanden måste naturligtvis anses för klaganden mera kränkande, i den mån han enligt de företedda tjänstgöringsbetygen m. m. varit oförvitlig i sitt arbete och sinandel. Att kyrkoherden Kihlgren var för protokollets lydelse ensam ansvarig, syntes så mycket mindre kunna bestridas, som i ärendet var uppläst, att de för klaganden förnärmande uttalandena icke förelegat i något på kyrkostämman framlagdt och af stämman antaget, formuleradt förslag, utan blifvit af Kihlgren affattade vid protokollets uppsättande.

För det fel i ämbetet, som kyrkoherden Kihlgren genom detta förfarande låtit komma sig till last, ställde jag honom under tilltal inför domkapitlet i Härnösands stift, med yrkande att domkapitlet jämlikt 5 § i lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. den 8 mars 1889 måtte döma honom till det ansvar, som i nämnda lagrum vore stadgadt och domkapitlet funne hans fel förskylla.

På detta åtal meddelade domkapitlet *den 18 juni 1910* utslag, däri domkapitlet utlät sig: Alldenstund det ålegat kyrkoherden Kihlgren i egenskap af kyrkostämmans ordförande att i protokollet upptaga beslutet och grunderna härtill, och då den enda grund, som måste hafva verkat bestämmande på hela beslutet och därför ej kunnat förtigas, var det aftal, som vid Hellströms utnämning ingåtts och som af församlingen ansetts bindande, men af Hellström enligt församlingens mycket förklarliga uppfattning obehörigen brutits, och församlingen härigenom försatts i det läge, att den nödgades aflöna en inkompetent organist under hela hans tjänstgöring såsom en kompetent; då vidare de uttryck för församlingens misstämning häröfver, som i protokollet influtit, icke visats hafva af ordföranden vid protokollets affattande vanställt eller skärpts, då det fasthellre styrkts, att Kihlgren, som själf jämte kyrkorådet afstyrkt det fattade beslutet, icke i diskussionen deltagit, men företett intyg om de protokollförda uttryckens hufvudsakliga öfverensstämmelse med diskussionen; alltså funne domkapitlet — som väl ansåge, att ordföranden vid stämman bort söka hålla talarne till bättre valda uttryckssätt eller åtminstone mot sättet för diskussionens förande reservera sig — dock icke denna försummelse vara af beskaffenhet att böra föranleda sådant ansvar, som i § 5 af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. den 8 mars 1889 omförmältes, och detta så mycket mindre som det stått Hellström, därest han ansett protokollets uttalande för sig kränkande, öppet att på annat sätt ställa dem,

som vid tillfället gjort de i protokollet återgifna uttalandena, till ansvar härför.*

Med den utgång, målet sålunda erhållit, ansåg jag mig ej kunna åtnöjas, utan uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att hos hofrätten anföra besvär i målet och därvid å kyrkoherden Kihlgren yrka ansvar efter det hos domkapitlet åberopade lagrummet. Tillika skulle advokatfiskalen hemställa, att hofrätten, därest för sakens bedömande så skulle anses erforderligt, måtte föranstalta om vittnesförhör med de personer, klaganden i en till mig insänd och af mig till advokatfiskalen öfverlämnad skrift åberopat till vittnen.

De af advokatfiskalen i enlighet med mitt berörda uppdrag anförda besvären äro på hofrättens pröfning beroende.

Obehörigt införande och kvarhållande å polisstation.

Efter uppdrag af finska undersåten, tjänarinnan Maria Heikkinen anförde advokaten Eliel Löfgren i en hit ingifven klagoskrift hufvudsakligen följande.

På kvällen den 26 oktober 1909 anhölls Maria Heikkinen här i staden af två civilklädda personer, då hon efter ett besök hos bekanta var stadd på hemväg till sin bostad vid Scheelegatan n:r 3 på Kungsholmen, där hon innehade plats som ensamjungfru hos handlanden Karl Lind. Vid anhållandet tillgick så, att Maria Heikkinen greps i armen af den ena mannen, hvarefter hon, för att ej vidare antastas, skyndade öfver till den motsatta sidan af gatan, där hon blef anhållen, likväl först efter det mannen framvisat ett märke af metall, hvars betydelse Maria Heikkinen emellertid ej kände. Männen torde härmed hafva velat åberopa sin myndighet såsom polismän, men Maria Heikkinen ägde vid tillfället ingen klar uppfattning af hvad som åsyftades. Under antagande att hon hade med några nattvandrare att skaffa, ropade hon därefter på polis, och tillstädeskom härvid en patrullerande uniformerad konstapel, som tillsade henne att åtlyda de civilklädda personerna, hvilka vore polismän, hvarefter Maria Heikkinen på tillsägelse åtföljde dessa till polisvaktkontoret, Tyska brunnen n:r 19.

* En af domkapitlets i beslutet deltagande ledamöter var skiljaktig och dömde kyrkoherden Kihlgren till varning för hvad han i denna sak låtit komma sig till last.

Här underkastades Maria Heikkinen ett summariskt förhör, som syntes afse att fastställa, att hon vid en angifven tidpunkt under aftonen, då hon i själfva verket vistats inomhus, skulle på en gata i staden inom broarna hafva antastat förbigående män, hvilken sistberörda uppgift be- styrktes af de civilklädda polismän, som anhållit henne. Själf yrkade hon i sitt upprörda tillstånd att få gå hem, antingen ensam eller med polis, som kunde kontrollera hennes uppgifter om namn och bostad. Hon upp- gaf nämligen noggrant namn, bostad, husbondfolk och sysselsättning. I allmänhet syntes de lämnade uppgifterna hafva blifvit riktigt uppfattade och antecknade i en protokollsbok eller liggare.

I trots häraf mödade sig ej den tjänsthafvande öfverkonstapeln att kontrollera riktigheten af hvad hon sagt, utan sattes Maria Heikkinen omedelbart i arrest, där hon nödgades tillbringa natten. I det mörka rummet, försedt med träbritsar men utan bädd, infördes senare under natten en berusad kvinna, som genom grofva otidigheter och sitt uppfö- rande i öfrigt ytterligare förvärrade Maria Heikkinens belägenhet. Maria Heikkinen sökte nu med rop och knackningar på dörren beveka vakten utanför att öppna, för att hon skulle få tillfälle att medelst telefon med- dela sig med sitt husbondfolk före morgonens inbrott. På dessa fram- ställningar fick hon emellertid afvisande eller hänfulla svar, som tydligt utvisade, att hon betraktades såsom en sedeslös kvinna. Vid $\frac{1}{2}$ 8-tiden på morgonen den 27 oktober affördes Maria Heikkinen till besiktnings- byrån, Trädgårdsgatan n:r 3, för läkarundersökning, men innan sådan ägt rum, blef uppdagadt, att misstag på person förelåg, och Maria Heikkinen lössläpptes. Härefter hade vid förhör i Maria Heikkinens bostad denna af polis tillfrågats om hvad som förekommit, under det hon hölls i arrest, och om den ersättning hon eventuellt fordrade, hvaremot någon i tidning- arna omtalad ursäkt från polisens sida icke afhörts.

Hvad som i denna händelse företrädesvis vore ägnadt att tilldraga sig uppmärksamhet och syntes förtjänt af en allvarlig näpst, vore icke så mycket själfva anhållandet, ehuru detta berott på ett misstag, som *bort* kunna undvikas, utan det att Maria Heikkinen, trots bestämd och äfven antecknad uppgift om namn, bostad och sysselsättning, införts i och fått en hel natt kvarstanna i fängsligt förvar, utan att den minsta åtgärd vidta- gits för att dessförinnan konstatera halten af hennes uppgifter. Ett dy- likt förfarande från den tjänstgörande polismannens sida, som därför funnes bära ansvaret, vore af beskaffenhet att, om det ej beifrades, bereda en allmän osäkerhet för medborgares rättigheter.

Att Maria Heikkinen vore utländsk undersäte borde icke i detta hän- seende beröfva henne det rättsskydd, svensk lag stadgade. Men för öfrigt

gällde det här icke allenast hennes rätt, utan frågan vore, om personer i allmänhet här i landet skulle kunna behandlas såsom lösdrivare och brottslingar, utan att polismyndigheten ens besvärade sig med att begagna gifven ledning för konstaterandet af deras identitet.

Slutligen hade denna tilldragelse lämnat en ytterligare inblick i förut bekanta missförhållanden, hvilka visserligen icke utan en ingripande förändring af vårt polisväsende och inom detsamma förhärskande rättsuppfattningar kunde rättas, men som alltjämt borde vid sitt framträdande bemärkas: den okontrollerade och därför godtyckliga behandlingen af för brott, lösdrifveri eller prostitution misstänkta personer; de regellösa anordningarna vid anhållande och förvarande af *icke* häktade; och sist, men icke minst, den råa och förråande ton, som uppenbarligen vore rådande hos en del af de underordnade polismännen under beröringen med af dem anhållna personer.

I hvad mån berörda förhållanden i detta speciella fall borde föranleda till laga åtgärd, ville klaganden öfverlämna till mitt bepröfvande, men hade klaganden ansett saken vara af den art, att den icke borde öfverlämnas till utredning ensamt af de däri komprometterade tjänstemännens närmaste öfverordnade, hvilka, äfven om de ogillade hvad som förekommit, likväl i åtskilligt stode solidariska med det system, hvars yttringar i händelser sådana som den här anmälda kunde konstateras. Hvad emellertid särskildt anginge det förfarande, hvartill den tjänsteman, som tagit Maria Heikkinen i fängsligt förvar, gjort sig skyldig, ansåge klaganden detta böra hänföras under 10 eller eventuellt 22 § i 15 kap. strafflagen.

Om rätt till talan mot den det vederborde angående ersättning för Maria Heikkinens oförskyllda lidande ville klaganden göra förbehåll äfvensom om ersättning för alla med saken förenade omkostnader.

I klagoskriften uppgafs vidare, att de polismän, som anhållit Maria Heikkinen, varit poliskonstaplarna n:r 71 Carl August Ahlgren och n:r 64 Carl Alexander Larsson; att den vid polisvaktkontoret tjänstgörande polisman, som satt Maria Heikkinen i arrest, varit polisöfverkonstapeln Carl Erik Schwang; samt att tillgång till protokollsboken eller liggaren å polisvaktkontoret Tyska brunnen n:r 19 vägrats trots företeende af behörig fullmakt.

Öfver klagoskriften infordrade jag genom öfverståthållarämbetet vederbörandes yttrande. Tillika anhöll jag, att öfverståthållarämbetet måtte afgifva utlåtande i ärendet.

I anledning häraf öfverlämnade öfverståthållarämbetet till mig utdrag af ämbetets den 2 november 1909 inför polismästaren förda protokoll, hvori till en början intagits tre särskilda till polismästaren afgifna rap-

porter, som alla haft samband med Maria Heikkinens anhållande. En af dessa rapporter, dagtecknad den 29 oktober 1909, var afgifven af polis-kommissarien i första polisdistriktet B. Mogren och innehöll redogörelse för Maria Heikkinens anhållande, kvarhållande å polisstationen och frigifvande, samt för af Mogren hållna förhör i saken. Den andra rapporten, som var dagtecknad likaledes den 29 oktober 1909, var afgifven af föreståndaren för polisens prostitutionsafdelning, poliskommissarien C. A. Hagström, och innehöll redogörelse för huru Maria Heikkinen blifvit frigifven, sedan hennes uppgifter om bostad och sysselsättning m. m. kontrollerats. Den tredje rapporten hade slutligen afgifvits af poliskommissarien Mogren den 1 november 1909 och innehöll redogörelse dels för ett besök, som Mogren efter polismästarens order aflagt i Maria Heikkinens bostad, och dels för af Mogren hållna förhör med polisöfverkonstapeln Schwang och andra polismän.

Öfverståthållarämbetets protokoll utvisade vidare, att polismästaren i anledning af de tre rapporternas innehåll anställt förhör med de polismän, som haft att göra med saken. På grund af den genom rapporterna och förhöret inför polismästaren vunna utredningen hade öfverståthållarämbetet dömt Schwang till varning, för det han utan att genom utredning eller eljest förskaffa sig visshet om riktigheten af lämnad uppgift, under natten emellan den 26 och den 27 oktober 1909 å första polisdistriktets station för sedeslöst lefverne kvarhållit oskyldig person. Konstaplarna Ahlgren och Larsson hade också dömts till varning, för det de samma natt genom misstag på person för sedeslöst lefverne anhållit oskyldig person.

Utöfver omförmälta protokoll öfverlämnade öfverståthållarämbetet till mig förklaringar af poliskommissarien Mogren, polisöfverkonstapeln Schwang samt poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson. I sin förklaring anförde Mogren — under framhållande af det tillstånd af osäkerhet, som vore rådande i staden inom broarna — att särskildt i slutet af oktober 1909 Stora och Lilla nygatan varit uppehållsplatsen för en stor mängd prostituerade kvinnor. För ordningens upprätthållande och för betryggande af allmän säkerhet hade Mogren därför beordrat konstaplarna Ahlgren och Larsson att civilklädda och försedda med tjänstetecken hålla särskild tillsyn å i distriktet på gatorna sig uppehållande prostituerade kvinnor samt vid behof anhålla dem och afföra dem till polisstationen. Mogren hade därvid klargjort för konstaplarna, att de icke skulle anhålla andra kvinnor än dem de visste vara prostituerade. Att lämna ett sådant uppdrag åt konstaplarna hade Mogren så mycket mindre tvekat, som konstaplarna visat sig ordentliga

och samvetsgranna i utöfvandet af sin tjänst och dessutom tjänstgjort så länge inom distriktet, att de vore väl förtrogna med sina åligganden.

Polisöfverkonstapeln Schwang anförde i sin i ärendet afgifna förklaring, bland annat, följande.

Af den utredning polismästaren verkställt i saken framginge, att Maria Heikkinen för Schwang endast uppgifvit sitt namn, som af Schwang uppfattats såsom »Maria Hekeni», och sin bostad i huset n:r 3 Scheelegatan, där hon skulle bo hos en väninna.

Däremot hade hon icke uppgifvit, att hon hade en anställning, och än mindre hos hvem hon var anställd.

Uppgiften i klagoskriften att Maria Heikkinen förvarats i samma rum som en berusad kvinna, hvilken genom otidigheter och sitt förhållande i öfrigt förvärrat Maria Heikkinens belägenhet, vore riktig så till vida, som Maria Heikkinen förvarats i samma rum som en annan kvinna. Denna senare var däremot icke berusad. Vid förhöret inför Mogren hade Maria Heikkinen icke uppgifvit, att den andra kvinnan varit otidig, men väl att hon vid ett tillfälle rusat upp emot Maria Heikkinen, därför att hon blifvit störd i sin sömn.

Såsom Schwang förut framhållit hade han låtit kvarhålla Maria Heikkinen därför att han känt sig öfvertygad om att hon varit en sedeslös kvinna. Konstaplarnas rapport hade Schwang ej haft anledning draga i tvifvelsmål. Tvärtom hade Schwangs öfvertygelse stärkts däraf, att Maria Heikkinen föreföll att tala osanning. Detta gällde särskildt, att hon efter anträffandet på Kornhamnstorg uppgifvit sig då hafva varit på väg från Djurgården till Kungsholmen.

Schwang hade icke hört Maria Heikkinen framställa begäran om telefonering eller uppgifva, att telefon funnes hem till hennes bostad. Denna Schwangs uppgift vunne ock stöd af Maria Heikkinens berättelse, då hon i saken förhördes af Mogren. Af de polismän, som närvarit vid förhöret med Maria Heikkinen på polisstationen, hade ingen enda med undantag af konstapeln n:r 101 Axel Linder hört en dylik begäran. I klagoskriften hade ej heller påståtts, att Maria Heikkinen till Schwang framställt någon sådan begäran.

Någon anledning att misstänka, att de båda konstaplarna gjort sig skyldiga till misstag på person, hade Schwang ej haft. I sådan händelse hade Schwang genast lösgifvit Maria Heikkinen. Om Schwang fått uppgift om att Maria Heikkinen hade fast anställning, skulle Schwang likaledes hafva ansett sig skyldig att frigifva henne och inrapportera förhållandet.

Schwang bestrede, att han gjort sig skyldig till ansvar för brott enligt någotdera af de i klagoskriften åberopade lagrummen, 15 kap. 10 och 22

§§ strafflagen. Schwang hade satt tilltro till konstaplarnas rapport och saknat anledning misstänka något misstag från deras sida. Han hade alltså handlat i god tro och ansåge sig icke hafva försummat sin tjänsteplikt.

Visserligen hade Schwang icke varit nödsakad att i följd af konstaplarnas rapport kvarhålla Maria Heikkinen öfver natten, men Schwang hade icke ansett det vara felaktigt, naturligtvis under förutsättning att konstaplarna icke tagit miste på person.

Att ett sådant beklagligt misstag förelegat från konstaplarnas sida hade vilseledt Schwang, men lika förklarligt som det vore, att konstaplarna togo miste på person, lika förklarligt ansåge Schwang det vara, att den anhållna under förhanden varande omständigheter kvarhölls och öfverlämnades till prostitutionsafdelningen.

Schwang ville förneka, att han med otidigheter eller otillbörliga insinuationer förgått sig emot Maria Heikkinen. Icke heller hade Schwang hört någon polisman så förgå sig emot henne.

Som Schwang af polismästaren tilldelats varning för att han kvarhållit Maria Heikkinen öfver natten, och denna bestraffning syntes tillräckligt sträng, hemställde han, att klagoskriften icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

Slutligen anförde konstaplarna Ahlgren och Larsson i en gemensam förklaring följande.

Innan konstaplarna anhöllo Maria Heikkinen, voro de öfvertygade, att hon var identisk med en prostituerad kvinna, som konstaplarna väl kände till utseendet men icke till namnet. Denna kvinna hade konstaplarna lagt märke till vid ett par tillfällen på kvällen, och hade hon därvid haft flere män omkring sig. Konstaplarnas mening hade från början ej varit att anhålla den prostituerade kvinnan, utan hade de endast ämnat att, sedan de lyckats komma till tals med henne, anteckna hennes namn och bostad för att på polisstationen rapportera henne för utestrykande. Att anhålla kvinnan hade konstaplarna tänkt sig endast för det fall, att hon vägrat uppgifva sitt namn eller om namn eller bostad lämnat uppenbarligen osanna uppgifter eller eljest gifvit särskild anledning till anhållande. Emellertid hade kvinnan båda gångerna lyckats undkomma.

När konstaplarna sedermera fingo se en kvinna, som de trodde vara densamma som de förut lagt märke till, och denna kvinna inkommit på Lilla nygatan, ökade konstaplarna farten för att af kvinnan få de åsyftade uppgifterna. Kvinnan å sin sida ökade farten, hvarför konstaplarna förmodade, att hon äfven denna gång sökte undkomma. I anledning häraf anropade Ahlgren kvinnan, med tillkännagifvande att konstaplarna vore polismän, samt framvisade tillika sitt tjänstetecken. Kvinnan stannade

emellertid ej, utan gick öfver från den västra trottoaren till den östra och fortsatte in på Tyska brinken. Här upphanns hon ånyo af konstaplarna, af hvilka Ahlgren än en gång upplyste, att de voro polismän och önskade tala med henne. Larsson uppmanade kvinnan att vara lugn, så att konstaplarna kunde få tala vid henne, men därtill lät hon ej förmå sig.

Innan konstaplarna hunno tillfråga kvinnan om hennes namn eller bostad, började hon högt skrika och ropa på polis. Folk samlade sig genast och konstapeln n:r 101 Linder kom till, hvarvid kvinnan öfverlämnades till honom.

I följd af kvinnans beteende att genast ropa på polis, trots att konstaplarna förklarat sig vara polismän, ansågo de sig böra anhålla kvinnan, enär de ej lämpligen kunde bland den folksamling, som uppstått i anledning af kvinnans skrik, anställa förhör med henne på gatan.

Inne å polisstationen rapporterade konstaplarna, att de för sedeslöst lefverne anhållit kvinnan, enär hon strukit omkring ute på kvällen, sällskapande med flera karlar i tydlig afsikt att med dem öfva otukt.

Vid förhör inför Schwang uppgaf kvinnan sig heta, såsom konstaplarna uppfattade hennes namn, »Maria Hekeni», och att hon på aftonen varit å Djurgården. Härtill invände Larsson, att det ej vore möjligt, enär konstaplarna sett henne å Stora nygatan sedan strax efter kl. 10 e. m.

Konstaplarna hade icke hört kvinnan till Schwang nämna något om telefonering. Hon var svår att förstå och bröt mycket på finska, hvarför åtskilligt af hvad hon sade ej kunde af konstaplarna uppfattas.

Konstaplarna hade handlat i den bestämda öfvertygelsen, att Maria Heikkinen varit identisk med omförmälda prostituerade kvinna; och först efter det Maria Heikkinen öfverlämnats till prostitutionsafdelningen, hade de fått vetskap om att ett misstag föreläge, hvarom de äfven öfvertygat sig.

Att Maria Heikkinen fått lida oskyldigt, ville konstaplarna beklaga. Dock ansågo de, att den af öfverståthållarämbetet dem tilldelade bestraffningen borde vara tillräcklig, hvarför konstaplarna hemställde, att klagomålen icke måtte, hvad dem beträffade, föranleda någon vidare åtgärd.

I sitt utlåtande i ärendet anförde öfverståthållarämbetet:

att ett i ärendet framställt påstående, att Maria Heikkinen skulle hafva bedt Schwang att telefonera till bostaden för att konstatera hennes uppgifter, vore stridande mot Maria Heikinens egna uppgifter, hvartill komme, att Schwang sagt sig icke hafva hört en dylik begäran;

att öfverståthållarämbetet vid sådant förhållande och med hänsyn till den upplysta omständigheten, att Maria Heikkinen talat ett synnerligen svårbegripligt språk, icke kunnat anse ifrågavarande påstående såsom en försvårande omständighet vid bedömande af Schwangs tjänstefel;

att öfverståthållarämbetet, som lifligt beklagade det begångna misstaget och den behandling, för hvilken Maria Heikkinen varit utsatt, därför funne, att icke blott Ahlgren och Larsson utan äfven Schwang blifvit tillbörligen straffade genom den meddelade varningen;

samt att den förebragta utredningen icke gifvit stöd för Maria Heikkinens påstående, att hon å polisstationen blifvit bemött med ohöfviskt tilltal.

Till bemötande af innehållet i de af öfverståthållarämbetet till mig öfverlämnade handlingarna lät Maria Heikkinen hit ingifva en skrift, däri hon anförde, bland annat:

att i ärendet blifvit utredt, att Maria Heikkinen vid anhållandet lämnat fullständiga uppgifter om sin person, sysselsättning och adress;

att öfverståthållarämbetet otvifvelaktigt kunnat förskaffa sig en bekräftelse af dessa Maria Heikkinens uppgifter genom att infordra liggaren å polisstationen;

att Maria Heikkinen ansåge sig icke hafva erhållit vederbörlig upprättelse genom den varning, som tilldelats Schwang m. fl.;

att öfverståthållarämbetet och dess underordnade ämbets- och tjänstemän fortfarit att i både ord och handling betrakta och behandla Maria Heikkinen såsom en lögnerska, då hon icke ens ansetts värdig en ursäkt från deras sida;

samt att omständigheterna i saken syntes ådagalägga, att tilltro borde gifvas Maria Heikkinen, äfven där hon saknat vittnen på hvad som förekommit efter hennes insättande i häkte.

Maria Heikkinen hemställde på grund häraf, att vidare laga åtgärd måtte af mig företagas i ärendet, samt förbehöll sig rätt till talan om ersättning.

* * *

I ärendet var sålunda upplyst, att poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson den 26 oktober 1909, efter order af poliskommissarien Mogren, civilklädda patrullerat i staden inom broarna och därvid särskildt öfvat tillsyn å där vistande prostituerade kvinnor. Under denna tjänstgöring hade konstaplarna för sedeslöst lefverne anhållit Maria Heikkinen, enligt konstaplarnas egen uppgift på grund af förväxling med en till utseende och klädsel liknande, af konstaplarna till utseendet men icke till namnet känd prostituerad kvinna.

Vidare var utredt, att Maria Heikkinen, sedan hon afförts till polis-

stationen Tyska brunnen n:r 19, där underkastats förhör af polisöfverkonstapeln Schwang, som förordnat om hennes kvarhållande öfver natten på polisstationen.

I åtskilliga punkter hade ej fullständig utredning vunnits angående förloppet vid det med Maria Heikkinen å polisstationen hållna förhöret liksom beträffande hennes behandling därstädes. Detta gällde till en början frågan om de af Maria Heikkinen, som syntes tala bruten svenska, vid förhöret lämnade uppgifterna. I ärendet hade både klaganden och Maria Heikkinen själf påstått, att hon fullständigt uppgifvit namn, bostad och anställning. För att bevisa riktigheten af detta påstående hade klaganden och Maria Heikkinen åberopat de vid förhöret gjorda anteckningarna i protokollsboken eller liggaren å polisstationen. Denna protokollsbok eller liggare hade emellertid icke företetts under utredningen i ärendet. Enligt poliskommissarien Mogrens rapport af den 29 oktober 1909 hade Maria Heikkinen vid förhöret inför Schwang å polisstationen natten före den 27 oktober uppgifvit, att hon hette »Maria Hekeni» samt vore född den 3 mars 1884 i Åbo, skrifven i Katarina församling och boende i huset n:r 3 vid Scheelegatan, 4 tr. upp. På fråga, hvad hon hade för yrke, hade hon uppgifvit, att hon »var ingenting nu», men hade varit anställd som tjänsteflicka å sjömanshuset i Stockholm intill den 1 oktober. I ärendet hade äfven hörts poliskonstapeln n:r 102 Per Ljunggren, hvilken haft vakt å polisstationen, då Maria Heikkinen dit infördes, och hade Ljunggren uppgifvit, att Maria Heikkinen sagt sig bo n:r 3 Scheelegatan, 4 tr. upp, men ej omtalat, hos hvem hon bodde.

Enligt poliskommissarien Mogrens rapport af den 1 november hade han vid besöket i Maria Heikkinens bostad utfrågat henne om hvad som förekommit vid förhöret å polisstationen. I anledning häraf meddelade Maria Heikkinen, att efter hennes införande i mottagningsrummet å nedre botten hade en befälsperson kommit ned för trappan med en anteckningsbok, och på framställda frågor hade Maria Heikkinen uppgifvit namn, födelsetid och bostad, hvilket antecknades. Maria Heikkinen hade sålunda uppgifvit, att hon bodde i n:r 3 Scheelegatan, 4 tr. upp, och att det funnes namnplåt med namnet Karl Lind på dörren. På fråga om anställning hade Maria Heikkinen svarat, att hon vore ensamjungfru. Detta hade tydligen missförståtts af befälspersonen, som frågat, om Maria Heikkinen menade, att hon hyrde ensamt rum. Svaret hade upprepats men möjligen äfven då missuppfattats.

Enligt samma rapport hade polisöfverkonstapeln Schwang hörts och förklarar, att Maria Heikkinen uppgifvit sitt namn, som af Schwang uppfattats och antecknats såsom »Maria Hekeni». Vidare hade hon uppgifvit,

att hon vore utan anställning och bodde n:r 3 Scheelegatan, 4 tr. upp, hos en väninna.

Poliskommissarien Mogren hade äfven i ärendet hört poliskonstaplarn n:r 85 Gustaf Julius Åkerblom, hvilken berättat, att Maria Heikkinen vid förhöret inför Schwang, därvid Åkerblom varit tillstädes, uppgifvit, att hon bodde i huset n:r 3 Scheelegatan, 4 tr. upp, men intet nämnt om hos hvem hon bodde; att Maria Heikkinen, på en ytterligare fråga om hvad hon hade för sysselsättning, svarat, att hon varit anställd å sjömanshuset, men däremot icke uppgifvit, att hon hade någon plats för tillfället; samt att Åkerblom därför fått den föreställningen, att Maria Heikkinen var utan sysselsättning.

Vid förhöret inför polismästaren förklarade poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson, bland annat, att de vid förhöret med Maria Heikkinen icke uppfattat, att hon uppgifvit sig hafva någon anställning.

I sin förklaring hade Schwang vidhållit, att Maria Heikkinen under förhöret endast uppgifvit sitt namn, af Schwang uppfattadt såsom »Maria Hekeni», och sin bostad i n:r 3 Scheelegatan hos en väninna; samt att Maria Heikkinen däremot icke uppgifvit, att hon hade anställning, och än mindre hos hvem hon var anställd.

I förevarande ärende hade ej heller vunnits fullständig utredning i fråga därom, huruvida Maria Heikkinen begärt, att hennes uppgifter om bostad m. m. skulle kontrolleras genom telefonering till den uppgifna bostaden. I klagoskriften hade icke sagts, att Maria Heikkinen, då hon förhördes af polisöfverkonstaplarn Schwang, skulle hafva meddelat, att telefon funnes hem till bostaden, och begärt, att hennes uppgifter skulle kontrolleras i telefon. Vid förhöret inför poliskommissarien Mogren hade Maria Heikkinen bestämdt förklarat, att hon aldrig å polisstationen till den befälsperson, som gjorde anteckningar om henne, talt något om telefonering.

I sina förklaringar hade polisöfverkonstaplarn Schwang bestämdt påstått, att en dylik begäran icke, så vidt han kunnat uppfatta, blifvit till honom framställd. Konstaplarna Ahlgren och Larsson hade vid förhöret inför polismästaren i denna del förklarat, att de, under det Schwang förhörde Maria Heikkinen, icke hört något tal om telefonering till hennes bostad.

Däremot hade poliskonstaplarn n:r 102 Ljunggren enligt poliskommissarien Mogrens första rapport uppgifvit, att Maria Heikkinen i sammanhang med angifvande af bostaden yttrat, att man kunde telefona hem och höra efter, om hon talat sant. Dock hade Maria Heikkinen icke uppgifvit vare sig något telefonnummer eller till hvem man skulle telefona. Och vid förhöret inför polismästaren hade poliskonstaplarn n:r 101 Linder berättat,

att Maria Heikkinen vid slutet af Schwangs förhör med henne och sedan Schwang förordnat, att hon för natten skulle insättas i något förvaringsrum å stationen, yttrat: »telefonera hem, så får ni höra, att jag talar sanning». Härtill hade Schwang svarat: »gå ni in och var lugn, så blir det nog bra med den saken».

I klagoskriften hade uppgifvits, att Maria Heikkinen upprepade gånger under nattens lopp tillkallat de vakthafvande polismännen och begärt, att de skulle telefonera till hennes bostad. Enligt Mogrens rapport den 1 november hade Maria Heikkinen för Mogren uppgifvit, att hon under nattens lopp ej ställt en sådan begäran till Schwang, enär hon trott det vara lika bra att göra sina framställningar till vakterna eller hvilken polisman hon än fick tala med. Jämlikt samma rapport hade Schwang vid förhör inför Mogren förklarat, att hvarken Maria Heikkinen eller någon af vakterna gjort någon framställning om telefonering, samt att Schwang omkring kl. 4 f. m. varit nere i förvaringsrummet, därvid Maria Heikkinen på Schwangs fråga, huru det var med henne, sagt att hon ville gå hem, men ej nämnt något om telefonering.

Poliskommissarien Mogrens den 29 oktober dagtecknade rapport innehöll tillika, att poliskonstapeln n:r 90 Carl Gustaf Dahl uppgifvit, att han, som haft vakt å polisstationen från kl. 9 e. m. den 26 oktober till kl. 5 f. m. påföljande dag, flera gånger under natten varit nere i förvaringsrummet, därvid Maria Heikkinen begärt att få gå sin väg men icke yttrat något om telefonering. Och enligt samma rapport hade poliskonstapeln n:r 87 Erik Oskar Widfeldt, som haft vakt å stationen mellan kl. 5 och 9 f. m. den 27 oktober, förmält, att Maria Heikkinen vid 6-tiden på morgonen begärt att bli utsläppt, men däremot icke begärt vare sig att själf få telefonera hem, eller att någon annan skulle göra det.

Vidkommande frågan om upprättelse åt Maria Heikkinen hade i klagoskriften påståtts, att någon ursäkt från polisens sida aldrig gjorts henne, oaktadt sådant uppgifvits i tidningspressen. Och i påminnelsekriften hade hon ytterligare förnekat, att någon ursäkt gjorts. Häremot stred emellertid ett yttrande i Mogrens rapport af den 1 november. Där sades nämligen, att Mogren i närvaro af två särskildt tillkallade vittnen och poliskonstapeln n:r 57 Adolf Fredrik Törner till Maria Heikkinen framfört polismästarens beklagande af anhållandet och kvarhållandet å polisstationen.

Att någon ersättning i penningar för Maria Heikkinens lidande icke utgått, var ostridigt. Enligt nyssnämnda rapport hade poliskommissarien Mogren, samtidigt med framförandet af polismästarens beklagande af det skedda, frågat om Maria Heikkinen hade något skadeståndsanspråk att framställa. Härtill syntes Maria Heikkinen hafva svarat, att hon visserligen af

sina bekanta tillrådts att begära ersättning, men för egen del ej bestämt sig för att begära ersättning eller, i sådant fall, tänkt sig ersättningssummans storlek.

Slutligen hade i klagoskriften påståtts, att Maria Heikkinen under sin vistelse å polisstationen varit utsatt för ohöfviskt tilltal af polismännen därstädes, och hade i klagoskriften omförmälts yttranden, som uppenbarligen skulle hafva ledt sitt ursprung från den uppfattningen, att Maria Heikkinen varit en sedeslös kvinna. Att dessa yttranden förekommit, hade emellertid enständigt förnekats.

Utredningen hade således gifvit vid handen, att Maria Heikkinen, genom att hon anhållits för förment sedeslöst lefverne och fått tillbringa en natt i förvaringsrummet å polisstationen, tillfogats en upprörande rättskränkning. Ansvaret härför drabbade i första hand de båda konstuplar, n:r 71 Ahlgren och n:r 64 Larsson, som anhållit henne. Men mycken skuld hvilade tydligen på den polisman, polisöfverkonstapeln Schwang, som utan tillfredsställande undersökning gifvit order om hennes kvarhållande å polisstationen. Och denna skuld var naturligtvis större i samma mån som omständigheterna vid Maria Heikkinens införande å polisstationen äfvensom det sätt, hvarpå hon där uppträdde, bort hos Schwang framkalla tvifvelsmål därom, huruvida Maria Heikkinen vore en sedeslös kvinna. Otvifvelaktigt var följaktligen, att såväl Ahlgren och Larsson som Schwang genom sina klandrade åtgärder gjort sig skyldiga till fel i sin tjänst, hvilket också öfverståthållarämbetet redan förklarat i sitt den 2 november 1909 meddelade beslut.

Däremot fann jag icke någon annan i saken förekommen omständighet än Maria Heikkinens egen uppgift tala för, att hon under sin vistelse å polisstationen skulle hafva bemötts med otidigheter. Att i denna del lägga någon polisman särskildt tjänstefel till last, syntes mig därför ej böra komma i fråga.

De fel i tjänsten, som i förevarande hänseende ej mindre Ahlgren och Larsson än äfven Schwang låtit komma sig till last, kunde enligt min tanke så mycket mindre lämnas utan beifran inför laga domstol, som Maria Heikkinen själf funnit sig sakna den moraliska upprättelse, som kunnat ligga i en ursäkt från polisens sida, och någon ekonomisk godtgörelse, sedan hon därå framställt anspråk, icke erbjudits henne.

Jag aflät fördenskill till öfverståthållarämbetet en skrifvelse, däri jag anhöll, att ämbetet måtte förordna lämplig person att vid vederbörlig domstol, hvilken i detta fall syntes vara Stockholms rådstufvurätt, emot Ahlgren, Larsson och Schwang väcka och utföra laga åtal, för hvad de i förevarande

hänseende låtit komma sig till last. I berörda skrifvelse föreslog jag till åklagare stadsfiskalen N. O:son Valentin såsom i min tanke synnerligen lämplig för det ifrågasatta uppdraget.

Genom en för den blifvande åklagaren utfärdad instruktion anmodade jag åklagaren att, sedan nödig utredning i målet vunnits genom vittnesförhör, den å polisstationen förvarade liggarens infordrande m. m., å de tilltalade yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet. Tillika borde åklagaren, sedan tillfälle lämnats Maria Heikkinen att yttra sig i målet, i mån af befogenhet understödja de ersättningsanspråk, som af henne kunde komma att däri framställas.

Sedan stadsfiskalen Valentin förordnats till åklagare, och åtal af honom anställt i enlighet med den af mig utfärdade instruktionen, meddelade Stockholms rådstufvurätt utslag i målet *den 11 augusti 1910*.

Rådstufvurätten förklarade därvid till en början, att ett af polisöfverkonstapeln Schwang framställt yrkande, att poliskonstapeln n:r 101 Linder skulle förklaras såsom återgångsvittne, af rådstufvurätten lämnades utan bifall.

Beträffande själfva målet utlät sig rådstufvurätten:

I målet funne rådstufvurätten vara upplyst, att Maria Heikkinen natten till den 27 oktober 1909 kl. omkring tolf å Lilla nygatan vid Tyska brinken här i staden blifvit af poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson anhållen såsom misstänkt för sedeslöst lefverne och afförd till polisstationen i huset n:r 19 vid Tyska brunnen, samt att hon, efter att därstädes hafva af vakthafvande polisöfverkonstapeln Schwang underkastats förhör angående sina närmare lefnadsförhållanden, i anledning af hvad därvid förekommit och på grund af den utaf Ahlgren och Larsson rörande henne å polisstationen afgifna rapport efter förordnande af Schwang kvarhållits i ett af polisstationens förvaringsrum till påföljande dag på morgonen, då hon afförts till prostitutionsbyrån, hvarifrån hon emellertid efter inhämtade upplysningar om hennes person lösgifvits;

och enär, äfven om, på sätt Ahlgren och Larsson påstått, Maria Heikkinens anhållande föranledts däraf, att hon till utseende och klädedräkt varit påfallande lik en af dem till utseendet, men icke till namnet känd prostituerad kvinna, som de förenämnda natt kl. omkring half elfva å Stora nygatan iakttagit i sällskap med några karlar, och hvilken de beslutit sig för att anhålla för utedrifvande, det i allt fall låge Ahlgren och Larsson till last, att de anhållit Maria Heikkinen utan att hafva med tillbörlig noggrannhet förvissat sig om att hon verkligen var samma person som den af dem åsyftade prostituerade kvinnan;

ty och som genom hvad i målet hörda vittnen intygat blifvit lagligen

styrkt, att Schwang, oakadt Maria Heikkinen vid ifrågakomna tillfälle å polisstationen gjort upprepade framställningar om att han måtte för vinande af upplysningar om hennes person genom telefon sätta sig i förbindelse med hennes husbondfolk, underlåtit efterkomma berörda framställningar,

samt ostridigt vore, att Schwang ej heller i öfrigt vidtagit någon åtgärd i syfte att själf göra sig underrättad om riktigheten af Maria Heikkinens om sig lämnade uppgifter;

alltså och då de tilltalade med afseende å hvad sålunda mot dem förekommit måste anses hafva, Ahlgren och Larsson genom att anhålla Maria Heikkinen samt Schwang genom att å polisstationen taga henne i förvar, gjort sig skyldiga till sådant brott, som i 15 kap. 22 § strafflagen afsåges, äfvensom visat oförstånd i tjänsten;

pröfvade rådstufvurätten rättvist fälla en hvar af Ahlgren och Larsson att böta dels, jämlikt förenämnda lagrum, 50 kronor dels ock, jämlikt 25 kap. 17, 18 och 22 §§ strafflagen, likaledes 50 kronor eller tillhopa 100 kronor, samt Schwang att böta dels, jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen, 150 kronor dels ock, jämlikt 25 kap. 17, 18 och 22 §§ samma lag, likaledes 150 kronor eller tillhopa 300 kronor;

och förpliktades dels Ahlgren, Larsson och Schwang, hvem af dem bäst gälda gitte, att till Maria Heikkinen utgifva ej mindre såsom godtgörelse för det henne genom åtalade förfarandet tillskyndade lidande 300 kronor än äfven i ersättning för hennes kostnader å målet skäligen ansedda 130 kronor, dels ock Schwang att godtgöra statsverket hvad af allmänna medel utgått eller kunde komma att utgå till på åklagarens begäran såsom vittne i målet afhörda ogifta Olivia Hildegard Larsson i ersättning för hennes inställelse.

Öfver rådstufvurättens utslag anfördes besvär hos Svea hofrätt såväl af polisöfverkonstapeln Schwang som af poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson. I anledning af dessa besvär har hofrätten genom utslag *den 28 oktober 1910* förklarat sig ej finna skäl vara anfördt, som kunde föranleda ändring i rådstufvurättens utslag.

I hofrättens utslag hafva polisöfverkonstapeln Schwang samt poliskonstaplarna Ahlgren och Larsson hos Kungl. Maj:t sökt ändring genom besvär, som för närvarande äro beroende på Kungl. Maj:ts pröfning.

Felaktiga beslut rörande straff för tjufnadsbrott, delgifning af uppskofsbeslut, fullföljd af talan och vittnes afhörande.

Vid den inspektion, som under min ämbetsresa år 1909 af mig verkställdes hos rådstufvurätten i Trosa, antecknades följande.

Under år 1905 handlades vid rådstufvurätten ett mål mellan allmänne åklagaren, å ena, och Sigrid Hallen från Fårhult, å andra sidan, om ansvar å den sistnämnda för inbrott m. m. I sammanhang med detta mål behandlades af Sigrid Hallen framställda yrkanden om ansvar å, bland andra, länsmannen K. Öhman för egenmäktigt förfarande och rådmannen G. E. Klintberg för felaktigt förfarande vid auktion å Sigrid Hallen tillhörig egendom.

Vid rättegångstillfället den 24 september 1906, till hvilken dag Öhman instämts, inställde sig Öhman genom ombud, som bestred Öhmans skyldighet att ingå i svaromål, på den grund att stämningen delgifvits honom först den 19 september 1906. I anledning häraf hade i domboken antecknats, att då den af Öhman gifna fullmakten medgäfvde hans ombud att ingå »jämväl i materiellt svaromål», ansåge rådstufvurätten Öhmans invändning, det han ej åtnjutit laga stämningstid, ej vara af beskaffenhet att särskildt beslut öfver densamma borde komma i fråga.

Rådstufvurätten utsatte sedermera målet att åter förekomma den 15 oktober 1906, då Öhman och öfriga parter skulle vid laga påföljd inställa sig, och tillade i beslutet härom: »börande detta beslut på sätt och inom tid, som för stämnings delgifning gäller, delgifvas länsmannen K. Öhman, vid äfventyr att käromålet emot honom eljest varder förfallet».

Den 15 oktober tillstädeskom Öhman personligen och anhöll, att, när rådstufvurättens uppskofsbeslut af den 24 september icke i laga tid blifvit honom delgifvet, han måtte med tillämpning af den i beslutet stadgade påföljd från vidare befattning med målet blifva skild. Sedan motsidans advokat emellertid framhållit, att fråga vore om brottmål, samt ingifvit bevis, att Öhman den 8 oktober erhållit del af uppskofsbeslutet, ogillade rådstufvurätten invändningen.

Vid målets handläggning den 15 oktober yrkade rådmannen Klintberg att blifva från målet skild, när jämlikt det för Trosa stad gällande auktionsreglementet det vore magistraten i dess helhet, som förrättade auktioner i staden genom en af sina ledamöter, samt missnöje mot denne finge anmälas hos magistraten. I anledning af detta yrkande fann rådstufvu-

rätten, enligt beslut meddeladt den 15 oktober, skäligt skilja Klintberg från vidare befattning med målet, och skulle Sigrid Hallen, i den ordning auktionsreglementets § 7 föreskrefve, hos magistraten framställa sina klagomål öfver auktionsförrättarens tillvägagående. Rådstufvurätten meddelade därefter det besked, att talan emot detta beslut skulle fullföljas i sammanhang med fullföljd af talan i hufvudsaken.

I målet anställdes samma den 15 oktober jämväl vittnesförhör. Under förhörets lopp begärde Sigrid Hallen att få såsom vittne höra en lots Sundberg, hvilken var vid rätten tillstädes. Sundberg vägrade emellertid att vittna, emedan han hvarken blifvit instämd eller på annat sätt kallad till vittne. Då med anledning häraf Sigrid Hallen begärde, att rätten måtte ålägga Sundberg att omedelbart träda fram för att vittna, förklarade, enligt hvad domboken utvisade, rättens ordförande, att dylikt tvång ej förefunnnes för att få ett vittne att fullgöra sin vittnesplikt, när vittnet ej vore lagligen kalladt. Sigrid Hallens rättegångsbiträde påkallade därefter rättens beslut om saken, och resolverade på grund häraf rådstufvurätten, att rådstufvurätten funne sig ej kunna lagligen förplikta Sundberg att nu vittna, enär Sundberg ej i den ordning, lag föreskrefve, blifvit kallad till vittne.

Vidare antecknades, att rådstufvurätten den 12 juli 1907 förehaft rannsaking med Frans Josef Becker, tilltalad för olofligt tillgrepp och inbrott i afsikt att stjäla. I målet var utredt, att Becker den 6 juli 1907 olofligen tillgripit en rock, värd 18 kronor, samt att han vidare samma dag medelst inkrypande genom fönster olofligen beredt sig inträde i två lägenheter. I utslag, meddeladt den 12 juli, yttrade rådstufvurätten, bland annat, att rådstufvurätten, som af anförda skäl fann synnerligen förmildrande omständigheter föreligga, pröfvade rättvist döma Becker att för första resan stöld af berörda rock, jämlikt 20 kap. 1 § strafflagen, hållas i fängelse två månader och att för hvartera inbrottet, jämlikt samma kapitel 5 §, hållas i fängelse en månad eller, jämlikt 4 kap. 2 och 5 §§ strafflagen, i en bot hållas i fängelse fyra månader.

Rådstufvurättens ifrågavarande beslut fann jag gifva anledning till följande anmärkningar.

I afseende å rådstufvurättens utslag angående Becker var att anmärka, att 20 kap. 9 § strafflagen bort tillämpas vid brottets bedömande.

Mot uppskofsbeslutet den 24 september 1906 anmärkte jag, att, äfven om det af Sigrid Hallen emot länsmannen Öhman anhängiggjorda målet icke afsett ansvar, rådstufvurätten likväl icke bort meddela föreläggande att delgifva beslutet, då Öhman vid nämnda rättegångstillfälle varit genom ombud vid rätten tillstädes. Då emellertid i detta mål var fråga om an-

svar, samt med afseende å dylikt fall viss stämningstid ej blifvit i lag stadgad, måste enligt min mening rådstufvurättens beslut anses än mera oberättigadt.

Den af rådstufvurätten vid rättegångstillfället den 15 oktober 1906 meddelade hänvisningen, att talan emot rådstufvurättens beslut att skilja rådmannen Klintberg från vidare befattning med målet skulle fullföljas i sammanhang med fullföljd af hufvudsaken, var också felaktig, då rådstufvurätten slutligen skilt sig från målet, i hvad det rörde Klintberg.

Slutligen syntes icke heller stöd af lag förefinnas för rådstufvurättens den 15 oktober meddelade beslut att vägra bifall till Sigrid Hallens framställning om åläggande för lotsen Sundberg att genast vittna i målet.

Sedan jag lämnat e. o. notarien Sten Klingberg, hvilken på grund af förordnande tjänstgjort såsom rådstufvurättens ordförande vid handläggningen af ifrågavarande båda mål, tillfälle att yttra sig i ärendet, medgaf Klingberg obetingadt riktigheten af förestående mot utslaget angående Becker gjorda anmärkning. Beträffande öfriga anmärkningar anförde Klingberg i ett först efter föreläggande af vite afgifvet yttrande hufvudsakligen följande.

Enligt Klingbergs åsikt hade en domstol rätt att meddela sådana förelägganden som det i uppskofsbeslutet af den 24 mars af rådstufvurätten gifna, i händelse domstolen funne det lämpligt. Lämpligheten torde bäst kunna bedömas af den, som handlagt saken, och åtgärdens felaktighet borde ej kunna påstås, om ej part, hvars rätt varit af beslutet beroende, anmält sig hafva lidit skada eller uppenbarligen så gjort.

Rådmannen Klintbergs skiljande från målet vore väl ett slutligt afgörande utaf en del af rättegången. Så vore ock fallet med afgörandet af vissa andra frågor t. ex. invändning af en utaf flera instämnda enligt 16 kap. 6 § rättegångsbalken. Rätten kunde då slutligen skilja sig från målet, i hvad det rörde denne, eller skilja denne från målet.

Beträffande till sist anmärkningen, att stöd af lag ej syntes finnas för rådstufvurättens den 15 oktober 1906 meddelade beslut att vägra bifall till Sigrid Hallens framställning om åläggande för lotsen Sundberg att omedelbart vittna i målet, ville Klingberg erinra, att i vårt rättegångsväsen förekomme oändligt många fall, där en domare vid sitt afgörande saknade stöd af lag. Af en jämförelse mellan 17 kap. 3 § första punkten rättegångsbalken samt de i 11 kap. samma balk gifna reglerna för huru man skall »lagligen till rätten stämma» syntes dock framgå, att det äfven för en vittnesstämmning borde gälla en stämningstid, huru lång sade ej lagen, men den jämnställde ej heller vittnesstämmningar med brottmålsstämmningar.

En domstol kunde för öfrigt ej vara skyldig att afbryta sina förhandlingar för att utskrifva eller påteckna en vittnesstämning.

* * *

Vid öfvervägande af hvad i ärendet sålunda förekommit fann jag mig sakna anledning att frångå de vid inspektionen gjorda anmärkningarna. Jag ansåg följaktligen, att rådstufvurättens ifrågavarande beslut varit felaktiga i samtliga anmärkta hänseenden, och för dessa fel låg enligt min mening ansvaret i första rummet på Klingberg i hans egenskap af t. f. borgmästare.

På grund häraf uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att för berörda ämbetsfel, hvilka Klingberg i sina förklaringar delvis vidgått men i öfrigt sökt försvara, inför hofrätten anställa åtal mot Klingberg med yrkande om ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

Sedan åtal i enlighet härmed blifvit emot Klingberg anställdt, meddelade hofrätten utslag i målet *den 14 oktober 1910*. Hofrätten yttrade däri: Enär rådstufvurättens ifrågavarande beslut vore felaktiga i de anmärkta afseendena, samt Klingberg i egenskap af ordförande i rådstufvurätten vid beslutens meddelande vore för desamma ansvarig, pröfvade hofrätten, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen, rättvist döma Klingberg, för sålunda visadt oförstånd i domarämbetets utöfning, att böta 50 kronor.

Hofrättens utslag har icke blifvit öfverklagadt.

Målsägares hörande som vittnen.

I särskilda hit ingifna klagoskrifter påkallade advokaten Wilhelm Hellberg min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att vederbörande åklagare och underdomstolar skulle hafva missuppfattat och oriktigt tillämpat bestämmelserna i 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen. Den första af dessa klagoskrifter, hvilken var riktad emot stadsfiskalen och rådstufvurätten i Västerås, innehöll, bland annat, följande.

Den stora sociala striden år 1909 hade tydliggjort, hurusom såväl ordningsmaktens som rättsskipningens objektivitet ofta fått stå tillbaka för en subjektiv uppfattning af de sociala tvisternas anledningar och innebörd, hvilket i en mängd fall föranledt såväl till oriktig lagtillämpning och bru-

talt hårda domar som äfven till olagliga häktningar i mängd och andra godtyckliga ordningsåtgärder. Den fara för rättssäkerheten, som härigenom uppstått, hade jämväl beaktats af folkets representanter, och vid 1910 års riksdag hade framlagts flera motioner, som gäfvé uttryck för önskvärheten af, bland annat, en reform i fråga om myndigheternas rätt att häkta för brott misstänkta personer. Krafvet på ett lagstadgad effektivt skydd för den personliga friheten vore sålunda i hög grad aktuellt.

Den djupast liggande orsaken till myndigheternas felaktiga föreställning om häktningsbestämmelsernas tillämpning syntes visserligen böra sökas i myndigheternas brist på förståelse af den sociala stridens innebörd, men det beklagliga resultatet borde äfven tillskrifvas den mycket utbredda uppfattningen, att det vore långt viktigare, att hvarje förbrytelse blefve utredd och brottslingen befördrad till straff, än att lagstadgade medborgliga rättigheter upprätthölls. Att denna uppfattning vore felaktig och synnerligen äfventyrlig, borde icke behöfva närmare framhållas.

Den ensidighet i uppfattningen af, hvilken ordning som borde upprätthållas och huru detta borde ske, som allmänt förefunnnes hos myndigheterna, hade kommit till uttryck i en mängd häktningar af personer ur arbetsklassen, särskildt i samband med förmenta brott emot 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen. Härvid hade i många fall så tillgått, att anmälan till polismyndigheterna inkommit från enskilde arbetsgivare eller andra företag, att hos dem anställda arbetsvillige arbetare nedlagt arbetet under omständigheter, som antydt påtryckning från strejkande arbetare, hvilken påtryckning allt för ofta antagits vara brottslig jämlikt nyssnämnda lagrum. Det kunde ej heller ifrågasättas annat, än att myndigheterna varit synnerligen tillmötesgående mot sådana anmälningar och icke sparat tid eller krafter vid de förmenta brottslingarnas efterforskande och befordrande till straff. Och i ett flertal fall hade man ansett sig böra häkta de misstänkta, äfven där hvarje laglig grund för en sådan åtgärd saknats.

I de flesta fall syntes de häktade hafva återvunnit friheten redan efter den första rannsakningen. Men i en mängd fall hade de hållits häktade flera veckor under rannsakningstiden, hvarefter de omsider på grund af påtagligen bristande bevisning från åklagarens sida tillerkänts den primitiva rätten att vistas på fri fot, samt sedermera i slutligt utslag dömts till böter eller fullständigt frikänts.

Det saknades utredning, huru många åtal för brott emot ifrågasvarande lagrum utförts vid underrätterna, men efter inhämtade upplysningar torde kunna påstås, att antalet sådana rättegångar under 1909 års stora sociala konflikt utgjort ett femtiotal; att det långt öfvervägande flertalet af de tilltalade blifvit under polisutredningen häktade; att endast i

några enstaka fall häktningen ägt bestånd till dess utslag meddelats; *samt att*, klaganden veterligen, endast i två fall förordnats, att de häktade skulle under klagotiden kvarhållas i häkte.

Af hvad sålunda anförts framginge uppenbart, att en högst betänklig disproportion rådde mellan antalet för brott af ifrågavarande slag häktade och för sådana brott till frihetsstraff dömda, ett missförhållande som visserligen i första hand kunde tillskrifvas undantagsbestämmelsens blotta tillvaro, men för hvilket många gånger äfven ett mera i maktutöfningsens än i rättens tjänst grånadt polisgodtycke bure skulden.

Till bestyrkande af sina påståendens riktighet åberopade klaganden, bland annat, följande rättsfall, som förekommit hos rådstufvurätten i Västerås under 1909 års sociala konflikt. För protokollens innehåll lämnade klaganden följande sammanträngda redogörelse.

Efter anmälan af glasmästaren F. Scherdin i Västerås blef glasmästeriarbetaren Carl Otto Fernström den 22 augusti 1909 häktad af stadsfiskalen Erhard Kumlin. Vid första rannsakningstillfället, den 23 augusti, yrkade Kumlin ansvar å Fernström för brott emot 15 kap. 22 § strafflagen under åberopande af följande utredning.

Till polisen i Västerås hade Scherdin anmält, att Fernström vid två tillfällen under storstrejken infunnit sig hos en arbetare vid namn G. B. Andersson, som var anställd hos Scherdin, och försökt genom hot tvinga honom till arbetsnedläggelse. I anledning af denna anmälan hade såväl Andersson som dennes hustru hörts, därvid de i hufvudsak berättat, att Fernström den 4 augusti 1909 infunnit sig i makarnes hem och förebrått mannen Andersson, att denne icke hållit sitt dagen förut gifna löfte att deltaga i storstrejken. Då Andersson förklarar sin afsikt vara att fortfarande arbeta, hade Fernström hotat honom med att »skicka till honom hela storstrejkskommittén» samt slutligen i förargelsen kastat åt honom en tjugufemöring med tillropet: »Här har du till dricka». Mannen Andersson berättade jämväl, att han vid ett senare tillfälle, den 21 augusti 1909, då han arbetade med fönsterinsättning i ett hus vid Stora gatan, blifvit tilltalad af Fernström, som därvid förebrått Andersson, att han arbetade, och hotat med att sätta in i tidningen »Folket», att Andersson icke deltog i storstrejken.

Vid rannsakingen tilläts stadsfiskalen att uppträda såsom ombud för angifvaren Scherdin, hvilken föregaf sig vara målsägare i målet. Rådstufvurätten godkände Scherdin som målsägare och medgaf på Kumlins begäran vittnesförhör med den verkliga målsägaren, ofvannämnde Andersson, äfvensom med dennes hustru.

Dessa som vittnen hörda personer bekräftade i hufvudsak sina uppgifter vid polisförhøret.

Fernström bestred, att han hotat Andersson vid omförmålta tillfällen, samt uppgaf, att han besökt Anderssons hem den 4 augusti endast för att fråga Andersson om anledningen till att denne icke hållit sitt löfte att deltaga i storstrejken. Då Andersson sade sig icke hafva råd att låta bli att arbeta, hade Fernström tagit fram en tjugufemöring och kastat den på bordet under utrop: »Här har du till dricka». Därefter hade Fernström aflägsnat sig. Vid tillfället den 21 augusti hade Andersson först tilltalat Fernström, hvilken ej heller då på något sätt hotat Andersson.

Fernström begärde att blifva försatt på fri fot, men detta yrkande afslögs emellertid af rätten, som på åklagarens begäran uppsköt målet till den 30 augusti.

Vid sistnämnda rättegångstillfälle lät åklagaren afhöra två vittnen, som emellertid icke hade sig något bekant i målet, hvarjämte på Fernströms begäran afhördes tre vittnen, hvilka bestyrkte riktigheten af hans uppgifter. Åklagaren öfverlämnade målet med vidhållande af sitt ansvarsyrkande. Äfven Fernström öfverlämnade målet, därvid han yrkade att blifva försatt på fri fot. Rådstufvurätten förordnade, att Fernström skulle frigifvas.

Genom utslag den 6 september 1909 dömde sedermera rådstufvurätten den tilltalade att böta 100 kronor för brott emot 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen.

Efter denna redogörelse för ifrågavarande rättegång innehöll klagoskriften följande uttalanden.

Man blefve förvisso betänksam inför en sådan rättsskipning och ett så uppenbart åsidosättande af lagens bestämmelser. I detta fall hade en ung arbetare hållits häktad i 8 dagar, utan att någon som helst brottslighet rimligen kunnat läggas honom till last. Då det omsider blifvit uppenbart, att åklagaren häktat utan annan bevisning om »brottet» än målsägarens och hans hustrus uppgifter, blef svaranden försatt på fri fot, men dömdes i allt fall till ett straff, som för honom betydde icke blott 100 kronors böter utan med största sannolikhet ytterligare 13 dagars fängelse såsom förvandlingsstraff. Belysande vore jämväl, att Fernström icke dömdes att ersätta de mot honom inkallade vittnena, utan skulle kostnaderna för dessa målsägares hörande som vittnen bekostas af statsmedel.

I detta fall hade, bland annat, rådstufvurätten begått olagligheter därutinnan:

att rådstufvurätten godkänt angifvaren Scherdin som målsägare och

medgifvit åklagaren rätt att uppträda såsom Scherdins ombud, ehuru denne uppenbarligen icke haft med målet att skaffa;

att rådstufvurätten tillåtit, att målsägaren Andersson och dennes hustru hörts som vittnen, ehuru det dock vore en af de allra viktigaste bevisningsreglerna, att målsägare vore jäfvig att vittna, något som jämlikt lika enkla bevisningsgrunder äfven gällde målsägarens hustru;

att rådstufvurätten endast med stöd af målsägarens och hans hustrus uppgifter förordnat, att den tilltalade skulle kvarhållas i häkte till ett kommande rättegångstillfälle;

samt att rådstufvurätten — likväl med fränkännande af all verkan af laga bevis åt målsägarens och dennes hustrus utsagor och således med stöd endast af Fernströms egna uppgifter — dömt den tilltalade till 100 kronors böter jämlikt det af åklagaren åberopade lagrummet.

På grund häraf hemställde klaganden, att jag måtte mot de ledamöter af rådstufvurätten, hvilka biträdt dessa enligt klagandens förmenande olagliga beslut eller eljest i målet gjort sig skyldiga till felaktigt förfarande, vidtaga de lagliga åtgärder, hvartill klagandens anmälan kunde föranleda.

Vid klagoskriften hade fogats afskrift af rådstufvurättens protokoll i målet, hvarigenom klagandens om rättegången lämnade uppgifter blefvo i hufvudsak bestyrkta.

Öfver klagoskriften inkom yttrande från borgmästaren John Karlsson samt rådmännen J. W. Ödman, Victor Åsberg och F. C. Hennichs, af hvilka sistnämnde dock Ödman icke deltagit i målets handläggning den 30 augusti och den 6 september 1909. I förklaringen anfördes hufvudsakligen följande.

Då Scherdin, därest han så fordrat, torde haft rätt till ersättning af den eller dem, som förhindrade hos honom anställde arbetare att utföra arbete hos honom, för den skada, som däraf kunde för honom uppstå, och sålunda på grund af bestämmelserna i 6 kap. 8 § strafflagen varit att anse såsom målsägare, och då från den tilltalades sida ingen anmärkning framställdes emot Scherdins uppträdande såsom målsägare, ansåg rådstufvurätten sig sakna fog att vägra Scherdin att uppträda såsom målsägare i målet.

Enär vid första rättegångstillfället i målet afhörde Gustaf Bernhard Andersson förklarade sig icke föra vare sig ersättnings- eller ansvarstalan emot Fernström, samt något jäf icke framställdes mot Andersson och hans hustru Sofia Charlotta Andersson, ansåg rådstufvurätten ej heller hinder böra möta att, i det skick målet då befann sig, höra Andersson och hans hustru såsom vittnen, med rätt likväl för rätten att framdeles, när utslag i målet afkunnades, pröfva hvilken verkan kunde tillerkännas Anderssons

och hans hustrus vittnesberättelser. Detta hade ock skett, i det rådstufvurätten den 6 september 1909 vid afkunnandet af utslag i målet fränkande Anderssons och hans hustrus vittnesberättelser verkan af laga bevis, enär det åtalade brottet måste anses hafva varit begånget emot Andersson.

Visserligen kunde det brott, hvarför Fernström i målet varit tilltalad, straffas enligt 15 kap. 22 § strafflagen högst med straffarbete i två år. Men äfven om Fernström under de vid tiden för målets handläggning rådande förhållandena kunnat anses hafva haft stadigt hemvist och arbete i staden, kunde det dock ej utan skäl befaras, att han skulle afvika eller försvåra utredningen i målet, därest han omedelbart blifvit försatt å fri fot. Rådstufvurätten hade således, jämlikt 19 § 6 mom. af promulgationslagen till strafflagen, laglig rätt till sin vägran att försätta Fernström å fri fot. Sedan emellertid åklagaren utfört sin talan i målet, förelågo ej vidare nu anförda skäl till Fernströms kvarhållande i häkte. Vid rättegångstillfället den 30 augusti 1909 blef Fernström därför försatt å fri fot.

* * *

Målsägare är enligt 6 kap. 8 § strafflagen den, emot hvilken brott begånget är eller som däraf förnärmad blifvit eller skada lidit. Den, som intager en sådan ställning till ett mål, har uppenbarligen del däri, och är af sådan anledning jäfvig att höras som vittne i målet.

Klart är, att brott enligt 15 kap. 22 § strafflagen förutsätter, att tvång öfvas eller försökes emot någon person, och att denne person är den rätte målsägaren i förhållande till det frihetsbrott, hvarom lagrummet handlar. I förevarande fall var alltså Andersson jäfvig såsom målsägare, under det att hans hustru var jäfvig att vittna, på den grund att hon var i äktenskap förenad med målsägaren. Dessa jäfsförhållanden hade också rådstufvurätten beaktat i utslaget.

Men att makarne Andersson öfverhufvud hördes som vittnen i ett mål angående det brott, som skulle hafva föröfvats emot mannen Andersson, fann jag innefatta ett fel af beskaffenhet att böra lagligen beifras, och detta så mycket hellre, som makarnes vittnesmål torde hafva föranlett rådstufvurätten att kvarhålla Fernström i häkte under tiden emellan den 23 och den 30 augusti 1909. Detta rättens beslut ansåg jag nämligen ingalunda hafva varit af omständigheterna påkalladt, om än något särskildt ansvarsyrkande med anledning af samma beslut icke syntes mig böra framställas.

At advokatfiskalen vid Svea hofrätt uppdrog jag att inför hofrätten anställa åtal mot rådstufvurättens i målets handläggning den 23 augusti deltagande ledamöter; och borde advokatfiskalen därvid å dem yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet samt i mån af befogenhet understödja de ersättningsanspråk, som klaganden, i målet hörd, kunde komma att däri framställa.

På det åtal, som i enlighet härmed blef af advokatfiskalen anställdt, meddelade hofrätten efter föregången skriftväxling utslag *den 15 november 1910*. Hofrätten yttrade däri: Enär rådstufvurättens åtgärd att i mål angående ansvar å Fernström för det denne skulle använt hot för att förmå Andersson att upphöra med sitt arbete låta såsom vittnen afhöra Andersson och hans hustru varit stridande mot lag, pröfvade hofrätten skäligt döma Karlsson, Ödman, Åsberg och Hennichs, hvilka vore ansvariga för rådstufvurättens berörda åtgärd, att för det ämbetsfel, de sålunda låtit komma sig till last, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen böta, Karlsson 50 kronor samt en hvar af Ödman, Åsberg och Hennichs 25 kronor. Af Fernström i målet framställda ersättningsanspråk, som ej hade sammanhang med förevarande åtal, lämnade hofrätten utan afseende.

Hofrättens utslag har icke blifvit öfverklagadt.

Fel vid vägdelningsförrättning.

Efter vederbörligt förordnande förrättade vice kommissionslandtmätaren, numera distriktslandtmätaren Sune Frigell laga delning af vägunderhållet å utfartsvägen från Bjelkesta gård till Giresta kyrka. Vid denna förrättning, som tog sin början den 17 maj 1909 och afslutades den 22 i samma månad, voro åtskilliga sakägare frånvarande, bland dem C. P. Nilsson, Erik Eriksson, J. W. Andersson och E. G. Johansson, samtliga i Fittja by. Emellan de närvarande sakägarne åstadkoms emellertid en förening, enligt hvilken jämväl bemälte sakägare från Fittja by tilldelades vissa andelar i vägunderhållet. I och med det att denna förening träffats förklarades förrättningen afslutad.

Förenämnde sakägare i Fittja by instämde därefter öfrige sakägare till Lagunda häradsrätt, med yrkande att förrättningen måtte upphävas. Genom utslag den 27 november 1909 förklarade häradsrätten, att som kärandena, hvilka icke undertecknat den vid förrättningen upprättade föreningen, icke förbundit sig att deltaga i vägens underhåll och ej heller

genom i lag föreskrifvet utlåtande af förrättningsmannen och gode männen pröfvats därtill pliktiga, vore förrättningen utan verkan emot kändarna.

Kostnaderna för förrättningen, tillhopa 173 kronor 36 öre, blefvo af kaptenen M. von Heijne förskottsvis erlagda den 15 juni 1909.

I en hit ingifven skrift anförde därefter kaptenen von Heijne klagomål öfver Frigells förhållande vid ifrågavarande landtmäteriförrättning. Klagoskriften innehöll, bland annat:

att då förening emellan samtliga sakägare icke kunnat vid förrättningen åstadkommas, hade det ålegat förrättningsmannen att, i enlighet med bestämmelserna i 19 § af lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907, pröfva saken jämlikt de i lagen stadgade grunder och därefter framlägga skriftligt utlåtande i saken;

att klaganden, som till Frigell erlagt betalning för förrättningen och dessutom jämte öfriga svarande i rättegången förpliktats att till kändarna utgifva ersättning för rättegångskostnad med 82 kronor, sålunda genom Frigells underlåtenhet att vid förrättningen följa lagens föreskrifter tillskyndats förlust;

samt att Frigell icke godvilligt ville ersätta klaganden härför.

Klaganden anhöll därför, att Frigell måtte åtalas för tjänstefel, samt hemställde, att klaganden måtte beredas tillfälle att i sammanhang med åtalet framställa de anspråk på ersättning, hvartill klaganden kunde anse sig befogad.

Öfver klagoskriften hörd, genmälte Frigell hufvudsakligen följande.

Förrättningen hade kungjorts inom föreskrifven tid i vederbörande sockenkyrkor, och hade i dessa kungörelser särskildt angifvits, hvilka som ansetts böra delta i vägunderhållet. Bland dessa deltagare hade äfven upptagits delägarne i Fittja by, hvilka sistnämnde dock icke infunno sig vid ärendets handläggande.

Enär den förening, som därvid ingicks emellan de närvarande sakägarne, omfattade alla till ärendet hörande frågor, och denna förening upprättats i samråd med förrättningsmannen jämte gode männen och i enlighet med deras åsikter samt intagits i det behörigen undertecknade protokollet, och då sakägarne i Fittja by blifvit kallade till förrättningen, ansågs densamma vara bindande äfven gent emot dessa frånvarande sakägare, hvarför något särskildt utlåtande icke afgafs af förrättningsmännen.

Vid den rättegång, som sedermera förevar i anledning af att sakägare i Fittja by till Lagunda häradsrätt instämt öfrige sakägare med yrkande om förrättningens upphäfvande, hade Frigell icke närvarit, och hade Frigell icke heller genom häradsrättens utslag förpliktats vare sig att på egen bekostnad på nytt verkställa hela förrättningen eller någon del däraf eller

att utbetala något slags ersättning. Därför hade också Frigell sedermera icke ansett sig pliktig att på anfordran af klaganden till denne vare sig utbetala de fordrade rättegångskostnaderna eller återbära det af Frigell uppburna arfvodet för ifrågavarande vägdelningsförrättning.

På dessa skäl anhöll Frigell, att klagoskriften icke måtte föranleda till någon åtgärd.

Den af Frigell sålunda afgifna förklaringen blef sedermera af klaganden bemött med påminnelser, därvid klaganden vidhöll sitt yrkande om åtals anställande. Klaganden anförde, bland annat:

att, äfven om den vid förrättningen träffade föreningen upprättats i samråd med förrättningsmannen och i enlighet med dennes och gode männens åsikter — något som för öfrigt icke på något sätt komme till synes i förrättningshandlingarna — hade det gifvetvis ålegat Frigell att afgifva det i lag stadgade utlåtandet;

att den af Frigell i förklaringen uttalade åsikten, att då sakägarne i Fittja by blifvit kallade till förrättningen, den emellan de närvarande träffade föreningen skulle vara bindande äfven gent emot de frånvarande sakägarne, syntes vara uppenbart felaktig;

samt att, enligt hvad klaganden erfarit, Frigell icke vore den ende landtmätare, som ansåge sig vid delning af vägunderhållet å enskilda vägar kunna förfara på samma sätt.

* * *

Lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907 innehåller i 18 § bestämmelser om träffande af föreningar vid de förrättningar, som med lagen afses. Härom stadgar lagrummet, att förrättningsmannen skall söka att så vidt möjligt emellan *samtliga* sakägare åstadkomma förening, samt att, där sådan förening sker, skall särskild afhandling därom upprättas, af sakägarne underskrifvas och medelst förrättningsmannens och närvarande gode mäns påskrift vitsordas.

I 19 § af samma lag stadgas, att i den mån ej enligt 18 § förening emellan sakägarne kan åstadkommas, skall saken af förrättningsmannen med gode männen, där han af sådana biträdes, pröfvas jämlikt de i lagen stadgade grunder. Vidare föreskrifves i denna §, att sedan alla vid förrättningen förekommande frågor blifvit genom förening afgjorda eller behörigen utredda, skall förrättningsmannen med gode männen på grund af hvad sålunda förekommit för sakägarne framlägga skriftligt utlåtande i

saken. Därefter avslutas förrättningen och lämnas anvisning om sättet för talans fullföljande.

Det utlåtande, som jämlikt 19 § skall af förrättningsmannen och gode männen framläggas, innefattar i fråga om förrättningen ett sakligt beslut, som enligt 22 § i regeln vinner laga kraft, om det ej i behörig ordning öfverklagas.

I förevarande ärende var emellertid upplyst, att den vid förrättningen framkomna frågan om sakägarnes i Fittja by skyldighet att deltaga i underhållet af den väg, förrättningen afsåg, icke blifvit i stadgad ordning pröfvad och afgjord. Enligt protokollet öfver förrättningen hade Frigell uppfattat denna fråga såsom afgjord genom förening emellan sakägarne och af sådan anledning underlätit att med gode männen framlägga skriftligt utlåtande i ämnet.

Denna uppfattning stred emellertid uppenbarligen emot den i 18 § af ifrågavarande lag meddelade bestämmelsen, att förening skall träffas emellan *alla* sakägarne. Då så ej kunde ske i följd af några sakägars utevaro, hade Frigell, såsom ock klaganden erinrat, varit pliktig att med gode männen i ett skriftligt utlåtande afgöra frågan.

Den felaktiga behandling, Frigell sålunda lätit denna fråga komma till del, hade föranlett, att förrättningen förklarats vara utan verkan gent emot sakägarne i Fittja by. Att härigenom skada träffat klaganden var utom tvifvel, äfven om denna skada icke kunde anses helt sammanfalla med det ersättningsbelopp, som utgått till Frigell för förrättningen, jämte klagandens andel i rättegångskostnaderna.

Då det fel i tjänsten, hvartill Frigell i förevarande hänseende gjort sig skyldig, både genom sin egen beskaffenhet och sina påföljder syntes mig påkalla laga beifran, hemställde jag i en till Konungens befallningshafvande i Uppsala län aflåten skrifvelse, att Konungens befallningshafvande måtte förordna en åklagare att vid vederbörlig domstol emot Frigell anställa åtal för ifrågavarande tjänstefel. Åt åklagaren uppdrog jag i en särskild instruktion för åtalets utförande att å Frigell yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet äfvensom att i mån af befogethet understödja de ersättningsanspråk, som klaganden, i målet hörd, kunde komma att däri framställa.

Sedan det sålunda begärda förordnandet blifvit af Konungens befallningshafvande meddeladt, insände emellertid distriktslandtmätaren Frigell till mig en skrift, därmed Frigell öfverlämnade ett af klaganden utfärdadt intyg därom, att Frigell godtgjort klaganden de kostnader, som tillskyndats klaganden genom Frigells åtgörande. I skriften anförde Frigell tillika,

att han dåmera insåge det fel, som af honom blifvit begånget, och icke vidare skulle låta ett dylikt förfarande komma sig till last.

Med anledning häraf anhöll jag i en till Konungens befallningshavande aflåten skrifvelse, att den förordnade åklagaren måtte anmodas att nedlägga åtalet.

Felaktig verkställighet af utslag i hyresmål.

Den 23 mars 1910 meddelade Frösåkers häradsrätt utslag i ett mål emellan landtbrukaren C. J. Janzon, kärende, samt snickaren Carl Wenthzel, svarande, angående fordringsanspråk m. m. Häradsrätten förpliktade genom berörda utslag Wenthzel, som genom hyreskontrakt af den 24 augusti och den 20 september 1908 af Janzon för en tid af 5 år, räknade från den 1 oktober 1908, fått sig upplåten nyttjanderätt till lägenheten Josefinelund i Skälby, Edebo socken, att med visst afdrag erlægga särskilda hyresbelopp för lägenheten. Tillika ålades Wenthzel af häradsrätten att genast afflytta från lägenheten, vid äfventyr att han eljest finge därifrån på egen bekostnad lagligen vräkas.

Mot detta utslag erlade Wenthzel vad, som enligt behörig vadehänvisning skulle i Svea hofrätt fullföljas den 22 april 1910.

Under anhållan om omedelbar vräkning af Wenthzel insände Janzon till kronofogden i Norra Roslags fögderi Carl Vilhelm Sundberg såväl häradsrättens utslag som borgen för det skadestånd, hvartill Janzon kunde kännas skyldig, om utslaget ändrades. Genom remiss, som å utslaget tecknades den 18 april 1910, öfverlämnade kronofogden samma utslag jämte borgensförbindelsen till länsmannen i Frösåkers härads norra distrikt H. V. Nyman för skyndsam verkställighet af den begärda vräkningen. Den 22 april 1910 verkställde Nyman utslaget genom Wenthzels afhysande från lägenheten.

I en hit insänd klagoskrift påkallade därefter Wenthzel min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att häradsrättens utslag sålunda blifvit verkställt, innan det ännu tagit åt sig laga kraft. Klaganden erinrade, att häradsrätten icke meddelat något förordnande om verkställighet af utslaget utan hinder af att detsamma icke vunnit laga kraft. Klaganden yrkade af sådan grund, att de personer, som alltså verkställt utslaget i strid emot bestämmelserna i 42 § utsökningslagen, måtte härför ställas under åtal, samt

att klaganden måtte förhjälpas till ersättning för de förluster, som genom åtgärdens vidtagande uppkommit för klaganden.

Häröfver hördes till en början länsmannen Nyman, hvilken i afgifven förklaring sökte göra gällande, att utslaget oförtydbart gäfvé vid handen, att detsamma finge verkställas, oaktadt det ej vunnit laga kraft. Till stöd för denna uppfattning anförde Nyman, att utslaget ålade klaganden att *genast* afflytta, och tolkningen af denna bestämmelse fann Nyman ej kunna vara mer än en, nämligen den att klaganden skulle afflytta från lägenheten, oafsedt att utslaget ej vunnit laga kraft, och påföljden för uraktlåtenheten häraf följde omedelbart i utslagets ord, att klaganden eljest finge därifrån på egen bekostnad lagligen vräkas.

Denna förklaring bemöttes därefter af klaganden, som i afgifna påminnelser vidhöll sin i klagoskriften framställda mening, att uttrycket »*genast*» i utslaget icke kunde innebära ett särskildt förordnande af häradsrätten, att utslaget finge verkställas innan det vunnit laga kraft. Vidare uttalade klaganden den uppfattning, att äfven kronofogden Sundberg bure ansvaret för det skedda.

Sedan jag därefter jämväl från kronofogden Sundberg infordrat yttrande i ärendet, anförde denne i afgifven förklaring, bland annat, följande.

I 42 § utsökningslagen stadgades för fall af ifrågavarande beskaffenhet, att utmätningssmannen ägde befordra domen till verkställighet, då rätten förordnat, att den finge verkställas, utan hinder däraf att den ej ägde laga kraft. Ett sådant förordnande hade häradsrätten också otvifvelaktigt meddelat, då den i utslaget ålagt Wenthzel att *genast afflytta* från lägenheten Josefinelund, vid äfventyr att han eljest finge därifrån på egen bekostnad lagligen vräkas. Ordet »*genast*» betydde i vanligt språkbruk detsamma som »omedelbart» eller »ofördröjligen» och innebure således, att något måste ske utan ringaste uppskof eller utan att någon, bestämd eller obestämd, tidpunkt skulle afvaktas. Då nu häradsrätten i sitt utslag använt detta ord, kunde Sundberg omöjligen däruti lägga en annan betydelse, än att Wenthzel skulle verkställa afflyttningen, utan afseende på om domen vunnit laga kraft eller icke, och att, om Wenthzel ej fullgjorde detta frivilligt, utmätningssmannen då måste, när han därom anmodades och sökanden ställde föreskrifven borgen, bringa domen till verkställighet medelst vräkning. Hos Sundberg hade icke förefunnits ringaste tvifvel om att denna tolkning vore den riktiga, och därom hade Sundberg och Nyman varit fullkomligt ense, innan den sistnämnde fått utslaget på sig öfverlätet för verkställighet. Vore det icke så, skulle ordet »*genast*» i utslaget vara ej blott en tom fras utan den allra ringaste betydelse, utan fastmera ägnadt att förvilla och missleda verkställaren af utslaget.

Äfven i de utslag, som i fråga om vräkning meddelades af öfverexekutor, hade ordet »genast» användts med alldeles samma betydelse som den Sundberg i förklaringen velat framhålla. Sedan vederbörande sökande till öfverexekutor aflämnat behörig borgen, hade öfverexekutor förordnat, att vederbörande skulle genast vräkas, och detta hade äfven skett utan hinder af att utslaget ej vunnit laga kraft.

Sedan Sundberg därefter sökt visa, att klaganden icke lidit något genom vräkningens verkställande, hemställde Sundberg, att klagomålet måtte lämnas utan allt afseende.

Den af kronofogden sålunda afgifna förklaringen blef sedermera af klaganden bemött med påminnelser, därvid klaganden vidhöll och närmare utvecklade hvad han förut andragit i ärendet.

* * *

Det lagrum, om hvars rätta tolkning olika meningar yppats i förvarande ärende, eller 42 § utsökningslagen, är af följande lydelse:

»Är dömdt i tvist om skyldighet för arrendator att afträda arrenderad fastighet eller om hyresgästs flyttning i eller ur hus, och har rätten förordnat, att domen må verkställas utan hinder däraf att den ej äger laga kraft, äge utmätningsmannen befordra domen till verkställighet, där den vinnande ställer pant eller borgen för det skadestånd, hvartill han kan kännas skyldig, om domen ändras.»

Berörda lagrum, som erhållit sin nuvarande affattning genom lag af den 14 juni 1907, lydte förut sålunda:

»Är dömdt i tvist om hyresmans flyttning i eller ur hus eller om skyldighet för brukare af annans jord att den afträda, och pröfvas uppehåll med domens verkställande kunna vålla märklig skada; då äge öfverexekutor att, där den vinnande ställer pant eller borgen för det skadestånd, hvartill han kan kännas skyldig, om domen ändras, förordna, att verkställighet må ske, utan hinder däraf att domen ej vunnit laga kraft.»

Den sålunda vidtagna ändringen af lagrummet är en enkel konsekvens af de stadganden, som i ämnet gifvits genom 2 kap. 40 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 och 3 kap. 28 § af samma lag. Ändringen innefattade två skilda saker. Rätten att förordna om verkställighet af den icke laga kraft ägande domen öfverflyttades från öfverexekutor till den domstol, som dömt i tvisten. Och därtill fick domstolen friare händer, i det att förordnandet om verkställighet icke längre

var knutet till den fordran, att uppskof med domens verkställande skulle kunna vålla märklig skada.

Ett särskildt motiv för domstolen att gifva ett förordnande om omedelbar verkställighet af domen kan tydligen ligga däri, att domstolen finner att målets dragande under högre rätt skulle vara utan nytta för den, som klagar, och sålunda endast afse förhållande af tiden. Men klart är, att ett dylikt förordnande måste vara klädt i en form, som icke lämnar något att önska i fråga om tydlighet. Det måste därför vara uttryckligt och otvifvelaktigt. Och dessa fordringar uppfyllas ingalunda, såsom Sundberg i sin förklaring syntes hafva förmenat, af det uti ifrågavarande utslag förekommande uttrycket »genast», hvilket allenast utmärkte, att klaganden ansetts icke böra komma i åtnjutande af någon särskild, i lagen om nyttjanderätt till fast egendom omnämnd flyttningstid. Oriktigheten af Sundbergs mening framgick vid en jämförelse mellan 27 och 28 §§ i 3 kap. af nyssnämnda lag. En dylik jämförelse ger nämligen oförtydligt vid handen, att ett utslag, hvarigenom en person enligt 27 § dömts att *genast afträda* en af honom förhyrd lägenhet, ändock icke får verkställas, förr än utslaget vunnit laga kraft, med mindre domstolen jämlikt 28 § meddelat särskildt förordnande om omedelbar handräckning.

På grund af hvad jag anförut ansåg jag, att kronofogden Sundberg i förevarande fall ådagalagt en felaktig uppfattning af det till honom öfverlämnade utslaget och därmed gjort sig skyldig till fel i sin tjänst. Såsom förman för Nyman syntes Sundberg ensam böra svara för den obehöriga verkställighetsåtgärd, som vidtagits.

I enlighet härmed hemställde jag hos Konungens befallningshafvande i Stockholms län, att en åklagare måtte förordnas att emot kronofogden Sundberg vid vederbörlig domstol anställa åtal för hvad han i förevarande hänseende låtit komma sig till last. Åklagaren skulle därvid å Sundberg yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet äfvensom i mån af befogenhet understödja klagandens ersättningsanspråk.

Sedan åklagare af Konungens befallningshafvande förordnats, inkom klaganden med en skrift, däri han, med förmälan att han af kronofogden Sundberg erhållit godtgörelse för den lidna skadan, återkallade sin anmälan. I anledning häraf anhöll jag hos Konungens befallningshafvande, att åklagaren måtte underrättas om att ifrågavarande åtal borde af honom nedläggas.

Fråga, huruvida e. o. tjänsteman i annan ordning än tryckfrihetsförordningen föreskrifver bestraffats för tryckt skrifts innehåll.

Handlingarna i ett härstädes anhängigt ärende utvisade följande.

Tidskriften »Från svenska statsförvaltningen» innehöll i femte häftet för år 1909 en artikel med rubriken »Statens och kommunens tjänstemän», däri framställdes vissa anmärkningar mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Artikeln var införd under »Fria ord» och var undertecknad »Observator». Anmärkningarna gingo ut därpå, att en e. o. tjänsteman hos styrelsen tillika fått innehafva en väl aflönad befattning i Stockholms stads brandförsäkringskontor, under det att däremot andra e. o. tjänstemän hos styrelsen måst frånträda sin anställning därstädes, sedan de vunnit befordran på annat håll i statens tjänst. Artikeln var till tidskriftens redaktion insänd af e. o. tjänstemannen hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, e. o. notarien Nils Elliot, och hade redaktionen, som gjort vissa formella ändringar i artikeln, till densamma fogat ett tillägg.

I september 1909 vid sitt återinträde i tjänstgöring efter tilländagången semester företog sig chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, öfversten Fridolf Wijnblad, att fråga Elliot, om han vore författare till oförmålta artikel, och sedan frågan besvarats med ja, lät öfversten tydligt märka sitt misshag med Elliots berörda författarskap. I sammanhang därmed fann sig öfversten böra meddela Elliot, att denne kunde påräkna den nuvarande ersättningen till årets slut, hvarjämte öfversten tillrådde Elliot att söka förskaffa sig arbete på annat håll.

Hvad öfversten vid nämnda tillfälle yttrat till Elliot uppfattade denne så, som om öfversten menat, att Elliot från och med den 1 januari 1910 vore skild från sin anställning hos styrelsen.

För att få full visshet i saken ingaf Elliot till styrelsen en den 16 oktober 1909 dagtecknad skrift, däri Elliot efter återgifvande af sitt samtal med öfversten anhöll att få veta, huruvida styrelsen fattat något beslut i enlighet med öfverstens muntliga meddelande eller, därest så icke skett, om ett dylikt beslut kunde inom den närmaste tiden vara att afvakta. Denna skrift behandlades af styrelsen vid sammanträde den 30 oktober 1909, därvid öfversten till en början tillkännagaf, att han vid samtalet med Elliot uttryckt sitt ogillande af Elliots tillvägagående, desto hellre som den ifrågavarande uppsatsen innehölle oriktiga och vilseledande

uppgifter, hvarförutom öfversten meddelat Elliot, att denne kunde påräkna den nuvarande ersättningen till årets slut, samt tillrådt Elliot att söka på annat håll förskaffa sig arbete.

Sedan därefter föredraganden, byrådirektören P. H. Hedenblad, upplyst, att ersättningen till Elliot utgått i förhållande till det arbete, som varit honom anvisadt och blifvit af honom utfördt, meddelade styrelsen utan meningsskiljaktighet följande beslut: Ehuru styrelsens medlemmar i likhet med öfversten ogillade Elliots tillvägagående och jämväl funne lämpligast, om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket, funne styrelsen, enär emot 40 § i styrelsens instruktion något beslut i förevarande fall icke kunnat fattas om Elliots skiljande från ämbetsverket, att hans framställning icke föranledde till någon vidare åtgärd.

I tidningen »Aftonbladet» för den 14 november 1909 inflöt en utförlig redogörelse såväl för öfverstens samtal med Elliot som för styrelsens beslut den 30 nästförutgångne oktober i anledning af Elliots framställning till styrelsen. Sedan på detta sätt min uppmärksamhet blifvit fast på ifrågavarande förhållanden, fann jag mig böra infordra öfverstens yttrande i ämnet.

I afgifven förklaring anförde öfversten, bland annat, att sedan Elliot vid samtalet med öfversten förklarat, att han lämnat materialet till ifrågavarande artikel, förhöll öfversten honom, att uppgifterna i artikeln vore oriktiga, och att allmänheten på den grund bibragts en felaktig och ned-sättande uppfattning af styrelsens åtgärder. Härtill ansåg sig öfversten i egenskap af chef för ämbetsverket hafva icke blott full rätt utan äfven skyldighet. Förebräelsen gällde icke, att de oriktiga uppgifterna utspridts i tryck.

För att närmare belysa de förhållanden, under hvilka öfversten uppmannat Elliot att söka sig annat arbete, ville öfversten gå något tillbaka i tiden. Elliot inskrefs i ämbetsverket i början af år 1908. Redan efter det han tjänstgjort en kort tid i styrelsen, försporde öfversten från chefen för administrativa afdelningen, byrådirektören Hedenblad, missnöje med det sätt, hvarpå Elliot skötte sina åligganden. Elliot erhöll emellertid förnyade förordnanden, men missnöjet med hans sätt att sköta dessa äfvensom med hans stridiga och oberäknliga lynne minskades icke och resulterade slutligen i början af år 1909 däri, att Hedenblad i anförande till protokollet, jämte det att han gjorde anmärkning på vissa af Elliot begångna fel under dennes tjänstgöring, förklarade att Elliot under sin tjänstgöring i öfrigt föregående år ej visat sig äga det ordningssinne och den besinning, som med nödvändighet erfordrades för att kunna användas till arbete vid räkenskapsföring eller revision, för hvilka göromål han jämväl

vore främmande. I följd häraf ansåge sig Hedenblad icke kunna förordna Elliot till erhållande af förordnande såsom revisor å administrativa afdelningen.

Öfversten var visserligen, i likhet med de båda tekniska byråcheferna i styrelsen, öfvertygad, att Hedenblad rätt bedömt Elliots olämplighet att bestrida förordnande såsom revisor å administrativa afdelningen, men ville icke låta den betydligt yngre och mindre meriterade e. o. tjänsteman, som Hedenblad föreslog till förordnande, utan vidare sättas i tur framför Elliot, som ägde företräde i lefnadsålder och tjänstetid. Öfversten ville pröfva, huruvida icke möjligen Elliot på de båda andra afdelningarna inom verket kunde finnas lämplig, och hade öfversten jämväl själf lämnat Elliot i uppdrag att utreda och uppsätta skrivelser i ärenden, som af öfversten direkt handlagts. Enligt hvad byråcheferna å nämnda afdelningar meddelat, hade emellertid de gjorda försöken dels icke utfallit till belåtenhet och dels icke medfört något resultat, hvarför byråcheferna förklarat sig icke vidare vilja taga Elliots arbete i anspråk. Själf hade öfversten gjort den erfarenheten, att Elliot väl ibland kunnat efter upprepade omarbetningar och med mycken hjälp och rättelse från öfverstens sida nöjaktigt utföra ett gifvet uppdrag, men hade samarbetet med Elliot varit besvärligt och mödosamt samt satt öfverstens tålmod på prof.

Därtill komme, att Elliots tjänstgöring inom verket vid upprepade tillfällen verkat störande för arbetsron.

Då samtliga afdelningschefer för sin del icke velat taga Elliots arbete i anspråk, och hans utsikter till befordran inom verket följaktligen voro så godt som inga, ansåg öfversten det fördelaktigast för Elliot att så snart som möjligt få veta detta för att han icke för fördelen af en tillfällig inkomst skulle inom ämbetsverket förspilla en tid, som han för sin framtida utkomst bättre kunde använda annorstädes. Öfversten beslöt därför redan före ifrågakomna samtal med Elliot tillsäga denne, att han borde söka skaffa sig arbete på annat håll. Men då öfversten icke ansåg sig genast kunna beröfva Elliot de inkomster, denne haft inom ämbetsverket, ämnade öfversten låta Elliot behålla dessa till 1909 års slut, inom hvilken tid öfversten ansåg, att Elliot borde hinna skaffa sig annat arbete.

Detta sitt beslut delgaf öfversten Elliot vid det första sammanträffandet med honom, sedan öfverstens semester afslutats, hvilket ägde rum just vid det i »Aftonbladets» artikel omnämnda tillfället. Att öfversten vid detta tillfälle meddelade Elliot sitt förenämnda beslut, efter det öfversten förebrätt Elliot för att han genom oriktiga uppgifter sökt vilseleda allmänheten, vore följaktligen riktigt, men dessa saker hade eljest intet samband med hvarandra.

Öfverstens samtal med Elliot torde hafva ägt rum omkring den 10 september 1909 och föranledde ej särskildt protokoll. Den 16 påföljande oktober inkom Elliot till styrelsen med sin skrift, däri han förfrågade sig, huruvida styrelsen redan meddelat eller under den närmaste framtiden komme att meddela något beslut om hans entledigande. På denna förfrågan meddelade styrelsen svar enligt protokollet för den 30 oktober. I detta protokoll ogillade styrelsen Elliots tillvägagående, men gällde detta naturligtvis hans tillvägagående att genom missledande uppgifter framställa styrelsens åtgöranden i en oriktig dager. Styrelsen hade jämväl i likhet med öfversten funnit lämpligast, om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket, och hade styrelsen funnit sig hafva fullt skäl för att uttala denna mening, vid det förhållande att ingen af styrelsens ledamöter ansåge sig kunna använda Elliots arbetskraft.

Man kunde ej utan vidare sammanställa styrelsens ogillande af Elliots tillvägagångssätt med styrelsens uttalande, att styrelsen funne lämpligast, om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket. Den omständigheten, att Elliot lämnat oriktiga och vilseledande uppgifter, hvilket hans tillvägagångssätt af styrelsen ogillades, utgjorde ej grunden för styrelsens uttalande, att styrelsen »funne lämpligast», om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket, utan grundade sig detta uttalande därå, att styrelsens ledamöter redan före öfverstens samtal med Elliot haft tillfälle att bilda sig det omdöme, att Elliot vore för arbetet inom ämbetsverket olämplig och störande; och endast på grund af öfverstens direkta åtgörande hade Elliot fortfarande lämnats arbete.

Uppgiften att Elliot afskedats vore oriktig. Elliot vore fortfarande hvad man kallade »inskrifven» i verket, d. v. s. antagen till e. o. tjänsteman, men styrelsen hade ingen skyldighet att lämna honom vare sig visst arbete eller viss bestämd aflöning.

Sedan e. o. notarien Elliot i enlighet med därom framställd begäran lämnats tillfälle att med påminnelser bemöta öfverstens förklaring, sökte Elliot i en ingifven påminnelsekrift göra gällande, att styrelsens emot Elliot vidtagna åtgärder i sak inneburit ett afskedande, samt att dessa åtgärder uteslutande varit föranledda af hans författarskap.

Till stöd för sitt påstående, att ett afskedande verkligen föreläge, anförde Elliot:

att öfversten vid samtalet med Elliot, omedelbart sedan han af Elliot erhållit meddelande, att Elliot vore upphofsmannen till insändaren i fråga, yttrat, att Elliot icke visste, huru dumt han gjort för sig, och att Elliot vore skild från sin anställning såsom e. o. tjänsteman i styrelsen från och

med den 1 januari 1910, till hvilken dag Elliot kunde påräkna arfvode såsom e. o. tjänsteman;

att öfversten motiverade detta med att han icke ville samarbeta med en person, som handlat som Elliot;

att det förvånade Elliot på det allra högsta, att öfversten icke, då han sade sig redan förut hafva beslutat sig för att på grund af samstämmiga uttalanden om Elliots oduglighet entlediga denne, vid detta tillfälle meddelat Elliot äfven dessa, både dessförinnan och ända tills nu, af öfversten så väl förborgadé, rent af hemliga skäl, hvilka dock särskildt för öfversten själf varit, ehuru sanningslösa, dock bra mycket lämpligare att vid Elliots entledigande andraga;

att Elliot från dagen för samtalet icke gifvits något uppdrag eller fått något arbete att utföra, hvilket vore så mycket mer betecknande, som Elliot dock jämlikt nyssnämnda utfästelse från öfverstens sida skulle äga uppbära arfvode såsom e. o. tjänsteman intill den 1 januari 1910;

att af slutorden uti öfverstens förklaring emellertid syntes framgå, att man inom styrelsen vore betänkt på att äfven beröfva Elliot det af öfversten utlofvade arfvodet för årets sista kvartal, i hvilket fall så mycket tydligare föreläge ett afskedande;

att äfven om, formellt sedt, något beslut af styrelsen om Elliots entledigande icke skulle kunna anses föreligga, denna omständighet icke kunde spela någon roll vid bedömandet af frågan om Elliots afskedande, enär styrelsen aldrig plägat fatta formellt beslut i de fall, då styrelsen icke längre velat begagna sig af e. o. tjänstemän, utan allenast underrättat dem genom vederbörande afdelningschef, att något arfvode icke skulle till dem vidare utanordnas;

att äfven härutinnan styrelsen uppenbarligen i afseende å Elliot frångått vanlig sed, i det ju styrelsens beslut den 30 oktober 1909 icke kunde tolkas såsom annat än ett afskedande, då ordalagen därutinnan vore oförtydbara och den enda tvekan, som kunde uppstå om tolkningen af berörda beslut, väl gällde anledningen till Elliots afskedande, i det att styrelsen därvid uttryckt sig med lätt förklarlig varsamhet, för att icke säga afsiktlig tvetydighet;

att förr alltid de arfvoden, som styrelsen tilldelat sina e. o. tjänstemän, äfven de juridiskt bildade, utgått efter viss på förhand bestämd norm;

att förhållandet varit något annorlunda beträffande Elliot och öfriga för närvarande i styrelsen tjänstgörande biträden med juridisk utbildning, men att i allt fall arfvodena jämväl till dem utgått kvartal för kvartal med för hvarje kvartal enahanda belopp, hvaremot öfverstens påstående,

att arfvodena till dem utgått i mån af fullgjordt arbete, vore osannat, då Elliot i sådant fall bort hafva vida större arvode än två andra e. o. tjänstemän hos styrelsen;

samt att således, därest Elliot icke vidare komme att tilldelas något arbete eller arvode, Elliot måste anses afskedad, äfven om Elliot fortfarande finge vara »inskrifven» i verket.

Såsom skäl för att grunden till Elliots afskedande vore att söka i Elliots författarskap anförde denne vidare:

att öfversten först efter det han under förhöret fått veta, att Elliot var »författaren», meddelade Elliot, att denne icke längre skulle tagas i anspråk i verket, då öfversten icke ville samarbeta med en person, som handlade på det sättet;

att först sedermera under förhöret, sedan Elliot betonat, att han icke åsyftade att klandra öfversten eller styrelsen, öfversten inlåtit sig på att beröra, att uppgifterna i insändaren enligt hans uppfattning vore vilseledande, och att detta skulle ökat hans misshag öfver densamma;

att Elliots påstående om orsaken till afskedandet bestyrktes af styrelsens beslut af den 30 oktober 1909, enligt hvilket öfversten vid styrelsens sammanträde nämnda dag tillkännagaf, att öfversten vid tillfället i fråga uttryckt sitt ogillande af Elliots tillvägagående, *desto hellre* som den ifrågasvarande uppsatsen innehållit oriktiga och vilseledande uppgifter;

att det således måste finnas en annan grund för öfverstens ogillande än de s. k. vilseledande uppgifterna, och att denna andra grund icke kunde ha varit något annat än Elliots författarskap;

att härtill komme, att de af öfversten angifna två orsakerna till Elliots afskedande, nämligen de förment oriktiga uppgifterna i artikeln samt Elliots påstådda inkompetens, icke öfverensstämde med sanna förhållandet och således icke kunde vara de verkliga grunderna för Elliots afskedande;

samt att styrelsen och således äfven öfversten, då styrelsen i sitt beslut af den 30 oktober 1909 med åberopande af den § i styrelsens instruktion, som innehölle, att e. o. tjänstemän endast finge afskedas på grund af fel och försummelse, förklarar, att något beslut om Elliots afskedande icke kunnat af styrelsen fattas, själf syntes utgå från att fel och försummelse å Elliots sida icke föreläge.

I påminnelsekriften vände sig Elliot vidare mot öfverstens förklaring, i hvad denna innehöll att Elliot skulle hafva visat sig olämplig såsom e. o. tjänsteman i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. För bemötande af öfverstens förklaring i denna del lämnade Elliot en utförlig redogörelse för sitt antagande till e. o. tjänsteman å styrelsens administrativa afdelning,

för sitt förhållande till chefen för nämnda afdelning, byrådirektören Hedenblad, för öfverstens och de tekniska byråchefernas uppfattning af vissa anmärkningar, som Hedenblad framställt emot Elliots duglighet, för Elliots användning å de tekniska afdelningarna i styrelsen samt för öfverstens egen erfarenhet af Elliots användbarhet. Med denna redogörelse åsyftade Elliot synbarligen att visa, bland annat:

att Hedenblad ogärna sett, att Elliot antogs till e. o. tjänsteman i styrelsen, och i stället velat gynna en samtidigt med Elliot antagen, vida yngre och mindre meriterad e. o. tjänsteman;

att Hedenblad, som fördenskull motarbetat Elliot, emot dennes sätt att sköta honom lämnade förordnanden framställt anmärkningar, som varit ogrundade och därför icke föranledt någon åtgärd från styrelsens sida;

att Elliots uppfattning af Hedenblads anmärkningar gent emot Elliot delats af både styrelsens chef och byråchefen B. Stafsing;

att Elliot aldrig af öfversten fått emottaga någon som helst förebråelse för försumlighet eller felaktighet i fråga om Elliots åliggande såsom e. o. tjänsteman eller såsom t. f. revisor;

att öfversten i ett särskildt fall uttryckt sin synnerliga tillfredsställelse öfver det sätt, hvarpå Elliot lyckats lösa en honom förelagd uppgift med afseende på bokföringen hos styrelsen;

att med hänsyn till beskaffenheten af de arbeten, Elliot utfört å styrelsens tekniska afdelningar, cheferna för dessa icke kunnat, för så vidt af Elliot verkställt arbete blifvit föremål för deras bedömande, därom uttala sig så ofördelaktigt som öfversten i sin förklaring påstode;

att Elliot ofta för öfverstens räkning utfört arbeten, som syntes hafva utfallit till öfverstens fulla belåtenhet;

samt att, äfven om misshälligheter förekommit emellan Elliot och vissa vederbörande på den administrativa afdelningen, vore det fullkomligt oberättigadt att beteckna Elliot såsom störande för arbetsron inom verket.

Angående sina meriter åberopade Elliot jämväl åtskilliga i påminnelse-skriften införda tjänstgöringsbetyg. Ett af dessa var den 24 augusti 1908 meddeladt af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och innehöll, att Elliot under tjänstgöring som revisor och bokhållare samt under sin tjänstgöring i öfrigt ådagalagt stor arbetsförmåga samt intresse och duglighet.

Såsom slutpåstående anförde Elliot, att i ärendet vore ådagalagdt, bland annat, att öfversten på grund af Elliots egenskap af författare till ifrågakomna tidskriftsartikel muntligen meddelat Elliot afsked såsom e. o. tjänsteman hos styrelsen, och att styrelsen genom sitt beslut den 30 oktober 1909 bekräftat öfverstens muntliga afskedande.

Slutligen anhöll Elliot, att jag, i händelse förhållandena skulle medgifva sådant, måtte framdeles bereda Elliot tillfälle att emot vederbörande framställa ej mindre anspråk på ersättning för påminnelsernas afgifvande och för direkta utgifter å saken än äfven de anspråk och yrkanden i öfrigt, hvartill sakförhållandena kunde föranleda.

Vid påminnelseskriften hade fogats särskilda utdrag af väg- och vattenbyggnadsstyrelsens protokoll för den 15 maj 1908, den 9 september 1908, den 5 januari 1909 och den 2 april 1909, utvisande:

att Elliot den 15 maj 1908 förordnats att en månad under ordinarie tjänsteinnehafvarens semester vara revisor och bokhållare hos styrelsen;

att om detta beslut förenat sig öfversten Wijnbladh, byråchefen Stafsing och t. f. byråchefen Fr. Enblom, hvaremot byrådirektören Hedenblad, som i ett motiveradt yttrande förordat e. o. tjänstemannen hos styrelsen P. B. Romare till erhållande af nämnda förordnande, till protokollet anmält sin reservation emot styrelsens beslut;

att den 5 januari 1909 varit fråga om att förordna vikarie för revisorn och bokhållaren i styrelsen för tiden från och med den 7 till och med den 16 januari, därvid byrådirektören Hedenblad föreslagit Romare till att erhålla detta förordnande, hvaremot öfversten beslutit, att förordnandet skulle delas emellan Elliot och Romare;

att vid sammanträde med styrelsen den 2 april 1909, då fråga varit om att förordna vikarie för revisorn och bokhållaren, byrådirektören Hedenblad, med framställande af en del anmärkningar emot Elliot, förordat Romare, hvaremot styrelsen, med underkännande af de mot Elliot gjorda anmärkningarna, lämnat förordnandet åt Elliot.

Med anledning af hvad sålunda förekommit ansåg jag mig böra i ärendet infordra yttrande jämväl af de ledamöter af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som deltagit i styrelsens ifrågavarande beslut af den 30 oktober 1909. På grund af min remiss för detta ändamål insände styrelsen bestyrkt afskrift af det hos styrelsen berörda den 30 oktober förda protokollet, hvaraf inhämtades, att i styrelsens beslut nämnde dag deltagit, jämte öfversten Wijnbladh, byrådirektören Hedenblad samt byråcheferna B. Stafsing och O. Z. Ekdahl. Tillika öfversände styrelsen särskilda yttranden af Hedenblad, Stafsing och Ekdahl.

I sitt yttrande anförde byrådirektören Hedenblad bland annat:

att Hedenblad den 30 oktober 1909 ansett sig berättigad att uttala sitt ogillande af Elliots tillvägagående att, genom att till tidskriften lämna oriktiga och vilseledande uppgifter, bibringa allmänheten en felaktig uppfattning af styrelsens åtgärder;

att Hedenblad däremot aldrig afsett, att Elliot för detta sitt tillvägagående skulle erhålla någon slags bestraffning;

att Hedenblads uttalande, att han funne lämpligast, om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket, helt och hållet stödde sig på de skäl, som Hedenblad uttalat i styrelsens protokoll för den 2 april 1909;

samt att Hedenblad redan då haft den uppfattning, att Elliot icke lämpade sig för de räkenskaps- och revisionsgöromål, hvilka till stor del förekomme å styrelsens administrativa afdelning, i följd hvaraf Hedenblad naturligtvis helst sett, att Elliot förskaffade sig arbete å annat håll.

Byråchefen Stafsing anförde, bland annat:

att ifrågakomna tidskriftsartikel alls icke afhandlats vid styrelsens öfverläggning den 30 oktober 1909 angående Elliot;

att Elliot icke vore afskedad från sin anställning som e. o. tjänsteman i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen;

samt att styrelsen icke genom någon åtgärd eller något beslut, hvari Stafsing deltagit, tilldelat Elliot någon som helst bestraffning.

Angående Elliots arbete å Stafsings byrå meddelade denne, att han allenast i ett enda fall haft något att skaffa med tilldelandet af särskilda tjänsteuppdrag åt Elliot.

Byråchefen Ekdahl yttrade, bland annat, att han långt före styrelsens sammanträde den 30 oktober 1909 kommit till den bestämda åsikten, att det vore lämpligast, om Elliot förskaffade sig anställning utom ämbetsverket. Bland skälen för denna uppfattning åberopade Ekdahl jämväl, att han för sin del å tekniska afdelningen, där äfven af biträdena kräfdes framför allt teknisk sakkunskap, icke hade användning för Elliot eller önskade använda honom — hvarför Ekdahl heller aldrig af eget initiativ tagit Elliots arbete i anspråk, utan endast på grund af öfversten Wijnbladhs direkta order lämnat Elliot arbetsuppdrag.

Dessa förklaringar blefvo vidare af Elliot bemötta i påminnelser, som Elliot på därom framställd begäran fått hit ingifva.

* * *

Tryckfrihetsförordningen innehåller i 1 § 1 mom. följande ovillkorliga bestämmelser:

»Ej må någon i annan ordning eller i annat fall, än denna lag stadgar, kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas.»

Och enligt 1 § 7 mom. i samma grundlag skall utgifvare af dagblad och periodiska skrifter i afseende å ansvaret alltid anses såsom författare.

I förevarande fall hade först tidningen Aftonbladet och i anslutning till nämnda tidnings uttalanden e. o. notarien Elliot sökt göra gällande, att Elliot i strid emot tryckfrihetsförordningen fått undergå bestraffning för innehållet i en i tidskriften »Från svenska statsförvaltningen» införd, med underskriften »Observator» försedd artikel. Å andra sidan hade öfversten Wijnblad förfäktat den meningen, att Elliot alls icke af öfversten eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tilldelats något straff för ifrågasvarande författarskap.

För pröfning af frågan, å hvilkendera sidan rätten låg, fann jag det först böra tillses, huruvida den behandling, Elliot fått röna, kunde betecknas såsom straff.

Angående e. o. tjänstemän i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen innehåller styrelsens instruktion af den 8 december 1899 i § 10, att jämte ordinarie befattningshufvud finnas hos styrelsen anställda, i mån af behof och anvisade tillgångar, e. o. tjänstemän samt rit- och skrifbiträden äfvensom vaktbetjante. I § 12 af samma instruktion stadgas vidare, att styrelsen äger antaga, bland andra, e. o. tjänstemän. Om dessa e. o. tjänstemäns åligganden föreskrifver 31 §, att de skola fullgöra de arbeten, som dem af styrelsen föreläggas. Och slutligen innehåller 40 § 4 stycket, att e. o. tjänsteman kan för fel eller försummelse skiljas från ämbetsverket, samt att han anses hafva själf uteslutit sig, när han utan behörigt tillstånd mer än tre månader afhållit sig från tjänstgöring.

I sitt beslut af den 30 oktober 1909 hade styrelsen på grund af stadgandet i 40 § af instruktionen ansett sig förhindrad att formligen skilja Elliot från anställningen hos styrelsen. Rent formellt sedt torde man också kunna säga, att Elliot icke blifvit afskedad. Emellertid tarfvade det enligt min tanke föga skarpsinne för att inse, att Elliot i sak verkligen fått sitt afsked.

För en persons anställning såsom e. o. tjänsteman i ett ämbetsverk kan nämligen ingalunda vara hufvudsaken, att han är »inskrifven» i verket, utan det väsentliga är, att personen i sin mån bidrager till arbetets gång därstädes, detta må nu ske mot genast erhållen kontant ersättning, arfvode eller i den för tillfället relativt ideella valuta, som ligger i vidgad erfarenhet, ökade meriter och öfverhufvud utsikter till framtida befordran. Att afstänga en e. o. tjänsteman från allt arbete i ett ämbetsverk och på samma gång beteckna honom såsom fortfarande tillhörande verket, är alltså blott en föga tilltalande lek med ord.

Det afsked, Elliot sålunda måste anses hafva erhållit, hade han med allt fog betecknat som en bestraffning. Att från arbete afstänga och därmed afskeda en e. o. tjänsteman innebär för honom i sak detsamma som

när en ordinarie befattningshafvare afsättes från innehafvande ämbete eller tjänst. Och afsättning åter finnes ju bland straffen i vår strafflag.

Ansvaret för Elliots afskedande låg otvifvelaktigt på öfversten Wijnbladh såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens chef. Ofvan omförmålta § 31 af styrelsens instruktion förutsätter, att styrelsen skall förelägga sina e. o. tjänstemän tillgängliga arbeten. Enligt § 16 af instruktionen är styrelsens chef ensam beslutande i hithörande frågor, vid hvilkas afgörande enligt samma § endast vederbörande föredragande behöfver vara tillstädes. Protokoll skall enligt § 18 föras endast när skiljaktiga meningar förekomma eller styrelsen eljest förordnar om protokolls förande. Äfven om frågor beträffande arbetens utdelande till e. o. tjänstemän betraktas som löpande ärenden, hvilka afgöras utan officiell föredragning inför verkets chef, måste han anses bära ansvaret för alla i dylika frågor meddelade beslut eller vidtagna åtgärder. Och detta ansvar delade öfversten i förevarande fall icke med någon af styrelsens ledamöter, eftersom Elliots afskedande icke grundats på något styrelsens protokoll, innehållande beslut, hvori både chefen och en eller flera af styrelsens ledamöter tagit del.

I förevarande ärende var upplyst, att öfversten i början af september 1909 till Elliot uttalat sitt missnöje öfver att Elliot genom den befattning, han tagit med tillkomsten af ifrågakomna tidskriftsartikel, sökt nedsätta styrelsens åtgärder. Ostridigt var också, att Elliots arbetskraft därefter icke vidare tagits i anspråk för styrelsens räkning. Emellan dessa båda företeelser — öfverstens uttalade ogillande af Elliots författarskap samt Elliots afstängning från del i arbetet inom styrelsen och såsom en följd däraf Elliots uteslutande från arfvode — hade enligt öfverstens förklaring endast förelegat ett yttre tidsförhållande, det ena hade inträffat först och det andra sedermera. Elliot hade å sin sida velat göra gällande, att emellan de båda företeelserna förefunnits ett inre förhållande, ett förhållande af orsak och verkan.

Åt vilkendera ståndpunkten företråde borde gifvas, kunde icke gärna vara tvifvelaktigt. I sakens natur låg, att Elliots afsättning, när annat icke kunnat göras sannolikt, varit framkallad af tidskriftsartikeln. Och detta antagande, hvars riktighet öfversten icke kunnat i afsevärd mån sätta i tvifvelsmål, hade högligen bestyrkts af Elliots i ärendet lämnade, detaljerade uppgifter.

Anmärkningsvärdt var tillika, att, såsom Elliot också i ärendet påpekat, intet som helst ansvar för tidskriftsartikeln kunnat utkrävas af Elliot, eftersom tidskriftens utgifvare enligt tryckfrihetsförordningen haft att svara för tidskriftens innehåll.

Enligt min uppfattning hade sålunda i ärendet blifvit utredt, att

Elliot för sin befattning med tillkomsten af tidskriftsartikeln tillfogats en rättsförlust; att denna rättsförlust måste betraktas såsom en i strid emot tryckfrihetsförordningen ålagd bestraffning för författarskapet till den i tidskriften intagna artikeln; samt att öfversten Wijnbladh var ansvarig för bestraffningen.

Då följaktligen öfversten enligt min mening handlat emot grunderna för tryckfrihetsförordningen och därigenom gjort sig skyldig till fel i sitt ämbete, uppdrog jag åt advokatfiskalen vid Svea hofrätt att för ifrågasvarande ämbetsfel ställa öfversten under åtal inför hofrätten med yrkande om ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet. Tillika borde advokatfiskalen efter befogenhet understödja de ersättningsanspråk, som Elliot, i målet hörd, kunde komma att däri framställa.

På det åtal, som i enlighet härmed anställdes af advokatfiskalen, har hofrätten *den 23 december 1910* meddelat utslag, däri hofrätten till en början förklarat sig ej finna skäl att bifalla en af Elliot hos hofrätten framställd anhållan om vittnesförhör.

Beträffande själfva målet har hofrätten utlåtut sig: Enär i målet vore upplyst, att Elliot, som i egenskap af e. o. tjänsteman hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen deltagit i arbetet uti ämbetsverket och därför åtnjutit arfvode, efter någon dag i början af september 1909 icke vidare fått åt sig uppdraget något arbete i styrelsen, i följd hvaraf ej heller arfvode för tiden efter slutet af nämnda månad tilldelats honom, ty och som af hvad i målet förekommit och särskildt af hvad i sammanhang med styrelsens beslut den 30 oktober 1909 blifvit fördr till protokollet uppenbart framginge, att den omständigheten, att Elliot författat ifrågakomma tidskriftsartikel, varit, om än icke ensamt för sig, anledning till att styrelsen sålunda förfarit emot Elliot, samt, änskönt icke härigenom Elliot, hvilken ej, så vidt visats, fått sig tillförsäkrad rätt att af styrelsen erhålla visst arbete eller arfvode, kunde anses hafva underkastats bestraffning, nämnda omständighet icke mot grunderna för 1 § i tryckfrihetsförordningen bort på sätt som skett läggas Elliot till last, alltså och då ansvarighet härför ålåge öfversten Wijnbladh såsom styrelsens chef och ensam beslutande i hithörande frågor, funne hofrätten Wijnbladh hafva i nämnda hänseende gjort sig skyldig till fel i ämbetet och pröfvade förty, jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen, rättvist döma Wijnbladh att härför böta 200 kronor, men som giltig grund saknades för Wijnbladhs förpliktande att till Elliot utgifva skadestånd, blefve Elliots i sådant hänseende gjorda yrkande af hofrätten ogilladt.

Hofrätten har tillika förpliktat öfversten att med skäligen ansedda 500 kronor ersätta Elliot hans kostnader å målet härstädes och i hofrätten.

Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal.

1. *Obehörigt ingrepp i en persons frihet.*

I egenskap af ombudsman hos fattigvårdsstyrelsen i Landskrona och på samma gång såsom befullmäktigadt ombud för förre gjutaren K. F. Strömberg påkallade rådmannen Karl Lindquist i Landskrona i en hit insänd klagoskrift min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att polisuppsyningsmannen H. F. Berggren skulle hafva den 10 februari 1910 i Västanfors utan laga rätt anhållit Strömberg, hvarefter denne mot sin vilja af Berggren förts från Västanfors till Landskrona. Klaganden anförde härom, bland annat, att den klandrade åtgärden skulle hafva vidtagits på tillskyndan af ordföranden i fattigvårdsstyrelsen inom Västanfors socken C. A. Åhrman. Strömberg hade emellertid icke där begärt fattigunderstöd och icke heller varit i behof däraf. Därest Strömberg behöft fattigvård, hade han bort erhålla sådan å den ort, där behovet förefanns, hvarefter vederbörande i fall af befogenhet fått söka ersättning af den kommun, där Strömberg eventuellt hade hemortsrätt. En åtgärd att så godt som häkta en gammal fattig man och föra denne till en aflägsen landsända för att därmed befrias från honom vittnade både om okunnighet i lagen och om synnerlig hårdhet, hvarförutom förfarandet vore i alla afseenden egenmäktigt.

Vid klagoskriften voro fogade, bland andra, följande handlingar:

1. Ett den 10 februari 1910 utfärdadt läkarbetyg, utvisande att Strömberg, som vid undersökning befunnits lida af allmän arterioskleros och andra åkommor, på grund af ålder och sjuklighet vore ytterst olämplig att fortsätta sitt dåvarande lefnadssätt, hvarför betygets utställare tillstyrkt Strömbergs öfversändande till hemorten för lämplig vård å lasarett eller fattighus.

2. En den 10 februari 1910 från ordföranden i Västanfors fattigvårdsstyrelse till fattigvårdsstyrelsen i Landskrona ställd skrifvelse af innehåll, att Strömberg remitterades till Landskrona såsom varande Strömbergs mantalsskrifningsort.

3. En den 12 februari 1910 dagtecknad rapport från polisen i Landskrona, hvaraf inhämtades, att Berggren den 11 februari inställt Strömberg å fattigvårdsstyrelsens kontor i Landskrona, under uppgift att Berggren därtill beordrats af Åhrman; samt att sysslomannen vid fattigvårdsinrätt-

ningen emellertid vägrat att emottaga Strömberg och i stället uppmanat Berggren att antingen medtaga Strömberg eller så länge kvarstanna å kontoret, att sysslomannen kunde sätta sig i förbindelse med fattigvårdsstyrelsens ordförande eller ombudsman. Vidare utvisade rapporten, att förhör sedermera hållits med Berggren och Strömberg å poliskontoret i Landskrona, därvid utrönt, att Strömberg, som fört ett kringflackande lif, vid ett tillfälligt besök i Landskrona år 1882 blifvit där kyrkoskrifven, men redan året därpå i bihanget till församlingsboken antecknats såsom obefintlig samt år 1888 utskrifvits till Örebro. Slutligen angaf rapporten, att magistraten enligt en å polisförhørsprotokollet tecknad resolution den 15 februari öfverlämnat Strömberg till fattigvårdsstyrelsen i Landskrona.

I ett jämväl bilagdt intyg meddelade tillika vederbörande mantals-skrifningsförrättare i Landskrona, att Strömberg, så vidt utrönas kunnat, under åren 1882 till 1888 icke varit mantalsskrifven i nämnda stad.

Sedan jag låtit infordra Berggrens yttrande i ärendet, anförde denne uti afgifven förklaring, bland annat: Berggrens åtgärd att anhålla Strömberg hade varit föranledd däraf, att Strömberg under omkring två månader utan tillstånd uppehållit sig i arbetsrummet å den s. k. kransen å Västanfors hytta, hvarest Strömberg af flera skäl varit till obehag och hinder för arbetets bedrivande i hyttan. Af ålder och vanförhet hade Strömberg varit ur stånd att draga försorg om sig själf och saknat medel till sitt uppehälle. Något understöd hade han icke erhållit af sin fackförening men väl fått emottaga frivilliga sammanskott af arbetare på de platser, där han uppehållit sig. På grund af dessa förhållanden hade Berggren ansett sig berättigad att taga befattning med Strömberg äfven emot hans vilja, och hade Berggren, efter tillsägelse från vederbörande arbetsföreståndare vid hyttan, hos Åhrman såsom fattigvårdsstyrelsens ordförande gjort anmälan om saken. — Af § 45 i förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871 framginge, att Berggren varit skyldig att öfva tillsyn öfver Strömberg, att göra anmälan om förhållandet hos fattigvårdsstyrelsen samt att tillhandagå nämnda styrelse med Strömbergs hem-sändande. I enlighet härmed hade också Berggren redan den 3 februari 1910 vid visitation å den s. k. hyttkransen, därvid fem lösdrivare anhållits, tillsagt Strömberg att så fort som möjligt begifva sig från orten.

Med ett bilagdt intyg sökte Berggren visa, att Strömberg skulle hafva gjort sig skyldig till bettlande i köket till gästgifvargården i Västanfors.

Till bemötande af Berggrens förklaring androg klaganden i afgifna påminnelser, bland annat, följande.

Berggren stode alls icke i ett sådant lydnadsförhållande till fattig-

vårdsstyrelsen i Västanfors, att han vore skyldig att utföra hvarje från styrelsen gifven befallning. En polisman i Berggrens ställning, liksom hvarje annan, finge dock tänka själf och själf svara för följderna af sina handlingar. Faktiskt hade Berggren utan vidare beröfvat Strömberg friheten och, enligt hvad denne bestämdt vidhölle, mot hans vilja fört honom till Landskrona. Strömbergs rätta hemort hade för öfrigt ännu icke blifvit konstaterad.

Förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871 innehåller i 1 §, att om den, som i följd af ålderdom, kroppssjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfva hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras, befinnes sakna egna medel samt underhåll och vård af annan, då skall nödtorftig fattigvård lämnas honom.

Sådan fattigvård lämnas enligt sakens natur af det fattigvårdssamhälle, inom hvilket den behöfvande faktiskt uppehåller sig, när behovet inträffar.

Har fattigvårdssamhälle enligt 1 § lämnat fattigvård åt någon, som har sin hemorts rätt inom annat samhälle, skall detta senare samhälle, jämlikt 29 § 1 mom., vidkännas kostnaden för den fattigvård, som sålunda utgått. Kan hemortsrätten ej utrönas, skall enligt 29 § 3 mom. kostnaden för lämnad fattigvård hvila på statsverket.

I 30 § af ifrågavarande förordning meddelas bestämmelser om hemsändande af person, som undfår fattigvård. Härom gäller:

att, då någon, som af ett fattigvårdssamhälle erhåller fattigvård enligt 1 §, har hemorts rätt i annat fattigvårdssamhälle, äger fattigvårdsstyrelsen i det senare samhället begära hans hemsändande eller ock själf besörja därom;

att det fattigvårdssamhälle, hvarest den behöfvande har hemorts rätt, också kan med begifvande af fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, där han vistas, låta honom där kvarblifva, mot ersättning framdeles för den fattigvård, som kan lämnas;

att, om fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, där den behöfvande vistas, icke vill medgifva hans kvarstannande, är styrelsen berättigad att hemsända honom till det fattigvårdssamhälle, där han har hemorts rätt, samt att erhålla godtgörelse för skäligh transportkostnad;

samt att hemsändande ej må ske, innan fattigvårdsstyrelsen i hemorten lämnats tillfälle att själf taga befattning därmed, och ej heller ägarum, så framt den, hvars hemsändande är i fråga, skulle däraf lida till sin hälsa, eller fattigvården endast är tillfällig.

Om bettlares behandling stadgas i 40 §, bland annat:

att, om tillsyningsman anser anhållen bettlare, som fyllt femton år, vara i den nödställda belägenhet, att fattigvård enligt 1 § erfordras, skall tillsyningsmannen om förhållandet göra anmälan hos fattigvårdsstyrelsen för vederbörlig åtgärd;

samt att, om någon efter fyllda femton år bettlar utan att vara i den nödställda belägenhet, att fattigvård enligt 1 § erfordras, må tillsyningsman, om bettlaren icke har sitt hemvist inom det fattigvårdssamhälle, där han anhålles, inställa honom hos kronofogde, länsman eller stadsfiskal.

Enligt 41 § 1 mom. medför bettlande utan verkligt behof, att den bettlande underkastas behandling såsom lösdrivare.

I den af Berggren i förklaringen åberopade 45 § af fattigvårdsförordningen föreskrifves slutligen, att till förekommande af bettlande skola krono- och stadsbetjante själfva använda all uppmärksamhet samt, såvidt på dem kan bero, lämna fattigvårdsstyrelse och tillsyningsman den handräkning, som påkallas.

I förevarande ärende var upplyst, att Berggren efter anmodan af Åhrman i hans egenskap af fattigvårdsstyrelsens i Västanfors ordförande fört Strömberg från Västanfors till Landskrona, hvarest Strömberg förmenats hafva hemortsrätt.

Detta uppdrag var uppenbarligen icke grundadt på lag.

Enligt 1 § i fattigvårdsförordningen hade nödtorftig fattigvård bort lämnas Strömberg af fattigvårdsstyrelsen i Västanfors socken, inom hvilken han faktiskt befann sig. Äfven om Strömberg gjort sig skyldig till bettlande, saknades anledning att sända honom till Landskrona. Första villkoret för ett hemsändande är enligt sakens natur, att det är fastslaget, inom hvilken kommun den, hvars förflyttande sättes i fråga, har sitt hem, sin hemortsrätt.

Därtill kommer, att de i 30 § föreskrifna underhandlingarna med en konstaterad hemortskommun alls icke ägt rum i förevarande fall.

Bestämmelsen i 45 § innefattar naturligtvis icke, att där uppräknade betjante skulle vara skyldige att visa fattigvårdsstyrelsen en blind och oflekterad hörsamhet. Såsom klaganden anmärkt, hafva tydligen dessa betjante att pröfva befogenheten af en dem lämnad befallning och på eget ansvar utföra densamma, om den befinnes laglig.

Med denna uppfattning måste jag tydligen betrakta Berggrens åtgärd att föra Strömberg till Landskrona såsom stridande mot lag. Men med hänsyn till omständigheterna i ärendet och utgående från, att Berggren uti framdeles tilläfventyrs förekommande fall af liknande beskaffenhet skulle komma att tillämpa den mening jag här betecknat såsom den riktiga, fann jag mig kunna låta bero vid att delgifva Berggren min åsikt i ämnet.

2. *Fråga om delgifning af uppskofsbeslut.*

Uti en till mig ingifven klagoskrift anförde vice häradshöfdingen Elias Lagercrantz m. fl. följande.

T. f. länsmannen Edv. Sohlberg hade till den 7 april 1908 instämt klagandena i deras egenskap af styrelse för aktiebolaget Hem på landet till Södra Roslags tingslags häradsrätt med yrkande om ansvar å dem dels för förseelse mot förordningen om mått och vikt den 9 oktober 1885 dels ock för underlåtenhet att hålla väg i farbart skick.

Vid målens handläggning nämnda dag hade bolagets inspektör H. Nissar uppträdt såsom ombud för klagandena under åberopande af en rättegångsfullmakt, som varit underskrifven med samtliga klagandenas namn, ofvanför hvilka med stämpel funnits anbragta orden »för aktiebolaget Hem på landet».

Under handläggningen af målet rörande förseelse mot förordningen om mått och vikt, hvilket mål först förekommit till behandling, hade häradsrättens ordförande med anledning af fullmaktens affattning vändt sig till åklagaren under påpekande däraf, att ansvarsyrkandet riktats mot de särskilda styrelseledamöterna och icke mot bolaget. Sedan åklagaren här till förklarar, att så vore förhållandet, men att då samtliga styrelseledamöter underskrifvit fullmakten, han ansåge denna riktig, hade Nissar utan vidare anmärkning tillåtits uppträda såsom ombud.

Efter det vid berörda rättegångstillfälle båda målen öfverlämnats till afgörande, hade häradsrättens ordförande tillkännagifvit, att utslag komme att meddelas den 1 juni 1908.

Denna dag hade häradsrätten under ordförandeskap af e. o. notarien Gustaf Lindstedt i målen afkunnat beslut, hvarigenom Nissar förklarats icke hafva genom den af honom åberopade fullmakten styrkt behörighet att vara klagandenas ombud, hvarjämte häradsrätten, enär klagandena sålunda icke iakttagit inställelse, utsatt målen att åter förekomma den 6 oktober 1908, då klagandena skulle vara vid rätten tillstädes vid vite af 25 kronor för en hvar af dem.

Den 6 oktober hade häradsrätten under ordförandeskap af e. o. notarien C. Vilh. Hagman uti båda målen fällt en hvar af klagandena att utgifva försuttet vite 25 kronor samt utsatt målen att åter förekomma den 1 december 1908, med föreläggande för klagandena att inställa sig vid förhöjdt vite af 50 kronor för en hvar af dem.

Sistnämnda dag hade häradsrätten i båda målen fallt en hvar af klagandena för förfallolös utevaro att utgifva därigenom försuttet vite 50 kronor samt utställt målen att åter förekomma den 16 februari 1909 med föreskrift, att klagandena då skulle infinna sig vid förhöjdt vite af 150 kronor för en hvar af dem, därest klagandena i god tid dessförinnan, på sätt om stämning vore stadgadt, delgifvits rättens ifrågavarande beslut.

Först genom delgifning af detta rättens beslut hade klagandena erhållit kännedom om att målen, som vid första rättegångstillfället öfverlämnats, af rätten uppskjutits, samt att klagandena för utevaro fallts till viten, belöpande sig till sammanlagdt 150 kronor för en hvar af dem.

Klagandena, som i klagoskriften gjorde gällande, att häradsrätten förfarit felaktigt genom att ej föreskrifva om delgifning af besluten den 1 juni och den 6 oktober 1908, anhöllo att jag måtte beifra anmärkta förfarandet och förskaffa klagandena ersättning för de af dem utbetalda vitesbeloppen.

I afgifven förklaring yttrade e. o. notarien Lindstedt till försvar för klandrade förfarandet, i hvad det afsåg honom, bland annat, följande:

Förefintliga lagbestämmelser gäfvé otvifvelaktigt vid handen, att den svenska rättegångsordningen uti ifrågavarande hänseende vore grundad på den principen att det ålåg part, som inom laga tid och i föreskrifven ordning erhållit del af stämning, att vid hvarje rättegångstillfälle, intill dess det anhängiggjorda målet slutligen afgjorts, inställa sig vid rätten och själf göra sig underrättad om de af domstolen i målet meddelade utslag eller beslut. Den omständigheten, att i några fall parter af likgiltighet icke gjorde sig mödan att komma tillstädes — låt vara att denna likgiltighet understundom vore beroende på okunnighet om följderna af ett uteblifvande — eller icke gitte taga kännedom om målets utgång, torde icke vara tillräcklig anledning att frånga ofvannämnda principer. Om det emellertid sålunda ålåg parterna själfva att göra sig underrättade om hvad häradsrättens beslut tilläfväntys innehölle, vore det uppenbart, att någon skyldighet för häradsrätten att ex officio meddela parterna sådan underrättelse icke förefunnes. Redan detta torde visa, att häradsrätten uti ifrågavarande fall icke förfarit felaktigt, och att sålunda klagandenas angivelse saknade hvarje berättigande.

E. o. notarien Hagman anförde i infordradt yttrande, att det torde vara i hög grad tvifvelaktigt, huruvida åklagare af häradsrätt kunde förständigas att delgifva part något dess beslut. Äfven om så finge anses vara förhållandet, borde nog rätten i hvarje fall pröfva de särskilda omständigheter, som påkallade ett sådant delgifningsbeslut. Att häradsrätten uti ifrågavarande fall ej ålade åklagaren delgifning af sitt då fattade beslut,

hade sin orsak däri, att häradsrätten ansåg sig hafva anledning antaga, att samma beslut äfven utan delgifning skulle komma till svarandenas kännedom.

Vid pröfning af detta ärende fann jag, dels att klagandena med afseende å de föreliggande omständigheterna haft skälig anledning antaga, att ifrågavarande båda mål skulle genom slutliga utslag afgöras den 1 juni 1908, dels ock att häradsrätten med hänsyn till beskaffenheten af målen och hvad i desamma förekommit bort taga i beräkning, att klagandena icke skulle göra sig särskildt underrättade om utslagens innehåll.

Vid sådant förhållande skulle det uppenbarligen varit lämpligast, om häradsrätten — i öfverensstämmelse med det sätt, hvarpå underdomstolarna i allmänhet uti liknande fall pläga förfara — hade i samband med sina sagda dag meddelade uppskofsbeslut, hvarigenom klagandena ålagts att vid vite komma tillstädes den 6 oktober 1908, meddelat föreskrift om skyldighet för åklagaren att delgifva klagandena beslutens innehåll.

Tydligt hade en dylik föreskrift särskildt varit på sin plats, då häradsrätten sistnämnda dag på grund af klagandenas utevaro nödgades ånyo uppskjuta målen. All sannolikhet talade nämligen då för, att klagandena sväfvade i okunnighet om häradsrättens förut i målen meddelade beslut.

Att häradsrätten ägt befogenhet att meddela föreskrift af ofvan angifna innebörd, är icke underkastadt tvifvel.

Då någon särskild lagbestämmelse emellertid icke blifvit uti förevarande afseende af häradsrätten åsidosatt, fann jag klagomålen icke böra föranleda annan åtgärd från min sida, än att jag lät vederbörande, hvilka tjänstgjort såsom ordförande i häradsrätten vid ofvannämnda tillfällen, få del af min mening.

3. *Besvär öfver kyrkoråds beslut i afseende å varning för oenighet i äktenskap m. m.*

Medicine doktor K. Bjerke anförde hos mig klagomål öfver, bland annat, det förhållandet, att domkyrkoförsamlingens i Linköping kyrkoråd vägrat Bjerke besvärshänvisning i fråga om beslut, som kyrkorådet fattat angående honom.

Till bevis rörande detta sitt påstående åberopade Bjerke ett utdrag af kyrkorådets protokoll för den 1 mars 1910, innehållande, bland annat,

att Bjerke och hans hustru varit kallade att, för erhållande af varning för oenighet i äktenskapet, nämnde dag inställa sig inför kyrkorådet, Bjerke vid vite af sex kronor;

att hustrun å den sålunda utsatta dagen kommit tillstädes, hvaremot Bjerke uteblifvit;

att Bjerke i en till kyrkorådet ställd, den 24 februari 1910 dagtecknad skrift — med förmälan att kyrkorådet den 21 februari dömt honom att för utevaro nämnde dag böta en krona till församlingens kyrkokassa och vid vite af sex kronor förelagt honom inställelse den 1 mars — begärt hänvisning att anföra besvär öfver dessa kyrkorådets beslut;

att Bjerke sedermera till kyrkorådet ingifvit dels en skrift, däri Bjerke förklarade sig i följd af sjukdom icke kunna infinna sig vid kyrkorådets sammanträde den 1 mars, dels ett läkarebetyg och dels ett diariebevis, af innehåll att Bjerke den 26 februari 1910 hos domkapitlet i Linköping anført besvär öfver kyrkorådets beslut af den 21 februari;

att kyrkorådet den 1 mars förklarat sig icke kunna meddela Bjerke någon besvärshänvisning;

samt att kyrkorådet till motiverande af detta sitt beslut anført, att kyrkolagen i detta fall intet innehölle därom, äfvensom att kyrkorådet för öfrigt ansåge sig böra tyda insändandet af diariebeviset såsom en förklaring af Bjerke, att han icke längre vidhölle sin begäran om besvärshänvisning.

I anledning af klagomålen infordrade jag yttrande från dåvarande domprosten, numera biskopen John Personne. Såsom förklaring hänvisade Personne till en början till den motivering för kyrkorådets beslut, som upptagits i kyrkorådets protokoll. Vidare anförde han, att kyrkorådet den 9 mars 1910 i fråga om sin vägran att lämna besvärshänvisning därjämte åberopat § 42 i förordningen om kyrkostämma m. m., sådant nämnda lagrum lyder genom lagen den 29 juni 1908.

Domprosten Personnes förklaring gaf mig anledning att först granska kyrkorådets den 9 mars 1910 gjorda åberopande af § 42 i kyrkostämmoförordningen. Hvad nämnda lagrum innehåller i fråga om varning inför kyrkoråd framgår af lagrummets tillkomst, hvarmed förhåller sig på följande sätt.

I skrifvelse af den 27 februari 1906 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till erforderliga bestämmelser om rätt att fullfölja talan emot kyrkoråds och skolråds beslut. Med anledning häraf framlade Kungl. Maj:t för 1908 års Riksdag proposition med förslag till ändring af § 41 i 1862 års kyrkostämmoförordning. Enligt detta förslag skulle medlem af församlingen i regeln

hafva rätt att anföra besvär öfver kyrkoråds och skolråds beslut. Undantag från denna regel skulle dock gifvas, när beslutet var af rent förberedande eller verkställande art, eller om med afseende å öfverklagandet däraf i lag eller författning annorledes blifvit stadgadt. Af departementschefens anförande till statsrådsprotokollet framgår, att med uttrycket »beslut af rent förberedande art» åsyftats sådana beslut och åtgärder, som innebära allenast till kyrkostämman ingående utredningar eller förberedande utlåtanden i på kyrkostämmas afgörande beroende ärenden. Dit skulle också höra beslut om framställningar och förslag till kyrkostämman i dylika ärenden.

I anförandet framhålles vidare, att den enligt § 29 i allmänna kyrkostämmoförordningen kyrkoråd tillerkända befogenheten att döma till böter och förelägga viten uppenbarligen vore af beskaffenhet att påkalla ett stadgande om rätt att anföra besvär.

Angående beslut, hvarigenom kyrkoråd tilldelat makar varning för oenighet i äktenskapet, förklarade sig departementschefen af anförda skäl icke hafva ansett sig böra föreslå ett undantag från den allmänna regeln.

I sammanhang med ifrågavarande proposition fick emellertid lagutskottet att behandla en enskild motion (i Första kammaren väckt af E. Heüman), som afsåg sådan ändring af Kungl. Maj:ts förslag, att det blefve fullt tydligt, att varning af oeniga makar inför kyrkoråd hörde till sådana kyrkorådets åtgärder, som vore af rent förberedande art.

Den framställning, som gjorts i berörda motion, fann lagutskottet förtjäna beaktande. Utskottet ansåg sig därför böra tillstyrka det i motionen framlagda förslaget om att från regeln om klagorätt skulle göras undantag för sådant kyrkoråds beslut, hvarigenom varning skett för oenighet i äktenskap.

Lagutskottet, som fann att bestämmelserna om besvärsrätt borde i kyrkostämmoförordningen införas i en ny paragraf (§ 42), gaf åt det ytterligare undantag från regeln om besvärsrätt, som utskottet alltså tillstyrkte, följande formulering:

»— — — eller detsamma» (d. v. s. beslutet) »afser varning för oenighet i äktenskap — — —»

Sålunda formuleradt antogs ifrågavarande undantag af Riksdagen, hvar efter detsamma oförändradt inflöt i den sedermera utfärdade lagen i ämnet af den 29 juni 1908.

Tillkomsten af § 42 i kyrkostämmoförordningen gifver således vid handen, att genom lagrummet fastställts en allmän regel om rätt att öfverklaga kyrkoråds beslut; att från denna regel stadgats undantag i fråga om

beslut af rent förberedande art; att beslut, hvarigenom någon fällt till böter eller vid vite förelagts inställelse, icke äro af denna förberedande art; samt att såsom ett särskildt undantag från den allmänna regeln stadgats, att klagan ej må föras öfver kyrkoråds beslut, hvarigenom varning meddelats.

I det fall, hvarom här var fråga, hade alltså kyrkorådet i sitt beslut af den 9 mars obehörigen sökt från § 42 i kyrkostämmoförordningen hämta stöd för sin vägran att lämna Bjerke besvärshänvisning i afseende på de beslut, genom hvilka Bjerke bötfällts och vid vite kallats till ny inställelse.

Om dessa förhållanden ansåg jag mig böra erinra domprosten Personne, som vid de anmärkta beslutens fattande fört ordet i kyrkorådet å ämbetets vägnar och, långt ifrån att till protokollet anteckna någon afvikande mening, sedermera i förklaringen försvarat och ytterligare vidhållit samma beslut. I sammanhang härmed fäste jag hans uppmärksamhet på att det måste anses som en i sakens natur liggande allmän regel, att hvarje myndighet eller ämbetsman, som meddelar ett beslut, hvaröfver efter lag klagan kan föras, också är skyldig att, på begäran af den beslutet angår, lämna fullständiga underrättelser om ordningen för beslutets öfverklagande.

4. *Stämpel vid gåfva.*

Den 14 februari 1910 anställdes vid rådstufvurätten i Malmö vittnesförhör för dödsfalls skull med sjuksköterskan Anna Rosendahl angående tillkomsten och den närmare beskaffenheten af en utaf grosshandlaren Nils Oscar Ydén muntligen gjord gåfva, och ingafs för ändamålet till rådstufvurätten ett vittnesintyg med redogörelse för gåfvans innehåll och villkor m. m. Advokaten E. Lidforss, som på Ydéns anmodan föranstaltat om gåfvan och vittnesförhöret, anförde därefter i en till mig ingifven skrift klagomål öfver att rådstufvurätten beslutit stämpelbelägga vittnesintyget såsom gåfvobref och i enlighet därmed låtit meddela, att stämpeln komme att debiteras å protokollet, så att hvarken detta eller vittnesintyget kunde utbekommas utan stämpelafgiftens erläggande.

I afgifvet yttrande öfver klagoskriften ville rådstufvurätten, ehuru handlingen icke underskrifvits af gifvaren, dock göra gällande, att handlingen uppenbarligen tillkommit på uppdrag af Ydén och obestriddligen hade till ändamål att ersätta en gåfvoafhandling i strängt formell mening. Vidare erinrade rådstufvurätten, bland annat, att med afseende å såväl

gåfvans omfattning som de vid gåfvan fastade särskilda villkoren skriftlig affattning, praktiskt sedt, varit nödvändig. Därest klagandens uppfattning i fråga om stämpelbeläggningen vore riktig, skulle, jämlikt rådstufvurättens mening, därpå blifva en följd, att lagens bestämmelser om gåfvo-handlings förseende med stämpel komme att kringgås samt blefve helt och hållet illusoriska. Till sist tillkännagaf emellertid rådstufvurätten, att ifrågavarande handling ännu icke belagts med stämpel, och att rådstufvurätten, för den händelse jag skulle hysa en annan uppfattning än den af rådstufvurätten i ärendet uttalade, omedelbart skulle till vederbörande utlämna handlingen utan annan afgift än för protokollslösen.

Till stöd för sin ståndpunkt hade klaganden i ärendet anført, att förordningen angående stämpelafgiften i § 8 föreskrifver, att *afhandling* om gåfva af lös egendom skall vid utgifvandet försees med stämpel. Vidare återopade klaganden den omständigheten, att i 52 § 5 mom. af stämpelförordningen talas om *utgifvare af gåfvobref* om lös egendom.

För min del fann jag berörda båda lagrum innefatta tungt vägande skäl för den uppfattning, klaganden velat i ärendet göra gällande. Enligt min åsikt borde alltså den handling, hvarom fråga var, icke försees med stämpel, såsom vore den en afhandling om gåfva. Om denna min åsikt lämnade jag rådstufvurätten underrättelse.

5. *Felaktig behandling af ett inteckningsärende.*

Sedan inteckning den 14 september 1906 hos Inlands Torpe häradsrätt söktes till säkerhet för ett af en person bevittnadt kontrakt af den 19 februari 1901, enligt hvilket Charlotta Andersson under närmare uppgifna villkor för sin återstående lifstid till Karl Johansson i Sjuntorp utarrenderat $\frac{1}{4}$ mantal Hjertum öfra n:r 3 i Hjertums socken, förklarade häradsrätten under ordförandeskap af häradshöfdingen Mauritz Bäärnhjelm genom beslut samma dag ansökningen hvilande, enär Charlotta Anderssons åtkomst till hemmansdelen i fråga icke blifvit styrkt.

Ansökningen fullföljdes den 28 mars 1908 hos häradsrätten, som då, likaledes under ordförandeskap af häradshöfdingen Bäärnhjelm, efter antecknande därpå, att Charlotta Andersson den 1 oktober 1907 erhållit lagfart å hemmansdelen, meddelade den sökta inteckningen.

I en till mig ingifven klagoskrift anmärkte Charlotta Andersson där-
efter att, då kontraktet vore bevittnadt af endast en person, klaganden

bort, jemlikt 40 § 2 mom. i inteckningsförrordningen, höras öfver ansökningen. Tillika anhöll hon, att jag mot vederbörande måtte vidtaga de åtgärder, till hvilka sakens beskaffenhet funnes böra föranleda.

I afgifven förklaring anförde häradshöfdingen Bäärnhjelm, att anmärkta förhållandet haft sin grund i förbiseende vid arrendekontraktets granskning.

Klaganden insände sedermera till mig en skrift, däri hon framställde ersättningsanspråk och i sådant afseende uppgaf, att hon genom inteckningens meddelande förhindrats att på ett för henne fördelaktigt sätt försälja hemmansdelen och därigenom lidit skada, som hon uppskattade till 650 kronor om året.

Vid pröfning af detta ärende fann jag, då klaganden icke förnekat, att hon undertecknat ifrågavarande arrendekontrakt, hennes framställda skadeståndsanspråk icke förtjäna afseende.

Likaledes ansåg jag mig kunna underlåta att mot häradshöfdingen Bäärnhjelm anställa åtal på grund af det förbiseende, som, på sätt klaganden anmärkt och Bäärnhjelm själf medgifvit, förelupit vid inteckningsärendets behandling.

Emellertid ansåg jag mig böra för häradshöfdingen Bäärnhjelm framhålla, hurusom häradsrätten den 14 september 1906 enligt min mening icke lagligen ägt förklara ansökningen om inteckning hvilande. Då, så vidt af handlingarna framgick, klaganden vid den tiden ännu icke sökt lagfart å hemmansdelen i fråga, hade ansökningen bort genast afslås.

6. *Förmyndareförordnande utfärdadt för person, som ej uppnått föreskrifven ålder.*

I en till mig insänd skrift anmälde Erik Boman till åtal, att Nordingrå häradsrätt den 29 november 1909 till förmyndare för sinnessjuke hemmansägaren Per Åman förordnat dennes son Arvid Åman, oaktadt den sistnämnde icke uppnått i lag föreskrifven ålder.

Af ett bilagdt utdrag af häradsrättens förmynderskapsprotokoll för den 29 november 1909 inhämtades, att från hospitalet i Härnösand till domhufvanden ingått en skrifvelse, däri om Per Åman gjorts anmälan för den åtgärd i afseende å förmynderskap, som afses i 36 § af gällande hospitalsstadga. Sedan till förmyndare för den sinnessjuke inom nämnden föreslagits hans son Arvid Åman, hade häradsrätten i anledning af berörda

anmälan förklarar Per Åman omyndig och till förmyndare för honom förordnat hans son Arvid Åman.

Ett jämväl bifogadt prästbevis utvisade, att Arvid Åman var född den 12 september 1885.

Såsom häradsrättens ordförande vid ifrågavarande tillfälle afgaf härads-höfdingen G. A. Skotte yttrande öfver klagoskriften och anförde därvid bland annat, att Arvid Åman ansetts lämplig till förmyndare särskildt af det skäl, att han under faderns frånvaro var husbonde hemma och skötte hemmanet, samt att af ordalagen »ej må» i 20 kap. 8 § ärfdabalken ej heller tycktes framgå något absolut förbud för att till förmyndare förordna lämplig person, äfven om han ej vore fullt 25 år.

Häradshöfdingen Skottes sistberörda yttrande fann jag tariffa gensaga. Lika säkert som den jakande formen »må» i lagspråket kan betyda »får», lika obestriddligt borde det vara, att det nekande uttrycket »ej må» innefattar ett kategoriskt förbud. I enlighet härmed är det klart, att i det åberopade lagrummet, 20 kap. 8 § ärfdabalken, uppräknas vissa ovillkorliga kvalifikationer för innehafvande af förmynderskap.

Med afseende på omständigheterna i ärendet ansåg jag mig emellertid kunna inskränka mig till att erinra häradshöfdingen Skotte om felaktigheten af hans tolkning utaf ifrågavarande lagbud.

7. *Dröjsmål med protokolls tillhandahållande.*

Kassören Adolf Lindén anförde i en till mig ingifven skrift klagomål däröfver, att han icke inom vederbörlig tid erhållit begärddt utdrag af Svartlösa häradsrätts dombok i ett mål emellan allmänna åklagaren, å ena, samt klaganden jämte nämndemannen P. Jönsson m. fl., å andra sidan, angående ansvar jämlikt 13 § i ordningsstadgan för rikets städer.

Sedan nämnda mål handlagts den 29 september 1909, hade häradsrätten, under ordförandeskap af e. o. notarien Erik Björkman, meddelat utslag däri den 14 december 1909. Genom utslaget dömdes en hvar af svarandena att böta åtta kronor.

Samma dag utslaget meddelades begärde P. Jönsson för klagandens räkning få lösa protokoll i målet, hvarvid Jönsson erhöll besked, att protokollet skulle få lösas inom 14 dagar. Den 27 december 1909 besökte klaganden Södertörns domsagas expedition för utlösande af protokollet, men var detsamma då icke utskrifvet. Klaganden erhöll emellertid löfte

att få protokollet sig tillsändt genom postförskott. Då protokollet ännu den 3 januari 1910 icke kommit klaganden tillhanda, lät han nämnda dag genom annan person efterhöra detsamma. Ej heller då fanns det utskrifvet, och först den 5 januari 1910, således dagen efter besvärstidens utgång, blef protokollet för klaganden tillgängligt.

Under förmenande att han till följd af försummelsen att tillhanda-hålla protokollet förhindrats att genom besvär fullfölja målet, anhöll klaganden om min ämbetsåtgärd.

På grund af klagomålen infortrade jag förklaring från e. o. notarien Björkman. Denne medgaf i sitt svar, att P. Jönsson begärt utskrift af protokoll uti ifrågavarande mål samma dag utslaget meddelades. Vidare anförde Björkman, att Jönsson icke uppgifvit, att annan än han själf skulle hafva protokollet. Då Björkman ansett, att det för Jönsson vore ändamålslost att anförda besvär i målet, hade han frågat Jönsson, om denne ämnade fullfölja talan mot utslaget. Af svaret på denna fråga hade Björkman fått den uppfattningen, att Jönsson icke hade någon dylik afsikt, hvarför Björkman ansett, att särskild brådska med protokollets utskrifvande icke förelegat.

Vid hemkomsten från tinget hade Björkman icke kunnat utlämna någon del af domboken till utskrift, förrän vadetiden gått till ända, emedan med hänsyn till förfrågningar från de rättssökandes sida angående olika måls utgång varit nödvändigt att hafva domboken tillgänglig å kansli-lokalen. Först efter denna tid lämnade Björkman till utskrift de delar af domboken, som på särskild begäran skulle utskrifvas; och hade Björkman, vid det förhållande att han ej vetat, att klagan skulle anföras öfver ifråga-varande utslag, icke haft någon anledning att tillsäga om skyndsamt utskrift af protokollet, hvilket däremot skett beträffande ett stort antal andra expeditioner.

Med anledning af denna förklaring gjorde klaganden i afgifna påminnelser gällande, att det på grund af det samtal, som fördes emellan Björkman och Jönsson, då protokollet af den senare begärdes, borde stått klart för Björkman, att protokollet önskades för utslagets öfverklagande. Därjämte anförde klaganden i sin påminnelsekrift skäl, som enligt hans mening förelegat för utslagets öfverklagande.

I detta ärende var sålunda ostridigt, att ifrågavarande protokoll begärts samma dag utslaget meddelades, eller den 14 december 1909, samt att det icke hållits för vederbörande tillgängligt förrän den 5 januari 1910.

Såsom klaganden anført, hade Björkman haft anledning antaga, att protokollet begärts för fullföljande af talan mot utslaget. Protokollet

hade alltså jämlikt 16 § i förordningen angående expeditionslösen den 7 december 1883 bort af Björkman tillhandahållas inom sex dagar efter det begäran därom framställdes. I hvarje fall skulle expeditionen varit att tillgå inom 14 dagar efter den 14 december 1909.

Ehuru sålunda dröjsmål förekommit med afseende å expeditionens tillhandahållande, ansåg jag mig dock — med hänsyn till hvad i förklaringen anförts samt med afseende å den stora omfattning domaregöromålen inom domsagan utan tvifvel ägde — kunna tills vidare låta bero vid hvad i ärendet förekommit. Likväl ansåg jag mig böra i skrifvelse till t. f. domhufvanden framhålla, att det utan större olägenhet borde kunna så ordnas med utskrifningen af expeditioner, att icke af denna anledning den stadgade expeditionstiden eftersattes.

8. *Länsman rättegångsombud för svarande i brottmål.*

Emanuel Karlsson i Röd instämde till den 4 oktober 1909 hemmansägaren Johan Ludvig Karlsson och Carl Johansson i Prästeröd till Vette häradsrätt med påstående om ansvar och ersättning på grund af olofligt inträngande i Emanuel Karlssons bostad. Vid målets handläggning nämnde dag uppträdde länsmannen Knut Ekström såsom ombud för Johan Ludvig Karlsson och Carl Johansson. Påföljande rättegångstillfälle, den 29 november 1909, meddelade häradsrätten utslag i målet och dömde därvid hvardera af Johan Ludvig Karlsson och Carl Johansson att böta jämlikt 11 kap. 10 § strafflagen 15 kronor och jämlikt 10 kap. 20 § samma lag 25 kronor, hvaremot häradsrätten ogillade karendens ersättningstalan.

I en till mig sedermera insänd klagoskrift anhöll Emanuel Karlsson, att jag måtte ställa länsmannen Ekström under åtal för hans förfarande att i målet biträda svarandeparterna.

I förklaring, som Ekström afgaf med anledning af klagoskriften, yttrade han, bland annat, att han vid ifrågavarande tillfälle först på Johan Ludvig Karlssons enträgna begäran åtagit sig uppdraget att föra talan för honom och hans medpart.

Konungens befallningshafvande, som jämväl afgaf yttrande i ärendet, anförde därvid, att då svarandeparterna i målet blifvit dömda till ansvar, syntes Ekström icke hafva bort på sätt som skett biträda dem i rättegången.

Vid pröfning af detta ärende ansåg jag mig icke böra vidtaga annan åtgärd, än att jag erinrade Ekström om stadgandet i 15 kap. 2 § rättegången.

gångsbalken angående rätt för »Konungens betjante» att i rättegång föra talan för annan.

Om ock detta stadgande i viss mån kan anses såsom antikveradt beträffande civila mål, är förhållandet helt annorlunda, då fråga är om att bistå svarande i brottmål. Att en länsman vare sig såsom fullmäktig eller biträde hjälper en person, som åtalats för brott, kan nämligen, äfven om det icke under hvarje förhållande måste anses stridande mot hans ämbetsplikt, uppenbarligen ej vara lämpligt eller öfverensstämmande med god ordning.

9. *Forum för ansökan om kvarstad å fartyg.*

Uti en till mig ingifven klagoskrift anförde I. Berghman i Stockholm, bland annat, följande.

Med åberopande af dels ett af kaptenen å ångfartyget »Baltic» O. S. Roslin den 14 juli 1909 utfärdadt bodmeribref å 18,000 mark jämte ränta dels en af Roslin samma dag utställd, å klaganden öfverlåtten egen växel å sagda belopp hade klaganden i ansökan den 14 augusti 1909 hos magistraten i Norrköping såsom öfverexekutor, på grund af 185 § i sjölagen, anhållit om kvarstad å nämnda, rederiaktiebolaget Hafvet i likvidation tillhöriga ångfartyg, då liggande i Norrköpings hamn. I utslag den 1 september 1909 hade emellertid magistraten, enär det blifvit visadt, att rederiaktiebolaget hade sitt säte i Stockholm, funnit sig ej vara behörig att upptaga ansökningen till pröfning.

Enligt klagandens uppfattning vore detta utslag stridande mot gällande lag, som i fråga om fartyg fastställde såsom dess forum alternativt fartygets hemort, respektive den ort där redaren hade sitt bo och hemvist, samt den ort där fartyget funnes; och anhöll klaganden därför, att jag måtte vidtaga de åtgärder, hvartill jag kunde finna fog.

Af handlingarna i ett annat hos mig genom klagomål af J. A. Sterner och C. A. Nilsson i Stockholm anhängiggjort ärende framgick vidare, att magistraten i Norrköping den 20 augusti 1909 på ansökan af klagandena meddelat en resolution af enahanda innehåll som magistratens förenämnda utslag.

I anledning af klagomålen yttrade magistraten i afgifna förklaringar, bland annat:

För kvarstadsmål innehölle utsökningslagen inga särskilda bestämmelser om behörig domstol. Därför borde, enligt magistratens mening, samma lags i 12 § upptagna allmänna stadganden därvidlag gälla äfven vid ansökningar om kvarstad. För rätten att i ett mål söka annan domstol än

den för mål af samma allmänna natur vanliga måste kunna åberopas särskilda uttryckliga bestämmelser.

Vid pröfning af dessa ärenden fann jag den af magistraten uttalade uppfattning, som legat till grund för magistratens ifrågavarande beslut, icke vara med lagens mening öfverensstämmande.

Om en dylik lagtolkning vunne insteg, kunde detta uppenbarligen medföra synnerlig fara för vederbörande rättsägare; utsikten för honom att förhindra fartyget att lämna den ort, där det befunne sig, skulle vara minskad och han följaktligen utsatt för risken att beröfvas den säkerhet, som lagen åsyftat att tillförsäkra honom.*

Uti det af I. Berghman anhängiggjorda kvarstadsärendet anfördes af honom besvär hos Göta hofrätt öfver magistratens beslut, och yttrade hofrätten i meddeladt utslag, att enär vid den tid, då ansökningen om kvarstad gjordes, förenämnda ångfartyg varit liggande i Norrköpings hamn, samt magistraten vid sådant förhållande bort upptaga ansökningen till pröfning, pröfvade hofrätten lagligt att, med upphäfvande af öfverklagade utslaget, visa ärendet åter till magistraten, som hade att detsamma på anmälan ånyo företaga och därmed vidare lagligen förfara.

Om detta utslag ansåg jag mig böra lämna magistraten underrättelse, då anledning förefanns antaga, att kvarstadsärendets upptagande till ny handläggning af magistraten icke skulle ifrågakomma.

10. *Vårdslöshet i afseende å upprättande af kostnadsfördelningslängd för ett vattenafledningsföretag.*

Uti en till mig ingifven klagoskrift anförde f. d. ledamoten af Riksdagens Andra kammare Oscar Larsson i Mörtlösa följande.

Sedan landtbruksingenjören C. A. Sylvan, efter erhållet förordnande, med biträde af gode män den 11 juni 1906 påbörjat och den 26 i samma månad avslutat syneförrättning för upptagande af afloppsgraf från vattensjuka marker, tillhörande hemmanen Åby, Kallerstad, Mörtlösa och Torfvinge i Östergötlands län, hade missnöjesanmälan gjorts hos vederbörande häradsrätt af åtskilliga sakägare, hvarefter delägarne i dikningsföretaget instämts till häradsrätten. Dikningsförslaget blef emellertid af häradsrätten i hufvudsak fastställt; och det af Sylvan uppgjorda förslaget till fördelning af ersättning för mark till afloppsgrafven och till jordupplag

* Jämför *Tryggen*: Kommentar till utskökningslagen, sid. 437 o. f.

blef i dess helhet godkändt. — Efter det afloppsgrafven blifvit upptagen, hade emellertid Sylvan genom en å tjänstens vägnar gjord anteckning å kostnadsfördelningslängden, som upprättats vid laga syn år 1906 och mot hvilken klagan icke förts, ändrat längden, så att två ersättningsbelopp, som i längden tillgodoräknats klaganden, i stället tillgodoförts en annan delägare i företaget. Ändringen hade skett utan gode männens och sakägarnes vetskap samt verkställts mer än tre år efter det syneförrättningen afslutats och långt efter det densamma vunnit laga kraft.

Till bemötande af klagomålen androg Sylvan uti afgifven förklaring, bland annat, följande.

En dag under september månad 1909 hade ordföranden i arbetsdirektionen för ifrågavarande företag V. Karlsson inställt sig hos Sylvan, under förmälan att i den till synehandlingarna hörande kostnadsfördelningslängden skett en missskrifning, i det att $\frac{3}{4}$ mantal Mörtlösa, tillhörigt klaganden, tillgodoförts ersättning för mark såväl till afloppsgrafven som till jordupplag, ehuru nämnda hemmansdels ägor icke på något ställe berörde afloppsgrafven. Med anledning däraf hade Sylvan genast i berörda hänseende undersökt såväl handlingar som karta och därvid funnit, att han vid inskrifning af ersättningsbeloppen i kostnadsfördelningslängden begått ett misstag, samt att den $\frac{3}{4}$ mantal Mörtlösa tillgodoförda ersättningen — 31 kronor för mark till afloppsgrafven och 68 kronor 40 öre för mark till jordupplag — skulle tillagts de ersättningsbelopp, som tillgodoförts $1\frac{1}{12}$ mantal Mörtlösa, tillhörigt V. Karlsson. På grund af den sålunda gjorda utredningen hade Sylvan ansett sig oförhindrad att å det exemplar af den till synehandlingarna hörande kostnadsfördelningslängden, som V. Karlsson innehade, teckna ett intyg af det innehåll, som klaganden angifvit. Att i detta Sylvans åtgörande skulle ligga något oriktigt eller lagstridigt, hade han icke tänkt sig, då intyget endast gäfvade ett bestämt uttryck af synemännens utlåtande, i hvilket *markägaren* enligt angifna grunder tillerkändes ersättning för mark, som åtginge till afloppsgrafvens nygräfnings eller utvidgning, och för mark, som åtginge för att längs grafvens kanter upplägga den uppgrädda jord- eller stenmassan. Den klaganden tillhöriga hemmansdelen berördes alls icke af afloppsgrafven; denna hemmansdels i företaget ingående mark befunne sig på minst 160 meters afstånd från grafven. Det torde sålunda vara ådagalagd, att Sylvan med sitt intyg icke på något sätt sökt vränga synemännens uti ifrågavarande afseende laga kraftvunna beslut, utan att han allenast velat tillkännagifva, att ett misstag vid kostnadsfördelningslängdens utskrifning blifvit af honom begånget. Genom Sylvans förfarande hade klagandens rätt icke blifvit kränkt.

I påminnelser, som klaganden lämnades tillfälle att afgifva, anförde han, att han, som till dikningsföretaget måst bidraga med nära 700 kronor, möjligen anført besvär öfver detsamma, därest kostnadsfördelningslängden från början haft det utseende, som Sylvan sedermera velat gifva den.

Med afseende å hvad Sylvan i förklaringen anført och handlingarna i öfrigt innehöllo fann jag, att klaganden icke genom Sylvans ifrågavarande åtgärd tillfogats någon rättsförlust.

På grund häraf ansåg jag mig kunna inskränka min ämbetsåtgärd i anledning af klagoskriften till att erinra Sylvan om vikten däraf, att noggrannhet och omsorg iakttoges vid upprättande af kostnadsfördelningslängd, så att den icke komme att afvika från de vid förrättningen stadgade grunder.

11. *Nedrifning af ett uppsatt meddelande.*

Mureriarbetaren Axel Lundbäck anförde härstädes klagomål däröfver, att polismannen Erik Kempe borttagit ett skriftligt meddelande, som varit uppsatt i ett konditori i en villa, belägen i Lidingö villastad. Meddelandet innehöll, att prenumeration å häftesarbetet »Syndikalismen» kunde tecknas hos Lundbäck.

Öfver klagoskriften hörd, medgaf Kempe uti afgifven förklaring, att han nedtagit omförmälta meddelande, men anförde på samma gång, att han ansett sig därtill befogad på den grund, att meddelandet icke varit utfärdadt af någon offentlig myndighet eller öfverhetsperson. — Angående klagandens i ärendet påstådda rätt att uppfästa meddelandet åberopade Kempe ett af konditoriets innehafvare utfärdadt intyg, som skulle visa, att hon ej lämnat tillstånd därtill.

Berörda intyg syntes dock innehålla, att innehafvaren icke af klaganden personligen blifvit tillfrågad om anslagets uppsättande i serveringslokalen, men väl därom tillsports af ett utaf sina biträden.

Vid granskning af handlingarna i detta ärende fann jag de af Kempe anförda skälen för den klandrade åtgärden icke vara hållbara. Enligt min uppfattning hade det tillkommit innehafvaren af serveringslokalen att bestämma, om det anslagna meddelandet skulle få sitta uppe eller icke. Så vidt visadt blifvit, hade hon icke haft någon del i anslagets nedtagande, men väl, om än indirekt, lämnat tillstånd till dess uppsättande. Att endast, såsom Kempes förklaring syntes förutsätta, tillkännagifvanden af offentlig myndighet eller öfverhetsperson skulle få vara anslagna i lokaler af före-

varande beskaffenhet, är ett antagande, som helt och hållet saknar stöd af lag.

Genom att på sätt som skett nedtaga ifrågavarande meddelande hade Kempe alltså enligt min mening förfarit felaktigt i sin befattning som polisman. Med hänsyn till omständigheterna i ärendet ansåg jag mig dock kunna låta bero vid att delgifva Kempe min mening i saken.

12. *Kontrollen öfver efterlefnaden af näringsfrihetsförordningens bestämmelser.*

Ombud för södra Skånes urmakareförening samt Hälsingborgs och Landskrona urmakareförening anförde i en till mig insänd klagoskrift, att oaktadt de skärpta bestämmelserna i näringsfrihetsförordningen olaga handel med ur i åtminstone södra delen af Skåne fortfarande i ganska stor omfattning bedrefves af kringresande, utländska judar. Vid en erinran härom till vederbörande åklagare plägade dessa endast framhålla svårigheten att få anhållna judar dömda för olaga handel. Klagandena påkallade därför min ämbetsåtgärd i ändamål, att om möjligt de i förevarande afseende gällande lagbestämmelserna måtte skärpas, eller ock att, därest dessa bestämmelser skulle anses tillfyllest, vederbörande måtte åläggas noggrannt tillse att ifrågavarande bestämmelser ej öfverträdades.

I anledning af den sålunda gjorda framställningen ansåg jag mig böra öfverlämna afskrift af klagoskriften till Konungens befallningshafvande i Malmöhus län för den åtgärd, hvartill skäl kunde föreligga.

Konungens befallningshafvande har därefter i sina allmänna kungörelser intagit en redogörelse för klagoskriftens innehåll och i samband därmed hos länets polismyndigheter inskräpt angelägenheten af att noggrannare uppsikt hålles däröfver, att olaga handel ej opåttalt äger rum.

13. *Uraktlåtenhet att hänvisa tilltalad till annan domstol för fortsatt rannsaking.*

Polisuppsyningsmannen August Sjöberg i Eslöf anförde i en insänd klagoskrift följande.

Den 27 januari 1910 häktades förre agenten Anders Gustaf Hallberg för i Eslöf föröfvadt bedrägeribrott. Vid anhållandet innehade Hallberg ett löpande skuldebref å 2,500 kronor, intecknad i en fastighet i Lund. För

åtkomsten af teckningen, hvilken fränhändts rätte ägaren vid ett besök å postkontoret i Lund, kunde Hallberg icke nöjaktigt redogöra. Polismyndigheten i Lund hade ock hos Sjöberg påkallat Hallbergs förvisande till rådstufvurätten i Lund för rannsaking rörande tillgrepp af teckningen.

Under ordförandeskap af e. o. notarien Christian Lovén förehade Rönnebergs, Onsjö och Harjagers häradsrätt den 16 februari 1910 rannsaking med Hallberg för det förmenta i Eslöf begångna bedrägeribrottet. Härvid inlämnade Sjöberg till häradsrätten den af polismyndigheten i Lund gjorda framställningen om Hallbergs förvisande till rannsaking inför rådstufvurätten i Lund. Genom samma dag meddeladt utslag frikändes Hallberg från ansvar i det hänseende, hvori han ställts under åtal inför häradsrätten; och förordnade häradsrätten tillika, utan afseende å framställningen om Hallbergs förvisande till rådstufvurätten i Lund, att Hallberg genast skulle försättas på fri fot.

I förklaring, som med anledning af klagoskriften afgafs utaf Lovén, anförde denne hufvudsakligen:

Då det af Sjöberg åtalade förfarandet ej ansågs innefatta bedrägeri, blef åtalet af häradsrätten ogilladt, hvarjämte förordnades, att Hallberg omedelbart skulle försättas på fri fot. Enligt 19 § 16 mom. i förordningen om strafflagens införande skulle tilltalad person lösgifvas, om rätten funne brottet vara af den beskaffenhet, att den tilltalade därför ej bort häktas, eller eljest giltiga skäl för häktningen saknades. Så hade varit fallet här, ty på de grunder, som kommit till häradsrättens kännedom, hade någon häktningsåtgärd ej bort äga rum. Kungl. brefvet den 11 december 1766, punkt 10, syntes ytterligare framhålla nödvändigheten af varsamhet, då fråga vore om ett ingripande å området för den personliga friheten.

I 19 § 20 mom. af förordningen om strafflagens införande stadgades vidare, att om häktad person blefve frikänd, skulle rätten gifva honom lös, så framt han ej skulle i häkte hållas för annat brott än det, hvifrån han blef frikänd. Då förutom det bedrägeribrott, som Sjöbergs åtal afsåg, Hallberg ej vid rannsakingstillfället var misstänkt att hafva begått annat brott inom häradsrättens domvärjo, hade enligt Lovéns förmenande den i sistnämnda stadgande gjorda inskränkningen i den gifna regeln om frikänd persons lösgifvande icke bort komma i tillämpning.

Sedan häradsrätten frikänt Hallberg, skulle enligt Lovéns åsikt bifall till framställningen om Hallbergs förvisande hafva inneburit ett häradsrättens förordnande om Hallbergs häktande. I den från stadsfiskalen i Lund till Sjöberg inkomna framställningen, hvilken syntes hafva gjorts under antagande, att Hallberg skulle komma att förklaras saker i det hänseende, hvori han åtalats vid häradsrätten, syntes stadsfiskalen icke hafva

iklädt sig ansvar för Hallbergs hållande i häkte. Om häradsrätten förvisat Hallberg till rannsaking vid rådstufvurätten i Lund, hade häradsrätten sålunda på eget ansvar beröfvat Hallberg friheten för ett uppgifvet brott, som skulle vara begånget utom häradsrättens domvärjo, och om hvilket i hvarje fall tillräcklig utredning för häktningsåtgärd saknades. Hade rådstufvurätten i Lund påfordrat Hallbergs inställande, så torde häradsrätten, i enlighet med stadgande i kungl. kungörelsen den 18 december 1823, hafva bort förvisa Hallberg häktad till rådstufvurätten, en åtgärd som dock i sådant fall kommit att ske på rådstufvurättens ansvar.

I förklaringen erinrade Lovén vidare, att ingen olägenhet inträffat i följd af häradsrättens klandrade förfarande, enär Hallberg genom Sjöbergs föranstaltande omedelbart efter frigifvandet åter anhölls och befordrades till rannsaking vid rådstufvurätten i Lund.

Den ståndpunkt, som i förevarande fall intagits af Lovén som häradsrättens ordförande, fann jag mig ingalunda kunna godkänna. Att hvarje obehörigt angrepp i den personliga friheten måste noggrannt undvikas, är en själfklar sak, men å andra sidan är det tydligt, att denna synpunkt icke får tilläggas ett afgörande inflytande på bekostnad af andra rättsregler. Ett af behörig myndighet i laga ordning meddeladt häktningsbeslut måste naturligtvis under alla förhållanden respekteras. Men just i detta hänseende hade Lovén uttalat en oriktig uppfattning.

När en domstol finner sig böra förordna om en häktad persons försättning på fri fot, innefattar detta enligt sakens natur och med stöd af det utaf Lovén i förklaringen åberopade lagrummet, 19 § 20 mom. i förordningen om strafflagens införande, vare sig uttryckligen eller blott underförstådt ett villkorligt beslut. Klart är nämligen, att rättens ifrågavarande beslut i sak innehåller, att den häktade ej längre skall hållas i fängelse för det brott, hvarför domstolen rannsakat honom, utan bör lösgifvas, därest annat hinder för hans försättning på fri fot icke föreligger. Ett dylikt beslut om en häktad persons lösgifvande har med sig förpliktelse för vederbörande fängelsemyndighet att före den häktades lösgifvande undersöka, om tilläfventyrs begäran om fångens inställande till rannsaking inför annan domstol hos fängelsemyndigheten gjorts af myndighet eller ämbetsman, som äger häktningsrätt.

Stundom blir det åter domstolens sak att pröfva, huruvida ett dylikt hinder för den häktades frigifvande förefinnes. Härvid kan man helt och hållet bortse från det fall, då den häktade misstänkes för att hafva inom domstolens egen domvärjo föröfvat flera brott af beskaffenhet att medföra häktningspåföljd. Det är nämligen mycket sannolikt, att domstolen icke

meddelar något slutligt utlåtande angående ett särskildt brott utan i ett sammanhang afdömer dem alla. Praktisk betydelse hafva däremot de fall, då den häktade anses hafva begått brott jämväl inom annan domstols domvärjo. Men äfven inom dylika fall måste en åtskillnad göras emellan hvad som är undantag och hvad som är regel. Jämförelsevis sällan torde förekomma, att rannsaking begäres af en annan domstol. Men däremot är det vanligt, att en med häktningsrätt utrustad myndighet eller tjänsteman begär en häktads förvisande till annan domstol för att där rannsakas för ett inom sistnämnda domstols verksamhetsområde begånget brott. En dylik begäran innebär just ett häktningsbeslut, fast det verkställes med biträde af den hänvisande domstolen. Ansvar för häktningen ligger endast och allenast på den, som begärt den rannsakades förvisande till den nya domstolen. Och någon väsentlig skillnad föreligger icke i nu ifrågavarande hänseende mellan å ena sidan de fall, i hvilka den rannsakade vid hänvisningen till ny rannsaking förklaras saker till ett eller flera brott, och å andra sidan de, i hvilka den rannsakande domstolen i sammanhang med hänvisningen för sin del frikänner den häktade från ansvar.

Har en begäran om den häktades förvisande till annan domstol för vidare rannsaking blifvit hos en domstol framställd, har denna domstol naturligtvis att pröfva värdet af en sådan begäran. En dylik pröfning kan dock endast blifva rent formell; domstolen har att undersöka, om häktnings- och åtalsrätt tillkommer den, som gjort framställningen.

Betraktade ur de synpunkter jag här utvecklat förtjänade de i Lovéns förklaring anförda skälen för häradsrättens ifrågavarande åtgörande uppenbarligen intet afseende.

Häradsrättens anmärkta förfarande måste sålunda enligt min mening betraktas såsom fullkomligt felaktigt, men då ingen skada syntes hafva vållats däraf, ansåg jag mig kunna inskränka mig till att delgifva Lovén min uppfattning i ämnet.*

14. *Obehörigen meddeladt förordnande om handräckning för beslagtagande af tryckt skrift.*

I en till mig insänd klagoskrift anförde redaktören Gustaf Blom i Göteborg följande.

Onsdagen den 20 april 1910 infann sig på järnvägshotellet i Åmål, hos den för tillfället i staden vistande redaktören Fabian Månsson från

* Jämför *Skarstedt*: Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt II, Häktning sinstitutet, och *Kallenberg*: Om forum i brottmål.

Gäffe en poliskonstapel, som fordrade, att Månsson skulle utlämna alla i hans ägo befintliga exemplar af dels en af Månsson författad broschyr »Kan Sverige försvara sig?» och dels en af Per Albin Hansson författad skrift, benämnd »Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen». Månsson protesterade mot åtgärden, dels emedan skrifterna voro tryckta redan år 1907, hvadan deras tagande i beslag syntes strida mot 4 § 2, 3 och 6 mom. tryckfrihetsförordningen, dels ock emedan tryckorten vore Malmö.

Af Månsson anställda efterfrågningar gäfvos vid handen, att poliskonstapeln handlat på order af stadsfiskalen i Åmål, samt att beslaget vore ett utförande af en begäran om handräckning, som till Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län inkommit från chefens för justitiedepartementet ombud i Borås, fil. doktor Edv. Leufvén.

I anledning häraf förmälte sig klaganden vilja till laga åtal anmäla, bland andra, *dels* Leufvén, hvilken skulle hafva öfverskridit sin lagliga befogenhet genom att för det ändamål, som förelåg, i kraft af sin ställning som chefens för justitiedepartementet ombud begära handräckning hos länsstyrelsen, *dels* länsstyrelsen, som syntes hafva förfarit felaktigt genom att i anledning af Leufvéns begäran bevilja handräckning för beslagtagande af ifrågavarande skrifter, som icke varit förklarade brottsliga.

Med afgifvet yttrande öfver denna skrift insände landshöfdingämbetet i Vänersborg till mig afskrifter af två särskilda från Leufvén till Konungens befallningshafvande aflåtna skrivelser. Den ena af dessa, dagtecknad den 16 april 1910, innehöll ett meddelande om att Leufvén på framställning från regementsexpeditionen vid Älfsborgs regemente beslutit, att båda ifrågavarande skrifter skulle indragas. Den andra skrifvelsen, som var dagtecknad den 23 april 1910, innehöll meddelande därom, att ändamålet med det af Leufvén gifna förordnandet varit att därmed berättiga vederbörande att indraga de exemplar af omförmälda skrifter, som spridts eller kunde komma att spridas bland de värnpliktige å Fristads öfningsplats. Vidare anfördes däri, att Leufvén i saknad af närmare instruktion varit oviss, huruvida verkställandet af indragningen skulle ske genom de militära myndigheterna eller genom kronobetjäningen i orten, samt att Leufvén därför insändt skrivelser med förordnandet både till Konungens befallningshafvande och till chefen för Älfsborgs regemente.

I förklaringen androg landshöfdingämbetet följande.

Då Leufvén i sin skrifvelse af den 16 april förordnat, att skrifterna »Kan Sverige försvara sig?» och »Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen» skulle indragas, utan att beträffande nämnda åtgärd angifva någon som helst inskränkning, kunde Konungens befallningshafvande icke tolka skrif-

velsen, som icke innehöll meddelande om årtal och ort för nämnda skrifers tryckning, annorlunda än såsom ett påkallande af handräckning för åtgärdens verkställande, hvilken handräckning det jämlikt 5 § 8 mom. tryckfrihetsförordningen var en Konungens befallningshafvande åliggande skyldighet att skyndsamt meddela. Någon anledning att antaga, att skrivelsen skulle åsyfta allenast sådan indragning, som i 4 § 12 mom. tryckfrihetsförordningen omförmältes, hade Konungens befallningshafvande så mycket mindre, som verkställigheten af dylik indragning ju skedde genom vederbörande militärbefäl, i anledning hvaraf Leufvén icke ägt att för sådant ändamål påkalla någon åtgärd från Konungens befallningshafvandes sida. I öfverensstämmelse med den uppfattning af förhållandet, som Leufvéns skrivelse nödvändigtvis måste bibringa, förordnade Konungens befallningshafvande magistraterna i länets städer och vissa andra Konungens befallningshafvande underlydande myndigheter att verkställa den enligt Konungens befallningshafvandes uppfattning anbefallda kvarstaden å skrifterna i fråga. Sedan emellertid meddelande ingått från magistraten i Åmål, att den därstädes beslagtagna skriften var tryckt redan år 1907, och det på grund häraf syntes troligt, att Leufvén med sin skrivelse icke åsyftat sådan åtgärd, som i 5 § 8 mom. tryckfrihetsförordningen afsåges, satte sig Konungens befallningshafvande omedelbart i telefonförbindelse med Leufvén, som därvid uppgaf — hvad han sedermera i skrivelsen af den 23 april bekräftat — att förordnandet endast afsåge indragning af de exemplar af berörda skrifter, som spridts eller kunde komma att spridas bland de värnpliktiga på Fristads öfningsplats, ehuru han ansett sig böra insända skrivelsen med förordnandet jämväl till Konungens befallningshafvande. Med anledning af nämnda upplysning blef den meddelade handräckningen, hvilken, så vidt Konungens befallningshafvande hade sig bekant, resulterat i beslagtagande af allenast ett exemplar af skriften »Kan Sverige försvara sig?», ofördröjligen telegrafiskt återkallad; och hade magistraten i Åmål gått i författning om sagda exemplars återställande till Månsson.

Enär det af länsstyrelsen begångna felet måste anses vara i någon mån ursäktadt genom Leufvéns skrivelse af den 16 april 1910, samt någon egentlig skada af felet icke uppkommit, fann jag ej skäl förordna om åtal mot länsstyrelsen. Mot Leufvén ägde jag icke föra någon talan, i följd hvaraf klagoskriften, så vidt den afsåg Leufvén, icke föranledde annan åtgärd, än att jag genom skrivelse underrättade chefen för justitiedepartementet om hvad som förekommit.

15. *Stället, där tvångsarbete skall verkställas.*

Vid granskning af de från länsfängelset i Härnösand inkomna fångförteckningarna för andra kvartalet 1909 framställdes anmärkning beträffande en af Konungens befallningshafvande i Västernorrlands län meddelad resolution rörande verkställighet af tvångsarbete, hvartill Johanna Kristina Ölander blifvit dömd.

I anledning af anmärkningen anförde Konungens befallningshafvande i afgifven förklaring, bland annat, följande.

Enligt fångvårdsstyrelsens cirkulär den 2 januari 1909 angående stället, där straffarbete, fängelsestraff eller tvångsarbete skall verkställas, skulle kvinnor, som vore i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län dömda till tvångsarbete i högst tre månader och icke förut hållits till straffarbete, å länsfängelse eller kronohäkte fullgöra det ådömda arbetet. På grund af denna föreskrift borde Johanna Kristina Ölander fullgöra det henne ådömda tvångsarbetet å länsfängelset i Härnösand.

I 17 § sista punkten af lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885 stadgades: »I händelse vid lagens trädande i verksamhet tillfälle saknas att låta alla dem, som till tvångsarbete dömas, fullgöra arbetet i sådan tvångsarbetsanstalt, som i 9 § åsyftas, skola de, för hvilka sådant tillfälle saknas, i stället fullgöra det ådömda arbetet i enrum å cellfängelse, dock med iakttagande att i sådant fall en tredjedel af den ådömda arbetstiden afdrages».

Olika meningar torde kunna föreligga, huruvida nämnda bestämmelse fortfarande skulle äga tillämpning. Det kunde icke med fog åberopas, att »tillfälle saknades» att låta Johanna Kristina Ölander fullgöra det henne ålagda tvångsarbetet å tvångsarbetsanstalt. Fångvårdsstyrelsens åberopade föreskrift torde väsentligen vara grundad på den omständigheten, att det vore opraktiskt och oekonomiskt att till de från de nordligaste länen aflägsat belägna, för kvinnor afsedda tvångsarbetsanstalterna, Norrköping och Landskrona, försända fångar, ådömda kortare tids tvångsarbete. Men å andra sidan förtjänade bemärkas att, därest tvångsarbete verkställdes i länsfängelse, arbetet fullgjordes i enrum och att för sådant fall afdrag af en tredjedel af arbetstiden ansetts skäligen böra äga rum.

Med anledning af hvad Konungens befallningshafvande sålunda anført, anhöl jag i skrifvelse den 31 december 1909 om fångvårdsstyrelsens yttrande i ärendet. Till svar härå anförde fångvårdsstyrelsen i skrifvelse af den 7 januari 1910 följande.

Då lagen den 12 juni 1885 angående lösdrifvares behandling började tillämpas, fanns för kvinnor, dömda till tvångsarbete, allenast en fångvårdsanstalt tillgänglig af sådan beskaffenhet, som 9 § af nämnda lag afser, nämligen vid centralfängelset å Norrmalm i Stockholm. Enär denna anstalt beräknades kunna rymma allenast en del af de kvinnliga tvångsarbetsfångarna, förordnade styrelsen genom cirkulär den 2 januari 1886, att till tvångsarbete dömda kvinnor, som varit hållna till straffarbete, skulle sändas till centralfängelset å Norrmalm samt kvinnor, som icke varit till straffarbete hållna, skulle, om dömda i Stockholms stad, sändas till sagda centralfängelse, men i öfriga fall å länsfängelse eller kronohäkte fullgöra det ådömda arbetet.

Då efter nedläggande af centralfängelset å Norrmalm i slutet af år 1895 en särskild tvångsarbetsanstalt med plats för 156 tvångsarbeterskor upplåtits vid förutvarande straffängelset i Norrköping, bibehölls i styrelsens cirkulär den 2 januari 1896 den bestämmelse, att kvinnor, som icke varit hållna till straffarbete och dömts inom annan ort än Stockholms stad, skulle fullgöra arbetet å länsfängelse eller kronohäkte.

Under därefter följande år inträdde en stark ökning i antalet kvinnliga tvångsarbetsfångar. Sålunda intogs i fångvårdsanstalterna år 1896 ett antal af 350 dylika fångar men år 1900 tillsammans 432. År 1902 steg hela antalet till 529; och funnos vid årets början intagna 255.

Den betydande ökningen nödvändiggjorde ytterligare en tvångsarbetsanstalt för kvinnor, och en sådan upplåts sistnämnda år vid förutvarande straffängelset i Landskrona med utrymme för 108 fångar, hvarefter således funnos tillgängliga vid bägge anstalterna tillhopa 264 platser. Med beräkning häraf ansåg sig styrelsen vid utfärdande af cirkulär den 2 januari 1903 kunna förordna, att äfven en del sådana fångar, som enligt förut gällande bestämmelser skolat aftjäna tvångsarbetet i cellfängelse, skulle undergå detsamma i någon af de två tvångsarbetsanstalterna för kvinnor, så att allenast dylika fångar från Uppsala, Gottlands, Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, om de icke förut varit till straffarbete hållna, skulle intagas i läns- eller kronocellfängelse.

År 1903 fortgick ökningen, utvisande 591 under året nykomna och 297 vid årets slut kvarvarande tvångsarbeterskor. Sistnämnda antal öfversköt således det tillgängliga antalet platser vid tvångsarbetsanstalterna med 33. Styrelsen kunde vid sådant förhållande icke göra någon ny ändring i bestämmelserna. Men då vid denna tid började visa sig en nedgång i antalet, sannolikt beroende på den uppkomna frågan om ändring i prostitutionsreglementen, fann styrelsen sig kunna i cirkulär den 2 januari 1907

bestämma, att allenast kvinnor dömda i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län till tvångsarbete i högst tre månader och som icke förut hållits till straffarbete, skulle fullgöra det ådömda arbetet i länsfängelse eller kronohäkte. Längre vågade styrelsen då ej gå, under förmodan, att den inträdda minskningen i de kvinnliga tvångsarbetsfångarnas antal vore mera tillfällig. För att utröna, huru härmed kunde förhålla sig, riktade styrelsen i skrifvelse den 6 maj 1908 en förfrågan till öfverståthållarämbetet, huruvida de omständigheter, som orsakat nedgången i sagda fångars antal, i hvad på öfverståthållarämbetet ankomme, kunde förväntas fortbestå; men kunde ämbetet icke härom gifva vägledande besked.

Vid sådant förhållande och då genom nedläggande af det enda centralfängelset för kvinnor, det i Göteborg, därom beslut af Kungl. Maj:t fattats, måste uppstå nödvändighet att vid någon af tvångsarbetsanstalterna för kvinnor tills vidare inrymma större delen af de kvinnliga straffångar, som skulle hållas i gemensamhet, fann styrelsen ej heller rådligt att i senare cirkulär ändra bestämmelsen om de på kort tid i förenämnda fyra norrländska län dömda tvångsarbeterskornas förvaring i läns- eller kronocellfängelse.

Sedan centralfängelset i Göteborg under första halfåret 1909 indragits, hade emellertid genom nedgång i antalet kvinnliga straffångar i gemensamhet samt fortgående minskning af tvångsarbeterskornas antal visat sig möjligt att utan fara för de två tvångsarbetsanstalternas i Norrköping och Landskrona öfverfyllnad dit sammanföra samtliga kvinnliga tvångsarbetsångar. Bestämmelse i sådant hänseende hade meddelats i styrelsens för år 1910 gifna försändningscirkulär af den 3 januari 1910.

Orsaken hvarför läns- och kronocellfängelserna i det längsta användts just för de på kort tid dömda tvångsarbeterskorna inom de aflägsnaste norrländska länen låge gifvetvis i de betydande olägenheter, som vore förknippade med deras försändande ända ner till Norrköping, där den närmaste för kvinnor upplätta tvångsarbetsanstalten vore belägen. Att med hänsyn till dessa olägenheter föreslå anordnande af en särskild sådan anstalt i Norrland hade styrelsen, med afseende på det jämförelsevis ringa antalet sådana fångar därstädes, funnit icke kunna ifrågakomma.

Då sålunda efter ifrågavarande anmärknings framställande den därmed afsedda oegentligheten blifvit undanröjd, fanns för mig icke anledning till vidare åtgärd.

16. *Dröjsmål med förhör enligt 3 § 2 mom. i lösdrifvarlagen.*

Vid granskning af de från länsfängelset i Stockholm inkomna fångförteckningarna för år 1909 anmärktes, att sedan Augusta Cecilia Karlsson och Sofia Davidsson den 1 juli 1909 intagits i länsfängelset såsom häktade för lösdrifveri, förhör med dem ägt rum inför Konungens befallningshafvande först den 19 i nämnda månad.

I anledning häraf infordrade jag yttrande från Konungens befallningshafvande i Stockholms län, som jämte eget utlåtande insände en skrifvelse från länsnotarien C. Fröberg.

I denna skrifvelse anförde Fröberg, att han vid tiden för Augusta Cecilia Karlssons och Sofia Davidssons hållande i häkte på grund af förordnande bestridt landssekretartjänsten i länet. Följaktligen hade det ålegat honom att handlägga målen angående de häktade. — Häktningsåtgärden hade kommit till Fröbergs kännedom först vid länsstyrelsens ordinarie sammanträde å länsfängelset den 19 juli 1909, då t. f. direktören vid samma fängelse därom gjorde anmälan och till Fröberg öfverlämnade de af vederbörande kronobetjänt rörande häktningsåtgärden upprättade förhørsprotokollen, hvilka icke förut inkommit till Konungens befallningshafvande. Förhör ägde därpå omedelbart rum med de häktade, som efter meddelad varning ställdes på fri fot. — Vid den undersökning, som ägde rum i anledning däraf, att förhørsprotokollen icke blifvit, på sätt i 3 § 1 mom. af lagen angående lösdrifvares behandling stadgas, till Konungens befallningshafvande insända, hade extra länsmannen i Danderyds skeppslags distrikt Emil Svanström, hvilken verkställt häktningsåtgärden och hållit förhör med de häktade samt införpassat dem till länsfängelset, uppgifvit, att han trodde sig minnas, att han den 5 juli på morgonen aflämnat förhørsprotokollen i länsfängelset för att vara tillgängliga vid länsstyrelsens sammanträde därstädes nämnda dag. Svanström kunde dock icke erinra sig, till hvilken aflämnandet skett. Härom hade icke heller upplysning kunnat vinnas vid anställt förhör med fängelsepersonalen. — Ifrågavarande två kvinnor voro upptagna såsom för lösdrifveri införpassade till länsfängelset den 1 juli af Svanström såväl på den för nämnda dag af t. f. direktören afgifna dagrapporten som ock uti en vid länsstyrelsen förd bok öfver å länsfängelset förvarade fångar. Berörda omständighet hade emellertid ej kunnat föranleda därtill, att Fröbergs uppmärksamhet fästades på häktningsåtgärden, enär dagrapporterna endast granskades af landssekreteraren beträffande från fängelset afgående, till frihetsstraff

dömda personer, samt nyssnämnda bok, som icke hade egenskap af diarium, endast afsåge att utgöra ett uppslagsregister för att vid förfrågningar från myndigheter och andra vederbörande tjäna till upplysning angående i fängelset förvarade personer. — Uppenbart vore, att förhör med för lösdrijfveri häktade personer borde ske så fort sådant låte sig göra, ehuru någon viss tid därför icke vore i lagen angående lösdrijfveres behandling föreskrifven. Fröberg hade ock städse låtit sig angeläget vara att, då på honom ankommit att föranstalta om sådant förhör, tillse att därmed icke fördröjdes utöfver hvad skäligt vore. — Till slut ville Fröberg framhålla, att ifrågavarande kvinnor flera gånger varnats och dömts till tvångsarbete för lösdrijfveri.

Konungens befallningshafvande meddelade i sitt utlåtande, att Konungens befallningshafvande med anledning af hvad i ärendet blifvit upplyst funnit sig föranlåten att genom allmän kungörelse erinra kronofogdar och länsmän samt stadsfiskaler och poliskommissarier i länet därom att, då häktning af lösdrijfvere ägt rum enligt 3 § i lagen angående lösdrijfveres behandling, förhørsprotokollet skulle insändas direkt till Konungens befallningshafvande och icke, såsom i ett och annat fall ägt rum, aflämnas i länsfängelset.

På grund af hvad i länsnotariens förklaring anförts och med hänsyn till att åtgärd vidtagits för att förebygga ett upprepande af det anmärkta förhållandet, har jag låtit bero vid hvad i ärendet förekommit.

17. *Felaktig slutdag vid straffverkställighet.*

Genom utslag den 7 juni 1909 dömdes Karl Bernhard Andersson af Neder Torneå tingslags häradsrätt för misshandel till en månads fängelse, hvaraf tjugu dagar skulle anses verkställda på grund af Anderssons hållande i häkte.

Andersson intogs den 2 augusti 1909 i kronohäktet i Haparanda för att aftjäna det honom ådömda straffet. Den 12 i samma månad blef han frigifven, ehuru straffet rätteligen bort sluta först den 13 augusti.

Sedan jag i anledning häraf infordrat förklaring från tillsyningsmannen vid kronohäktet, kronofogden F. Forsström, anförde denne till sitt försvar, att han vid nedskrifvande af förordnandet om verkställighet af Anderssons bestraffning antagligen ej haft almanacka framför sig och ej kommit att tänka på, att augusti har 31 dagar, utan räknat månaden till 30 dagar.

Med hänsyn därtill, att Anderssons strafftid satts kortare än vederbort, ansåg jag mig kunna låta bero vid den af Forsström afgifna förklaringen. Då det emellertid upprepade gånger inträffat, att Forsströms handhavande af tillsyningsmannabefattningen gifvit anledning till befogade anmärkningar, aflät jag en skrivelse till honom med uppmaning att till undvikande af åtal för framtiden ådagalägga erforderlig noggrannhet i utöfningen af nämnda befattning.

18. *Felaktighet vid verkställighet af bötesstraff.*

I en från länsfängelset i Luleå hit inkommen fångförteckning för februari 1909 fanns antecknad, att hustru Maria Emilia Lindbäck af Jukkasjärvi tingslags häradsrätt genom två särskilda, den 2 november 1908 meddelade utslag dömts att böta dels för andra resan olaga brännvinsförsäljning 90 kronor dels för utevaro såsom vittne i brottmål 25 kronor eller tillhoppa 115 kronor. Enligt hvad fångförteckningen vidare utvisade hade dessa böter förvandlats till 15 dagars fängelse, hvilken bestraffning hustru Lindbäck börjat undergå den 16 februari 1909.

Då straffpåföljden för utevaro såsom vittne är bestämd till böter af en krona 50 öre, begärde jag utredning i ärendet af Konungens befallningshafvande i Norrbottens län. I anledning häraf insändes till mig följande handlingar:

1. Bestyrkt afskrift af ett utaf extra länsmannen C. A. Olsson verkställt utdrag af saköreslängd, hållen vid lagtima hösttinget med Jukkasjärvi tingslag år 1908, innehållande att hustru Lindbäck den 2 november 1908 blifvit af häradsrätten, på åtal af Olsson, dömd att för utevaro såsom vittne i brottmål böta 25 kronor.

2. Styrkt afskrift af samma saköreslängd, utvisande att häradsrätten den 2 november 1908, likaledes på åtal af Olsson, dömt hustru Lindbäck att för andra resan olaga brännvinsförsäljning böta 90 kronor.

3. Bestyrkt afskrift af en å landskansliet i Luleå den 4 februari 1909 meddelad resolution, hvarigenom de i omförmälta saköreslängdsutdrag upptagna böter, tillhoppa 115 kronor, förvandlats till 15 dagars fängelse. Enligt särskilda anteckningar å denna resolution hade hustru Lindbäck, som den 16 februari 1909 ankommit till länsfängelset i Luleå, samma dag fått börja aftjäna 15 dagars fängelse, hvilken bestraffning skulle sluta den 3 mars 1909.

Genom skriftväxling med domhafvanden i Gellivare domsaga inhämtade jag vidare, att hustru Lindbäck den 2 november 1908 blifvit af Juk-

kasjärvi tingslags häradsrätt dömd att böta för utevaro såsom vittne en krona 50 öre, icke 25 kronor. Bötesbeloppet, en krona 50 öre, hade blifvit rätt antecknad i det af domhufvanden utlämnade saköreslängdsutdraget.

Sedan jag på grund af dessa upplysningar hos Konungens befallningshafvande begärde förnyad utredning, insändes af nämnda myndighet ett från t. f. kronofogden i Torneå fögderi Johan Svanström infordradt yttrande, hvari Svanström meddelade, att vid expediering af afskrift utaf ifrågavarande saköreslängd ett skriffel blifvit begånget å kronofogdeexpeditionen, så att afskriften kommit att upptaga bötesbeloppet för utevaro såsom vittne till 25 kronor i stället för en krona 50 öre. För att godtgöra hustru Lindbäck till följd häraf tillskyndadt lidande hade emellertid Svanström till henne utbetalt de aftjänade böternas belopp eller 25 kronor, hvarmed hon förklarat sig nöjd. Härjämte hade Svanström godtgjort statsverket för tre dagars underhåll af hustru Lindbäck å länsfängelset.

Till styrkande af sina uppgifter företedde Svanström dels ett intyg af hustru Lindbäck dels bevis om inleverering af underhållskostnadsbeloppet.

Med anledning häraf ansåg jag icke erforderligt att vidtaga någon ytterligare åtgärd i ärendet.

19. *Felaktigt förfarande vid verkställighet af fängelsestraff.*

Genom utslag den 29 september 1909 dömde rådstufvurätten i Gäfle D. F. Ljung jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen till en månads fängelse samt förordnade, att af straffet femton dagar skulle anses verkställda till följd af Ljungs hållande i häkte. Den 2 oktober 1909 började Ljung å länsfängelset i Gäfle aftjäna ifrågavarande straff; och frigafs han därifrån den 17 i samma månad.

Då bestraffningen rätteligen bort sluta den 18 oktober, infordrade jag yttrande från Konungens befallningshafvande i Gäfleborgs län, hvilken myndighet förordnat om straffverkställigheten.

I afgifven förklaring anförde Konungens befallningshafvande följande:

Sedan Ljung förklarat sig nöjd med utslaget, började fängelsestraffet den 2 oktober 1909. Uträkningen af strafftiden skedde sålunda, att af strafftiden, en månad, genast afdrogos de då redan aftjänade femton dagarne, hvarefter således endast femton dagar ansågos återstå. Erkännas finge, att man äfven kunnat förfara på det sättet, att, med tillämpning af den upphäfdade föreskriften beträffande annat slags afdrag i § 2 af lagen den 1 juli 1898, först från den 2 oktober utlagts en månads strafftid,

som, i följd däraf att oktober har 31 dagar, i detta fall icke blifvit 30 utan 31 dagar, och i enlighet därmed bestämt den återstående strafftiden till 16 dagar. Det förra beräkningssättet, som ju icke stode i strid med någon då gällande bestämmelse, var emellertid för fången fördelaktigast och blef därför tillämpadt.

Det af Konungens befallningshafvande åberopade lagrummet, 2 § 2 mom. i lagen, innefattande vissa bestämmelser om beräkning af strafftid, den 1 juli 1898, var af följande lydelse:

»Då enligt lagen angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum den 29 juli 1892 afdrag å strafftid skall ske, varde afdraget räknadt från slutdagen för hela strafftiden; ingår i afdraget dagatal, skall detta sist frånräknas.»

Detta lagrum har numera ingen direkt tillämpning, sedan 1892 års lag upphäfts genom lagen angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum den 22 juni 1906. Genom denna nya lag borttogs det äldre stadgandet om afdrag från strafftiden, när straffarbete aftjänades i enrum.

Men den grundtanke, som fått sitt uttryck i lagrummet, är fortfarande gällande. I följd af månadernas olika längd kan det inträffa, att särskilda fångar, som dömts till lika långt straff, faktiskt få undergå olika långt frihetsstraff, beroende på när bestraffningen tager sin början. Är straff ådömdt i år eller månader, skall det verkställas efter kalenderår eller kalendermånader. I straffet möjligen ingående dagatal lägges till slutdagen för det öfriga (d. v. s. det i år eller månader utsatta) straffet. Någon regel att vid verkställighet af straff en månad skall räknas lika med 30 dagar finnes alltså ingalunda enligt svensk rätt. Häraf blir en enkel följd, att, när afdrag för häktningstid skall äga rum, den ådömda strafftiden först utlägges, och sedan härigenom en preliminärt bestämd slutdag erhållits, göres med denna såsom utgångspunkt det bestämda afdraget, därvid iakttages att först afräknas år och månader samt därefter dagar.

Att på detta sätt skall förfaras, har äfven af Kungl. Maj:t uttalats i ett den 6 september 1906 meddeladt utslag på ett af min företrädare i justitieombudsmansämbetet anbefalldt åtal mot länsstyrelsen i Västmanlands län (se ämbetsberättelsen till 1907 års Riksdag, sid 61).

På grund af hvad jag anfördt fann jag Konungens befallningshafvandes beräkning af Ljungs strafftid hafva varit felaktig, men med hänsyn till omständigheterna i ärendet ansåg jag mig kunna inskränka mig till att härom lämna Konungens befallningshafvande underrättelse.

20. *Dröjsmål med verkställighet af straff.*

Vid granskning af fångförteckningar för år 1908, som inkommit från kronohäktet i Pajala, anmärktes, att i ett fall dröjsmål syntes hafva ägt rum med verkställighet af straff. Korpilombolo tingslags häradsrätt dömde genom utslag den 12 september 1908 häktade Karl Johansson Waaranperä till fyra månaders straffarbete för första resan stöld. Den 22 september ankom utslaget till kronohäktet, och den 23 i samma månad förklarade sig Waaranperä därmed nöjd. Först den 25 september fick han emellertid börja aftjäna straffet.

I anledning af denna anmärkning infordrades förklaring från tillsyningsmannen vid kronohäktet, jägmästaren K. A. Westerberg, som anförde följande: Den 22 september på morgonen hade Westerberg rest bort från Pajala på tjänsteförrättning i egenskap af jägmästare i Tärendö revir. Det bref från domhufvanden, som innehöll ifrågavarande utslag, hade mottagits och öppnats af fängelsedirektören, hvilken äfven delgifvit fången utslaget. Westerberg hade ej emottagit underrättelse om vare sig när fången erhölet del af utslaget eller när han börjat straffet. I kronohäktets fångrulla fanns antecknad, att utslaget delgifvits den 23 september, samt att straffet börjat först den 25 september. Å utslaget hade däremot icke tecknats någon verkställighetsresolution.

På min begäran meddelade sedermera Westerberg ytterligare, att han återkommit till Pajala från förutnämnda tjänsteresa först den 28 oktober 1908. Någon annan hade icke varit förordnad såsom tillsyningsman under hans frånvaro. Då Tärendö revir vore af stor omfattning, måste Westerberg i egenskap af jägmästare i reviret ofta uppehålla sig borta från Pajala flera veckor hvarje gång. Därest Westerberg härunder icke kunde anträffas med post eller genom telefon, och om lämplig person kunde erhållas att sköta tillsyningsmansbefattningen, brukade annan förordnas såsom tillsyningsman i Westerbergs ställe. Westerberg hade ock emottagit förordnandet såsom tillsyningsman endast under villkor, att det samma ej finge hindra utöfningen af hans tjänst såsom revirförvaltare.

Efter det jag erhölet dessa upplysningar, anmodade jag Konungens befallningshafvande i Norrbottens län att införskaffa yttrande i ärendet från direktören vid kronohäktet samt att själf afgifva utlåtande.

På grund häraf inkommo yttranden dels från vaktkonstapeln F. J. Lindroth, hvilken efter förordnande uppehållit direktörsbefattningen vid kronohäktet från och med den 22 september till och med den 2 oktober

1908 under direktören E. Orstadius beviljad tjänstledighet, dels ock från Orstadius.

Lindroth anförde, att han af Orstadius anmodats att å posten afhämta ett till tillsyningsmannen ställdt bref, hvilket skulle innehålla utslaget angående Waaranperä. Påföljande dag skulle Lindroth delgifva Waaranperä utslaget, men straffet skulle, därest Waaranperä förklarade sig nöjd, icke få börja förr än Waaranperä haft två dagars betänketid, eller den 25 september. Lindroth hade sedermera förfarit i enlighet med denna anmodan.

Dessa Lindroths uppgifter vitsordades af Orstadius. Lindroth hade, enligt hvad Orstadius anförde i sitt yttrande, i telefon förfrågat sig angående straffets början, och Orstadius hade därvid gifvit ofvannämnda besked utan att tänka på, att fången redan vid utslagets ankomst haft mer än stadgad betänketid.

Härjämte meddelade Orstadius, att under den tid af i det närmaste elfva år, som han skött befattningen såsom direktör vid kronohäktet, det årligen upprepade gånger händt, att då någon tillsyningsmannens åtgärd i ett eller annat afseende varit behöflig, tillsyningsmannen befunnit sig ute på ibland rätt långvariga resor, utan att annan person varit förordnad att under tiden uppehålla tillsyningsmansbefattningen. Vid sådana tillfällen hade tillsyningsmannen plägat uppdraga åt fängelsedirektören att emottaga och öppna till tillsyningsmannen ankommande tjänsteförsändelser och, om något utslag väntats, att ombesörja detsammes delgifning med fången och låta denne, sedan han förklarat sig nöjd, börja undergå straffet.

I sitt utlåtande anförde Konungens befallningshafvande, att svårighet alltid mött att få tillsyningsmansbefattningen vid kronohäktet i Pajala besatt med lämplig innehafvare. Då förre tillsyningsmannen, jägmästaren A. Montell, den 15 april 1908 begärde entledigande från befattningen, fann sig Konungens befallningshafvande nödsakad att, i brist på annan, till erhållande af förordnande å befattningen föreslå jägmästaren Westberg, ehuru Konungens befallningshafvande hade sig bekant, att denne i likhet med sin företrädare skulle komma att till följd af sin revirförvaltaretjänst tidtals uppehålla sig utom Pajala kyrkoby, där kronohäktet vore beläget.

Den anordning i afseende å uppehållandet af tillsyningsmansbefattningen vid Pajala kronohäkte, som af förhållandena framtvingats, kunde gifvetvis icke anses fullt lämplig, men någon synnerlig olägenhet häraf hade ej tillförene försports. Emellertid skulle anordningen naturligen befunnits än mindre tillfredsställande, om icke fångantalet vid häktet varit och fortfarande vore så ringa som fallet varit och vore. I detta afseende ville Konungens befallningshafvande erinra, att under de sista tio åren

medeltalet af fångar uppgått till allenast ett trettiotal om året, af hvilka 27 utgjorts af bötesfångar. Ofta hade också inträffat, att under flera månader efter hvarandra ingen fånge förvarats i häktet.

På grund häraf och på i öfrigt anförda skäl hade också Konungens befallningshafvande i ett den 21 augusti 1909 afgifvet utlåtande i anledning af löneregleringskommitténs förslag angående reglering af löneförhållandena m. m. vid fångvårdsstaten ifrågasatt indragning af Pajala kronohäkte såsom numera på grund af ändrade förhållanden obehöfligt.

Med anledning af hvad sålunda blifvit upplyst och särskildt med hänsyn därtill, att indragning af kronohäktet i Pajala är att förvänta, ansåg jag mig icke böra vidtaga någon ytterligare åtgärd i detta ärende.

21. *Felaktig tillämpning af bestämmelserna i 10 kap. 5 och 6 §§ strafflagen.*

I anledning af anmärkning vid granskning af de från kronohäktet i Norrtälje hit inkomna fångförteckningarna för år 1909 infortrade jag afskrift af ett utaf rådstufvurätten i Norrtälje den 11 oktober 1909 meddeladt utslag angående E. V. K. Wilhelmsson. Enligt detta utslag hade Wilhelmsson den 6 oktober 1909 på aftonen i rusigt tillstånd öfverfallit en person och, då han i anledning häraf anhållits för att afföras till stadens polisstation, satt sig till våldsamt motstånd samt misshandlat två poliskonstaplar. På grund häraf dömde rådstufvurätten Wilhelmsson jämlikt 18 kap. 15 § samt 10 kap. 5 och 6 §§ strafflagen att för fylleri å allmän plats böta 20 kronor samt att för våldsamt motstånd vid offentlig förrättning hållas i fängelse en månad och för våld å tjänstförrättande polismän undergå straffarbete i två månader.

Utslaget fann jag felaktigt i två afseenden. Särskildt straff hade nämligen ej bort ådömas enligt 10 kap. 6 § strafflagen, som stadgar ansvar, om någon vid offentlig förrättning gör våldsamt motstånd *utan att förrättningsmannen våldföres*. Däremot hade särskilda straff bort utsättas jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen för de misshandelsbrott, som föröfvats mot hvar och en af de två polismännen.

De anmärkta felaktigheterna syntes mig emellertid icke behöfva föranleda annan åtgärd än att jag i särskild skrifvelse delgaf rådstufvurätten min mening.

22. *Felaktighet vid ådömande af böter för utevaro från inskrifning med värnpliktige.*

Vid granskning af de från länsfängelset i Luleå hit inkomna fångförteckningarna för sista kvartalet 1909 iaktogs, att värnpliktige Sigurd Mauritz Forsberg för utevaro från inskrifningsförrättning år 1909 i Kalix rullföringsområde n:r 74 dömts till 10 kronors böter. Då Forsberg såsom född 1887 haft skyldighet att inställa sig till inskrifning redan år 1908, syntes han hafva bort för sitt uteblifvande 1909 dömas till 40 kronors böter. I skrifvelse till Konungens befallningshafvande i Norrbottens län anhöll jag därför om upplysning, huruvida Forsberg medgifvits uppskof med inskrifningen 1908, eller om eljest laga förfall för hans uteblifvande nämnda år förelegat.

Af Konungens befallningshafvandes svar framgick, att ett förbiseende ägt rum. Konungens befallningshafvande meddelade nämligen, att vid verkställd granskning af de till länsstyrelsen insända listorna å värnpliktige, som år 1908 uteblifvit från inskrifningsförrättningarna i länet, utrönts, att Forsberg år 1908 upptagits såsom förfallolöst frånvarande från inskrifningsförrättning i Bodens rullföringsområde n:r 73, med angifvande att han vore född den 12 mars 1887, medan han i 1909 års förteckning öfver förfallolöst uteblifna i Kalix rullföringsområde uppgifvits vara född den 19 mars 1887. De Forsberg år 1909 för litet ådömda böterna, 30 kronor, hade emellertid inlevererats till statsverket. Slutligen anmärkte Konungens befallningshafvande, att Forsberg funnes såsom född den 12 mars 1887 upptagen å förteckningen öfver förfallolöst uteblifna från inskrifning i Bodens rullföringsområde jämväl år 1909. Honom härför påförda böter, 40 kronor, hade dock under oktober 1909 afskrifvits.

Konungens befallningshafvandes skrifvelse åtföljdes af ett den 18 juli 1910 utfärdadt bevis om att till statsverket inlevererats 30 kronor, utgörande Forsberg år 1909 för litet ådömda böter, hvilka medel tillkomme beväringsmanskapets invalid- och pensionsfond.

23. *Införpassning till fängelse, innan utslag vunnit laga kraft.*

Genom resolution den 29 september 1909 förordnade Konungens befallningshafvande i Örebro län, att ett bötesbelopp af 5 kronor, som enligt

utdrag af bötesförteckning öfver värnpliktige, tillhörande Bodens rullföringsområde n:r 73, hvilka år 1908 utan anmaldt laga förfall uteblifvit från mönstring, blifvit påfördt Mathias Drugge från Rishöjdsberget, skulle uttagas hos Drugge. Tillika förklarade Konungens befallningshafvande, att besvär öfver resolutionen finge ingifvas eller insändas till Konungens befallningshafvande inom 30 dagar efter däraf erhållen del. Därefter lät länsmannen i Nora och Hjulsjö härad Paul Peterson den 30 november 1909 till länsfängelset i Örebro införpassa Drugge för böternas aftjänande i brist af tillgång till deras gäldande. Som emellertid Drugge först den 5 november erhållit del af resolutionen samt denna sålunda ännu icke vid införpassningen tagit åt sig laga kraft, förordnade Konungens befallningshafvande den 1 december 1909, att Drugge omedelbart skulle från fängelset lösgifvas. I enlighet härmed frigafs också Drugge sistnämnde dag.

Sedan omförmälta förhållanden blifvit anmärkta vid granskning af de från länsfängelset i Örebro inkomna fångförteckningarna för fjärde kvartalet 1909, infordrade jag yttrande från länsmannen Peterson.

I afgifven förklaring anförde Peterson i hufvudsak följande: Drugge hade efter erhållen del af Konungens befallningshafvandes resolution förklarat sig icke hafva något att erinra mot bötespåföringen. Sedan Drugge därefter befunnits sakna känd utmättningsbar tillgång till gäldande af bötesbeloppet, hade Peterson utfärdat förordnande för vederbörande fjärdingsman att, därest böterna icke erlades, införpassa Drugge till länsfängelset i Örebro för undergående af förvandlingsstraff. Sedermera mottog Peterson meddelande från Konungens befallningshafvande, att hinder mött för bestraffningens verkställande. — Då den bötfällde förklarat sig icke hafva något att erinra mot bötespåföringen och var benägen att aftjäna böterna, utfärdade Peterson, i god tro och i tanke att intet hinder kunde möta för afstraffningen, förpassning å Drugge. Efter det Peterson numera gjorts uppmärksam på, att hans förfarande varit oriktigt, ville och skulle han för framtiden tillse, att något sådant icke vidare förekomme. — Härjämte meddelade Peterson, att alla af ifrågavarande åtgärd föranledda kostnader blifvit af honom guldna, samt att den bötfällde förklarat sig icke föra någon ansvars- eller ersättningstalan.

Med hänsyn till hvad sålunda i förklaringen anförts fann jag icke nödigt vidtaga någon ytterligare åtgärd i detta ärende.

24. *Obehörig häktning för brott emot 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen.*

I särskilda hit ingifna klagoskrifter påkallade advokaten Wilhelm Hellberg min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att vederbörande åklagare och underdomstolar skulle hafva missuppfattat och oriktigt tillämpat bestämmelserna i 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen. En af dessa skrifter var riktad emot rådstufvurätten i Västerås äfvensom stadsfiskalen i nämnda stad Erhard Kumlin och gaf mig anledning att emot rådstufvurättens ledamöter låta anställa åtal, för det de i ett mål emot glasmästeriarbetaren Carl Otto Fernström låtit såsom vittnen afhöra arbetaren G. B. Andersson och dennes hustru, oakadt Andersson bort betraktas som målsägare.*

Samtliga ifrågavarande klagoskrifter innehöllo vissa allmänna betraktelser angående storstrejken 1909 och myndigheters och tjänstemäns förhållande därunder.**

Gent emot Kumlin anförde klaganden, att Kumlin saknat skäl för att häkta Fernström, då Kumlin till stöd för sin uppfattning ej ägt andra uppgifter än dem, som målsägaren och hans hustru lämnat honom. Äfven därest dessa utsagor — mot den mest fundamentala af alla bevisningsprinciper — kunnat tillerkännas verkan af laga bevis, saknades i klagandens tanke hvarje lagligt skäl för en så allvarlig åtgärd som häktning.

Öfver klagoskriften hörd, anförde Kumlin i afgifven förklaring till en början, att enligt hans åsikt i förevarande fall brott emot 15 kap. 22 § 1 mom. strafflagen ägt rum, eftersom Andersson af rädsla för trakasserier från Fernströms sida under en tid verkligen inställt sitt arbete. Till följd af denna åsikt hade Kumlin å Fernström yrkat ansvar helt allmänt efter 22 § i 15 kap. strafflagen och icke, såsom klaganden uppgifvit, efter 2 mom. i samma paragraf.

Vidare anförde Kumlin, att han vid bedömande af Fernströms brottslighet tagit hänsyn därtill:

att Anderssons arbetsgifvare, glasmästaren F. Scherdin i Västerås, till Kumlin anmält, att Andersson vid upprepade tillfällen hotats och trakasserats af Fernström, i följd hvaraf Andersson en tid ej infunnit sig i arbetet, samt att Andersson, äfven sedan han återupptagit arbetet, hotats och trakasserats;

* Redogörelse för detta åtal lämnas här ofvan sid. 77 o. f.

** Se här ofvan sid. 75 o. f.

att Andersson bekräftat dessa Scherdins uppgifter och detaljeradt beskrifvit Fernströms uppträdande;

att Anderssons hustru i väsentliga delar instämt i mannens berättelse;

samt att Fernström på grund af de yttranden, som han själf erkänt sig hafva fällt emot Andersson, och på grund af sitt uppträdande i öfrigt emot denne måste anses hafva gjort sig skyldig till ett sådant handlings-sätt, att detsamma nödvändigt af Andersson uppfattats såsom hot emot denne.

Slutligen förklarade Kumlin, att han med hänsyn till de rådande förhållandena i landet ansett sig icke böra lämna Fernström på fri fot, helst denne saknade anställning och kunde skäligen befaras afvika samt genom undanröjande af bevis hindra målets utredning.

Såsom ett fall af häktning utan laga skäl och utan rimliga grunder åberopade klaganden vidare en af länsmannen C. A. Arnheim den 24 augusti 1909 vidtagen åtgärd att häkta nattvakten Svante Larsson från Liljeholmen, hvilken därefter af Konungens befallningshafvande i Stockholms län hänvisats till rannsaking inom Södertörns domsaga. Härom anförde klaganden hufvudsakligen följande.

Vid första rannsakingstillfället ingafs af Arnheim ett polisförhørsprotokoll, hvarpå han grundade sin häktningsåtgärd. Granskade man detta protokoll, skulle man finna, hvilken vidsträckt tillämpning 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen erhållit, och i huru långt mindre grad lagrummet skyddade den personliga friheten än satte densamma i fara. Man skulle kunna tillägga, att lagrummet vore icke blott en fara för personlig frihet utan äfven en fara för åklagarmakten och rättsskipningen genom sitt fascinerande inflytande och sin förmåga att leda vederbörande utanför gränserna för klara lagbestämmelser och rättsgrundsatser.

I detta fall hade häktningsskäl ansetts föreligga mot en 54-årig, bofast man med hustru och fyra barn att försörja, endast därför att han utanför en fabrik vid Liljeholmen tagit en yngre fabriksarbeterska om lifvet och visat henne på den plats, där hennes kamrater voro samlade för att rådgöra, huruvida de skulle återgå till arbetet. Och den häktade hade känt denna arbeterska från den tid »hon legat i vaggan», såsom han själf förklarar.

Våldet uppgafs — emot fabriksarbeterskans bestridande — hafva bestått däri, att Larsson med handen fört henne något framåt i den af honom anvisade riktningen, hvarigenom således hennes rörelse framåt icke varit fullt frivillig, utan hade våld, om äfven i mildaste form, utöfvats.

Och genom detta våld hade Larsson ansetts vara en så samhällsfarlig individ, att han under en längre tid borde beröfvas sin frihet och utsättas för alla de obehag, som äfven den oskyldigt häktade och dömde på grund af samhällsförhållandena måste vidkännas. Larsson förlorade genom häktingen och åtalet sin anställning som nattvakt. Häradsrätten försatte honom på fri fot och frikände honom från allt ansvar, men kostnaderna för rättegången skulle han själf få vidkännas.

Af särskilda vid klagoskriften fogade domboksutdrag framgick, bland annat:

att Larsson den 1 september 1909 å länsfängelset i Stockholm för det af Arnheim åtalade brottet rannsakats inför Svartlösa häradsrätt;

att häradsrätten genom beslut samma dag förordnat om Larssons frigifvande och uppskjutit målets vidare handläggning till sjätte rättegångsdagen af årets lagtima hösteting med häradet;

att målet i enlighet härmed den 29 september 1909 handlagts af häradsrätten, som meddelat utslag däri den 14 påföljande december;

att häradsrätten i utslaget yttrat, att som icke i målet blifvit styrkt, att Larsson vid ifrågavarande tillfälle använt våld eller hot emot målsägaren, eller att Larsson i öfrigt gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, pröfvade häradsrätten lagligt förklara Larsson icke kunna fallas till ansvar i målet;

samt att häradsrätten vidare, enär åklagaren icke kunde anses hafva saknat laga skäl för åtalet, förklarat sig finna mot åklagaren framställda ersättningsyrkanden icke kunna bifallas, hvarjämte häradsrätten förordnat, att statsverket skulle vidkännas kostnaden för de på åklagarens begäran afhörda vittnenas inställelse.

Öfver klagoskriften hörd, anförde länsmannen Arnheim i afgifven förklaring hufvudsakligen följande.

Häradsrätten hade visserligen frikänt den tilltalade i brist af bevisning, men däremot icke bifallit det af hans rättegångsbiträde framställda yrkandet att af Arnheim utfå ersättning för rättegångskostnaderna, »enär åklagaren icke kan anses saknat laga skäl för åtalet». Som hvarken Larsson eller hans rättegångsbiträde öfverklagat häradsrättens utslag i denna del, finge de rimligtvis anses hafva åtnöjt sig med detta rättsens beslut, och förefölle deras åtgärd att sedermera göra anmälan för Arnheims åtgöranden i saken minst sagdt obefogad.

Annorlunda skulle ju saken ställa sig, om frågan, huruvida Arnheim handlat lagligt, stode öppen; men som förhållandet numera gestaltat sig, vore saken afdömd.

Härutöfver framhöll länsmannen Arnheim några synpunkter, som enligt hans mening hade stor betydelse för sakens rätta bedömande. Sålunda sökte Arnheim i förklaringen göra gällande, bland annat:

att mom. 2 af 15 kap. 22 § strafflagen tillkommit hufvudsakligast för att skydda det allmännas intressen, i följd hvaraf den omständigheten, huruvida den våldförde eller hotade själf uppfattade våldet eller hotet såsom sådana, i dylika fall vore af ringa betydelse i förhållande till den effekt, som brottet åstadkomme;

att, om återgång till arbetet hindrades genom ett i jämförelsevis hyfsad form framställt hot, torde otvifvelaktigt ett brott enligt omförmälta lagrum föreligga;

att genom polisundersökningen tydligt ådagalagts, att Larsson begagnat våld för att hindra målsägaren från arbetets upptagande, vid hvilket förhållande Arnheim, i anseende till lagens tydliga bestämmelser, icke kunnat underlåta att häkta Larsson och åtala honom enligt ifrågavarande lagrum;

att Larssons frikännande haft sin grund däri, att de vid polisundersökningen hörda personerna icke vidhållit sina utsagor, när de hördes som vittnen inför domstolen;

samt att detta ingalunda ovanliga förhållande, som för en åklagare gjorde det svårt eller rent af omöjligt att vid brott af ifrågavarande beskaffenhet med tillbörligt eftertryck utöfva sitt kall, hade sitt ursprung från en missriktad solidaritet emellan de socialistiska arbetarne.

I en senare ingifven skrift anförde länsmannen Arnheim, bland annat, följande.

Sedan en stor människomassa den 23 augusti 1909 samlat sig utanför fabrikerna å Liljeholmen i uppgifven afsikt att tillhålla då, oaktadt storstrejken, arbetande personer att upphöra med arbetet, och flera framställningar gjorts från såväl arbetare som arbetsgifvare om ordningens återställande och skydd för de arbetsvilliga, hade Arnheim anställt undersökning om saken. Därvid upplystes, att särskildt Larsson med våld skulle hafva hindrat en arbeterska att återgå i arbetet; att Larsson tidigare på dagen i samma syfte besökt flera fabriker; samt att Larsson blifvit entledigad från sin nattvaktssyssla. Larsson kunde således icke anses såsom den där hade stadigt yrke; och förelåg tydligen fara att han skulle afvika från orten, allrahelst han var fullständigt sysslolös och den allmänna upplösningen af den bestående samhällsordningen under storstrejken visade sig särskildt däri, att massor af arbetare från distriktet utflyttade till okända orter.

Medan sålunda fara förelåg, att Larsson skulle afvika från orten, hade

Arnheim äfven haft all anledning befara, att Larsson, lämnad på fri fot, skulle genom undanröjande af bevisning hindra sakens tillhöriga utredning.

Såsom ett fall af hithörande beskaffenhet åberopade klaganden slutligen en af stadsfiskalen Jonathan Ekelund i Örebro vidtagen åtgärd att den 17 augusti 1909 häkta murerarbetaren E. A. F. Gillberg, för att denne — jämlikt polisförhørsprotokollet — vid gående fram och tillbaka utanför kexfabriken i Örebro inåt fabriken ropat: »djäffa konor, förbannade konor». Härom anförde klaganden hufvudsakligen följande.

Någon angifvelse förelåg icke, utan ville det synas, som om Ekelund direkt från fabriken och under mera privata former fått meddelande om Gillbergs förfarande. Enligt förhørsprotokollet hade jämväl en bokhållare vid kexfabriken upplyst, att han hört nämnda utrop.

Af förhørsprotokollet framginge jämväl, att intet vidare kunnat läggas Gillberg till last, och att Ekelund sålunda enbart med stöd af nämnde bokhållares upplysningar ansett sig hafva haft laga fog att häkta Gillberg och ställa honom under åtal vid rådstufvurätten i Örebro för brott emot strafflagens 15 kap. 22 § 2 mom.

Granskade man därefter protokollet öfver första rannsakingstillfället den 19 augusti 1909, kunde man icke finna, att åtalet vunnit ytterligare stöd uti någon som helst bevisning därom, att Gillberg verkligen förfarit brottsligt, och försattes han äfven, genom samma dag meddeladt beslut, omedelbart på fri fot.

Det vore svårt att finna en utgångspunkt, belägen inom rimlighetens gränser, för att uppfatta Gillbergs ifrågavarande utrop såsom något, som i det åberopade lagrummet afsåges med straffbart hot. Man finge nämligen betänka, att Gillbergs utrop, om hvilket endast half bevisning förelåge, enligt målsägarnes egen utsago icke af dem uppfattades, och att de sålunda icke själfva haft någon vetskap om att de på något sätt varit hotade.

På grund häraf ansåge klaganden, att stadsfiskalen Ekelund olagligen häktat Gillberg.

Öfver klagomålet hörd, anförde stadsfiskalen Ekelund i afgifven förklaring följande.

Rådstufvurätten i Örebro hade i sitt utslag funnit Gillberg hafva gjort sig saker till det brott, för hvilket Ekelund häktat och åtalat honom. Svea hofrätt hade i utslag den 8 april 1910 öfver detta åtal, bland annat, förklarat, att det icke genom hvad i målet förekommit blifvit tillfullo utrönt, att Gillberg vid ifrågavarande tillfälle gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, i följd hvaraf Gillberg icke kunde fällas till ansvar i målet, men skulle han själf vidkännas sina utgifter därå i hofrätten.

Som bekant kunde straffarbete följa å det brott, för hvilket Ekelund häktat och åtalat Gillberg, och beträffande honom hade icke förelegat något af de fall, då en misstänkt person skulle enligt lag lämnas på fri fot.

Ekelund ansåge därför, att han i förevarande sak icke gjort annat än hvad hans plikt bjudit honom göra.

* * *

Häktningsrätten är en grannlaga befogenhet, hvars riktiga bestämmande och utöfvande kräfver mycken urskillning, för att de stridiga intressen, som i detta institut sammanlöpa, må blifva behörigen tillgodosedda. Å ena sidan står staten, som, representerande rätten och ordningen i samhället, kräfver den brottsliges bestraffande. Å andra sidan har man att taga hänsyn till den personliga friheten, som icke får inskränkas mera än nödigt är för statens själf försvar gent emot lagbrytande element. Häktningsrättens begränsning följer af åtgärdens ändamål, som vid en närmare undersökning befinnas vara i hufvudsak två. Genom interneringen sättes den häktade ur stånd att afvika, d. v. s. att genom flykt undandra sig att inför rätta öfverhufvud stå till svars för den brottsliga gärningen. Häktningen medför också säkerhet för att den häktade icke genom särskilda åtgärder hindrar sakens behöriga utredande. Dessa häktningens ändamål utgöra synpunkter, som måste beaktas icke allenast af lagstiftningen utan lika mycket af lagens handhafvare, i den mån dessa hafva fått handlingsfrihet sig anförtrodd.

Den svenska lagstiftningen har i 5 punkten af 19 § i promulgationslagen till strafflagen gifvit en ovillkorlig föreskrift om häktning vid svårare brott, i det att i nämnda lagrum stadgats, att i häkte skall tagas den, som misstänkes att hafva begått brott, hvarå efter lag kan följa dödsstraff eller straffarbete i minst två år. Lagstiftaren har härvid utgått från, att den, som gjort sig skyldig till ett så svårt straff, med allt skäl kan antagas söka sin räddning genom flykt eller i hvarje fall gör allt för att hindra behörig utredning af målet.

Öfriga i promulgationslagen gifna föreskrifter om häktning för brott äro i regeln fakultativa i den mening, att det vanligen ankommer på vederbörande häktningsmyndighet att efter pröfning af alla på saken inverkan omständigheter efter eget omdöme bestämma, om häktning skall äga rum eller icke. Sålunda stadgar 19 § 6 punkten, att den må i häkte tagas, som misstänkes att hafva begått ringare brott än som i 5 punkten

sågs, men hvarå dock efter lag kan följa straffarbete. I detta fall har sålunda häktningsmyndigheten en formell rätt att häkta den misstänkte, men är ingalunda skyldig därtill. Från denna häktningsrätt gör lagen själf undantag för det fall, att den misstänkte har ämbete eller tjänst eller fast egendom eller eljest stadigt hemvist eller yrke, och det tillika ej kan befaras, att han afviker eller genom undanröjande af bevis eller egendom hindrar sakens behöriga utredning. Under nämnda förutsättningar skall den misstänkte lämnas på fri fot.

Ovillkorligt förbud emot häktning föreligger således, när den för brottet misstänkte har ämbete eller tjänst eller annan därmed af lagen jämförd, relativt fast ställning, och tillika farhågan för flykt eller utredningens hindrande måste betraktas såsom skäligen ogrundad. Motsatsen härtill är tydligen, att den misstänkte är i saknad af hvarje tillstymmelse till en fast ställning, och därjämte starka skäl finnas att befara, att han, lämnad på fri fot, skulle afvika eller hindra utredningen. I sådan händelse vore det naturligtvis allt utom rådligt att lämna honom i frihet. Men emellan dessa båda ytterlighetsfall gifves en mångfald gradationer, där frågan om häkte eller frihet beror på, om fallet närmar sig den ena eller den andra motsatsen. Och detta är just hvad häktningsmyndigheten har att pröfva med hänsyn till alla föreliggande omständigheter.

Mångfalden af dylika omständigheter gör det naturligtvis omöjligt att ens antyda de gradationer, som kunna förekomma. Emellertid vill jag i detta sammanhang belysa några synpunkter, från hvilka hithörande frågor kunna och böra betraktas. Likasom faran för flykt och för en obehörig och hindrande inblandning i sakens utredning varit ledande motiv för lagstiftaren vid uppställande af regler för häktning, böra samma synpunkter tillmätas betydelse, när häktningsmyndigheten har att inom de af lagstiftningen uppdragna gränserna pröfva, huruvida häktning bör äga rum eller icke. Och därvid torde strafflatitudens närmare beskaffenhet få tilläggas en icke oväsentlig betydelse. Ju mera latitudens minimum närmar sig den gräns af två års straffarbete, som lagstiftaren bestämt till minimigräns för obligatorisk häktning, desto större anledning finnes för häktningsmyndigheten att befara flykt eller obehörig inblandning i sakens utredning, och desto tyngre väga alltså skälen för den misstänktes häktande. I samma förhållande torde också de fall bli mindre till antalet, i hvilka den misstänkte bör lämnas på fri fot.

Helt annorlunda ställer sig saken, när strafflatituden, oaktadt straffarbete ingår i densamma, har ett lågt minimum, t. ex. fem kronors böter, som fallet är vid uttrycket »straffes högst med straffarbete i två år». Där har lagen vid brottet förutsatt en mångfald skiftande omständigheter, som

i sin ordning gradera de särskilda fallen från sådana, där häktning uppenbarligen icke bör äga rum, och till andra, där det vore en oursäktlig slapphet att icke häkta den misstänkte.

En sådan straffattitud är bestämd för de brott, som finnas upptagna i 15 kap. 22 § strafflagen. Klart är, att häktningsmyndigheten vid dylika brott bör taga hänsyn till, hvilken del af straffskalan som på grund af de föreliggande omständigheterna sannolikt kommer till användning vid målets slutliga afgörande.

I det af advokaten Hellberg åberopade fallet angående åtalet emot Fernström hade stadsfiskalen Kumlin för häktningsåtgärden hämtat stöd från »förhållandena i landet» äfvensom från den omständigheten, att Fernström saknade fast anställning och kunde skäligen befaras afvika samt genom undanröjande af bevis hindra målets utredning.

Dessa skäl fann jag föga härkraftiga. Hvad först angick de åberopade förhållandena i landet, var det enligt min mening klart och obestriddigt, att en allmän arbetsinställelse kräver, att ordningsmakten med yttersta omsorg fullgör sin plikt för ordningens upprätthållande. Men ordningsmaktens befogenhet kan arbetsinställelsen i och för sig icke i minsta mån öka utöfver hvad som gäller för normala förhållanden.

I följd häraf kunde arbetsinställelsen icke inverka på frågan, om Fernström bort häktas eller icke, på annat sätt än genom att hans stadiga hemvist eller yrke förändrats genom hans deltagande i storstrejken. Men just detta kunde med all rätt vara föremål för berättigade tvifvel.

Någon särskild omständighet, som kunnat ådagalägga, att Fernström, om han lämnats på fri fot, skulle hafva afvikit eller genom undanröjande af bevis hindrat målets utredning, hade icke heller af Kumlin anförts. Arbetsinställelsens allmänna karaktär borde just hafva verkat hindrande för arbetarnes förflyttning från ett ställe till ett annat. De i målet framkomna bevisen emot Fernström hade uteslutande bestått af vittnesutsagor, och det kunde icke antagas, att dessa skulle hafva påverkats genom att Fernström lämnats på fri fot, om så skett. För öfrigt var den hufvudsakliga bevisningen emot Fernström behäftad med så betänkliga brister, som att hufvudvittnena utgjordes af målsägaren och dennes hustru.

På grund häraf kunde jag ej finna annat, än att Fernström obehörigen häktats för ifrågavarande brott. Häktningsåtgärden hade emellertid gillats af rådstufvurätten, som genom beslut den 23 augusti 1909 förordnat, att Fernström skulle i häkte kvarsitta till nästa rättegångstillfälle. Vid det förhållande att rådstufvurättens uppskofsbeslut, hvarigenom Fernströms häktningstid förlängdes, icke af mig betraktats såsom ett åtalbart

fel i domaråmbetets utöfning, ansåg jag mig ej heller kunna stämpla häktningen såsom tjänstefel af Kumlin.

I det af klaganden anmärkta fallet rörande länsmannen Arnheims åtgärd att häkta Larsson syntes många skäl hafva talat för Larssons lämnande på fri fot. Hans ställning som gift man och familjefar i förening med frånvaron af särskilda berättigade farhågor för att han skulle afvika eller hindra målets utredning borde enligt min uppfattning hafva satt frågan om Larssons behandling ganska nära de händelser, i hvilka lagen uttryckligen förbjudit de misstänktes häktande. Därtill kom, att strafflåtitudens vidsträckta omfattning för ett stort antal normala fall af förevarande beskaffenhet antyder, att den misstänkte bör lämnas i frihet. Hærradsrätten hade ju också genast förordnat om Larssons frigifvande. Omständigheterna i ärendet fann jag emellertid icke skäligen böra föranleda åtal mot Arnheim.

Beträffande klagomålen rörande Gillbergs häktande syntes mig, som om stadsfiskalen Ekelund bort underkasta de med afseende på Gillberg föreliggande omständigheterna en ingående granskning med hänsyn till frågan om hvilken del af straffskalan för det Gillberg tillvitade brottet sannolikt komme till användning vid målets slutliga afgörande, i stället för att helt skematiskt affärda fallet med att framhålla, att lagen icke ovillkorligen påbjudit den misstänktes lämnande på fri fot. Otvifvelaktigt hade Ekelund vid en sådan granskning kunnat komma till det resultat, att Gillberg icke bort häktas.

I själfva verket var det i hög grad opåkalladt att häkta Gillberg. Detta fann jag med önskvärd tydlighet framgå af rådstufvurättens redan vid första rannsakingstillfället meddelade beslut om hans frigifvande. Att häktningsåtgärden emellertid icke skäligen borde läggas Ekelund till last såsom tjänstefel, kunde med ett visst fog slutas däraf, att rådstufvurättens ordförande uttalat den skiljaktiga meningen, att Gillberg fortfarande borde vara häktad.

Min uppfattning angående häktningsrättens utöfvande i händelser af förevarande beskaffenhet likasom ock min mening i de särskilda af klaganden åberopade fallen delgaf jag i särskilda ämbetsskrifvelser Kumlin, Arnheim och Ekelund med uttalande af den förväntan, att bemänte åklagare framdeles, när de efter eget omdöme skulle i dylika fall besluta om häktning, också komme att underkasta hithörande lagbestämmelser en noggrann pröfning från de af mig anvisade synpunkterna.

25. *Dröjsmål med anmälan om häktning.*

Sedan vid härstädes företagen granskning af fångförteckningar blifvit anmärkt, att ladugårdsdrängen Gustaf Gustafsson, som den 30 mars 1910 intagits i stadshäktet i Söderköping såsom häktad för förfalskning af orlofsedel, först den 13 påföljande april varit inställd till rannsakning inför rådstufvurätten därstädes, meddelade rådstufvurätten, på min begäran om upplysning i ämnet, att anmälan om Gustafssons häktande med anhållan om rannsakning inkommit till rätten först den 13 april, eller alltså samma dag rannsakning företogs.

I anledning häraf infortrade jag genom magistraten i Söderköping stadsfiskalen C. A. Biörklunds yttrande öfver orsaken till berörda dröjsmål. I afgifven förklaring anförde Biörklund, bland annat:

att Gustafsson genom ett kommissionskontor i Söderköping den 3 november 1908 erhållit tjänst hos landtbrukaren Sven Vilhelmsson i Ringarums socken och för ändamålet på kontoret företett en i Mölebo i oktober 1908 dagtecknad och med underskriften »Sven Tomasson» försedd orlofsedel;

att Vilhelmsson hos Biörklund gjort anmälan om att orlofssedeln syntes vara förfalskad;

att Gustafsson i polisunderrättelser varit efterlyst för ett flertal inom Skaraborgs län begångna förfalskningar af orlofsedlar;

att Gustafsson på Biörklunds begäran blifvit af vederbörande länsman häktad och införd till stadshäktet i Söderköping den 30 mars 1910;

att Biörklund för åstadkommande af bevisning emot Gustafsson skrifvit två särskilda bref till länsmannen i Dimbo härads östra distrikt;

att svar å det senare brefvet till Biörklund inkommit den 7 april 1910;

att Gustafsson, sedan han fått del af den vunna utredningen, erkänt både förfalskningsbrottet i Söderköping och fem förfalskningar inom Skaraborgs län äfvensom ett förskingringsbrott inom Östergötlands län;

att Biörklund för att få en utförlig utredning färdig till nästa rättegångsdag den 13 april 1910 behöft använda delar af såväl långfredagen som båda påskdagarna till arbetsdag;

samt att Gustafsson genom lögnaktiga uppgifter själf fördröjt utredningen i åtta dagar.

I anledning häraf erinrade jag Biörklund, att den myndighet eller tjänsteman, som förordnat om häktning, är — så framt ej annat för vissa städer uttryckligen stadgats — pliktig att omedelbart efter häktningen hos

vederbörande begära rannsaking med den häktade. Att Biörklund såsom åklagare skulle kunna efter häktningen längre eller kortare tid dröja med rannsaknings påkallande för att få tillfälle att komplettera utredningen, var följaktligen en felaktig uppfattning af den ställning en åklagare enligt lag intager.

Som emellertid rådstufvurätten företagit rannsaking med Gustafsson samma dag Biörklunds anmälan ingått till rätten, och i följd däraf någon egentlig skada icke syntes hafva träffat Gustafsson genom Biörklunds felaktiga förfarande, fann jag mig kunna låta bero vid hvad i ärendet förekommit, under förväntan att Biörklund vid framdeles förekommande fall af liknande beskaffenhet icke skulle låta ett dylikt dröjsmål komma sig till last. Härom underrättade jag Biörklund genom en ämbetsskrivelse.

26. *Felaktig uppfattning rörande delaktighet i tjufnadsbrott.*

Genom en till domhufvanden i Sydöstra Hälsinglands domsaga aflåten ämbetsskrivelse infortrade jag från e. o. notarien Göran Undén yttrande i anledning däraf, att Enångers tingslags häradsrätt under ordförandeskap af Undén genom utslag den 22 december 1909 obehörigen dömt häktade bageriarbetaren Rudolf August Hansson till ansvar för andra resan stöld. I afgifven förklaring sökte Undén göra gällande, att det spörsmål, häradsrätten haft att i sitt utslag besvara, icke varit af den otvifvelaktiga natur, som jag i min skrifvelse till domhufvanden antydte.

Hvilken fråga häradsrätten hade att pröfva i sitt utslag, framgick af följande.

Den 20 juni 1904 dömdes Hansson af Sollefteå tingslags häradsrätt, jämlikt 3 kap. 4 § strafflagen, nämnda lagrum jämfördt med 20 kap. 4 § samma lag, att för delaktighet i inbrottsstöld undergå fängelse i en månad. Delaktigheten förklarade nämnda häradsrätt hafva bestått däri, att Hansson varit föröfvaren af stölden behjälplig i den mån, som i 3 kap. 4 § strafflagen afses, dock utan att hafva tagit del i det tillgripna eller eljest haft vinning af brottet.

Sedermera dömdes Hansson af rådstufvurätten i Piteå genom utslag den 17 september 1906, jämlikt 20 kap. 1 § 2 mom. och 8 § strafflagen, lagrummen jämförda med 4 kap. 3 § samma lag, att (för snatteri) böta 75 kronor. Detta utslag verkställdes emellertid icke.

Den 7 december 1909 tillgrep Hansson inom Enångers tingslags häradsrätts domvärjo en klädesborste af silfver, värd 8 kronor. På grund häraf

dömdes Hansson af bemälda häradsrätt genom nu ifrågavarande utslag att för andra resan stöld hållas till straffarbete 3 månader.

Enångers tingslags häradsrätt ansåg således, att tillgreppet af klädesborsten, som i sig endast kunde betecknas såsom snatteri, i följd af det föregående, af Sollefteå tingslags häradsrätt meddelade utslaget, hvarigenom Hansson ådömts ansvar för delaktighet i inbrottsstöld, borde betraktas såsom andra resan stöld. Häradsrätten hade följaktligen hyst och i sitt utslag uttalat den uppfattningen, att sådan delaktighet i stöld, som omtalas i 3 kap. 4 § strafflagen, bör — ehuru den i stölden delaktige icke tagit del i det stulna eller eljest haft vinning af brottet — vid bedömande af ett senare föröfvadt tillgreppsbrott, med afseende å iterationsverkan, tilläggas samma betydelse, som om den delaktige själf begått stöld.

Till försvar för den af häradsrätten sålunda intagna ståndpunkten påstod Undén i förklaringen till en början, »att det icke finnes något lagrum, af hvilket man med någon bestämdhet kan sluta sig till, huru delaktighet i tjufnadsbrott skall bedömas i iterationshänseende». Att detta påstående i sin nakna form är absolut oriktigt, ligger i öppen dag.

I 20 kap. 12 § strafflagen stadgas såsom regel, att den, som med vetenskap om den olofliga åtkomsten emottagit, dolt, köpt eller föryttrat något af hvad stulet är, eller besörjt omarbetning eller förändring därpå, skall, med afseende å värdet af det, hvarmed han tagit dylik brottslig befattning, straffas för stöld eller snatteri efter 1 §. Lagrummet innehåller vidare, att om den delaktige förut begått stöld, snatteri, inbrott, rån eller försök därtill, skall 6 eller 7 § i samma kapitel tillämpas. Här föreligger alltså ett fall, hvori lagen uttryckligen och direkt sagt ifrån, huru delaktighet i tjufnadsbrott skall behandlas med hänsyn till frågan om straffskärpning vid återfall.

Enligt 10 § i 20 kap. strafflagen skall den, som med råd eller dåd främjat stöld, snatteri eller inbrott, såsom i 3 kap. 4 § sägs, och tillika tagit del i det tillgripna eller eljest haft vinning af brottet, straffas som vore han själf gärningsman. Och på grund af de allmänna bestämmelserna i 3 kap. strafflagen skall såsom gärningsman straffas dels anstiftare (1 § 1 punkten), dels den, som vid brotts utförande uppsåtligen hjälper annan med råd eller dåd, så att gärningen därigenom sker (3 §), dels ock deltagare i stämpling, om han är tillstädes vid brottets utförande eller före eller vid utförandet främjar gärningen eller efteråt går gärningsmannen tillhanda (5 §). Själfklart är, att lagens återfallsregler skola tillämpas i alla nu uppräknade händelser, i hvilka en i tjufnadsbrott delaktig skall på grund af uttryckliga lagbestämmelser straffas, som om han själf vore gärningsman. Och likgiltigt är, om denna tillämpning sker

direkt genom lagtolkning eller indirekt genom ett lagrums analogiska användning. Lagtolkning föreligger om i uttrycken »stjäl», »snattar» etc. inlågges den mening, att dessa uttryck omfatta icke blott den, som fysiskt utför ett tillgrepp, utan äfven hvar och en, som på grund af delaktighet i ett tjufnadsbrott drabbas af ansvar som gärningsman. Ger man åter nämnda uttryck den begränsade omfattning, att de afse allenast den fysiske gärningsmannen, blifva lagens återfallsregler genom analogisk användning tillämpliga på den i ett tjufnadsbrott delaktige, som straffas såsom gärningsman. I båda fallen kan man emellertid af lagen med full bestämdhet sluta till, huru den delaktige skall bedömas i iterationshänseende.

Den i ett tjufnadsbrott delaktige, som straffas såsom gärningsman, är, såsom af det föregående framgår, underkastad den lagstadgade skärpningen vid återfall, och grunden härtill är helt enkelt, att delaktighetsgärningen af lagen uppfattas och bestraffas lika med själfva tjufnaden. Om en person straffats för första resan stöld (eller två resor snatteri) och sedan gör sig skyldig till sådan delaktighet i olofligt tillgrepp, som straffas såsom gärningsmannaskap, skall han dömas till ansvar för andra resan stöld. I händelse han sedermera föröfvar olofligt tillgrepp, skall han dömas för tredje resan stöld. Att andra resan stöld föröfvats, har vederbörande domstol formligen förklarat, och det finns ej minsta skäl att fränkänna det utståndna straffet för denna andra resa stöld vanlig återfallsverkan.

Helt annat är förhållandet med sådan delaktighet i tjufnad, som bedömes efter 3 kap. 4 § strafflagen. Om en person, som straffats för första resan stöld (eller två resor snatteri), sedan gjort sig skyldig till delaktighet i tjufnadsbrott enligt 3 kap. 4 § strafflagen, utan att han tagit del i det tillgripna eller eljest haft vinning af brottet, dömes han icke för andra resan stöld. Och häraf följer omedelbart och utan att någon vidare motivering är behöflig, att sådan delaktighet icke kan medföra straffskärpning vid framtida tjufnadsbrott. Ett nytt tillgrepp straffas såsom andra resan stöld och icke såsom tredje resan.

Den föreliggande frågan var följaktligen skäligen enkel. Om det därför än kunde vara öfverflödigt att närmare granska Undéns argument, fann jag mig dock icke böra undandraga mig att något belysa vissa af dem.

I förklaringen hade Undén sålunda anført, att äfven om 20 kap. 10 § strafflagen tolkades såsom afseende likställighet emellan där omtalad delaktighet och gärningsmannaskap i iterationsverkningar, vore det förhastadt att däraf e contrario sluta till, att andra delaktighetsformer icke verkade itererande. Det vore nämligen enligt Undéns mening allmänt erkänt, att mindre väsentlig delaktighet enligt 3 kap. 4 § strafflagen såsom efterföljande brott emottog iterationsverkan, en uppfattning som skulle vara

oberättigad, om man begagnade sig af nyssnämnda slutledning. Och längre fram i förklaringen sade Undén, att den omständigheten, att delaktighet enligt 3 kap. 4 § strafflagen ej vore till sin kriminella betydelse likställd med gärningsmannaskap, icke vore bevisande för att sådan delaktighet icke skulle åtföljas af gärningsmannaskapets iterationsverkningar, »så mycket mindre som konsekvensen icke anses fordra, att denna olikställighet också sträcker sig till mottagande af iterationsverkningar». Härmed kunde sammanställas, att Undén vidare i förklaringen angifvit såsom en uppgift för sig att utreda, om man genom analogitolkning eller från allmänna synpunkter komme till det resultat, att det af Undén affattade utslaget hvilade på ohållbara grunder. Och denna uppgift betraktade Undén såsom olöslig.

I anledning häraf fann jag det först böra utredas, hvad det innebure, att den delaktighet i tjufnadsbrott, som omtalas i 3 kap. 4 § strafflagen, enligt hvad allmänt erkänt är, såsom efterföljande brott emottager iterationsverkan. Den under sådana omständigheter delaktige skall enligt 3 kap. 4 § strafflagen straffas efter ty som han pröfvas hafva bidragit till brottet, dock mindre än om han varit gärningsman. Om en person först straffats för första resan stöld (eller två resor snatteri) och sedan gör sig skyldig till delaktighet af ifrågavarande beskaffenhet, skulle han enligt den af Undén åberopade allmänna åsikten straffas jämlikt 3 kap. 4 § strafflagen, jämförd med 7 § 1 mom. i samma kapitel. Strafflatituden, inom hvilken den delaktiges straff skulle utmätas, hade alltså till minimum 5 kronors böter, under det att latitudens maximum understege i normala fall straffarbete i 3 år, vid synnerligen mildrande omständigheter fängelse i 6 månader och vid kvalificerad stöld straffarbete i 5 år. Latitudens minimum är satt så lågt för att latituden må passa för fall, där den delaktige obetydligt medverkat till det brottsliga resultatet och följaktligen förtjänt ett obetydligt straff. Då nu strafflatituden för andra resan stöld har till minimum i normala eller kvalificerade fall 2 månaders straffarbete och vid synnerligen mildrande omständigheter en månads fängelse, kan det också mycket lätt hända, att delaktighetshandlingen anses förskylla ett straff, som helt och hållet faller utom strafflatituderna för andra resan stöld. Då de båda händelserna äro så olika, vore det naturligtvis orimligt att för »konsekvensens» skull fordra, att det för delaktighetsbrottet utmätta straffet, hvilket kan gå ned till 5 kronors böter, skulle på ett följande tjufnadsbrotts bestraffande ha samma verkan som ett vida strängare straff för andra resan stöld.

Att i förevarande hänseende antyda bristande konsekvens var alltså med den gällande lagstiftningen alldeles obehörigt. En förebråelse för bristande konsekvens kunde möjligen göras emot lagstiftaren, om han olika bestraffade

tall, som i allt väsentligt voro lika. Detta var emellertid icke händelsen, och förebräelsen var tydligen alls icke på sin plats gent emot lagskiparen, som med skiljaktiga resultat tillämpade de olika straffsatserna.

Härmed sammanhängde emellertid en annan fråga, hvartill Undéns förklaring gaf anledning. Det hvarken var ifrågasatt eller kunde komma i fråga, att genom något slags analogislut eller från allmänna synpunkter ådagalägga, att häradsrättens utslag hvilade på ohållbara grunder. Det hade nämligen tillkommit den, som velat göra gällande, att utslaget var riktigt, att också visa, att det slags delaktighet, hvartill i utslaget tagits hänsyn, var i allt väsentligt så lika med de delaktighetsformer, som enligt lag medföra iterationsverkningar vid återfall, att samma återfallsverkningar borde följa i båda fallen. Men ett sådant bevis hade Undén ej sökt åstadkomma, och ett försök i den riktningen skulle naturligtvis ha misslyckats.*

För min del fann jag det vara utom tvifvel, att rådstufvurätten i Piteå, som ådömt Hansson snatteristraf, haft rätt men häradsrätten orätt. Rådstufvurättens beslut hade naturligtvis icke varit någon bindande norm för häradsrätten, men säkerligen borde beslutet hafva för häradsrätten inneburit en anvisning till ett noggrannt öfvervägande af hithörande lagbestämmelser och en varning för ett förhastadt beslut.

I förklaringen hade Undén meddelat, att han efter utslagets afkunnande, sedan han erfarit, att hans uppfattning af iterationsfrågan icke öfverensstämde med den vid underrätterna rådande, på privat väg hos direktören vid kronohäktet i Hudiksvall anhållit, att han måtte på lämpligt sätt bringa till Hanssons kännedom, att denne genom att öfverklaga utslaget hade utsikter att få sitt brott bedömdt efter ett mildare lagrum.

Resultatet af den granskning, jag lät häradsrättens ifrågavarande utslag undergå, blef följande. Häradsrätten hade dömt Hansson till 3 månaders straffarbete för andra resan stöld i ett fall, där Hansson endast gjort sig skyldig till första resan snatteri. Att denna beklagliga utgång af målet haft sin grund i ett förbiseende, var jag utan afseende på Undéns vidlyftiga förklaring böjd att antaga. Med hänsyn jämväl därtill, att Undén sökt, i hvad på honom ankommit, förebygga skada i följd af det felaktiga beslutet, ansåg jag mig kunna låta bero vid hvad i ärendet förekommit, om jag blott kunde antaga, att felet icke komme att upprepas. På grund häraf aflät jag till Undén en ämbetsskrivelse, däri jag utförligt redogjorde för min här ofvan utvecklade uppfattning i ämnet samt anmodade Undén att till mig inkomma med förnyadt yttrande och därvid bestämdt gifva till-

* I afseende på hithörande frågor hänvisar jag till *Hagströmer: Svensk straffrätt* I, sid. 513 o. f., och *Kallenberg: Om återfall i brott*, sid. 95, anm. 1. Jämför äfven *Carlén: Kommentar öfver strafflagen*, sid. 351.

känna, huruvida han vid närmare betänkande ville obetingadt medgifva, att häradsrättens beslut varit felaktigt, och följaktligen — därest Undén vidare komme att utöfva domareverksamhet — vore sinnad att i främdeles möjligen förekommande fall af liknande beskaffenhet tillämpa en riktigare uppfattning.

Till svar härå förklarade e. o. notarien Undén, bland annat, att han måste medgifva, att härskande teori och praxis afgjort förevarande fråga i enlighet med min uppfattning, och att Hansson följaktligen bort för sitt tredje tillgreppsbrott ådömas ansvar för första resan snatteri. I händelse af fortsatt domareverksamhet ämnade också Undén naturligen vid möjligen inträffande fall af liknande beskaffenhet rätta sig efter rådande rättstillämpning. Slutligen hemställde Undén, att jag måtte taga i öfvervägande, huruvida genom anteckning i straffregistret eller på annat sätt kunde förbyggas, att det af Undén afkunnade utslaget kunde komma att föranleda förhöjd återfallsskärpning i framtiden.

Med hänsyn till hvad i ärendet sålunda förekommit, fann jag annan åtgärd däri ej från min sida erfordras, än att jag i en till byråchefen för statistiska ärenden inom justitiedepartementet aflåten ämbetsskrifvelse anhöll, att om tilläfsventyrs utdrag af straffregistret komme att begäras angående Hansson, underrättelse därom måtte mig lämnas.

27. *Utmätning utan föregången underrättelse m. m.*

I en hit insänd skrift anförde arbetaren Alfred Johansson i Helgesboda klagomål däröfver, att länsmannen i Norra Möre härads norra distrikt af Kalmar län E. Ringberg den 21 maj 1910 efter kl. 9 e. m. i klagandens frånvaro beredt sig tillträde till klagandens bostad och där för gäldande af klaganden ådömda böter, 10 kronor, tagit i besittning ett remingtongevär och ett gräflingsskinn. Klaganden anmärkte, att han ej kräfts för ifrågavarande böter; att tillträde till klagandens bostad kunnat erhållas endast genom att en stege blifvit upprest emot ett öppet vindsfönster; att ett fönster till vinden afvensom taket på huset skadats samma afton; samt att klagandens egendom ej haft så stort värde, att någon del däraf kunnat tagas i mät.

Öfver klagoskriften hörd, genmälte länsmannen Ringberg i afgifven förklaring, bland annat:

att klaganden af Ringberg instämts till Norra Möre häradsrätt för det klaganden olofligen skjutit en älg på Ebbegärde kronopark;

att klaganden för utevaro vid första rättegångstillfället dömts att böta 10 kronor;

att klaganden vid ett följande rättegångstillfälle fått veta, att dessa böter ådömts honom, och att böterna voro förfallna till betalning, ehuru klaganden visserligen icke formligen kräfts på böterna;

att Ringberg på grund däraf, att klaganden vore bosatt i en utkant af distriktet, vid pass 2 mil från fjärdingsmannens bostad, icke anlitat fjärdingsmannen till böternas utkräfvande;

att Ringberg erfarit, att i vissa län böter af länsstyrelsen förvandlats villkorligt och alltså innan ännu undersökning ägt rum om den dömd kunde betala böterna, under det att i Kalmar län bötesförvandling förutsatte, att vederbörande länsman meddelade bevis, att den bötfälde befunnits sakna utmättningsbara tillgångar till böternas gäldande;

att i vissa län åtminstone beträffande värnpliktsböter fjärdingsmännen finge meddela fattigdomsbevis, ett förfarande som enligt Ringbergs mening vore praktiskt och borde upphöjas till lag;

att Ringberg den i klagoskriften uppgifna dagen, för att kräva klaganden på ifrågavarande böter och eventuellt verkställa undersökning om hans medellöshet, åtföljd af ett vittne begifvit sig till klagandens hem, dit Ringberg ankommit omkring kl. 8 e. m.;

att klagandens mor, som befann sig inne i bostaden, förklarat sig på grund af en fotskada icke kunna öppna för Ringberg;

att emellertid det medförda vittnet på en af Ringberg framflyttad steg ingått genom ett vindsfönster, som befanns urtaget, och sedan öppnat ingångsdörren;

att någon skada å fönstret eller taket icke häraf vållats;

att Ringberg vid tillfället erfarit, såväl att klaganden och hans mor gemensamt ägde boningshuset och en ladugård, som att klaganden sagt sig vilja aftjäna de honom ådömda böterna;

att de i klagoskriften uppgifna persedlarna af Ringberg utmätts och sedermera efter föregången kungörelse sålts å offentlig auktion för 10 kronor;

att det vid utmätningstillfället icke fallit Ringberg in, att han möjligen icke hade rätt att genast förrätta utmätning för böterna;

att Ringberg ej förut verkställt någon utmätning för böter i den bötfälldes frånvaro, men däremot många gånger i vederbörandes frånvaro verkställt undersökning, huruvida bötfälld ägt medel till böternas gäldande, och därefter utfärdat fattigdomsbevis;

att frågan sammanhänge med en annan, nämligen den, huruvida man hade rätt att uttaga ersättning för utmätning af böter, då tillgång till deras gäldande funnes;

samt att, då dylik ersättning ej uttoges, man rimligtvis borde ha rätt att

verkställa utmätning eller utmätningförsök i den bötfälldes frånvaro utan att förut ha underrättat honom.

På dessa grunder hemställde Ringberg, dels att klagoskriften icke måtte till någon åtgärd emot honom föranleda, dels ock att jag måtte vidtaga åtgärder för att i lagen blefve införda uttryckliga bestämmelser rörande utmätningssmans rätt till ersättning vid utmätning af böter eller rätt att utan föregående underrättelse i bötfällds frånvaro utmäta böter äfvensom bestämmelse att fjärdingsman, åtminstone i vissa fall, finge verkställa utmätning af böter.

I en skrift, hvars innehåll vitsordats af två personer, afgaf klaganden därefter påminnelser i ärendet.

Slutligen insände Ringberg till mig, jämte en ytterligare skrifvelse, afskrift af en tryckt bötesförvandlingsresolution från Blekinge län, hvaraf Ringberg funnit framgå, att i detta län fjärdingsman i regeln skulle verkställa utmätning af böter. I berörda skrifvelse uttalade Ringberg vidare såsom sin åsikt, att bäst vore om man i hela landet finge förfara på samma sätt som i Blekinge län, samt att fjärdingsmännen dessutom borde tillerkännas rätt att förrätta auktion å utmätt lösöre.

Enligt 22 § i promulgationslagen till utsökningslagen gäller, att om utmätning skall ske för verkställighet af utslag i brottmål, skola utsökningslagens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

I gäldenärs frånvaro kan utmätning enligt 59 § utsökningslagen i regeln icke äga rum, med mindre än att underrättelse om att utmätning blifvit sökt enligt 60 § meddelats gäldenären. Att utmätning för fordringen blifvit sökt betyder i fråga om böter, att den saköreslängd, hvari böterna upptagits, för böternas indrifning öfverlämnats till vederbörande utmätningssman.

Om en bötfälld äger tillgångar till de ådömda böternas gäldande, kan icke utrönas på annat sätt, än att hos honom göres försök att genom utmätning uttaga bötesbeloppet. Den af Ringberg i förklaringen omförmälta undersökning i förevarande hänseende är följaktligen intet annat än ett utmätningförsök. Härför böra naturligtvis gälla samma regler som för vanlig utmätning. Alltså bör utmätningförsöket göras af en till utmätning berättigad.

Häraf följer, att en fjärdingsman icke enligt gällande rätt äger hos en bötfälld verkställa undersökning, huruvida tillgång till böternas gäldande finnes. Hvad den af Ringberg i afskrift insända blanketten från Blekinge län beträffar, så är det klart, att fjärdingsmannens intygande om att tillgång

brister icke i och för sig har någon betydelse, utan får sådan först genom att kronofogde eller länsman påtecknar sin attest.

Af det sagda framgår vidare, att — med frånseende af vissa undantagsfall, om hvilka nu icke är fråga — undersökning om den bötfälldes betalningsförmåga lika litet som vanlig utmätning får äga rum i den bötfälldes frånvaro utan föregående underrättelse, och någon ändring häri kan naturligtvis ej verkas däraf, att utmätningsmannen icke äger beräkna ersättning för förrättningen, hvilken betraktas som hans tjänsteåliggande.

I enlighet med det anförda fann jag, att Ringberg i förevarande fall varit oberättigad att utan föregången underrättelse verkställa utmätning hos klaganden för böternas uttagande. Och otvifvelaktigt hade Ringberg ej ägt att själf bereda sig tillträde till klagandens bostad.

Som emellertid icke någon skada kunde antagas hafva blifvit en följd af Ringbergs felaktiga förfarande, och med hänsyn jämväl till öfriga omständigheter fann jag mig kunna låta bero vid hvad i ärendet förekommit. Dock förväntade jag, att Ringberg i framdeles tilläfventyrs förekommande fall af liknande beskaffenhet skulle ställa sig gällande lag till noggrann efterrättelse.

Härom underrättade jag Ringberg i en till honom aflåten ämbetsskrifvelse, däri jag tillika meddelade, att hans hemställan om min medverkan till en lagändring ej för närvarande föranledde något uttalande från min sida.

28. *Handläggning af mål å annan dag än den, hvar till målet blifvit utsatt.*

I egenskap af ombud för målaren Karl Fredrik Forsberg anförde advokaten Carl Romanus i en hit ingifven klagoskrift, bland annat, följande.

Under ordförandeskap af e. o. notarien Erik Björkman hade Svartlösa häradsrätt handlagt ett s. k. åkarpsmål mellan länsmannen Knut Lundström, allmän åklagare, samt Forsberg, svarande, på ett för den sistnämnde synnerligen otillfredsställande sätt.

Målet förekom den 31 januari 1910 vid tingsstället i Fittja, och vid upprop af målet inställde sig i åklagarens närvaro svaranden personligen. Ett vittne, hustru Augusta Elvira Dahlin, som instämts af åklagaren, uteblef emellertid. Svaranden yrkade målets afgörande. Åklagaren begärde uppskof och föreläggande för vittnet att iakttaga inställelse vid nästa rättegångstillfälle. Häradsrätten tillkännagaf, att yttrande komme att meddelas vid tingets slut.

Så långt syntes allting vara godt och väl. Men i det svaranden tillhandakomna protokollet hade svaranden till sin stora häpnad funnit, att häradsrätten senare under tinget, den 1 februari 1910, på begäran af åklagaren funnit skäligt medgifva målets förnyade ropande. Sedan hustru Dahlin företräd, utan att svaranden lät sig afhöra, fick hon aflägga vittneseden och afgifva sin berättelse.

Detta häradsrättens förfarande vore uppenbarligen stridande mot god rättegångsordning och särskildt emot de i 17 kap. 16 och 20 §§ rättegångsbalken meddelade föreskrifterna därom, att vittne bör aflägga vittneseden »i bägge delomännens eller deras ombudsmäns närvaro», och att endera parten kan afhöra sina vittnen i andra partens frånvaro, om den sistnämnde är borta och ej visar laga förfall.

Sedan jag lämnat e. o. notarien Björkman tillfälle att yttra sig öfver klagoskriften, genmälte Björkman i afgifven förklaring hufvudsakligen följande.

Som det stått Forsberg öppet att efter vittnet Dahlins afhörande vid ett kommande rättegångstillfälle mot vittnets berättelse framställa de påminnelser och invändningar, som Forsberg ansett berättigade, och då Forsberg, om han så önskat, kunnat föranstalta om vittnets förnyade afhörande, kunde Forsberg icke anses hafva genom häradsrättens ifrågavarande åtgärd förorsakats någon som helst skada. Det hade äfven varit opraktiskt att icke begagna tillfället att afhöra vittnet, då åklagaren lyckats få vittnet att inställa sig inför häradsrätten.

Beträffande hvad som kunde anses vara gällande rätt i förevarande afseende ville Björkman framhålla följande.

Påståendet, att häradsrättens förfarande skulle strida mot god rättegångsordning och särskildt emot föreskrifterna i 16 och 20 §§ af 17 kap. rättegångsbalken, vore enligt Björkmans åsikt oriktigt. Stiftarne af 1734 års lag stodo på den legala bevisteoriens ståndpunkt. Enligt denna sattes af lagen visst bestämdt bevisvärde å visst slag af bevis. Men för att denna bevisvärdering icke i enskilda fall skulle blifva felaktig, måste lagstiftaren tillse, att dessa bevis af domstolen upptoges på ett så betryggande sätt som möjligt. Af sådan anledning hade de återopade stadgandena i 17 kap. 16 och 20 §§ rättegångsbalken tillkommit. Då man numera i hufvudsak frångått den legala bevisteorien och anslutit sig till den fria bevispröfningen, hade rättspraxis äfven lösgjort sig från nyssnämnda för den legala bevisteorien afsedda stadganden. Däri föreläge icke heller någon fara för rättssäkerheten, när domstolen numera hade att fritt pröfva, hvilket inflytande på bevisvärdet det kunde anses hafva, att part icke närvarit vid ett vittnesmåls afgifvande. Att för öfrigt 1734 års lag tänkt

sig, att vittnen skulle kunna afhöras i parts frånvaro, framginge af 22 § i 17 kap. rättegångsbalken.

Denna förklaring blef af klaganden bemött med påminnelser. Klaganden erinrade därvid till en början, att vittnets förnyade hörande skulle hafva ådragit Forsberg förlust genom kostnader för vittnesstämnings uttågande och delgifvande samt för ersättning till vittnet för dess inställelse vid rätten. Vidare anmärkte klaganden, att det vore bedröfligt, om modern svensk rättspraxis, som enligt Björkmans åsikt lyckligt lösgjort sig från den legala bevisteorien, därför måste medgifva vittnens hörande vid icke vederbörligen utsatta rättegångstillfällen, då part hade laga och naturligt förfall för sin utevaro. Till sist framhöll klaganden, att det af Björkman åberopade lagrummet, 17 kap. 22 § rättegångsbalken, äfven förutsatte båda parternas närvaro vid domstolen.

De i rättegångsbalken gifna föreskrifterna om vittnesbevisning utvisa otvifvelaktigt, att vittnesförhör i regeln bör äga rum i båda parternas närvaro. Sålunda stadgas i 4 §, att om något vittne är fjärran eller för annan laga orsak ej kan komma till den domstol, där det blifvit nämndt och godkändt, skall det, »i bägge parternas eller deras ombudsmäns närvaro», höras inför närmaste rätt, där det vistas.

I 6 § meddelas bestämmelser för det fall, att vederdeloman jäfvar den, som är nämnd till vittne.

Om vittnesmål må äga rum eller icke, äger domaren enligt 14 § pröfva, när »både kärke och svarande åsämjas» att låta den vittna, som är af god frejd men eljest jäfaktig.

Såsom klaganden erinrat, skola vittnen, enligt 16 §, aflägga vittneseden »i bägge delomännens eller deras ombudsmäns närvaro».

I 17 § stadgas om det fall, att »både kärke och svarande» eftergifva vittneseden.

Första punkten af den utaf klaganden likaledes åberopade 20 § i 17 kap. rättegångsbalken har denna lydelse:

»Kärandens vittnen skola först höras, om de tillstådes äro, och sedan svarandens: är endera parten borta, och visar ej rätta förfall; då må han, som när är, låta afhöra sina vittnen, om han vill, och domaren ej finner dem jäfaktiga vara.»

Enligt 21 § står det »parterna» fritt att genom domaren föreställa vittnet spörsmål, som rätteligen höra till saken.

Den af Björkman i förklaringen åberopade 22 § i 17 kap. rättegångsbalken har följande lydelse:

»Nu kan så hända, att domaren fruktar, det vittnet af rädsla eller

vörddnad för den, han vittnar emot, ej djärfves rent utsäga det han dock vet sant vara; då må det vittne först ensides höras, så att parterna ej när äro, och läse domaren sedan dess utsago för dem upp: låte ock vittnet vidare höras i deras närvaro, om de det åstunda.»

Slutligen stadgar 28 §, att domaren bör låta noga uppskrifva och »i parternas åhöro» uppläsa vittnens utsagor.

Alla dessa stadganden gifva uppenbarligen vid handen, att lagstiftaren förutsatt, att vittnesmål skall afläggas i parternas närvaro. Och skälet därför ligger i öppen dag. Den part, emot hvilken ett vittne åberopats, skall äga pröfva vittnets behörighet och jäfva vittnet, i händelse anledning därtill förekommer, granska och genom framställda frågor kontrollera vittnesberättelsen samt öfvervaka vittnesutsagornas riktiga återgifvande i protokollet. Dessa uppgifter kunna tydligen fyllas endast af parten, som ledes af det egna intresset, eller dess ombud. Och i detta hänseende kan den af Björkman åberopade omständigheten, att svensk rättspraxis aflägsnat sig från den legala bevisteorien och alltmer tillerkänner domstolarna fri bevispröfning, icke äga den betydelse, han velat tillägga densamma.

Från praktisk synpunkt är det obestridligt, att ett vittnes förnyade hörande kan medföra särskilda kostnader, såsom ju också klaganden erinrat. Och af 22 § i 17 kap. rättegångsbalken kan, såsom af det redan anförda torde framgå, uppenbarligen icke hämtas något stöd för häradsrättens anmärkta åtgärd.

Af dessa grunder ansåg jag, att häradsrätten i förevarande fall saknat befogenhet att på begäran af åklagaren, å dag hvartill målets handläggning icke varit utsatt, ånyo ropa målet och i svarandens frånvaro höra vittnet Dahlin. Med hänsyn till omständigheterna i ärendet fann jag emellertid mig kunna låta bero vid hvad däri förekommit — därvid jag dock utgick från, att Björkman efter öfvervägande af de utaf mig anförda grunder vore sinnad att i framdeles tilläfventyrs förekommande fall af liknande beskaffenhet tillämpa den uppfattning, jag funnit vara den riktiga. Genom en till Björkman aflåten ämbetsskrivelse lämnade jag honom underrättelse härom.

29. *Förfalskning af två intyg bedömd såsom två brott och ej såsom ett brott eller fortsatt brott.*

Sedan jag af förekommen anledning infordrat afskrifter af rådstufvurättens i Sköfde protokoll och den 17 februari 1910 meddelade utslag

rörande Johan August Kvist, inhämtade jag af berörda mig tillsända handlingar följande.

Inför rådstufvurätten undergick Kvist rannsaking, för det han — som till chefsexpeditionen vid Skaraborgs regemente insändt ansökning om att blifva antagen till volontär vid regementet — själf skrifvit ett läkarbetyg och ett intyg angående sitt uppförande. Genom omförmälta utslag yttrade rådstufvurätten, att genom den tilltalades eget erkännande och hvad för öfrigt i målet förekommit vore ådagalagdt, att Kvist i januari månad 1910 falskeligen skrifvit de i målet ifrågakomna två intygen, samt att Kvist därefter begagnat sig af intygen för att vinna anställning som volontär vid Skaraborgs regemente, i det att han vid sin till regementsexpeditionen insända ansökning fogat intygen och åberopat dem. På grund häraf dömdes Kvist, jämlikt 12 kap. 5 § strafflagen, att för hvart och ett af två förfalskningsbrott hållas i fängelse en månad, eller att i en bot undergå fängelse i två månader.

I detta utslag fann jag anmärkningsvärdt, att rådstufvurätten dömt Kvist till ansvar för två från hvarandra skilda förfalskningsbrott och ej för ett enda sådant brott eller åtminstone för fortsatt förfalskning.

För att skilda brott skola kunna föreligga förutsattes i 4 kap. 2 § strafflagen, att gärningsmannens brottsliga vilja funnit uttryck i särskilda brottsliga handlingar, och att dessa handlingar icke till hvarandra stått i sådant förhållande, att de tillsammans bildat ett fortsatt brott. Icke i någotdera af dessa hänseenden syntes det brottsliga förfarande, som legat Kvist till last, hafva fyllt hvad strafflagen fordrar för en tillämpning af omförmälta lagrum.

Fullbordadt brott af ifrågavarande beskaffenhet föreligger enligt bestämmelserna i 4 och 5 §§ af 12 kap. strafflagen först när gärningsmannen, sig eller annan till nytta eller att därmed skada göra, gjort bruk af det förfalskade. I förevarande fall hade Kvist väl skrifvit två särskilda falska intyg, och obestridligen sönderföll intygens skrifvande i två från hvarandra skilda handlingar. Hans brottsliga förfarande blef emellertid fullbordadt först genom att intygen begagnades, hvilket skedde när de insändes till chefsexpeditionen. Insändandet åter utgjorde en enda fysisk handling. Det skulle således vara oberättigadt att påstå, att brottsligheten i detta fall framträdte i helt och hållet skilda handlingar.

Uppenbarligen hade vidare de särskilda handlingar, genom hvilka de båda intygen kommo till, stått i nära förhållande till hvarandra. Dessa handlingar afsågo båda att främja ett och samma mål, nämligen förfalskarens antagande till volontär. Betydelsen af denna gemensamhet i an-

damål fann jag icke böra underskattas. Äfven om de båda förfalskade intygen begagnats genom två från hvarandra bestämdt skilda handlingar, t. ex. genom att Kvist vid två olika tillfällen afsändt intygen till chefs-expeditionen, kunde med skäl sättas i fråga, huruvida icke det för de båda förfalskningshandlingarna gemensamma syftet bort föranleda därtill, att Kvist funnits skyldig till ett fortsatt förfalskningsbrott. Så mycket säkrare borde vara, att Kvist under de faktiskt förekomna omständigheterna icke gjort sig skyldig till två skilda förfalskningar.*

Enligt det af rådstufvurätten i utslaget åberopade lagrummet utgör strafflatituden för ifrågavarande brott straffarbete eller fängelse i högst sex månader. Då nu Kvist för hvart och ett af de båda förfalskningsbrott, som rådstufvurätten ansett honom hafva föröfvat, dömts till fängelse i en månad, hade rådstufvurätten alltså dömt honom till det mildaste straff, som med rådstufvurättens uppfattning kunnat komma i fråga. Med hänsyn härtill fann jag mig kunna låta vid det anmärkta förhållandet bero, i förhoppning att rådstufvurätten vid framdeles tilläfventyrs förekommande fall af liknande beskaffenhet komme att behörigen beakta min mening, hvilken jag i enlighet med det här ofvan utvecklade framlade i en till rådstufvurätten aflåten ämbetsskrifvelse.

30. *Dröjsmål med rannsaking.*

Vid härstädes företagen granskning af de från länsfängelset i Växjö hit inkomna fängförteckningarna för första kvartalet 1910 anmärktes, att Frans Gustaf Magnusson, Erik Leonard Jakobsson eller Nilsson samt Karl Gottfrid Magnusson, hvilka för våld häktats och den 5 februari 1910 intagits å länsfängelset, först den 16 i samma månad rannsakats inför rådstufvurätten i Växjö. Sedan jag från rådstufvurätten begärt upplysning om anledningen till det dröjsmål med rannsakingens företagande, som sålunda syntes hafva ägt rum, meddelade rådstufvurätten, att stadsfiskalen F. Rehnström i skrifvelse af den 5 februari 1910, hvilken kom rådstufvurättens ordförande tillhanda tisdagen den 8 i samma månad, underrättat om den af honom verkställda häktningen af bemälda personer, samt att rådstufvurätten i följd häraf utsatt tiden för rannsaking till onsdagen den 16 i därpå följande vecka. Häraf ansåg rådstufvurätten framgå, att

* Till belysande af den användning, som i praxis gifvits åt begreppet fortsatt brott, vill jag hänvisa till det rättsfall, som refereras i *Holm*: Nytt juridiskt arkiv 1906, sid. 74 o. f.

rannsakning med ifrågavarande häktade företagits inom den i förordningen den 10 april 1810 föreskrifna tid.

Den sålunda uttalade uppfattningen, att en rådstufvurätt, som den 8 i en viss månad fått underrättelse om en skedd häktning för brott, skulle vara berättigad att utsätta rannsakning med den eller de häktade till den 16 i samma månad, fann jag emellertid böra möta gensägelse.

Förordningen den 10 april 1810 stadgar, att rannsakning öfver häktad person, som ställes för rätta inför stadsdomstol, bör företagas sist inom åtta dagar från den dag, då arresteringen med orsaken därtill blifvit hos domaren behörigen anmald, så framt den häktade till staden ankommit.

Enligt den praxis, som allmänt råder vid rådstufvurätterna i riket, tillämpas denna bestämmelse på samma sätt, som om i förordningen uttryckligen sagts, att häktad person skall vid stadsdomstol rannsakas sist på åttonde dagen från den dag, då underrättelse om häktningen ingått till domaren, den dag medräknad då detta skett. Det vanliga förhållandet är i enlighet härmed, att rannsakning sist hålles å den dag i nästföljande vecka, som motsvarar den veckodag, å hvilken rätten eller dess ordförande i stadgad ordning fått kunskap om häktningen. Samma bestämmelser, som gifvits angående tiden för den första rannsakningen, anses också gälla för uppskof i rannsakningsmål. Sådant uppskof åter meddelas vid rådstufvurätt längst från måndag till nästa måndag, från tisdag till nästa tisdag o. s. v.

Därtill kommer, att den åberopade förordningen, som utfärdats på en tid, då kommunikationsväsendet ingalunda var så utveckladt som det numera blifvit, endast utsatt den yttersta tid, som enligt dåvarande förhållanden borde ifrågakomma för rannsakning inför stadsdomstol. Nutidens framsteg på kommunikationsväsendets område medföra naturligtvis, att vissa skäl för begagnande af den längsta tid, lagstiftningen medgaf för anställande af första rannsakningen, numera bortfallit.

På grund häraf hemställde jag i en till rådstufvurätten aflåten ämbetsskrifvelse, att rådstufvurätten i framdeles förekommande fall måtte tillse, att åt bestämmelserna i förordningen den 10 april 1810 gäfves en med allmän praxis öfverensstämmande tillämpning.

31. *Uppskof med mål för protokolls företeende.*

Vid inspektion, som af mig verkställdes i Skånings, Vilske och Valle härads domsaga under en år 1910 företagen ämbetsresa, antecknades, bland annat, följande.

Ett mål var till Skånings och Valle häradsrätt instämmt till den 16 mars 1909. Häradsrätten medhann emellertid ej att då handlägga målet utan beslöt att uppskjuta detsamma till nästföljande dag, den 17 mars. Målet förekom sedermera vid olika tillfällen efter sistnämnde dag och öfverlämnades af båda parterna till slutlig pröfning den 2 november 1909, då häradsrätten tillkännagaf, att utslag skulle afkunnas den 31 december 1909. Denna dag meddelade häradsrätten följande utslag:

Enär häradsrätten, i saknad af protokoll i målet för det eller de tillfällen detsamma före den 17 mars 1909 förevarit till handläggning, icke ansåge sig nu kunna företaga målet till afgörande, uppsköte häradsrätten detsamma till nästföljande sammanträde, då parterna, vid äfventyr att den enes eller andres utevaro icke hindrade målets afgörande, skulle infinna sig, kåranden beredd att då förete felande protokoll i målet vid påföljd att det ändock pröfvades.

Mot detta utslag anmärkte jag, att häradsrätten icke varit befogad att på det anförda skälet uraktlåta att den 31 december 1909 meddela slutligt utslag i målet.

Sedan jag i anledning häraf infordrat yttrande från häradshöfdingen G. Kronlund, som vid utslagets meddelande fört ordet i häradsrätten, anförde Kronlund i afgifven förklaring följande.

Principiellt hade Kronlund alltid ansett part, som kårade eller eljest vid häradsrätten anhängiggjorde talan, skyldig att förete de i målet eller ärendet expedierade protokollen, när detsamma till handläggning förekomme eller till afgörande företoges, samt att häradsrätten i motsatt fall ägde befogenhet att förelägga vederbörande part att inkomma med felande protokoll. Den för underlåtenhet därutinnan i det anmärkta fallet stadgade påföljden, nämligen att målet ändock pröfvades, innebure ett gif akt åt parten, att han genom en dylik förnyad försumlighet äfventyrade, att hans talan ogillades.

Denna princip hade Kronlund emellertid endast undantagsvis tillämpat och i regeln af tillmötesgående mot de rättssökande i konceptprotokollen letat reda på hvad som felats. I den af Kronlund förut innehafda Torneå domsaga, där i flera tingslag målen i allmänhet afgjorts omedelbart efter det de öfverlämnats till pröfning, hade dock ett dylikt uppskof ofta nödvändiggjorts af den omständigheten, att konceptprotokollen ej funnits till hands eller att mängden af göromål ej lämnat tid till en komplettering af målen ur konceptprotokollen.

Beträffande det af mig anmärkta fallet åberopade Kronlund slutligen ett flertal omständigheter, som skulle visa, att han vid tiden närmast före tingsafslutningen den 31 december 1909 varit strängt upptagen med äm-

betsgöromål. Dessa omständigheter hade utgjort anledning till att Kronlund ej visat vederbörande part det tillmötesgående, han eljest säkerligen torde hafva gjort, medelst protokollens komplettering ur konceptdomboken.

Hvad Kronlund sålunda anført till stöd för befogenheten af häradsrättens anmärkta beslut hvilade enligt min tanke på en felaktig uppfattning af domstolens plikt i dylika fall. För min del fann jag det uppenbart, att en domstol är skyldig att vid afgörande af ett mål taga hänsyn till innehållet af äldre konceptdomböcker, när detta kan ske utan afsevärd olägenhet. Något utrymme för godtycke eller som Kronlund uttryckte det »tillmötesgående mot de rättssökande» har domstolen härutinnan ingalunda.

I det fall, hvarom här var fråga, gällde det för domstolen att för utslags meddelande i målet hafva tillgång till det protokoll, som däri förts den 16 mars. För Kronlund såsom rättens ordförande var detta protokoll utan vidare tillgängligt i domboken för vårtinget 1909 med Skånings och Valle härad, hvilken dombok förvarades i domsagans tingshus, där Kronlund hade sin bostad.*

Hade nu häradsrätten i förevarande fall saknat befogenhet att af den uppgifna anledningen uppskjuta målet och gifva det i utslaget innehållna föreläggandet — hvilket icke gärna kunde uppfattas på annat sätt, än att käromålet skulle ogillas, om föreläggandet icke blefve iakttaget — kunde naturligtvis ej någon ändring häri verkas af den omständigheten, att Kronlund vid den tid, då slutligt utslag i målet bort meddelas, varit strängt upptagen med ämbetsgöromål.

På grund af hvad jag sålunda anført fann jag häradsrättens ifrågasvarande beslut hafva varit felaktigt. Med hänsyn till omständigheterna i ärendet trodde jag emellertid annan åtgärd ej erfordras, än att jag i en ämbetsskrivelse delgaf Kronlund min åsikt i ämnet.

32. *Betänketid vid nöjdförklaring.*

Vid granskning af de från länsfängelset i Vänersborg hit inkomna fängförteckningarna för första kvartalet 1910 anmärktes, att sedan rådstufvurättens i Borås utslag den 31 januari 1910, hvarigenom häktade Johanna Sofia Kindberg dömts till ansvar såsom för första resan å särskilda

* Att min mening delats af högsta domstolen torde framgå af Kungl. Maj:ts utslag den 9 november 1899, refererad i *Holm: Nytt juridiskt arkiv* 1899, sid. 500 o. f.

tider föröfvad stöld, den 4 februari 1910 ankommit till länsfängelset, hade utslaget icke delgifvits Johanna Sofia Kindberg förr än den 6 i samma månad.

I en till Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län aflåten ämbetsskrivelse anhöll jag därför, att Konungens befallningshafvande måtte till mig inkomma med yttrande angående orsaken till det dröjsmål med utslagets delgifvande, som sålunda syntes hafva ägt rum.

Såsom svar härå insände och återopade Konungens befallningshafvande ett yttrande från direktören vid länsfängelset E. G. L. Timén, hvilken rörande det anmärkta dröjsmålet anförde följande.

Johanna Sofia Kindberg intogs på länsfängelset den 3 februari 1910 kl. 2 e. m. Då hon författningsenligt skulle för nöjdförklaring efter utslagets afkunnande vid rätten inom fängelset hafva betänketid under två dagar i följd, blef rådstufvurättens utslag, som för henne afkunnades inför rätten den 31 januari och ankom till fängelset den 4 februari 1910, för henne ytterligare uppläst (delgifvet) den 6 februari 1910, då hon, berättigad därtill, inför Timén förklarade sig nöjd med utslaget.

Den i Timéns yttrande framlagda meningen, mot hvilken Konungens befallningshafvande ej haft något att erinra, gaf mig anledning till en bestämd gensaga mot den lagtolkning, som i yttrandet uttalats. I 2 § af lagen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 26 mars 1909 stadgas, bland annat, att nöjdförklaring ej må gälla, där ej vid tiden för dess afgifvande den dömde, före den dag, då förklaringen afgifves, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten afkunnades eller, om det ej sålunda afkunnats, blef honom delgifvet, inom *fängelse* haft betänketid under två dagar i följd. Detta stadgande innehåller i nu förevarande hänseende blott, att den dömde, som förutsättes vara häktad, haft den föreskrifna betänketiden i något häkte, oberoende af om detta häkte är det fängelse, där straffet skall afjänas, eller icke. Stadgandet kan följaktligen omöjligt föranleda därtill, att en person, som dömes i Borås och i afvaktan på den ordinarie fängstransporten till Vänersborg kvarsitter i stadshäktet i Borås, ovillkorligen skulle efter ankomsten till Vänersborg behöfva i därvarande länsfängelse hållas den föreskrifna betänketiden, innan nöjdförklaring kunde med laga verkan afgifvas.

På grund häraf fann jag det vara utom tvifvel, att den lagstadgade betänketiden felaktigt beräknats i förevarande fall. I förhoppning att Konungens befallningshafvande funne sig kunna dela min mening i ämnet och i följd däraf för framtiden komme att tillse, att ifrågavarande lag-

stadgande blefve vid länsfängelset tillämpadt på det sätt, som enligt min mening vore riktigt, ansåg jag anmärkningen kunna förfalla och under rättade därom Konungens befallningshafvande.

33. *Obehörig försäljning af utmätt gods m. m.*

Handlingarna i ett genom klagomål af skärsliparen Anders Mikaelsson Norin härstädes anhängiggjort ärende utvisade, bland annat, följande.

Genom utslag den 19 november 1908 blef klaganden af rådstufvurätten i Östersund dömd till ansvar för underlåtenhet att återlämna hitte-gods, hvarjämte klaganden förpliktades att till ägaren utgifva godsets värde jämte ränta och kostnader med sammanlagdt 958 kronor 57 öre. För verkställighet i afseende på nämnda civila förpliktelse öfverlämnades utslaget till vederbörande kronofogde, som i sin ordning remitterade detsamma till länsmannen i Norrala distrikt.

I anledning häraf förrättades af t. f. länsmannen Simeon Olsson utmätning hos klaganden den 2 december 1908. Därvid utmättes, jämte ett sto, följande lösöre persedlar, nämligen: 1 säng, 3 lådor samt 1 säck diverse verktyg och husgeråd, 3 stolar samt 1 filt och 2 kuddar, hvilka persedlar åsattes ett värde af tillhopa 24 kronor. I protokollet antecknades, att någon annan utmätningsbar tillgång ej kunde anträffas.

Rörande denna utmätningsförrättning anmärkte klaganden, att därvid frånhändts honom allt hvad han af egentligt värde ägde och för sitt uppehälle och näring såsom kringresande skärslipare oundgängligen behöfde.

Häröfver hörd genmälte t. f. länsmannen Olsson hufvudsakligen, att klaganden vid utmätningen till en början uppgifvit, att han saknade tillgångar, men sedermera medgifvit, att den i mät tagna egendomen var för klaganden obehöflig; *samt att* vid förrättningen icke tagits i mät några gäldenärens gång- eller nödiga sängkläder, ej heller några arbetsredskap eller andra lösören, som kunde anses för klaganden nödiga.

Det vid omförmälta utmätningsförrättning i mät tagna stoet blef den 20 januari 1909 försåldt på exekutiv auktion af länsmannen i distriktet Erik Arvid Hagstedt. I protokollet öfver denna förrättning anfördes, att som kreaturet, intill dess utslaget vunnit laga kraft, skulle erfordra allt för kostsam vård, blef detsamma efter vederbörlig pålysning i vittnes närvaro försåldt å exekutiv auktion för 140 kronor.

Angående denna åtgärd anmärkte klaganden, att Hagstedt förfarit

oegentligt genom att exekutivt försälja stoet utan att inhämta yttrande från vederbörande myndighet eller från klaganden.

Häremot invände Hagstedt i afgifven förklaring, bland annat: Klagandens samtycke till försäljningen hade icke varit nödvändigt och hade i alla händelser icke kunnat erhållas. Däremot hade öfverexekutors bifall bort af borgenären utverkas, under åberopande af att stoet erfordrade allt för kostsam vård. Då detta ej skedde, och nämnda kostnad hotade att uppsluka hela den utmätta egendomens värde, försålde Hagstedt, med förbiseende af utsökningslagens föreskrift, stoet på offentlig auktion, men råddade därigenom ett belopp af 40 kronor 5 öre åt fordringsägaren. Skulle försäljning ej då hafva skett, utan slutligt utslag afvaktats, hade icke allenast den utmätta egendomens hela värde måst tagas i anspråk för stoets vård och underhåll, utan ett betydande belopp skulle därutöver måst gäldas. Då rådstufvurättens utslag fastställdes såväl i hofrätten som i högsta domstolen, hade den utmätta egendomen i alla händelser måst försäljas, och någon skada åsamkades sålunda icke klaganden genom den tidigare försäljningen.

Hvad sålunda förekommit ansåg jag böra komma till vederbörande länsstyrelses kunskap, hvarför jag med en till Konungens befallningshafvande i Gäfleborgs län aflåten ämbetsskrivelse öfverlämnade samtliga handlingar i ärendet.

34. *Verkställighet af hofrätts dom.*

Genom utslag den 19 april 1909 förpliktade rådstufvurätten i Kristinehamn artisten Carl Dischler därstädes att till Axel Forslund utgifva 28 kronor jämte 5 procent ränta därå från den 3 februari 1909 till dess betalning skedde äfvensom att med 52 kronor ersätta Forslund för rättegångskostnaderna. Detta utslag ingafs för verkställighet till stadsfogden i Kristinehamn i maj 1909. För undvikande af utmätning deponerade Dischler hos Konungens befallningshafvande i Värmlands län den 28 maj 1909 jämlikt 39 § utsökningslagen ett belopp af 80 kronor 59 öre, utgörande det af rådstufvurätten utdömda beloppet med ränta och kostnader. Sedan Dischler hos Svea hofrätt efter vad fullföljt talan emot utslaget, fastställde hofrätten genom dom den 13 maj 1910 rådstufvurättens utslag samt ålade Dischler att godtgöra Forslund hans kostnader i hofrätten med 40 kronor jämte stämpel å ett exemplar af hofrättens dom. Hofrättens dom vann laga kraft.

I en hit ingifven klagoskrift anförde därefter Forslund, att advokaten

Sven Lagerroth i Kristianstad i egenskap af klagandens ombud den 18 maj 1910 till stadsfogden i Kristinehamn med anhållan om verkställighet öfversänt hofrättens dom, hvarefter Lagerroth hos stadsfogden skriftligen begärt redovisning af ärendet utan att likväl erhålla något som helst svar. Klaganden anhöll därför, att jag måtte mot stadsfogden vidtaga de åtgärder, hvartill fog kunde förefinnas.

Genom magistraten i Kristinehamn infordrade jag vederbörandes yttrande öfver klagoskriften. I anledning häraf anförde t. f. stadsfogden Erik Wijkström i afgifven förklaring hufvudsakligen följande.

Klagoskriften delgafs Wijkström den 4 oktober 1910, men dagen förut hade han till Lagerroths advokatbyrå insänt redovisning för ifrågasvarande ärende. Att Wijkström ej besvarat Lagerroths bref, innan redovisning kunde skickas, hade berott därpå, att stadsfogden ej hade fribrefsrätt rörande enskilda utsökningsmål. Det hade ju stått Lagerroth fritt att genom ombud hos Wijkström efterhöra, huru ärendet låg. Att utslaget legat oredovisadt så länge som skett hade berott på, att Wijkström, då utslaget ej var försedt med laga kraftbevis, och kostnaden för utmätningen ej heller blifvit förskjuten af sökanden, som var för Wijkström fullkomligt obekant, ej ansett sig skyldig förrätta någon utmätning, allrahelst som rådstufvurättens utslag i målet tidigare till stadsfogden ingifvits för verkställighet och det af rådstufvurätten utdömda beloppet deponerats hos Konungens befallningshafvande i länet, där klaganden kunnat lyfta medlen. Något meddelande, huruvida klaganden begagnat sin lyftningsrätt eller icke, förekom ej i utmätningensansökningen.

Af Wijkström underrättades emellertid Dischler om utmätningensansökningen, och samma dag Wijkström af Dischler utfick hvad utöfver rådstufvurättens utslag utdömts, eller kostnaderna i hofrätten 40 kronor, redovisade Wijkström detta belopp samt öfversände därvid tillika det exemplar af beviset om depositionen, som förvarades hos stadsfogden.

Skulle Wijkström genom sitt förfarande i utsökningsärendet hafva begått något tjänstefel, ville han som en förmildrande omständighet åberopa, att han endast kort tid på förordnande uppehållit stadsfogdetjänst.

Vid förklaringen fanns fogad behörigen bestyrkt afskrift af ett den 3 oktober 1910 utfärdadt inlämningsbevis, utvisande att nämnda dag i Kristinehamn inlämnats ett till Sv. Lagerroths advokatbyrå i Kristianstad adresserat bref, assureradt för 120 kronor.

Gent emot denna förklaring anmärkte klaganden i afgifna påminnelser, bland annat:

att redovisningen icke kunde godkännas;

att öfversändande af depositionsbeviset icke vore någon redovisning

för rådstufvurättens utslag, enär klaganden icke i riksbanken med förete-
ende af beviset kunde utfå det deponerade beloppet, och för öfrigt räntan
icke deponerats till betalningsdagen;

att redovisning för kostnaderna i hofrätten lämnats genom öfversän-
dande af allenast 40 kronor, fastän klaganden tillerkänts 40 kronor jämte
lösen för hofrättens dom 10 kronor;

samt att klaganden ansåge, att Wijkström gjort sig skyldig till tjänste-
fel såväl på grund af redovisningens beskaffenhet som ock på grund
däraf, att densamma ej aflämnats förr än fyra månader efter det hofrät-
tens dom blifvit öfversänd för verkställighet.

Med påminnelsekriften öfverlämnade klaganden det till honom öfver-
sända depositionsbeviset äfvensom Wijkströms bref till Lagerroths advokat-
byrå den 3 oktober 1910 med tillhörande kuvert. Detta bref innehöll, att
rådstufvurättens utslag redovisades med depositionsbeviset, samt att kost-
naderna i hofrätten redovisades med ett kontant belopp af 40 kronor.

Sedan jag i anledning af påminnelserna från Wijkström infordrat för-
nyadt yttrande, anförde Wijkström följande.

Först ville Wijkström medgifva, att han gjort sig skyldig till för-
summelse så till vida, som han förbisett, att hofrätten förutom de redo-
visade 40 kronorna tillerkänt klaganden lösen för hofrättens dom. Denna
försummelse hade Wijkström sökt godtgöra genom att till klagandens om-
bud öfversända 12 kronor.

Hvad beträffade påståendet, att Wijkström ej genom öfversändande
af depositionsbeviset skulle hafva vederbörligen redovisat hvad som genom
rådstufvurättens utslag utdömts, ville Wijkström bestrida detta. Då Dischler
en gång hos Konungens befallningshafvande deponerat ett belopp, som
varit nog stort att förhindra utmätning för utslaget, och då det stått kla-
ganden öppet att hos Konungens befallningshafvande mot borgen lyfta
medlen och göra dem räntebärande, kunde Wijkström ej förstå, att han
skulle handlat lagligt, om han utmättningsvis hos Dischler uttagit hvad
som af denne redan ställts till klagandens förfogande, i all synnerhet som
Wijkström ej kunde hafva sig bekant, huruvida klaganden begagnat sin
lyftningsrätt eller icke.

Vid den förnyade förklaringen hade Wijkström fogat ett bevis därom,
att den 18 oktober 1910 å postkontoret i Kristinehamn inlämnats en till
Sv. Lagerroths advokatbyrå i Kristianstad adresserad postanvisning till
belopp af 12 kronor.

Vid öfvervägande af hvad i detta ärende sålunda förekommit fann jag

mig ingalunda kunna i allt godkänna Wijkströms uppfattning, om än vissa klagandens påståenden hvilade på en felaktig förutsättning.

Enligt 39 § utsökningslagen kan hofrätts dom bringas till verkställighet genom utmätning, innan domen vunnit laga kraft, så framt icke den tappande parten styrker, att han till fullgörande af domen hos Konungens befallningshafvande nedsatt penningar, svarande mot hvad dömdt blifvit. Men enligt 164 § tredje stycket samma lag är utmätningsman ej pliktig att verkställa utmätning å en dom, som ej vunnit laga kraft, med mindre kostnaden för förrättningen förskjutes af sökanden. På grund af dessa bestämmelser hade alltså ifrågavarande dom bort af Wijkström ofördröjligen bringas till verkställighet genom utmätning, allenast om sökanden jämte domen insändt förskott till utmätningskostnaden. Då så ej skett, hade Wijkström ej enligt lag varit skyldig att i anledning af sökandens framställning vidtaga någon åtgärd. En annan sak var, att Wijkström på lämpligt sätt kunnat underrätta sökanden om det hinder, som mött emot verkställighet.

Sedan därefter tiden för sökande af ändring i domen gått till ända, hade det otvifvelaktigt varit sökandens sak att visa, att domen ej blifvit öfverklagad. Men äfven i detta hänseende hade Wijkström genom en enkel underrättelse till sökanden kunnat få ärendet behörigen utredt. En särskild anledning härtill hade Wijkström haft i sökandens skriftliga fråga om redovisning. Det tillmötesgående, Wijkström skulle hafva visat genom sådana underrättelser och genom att besvara sökandens bref, hade i själfva verket alls icke medfört större besvär eller kostnad än de åtgärder, som Wijkström funnit för godt vidtaga efter det klaganden vändt sig till mig.

I två hänseenden fann jag emellertid, att Wijkström vid handläggning af ifrågavarande utsökningsärende förfarit i strid med gällande lag. Lika litet som det ålegat klaganden att begagna sig af sin rätt till lyftning af hvad motparten nedsatt, förefanns skyldighet för klaganden att såsom betalning godkänna det om nedsättningen utfärdade beviset. Klaganden var uppenbarligen berättigad till kontant likvid, för hvars anskaffande emellertid Wijkström i fall af behof ägde att utmätningsvis använda hvad som deponerats.

Lika klart var ock, att, då klaganden icke lyft det nedsatta beloppet, han var berättigad att utan afkortning erhålla ränta i enlighet med innehållet i hofrätts dom.

Omständigheterna i förevarande ärende gäfvo vid handen, att hofrätts dom vunnit laga kraft, och att således intet lagligt hinder för domens verkställande vidare förelåg. Vid sådant förhållande och då Wijkström funnit sig böra till sökanden redovisa det af honom hos Wijkström an-

hängiggjorda utsökningsärendet, ansåg jag mig böra lämna klaganden mitt biträde, i andamål att han måtte helt och hållet utfå sin rätt.

Innan emellertid annan åtgärd i sådant syfte af mig vidtogs, lämnade jag Wijkström rådrum att till mig inkomma med bevis, att klaganden för sin fordran erhållit vederbörlig betalning till kapital och ränta äfvensom för sina utgifter härstädes godtgjorts med 10 kronor.

Sedan Wijkström inom förelagd tid styrkt, att så skett, fann jag ej anledning att vidtaga ytterligare åtgärd i ärendet, utan blef detsamma afskrifvet.

35. *Innehållet af domares eller domstols bevis om utslag rörande häktad.*

I en hit insänd skrift underställde t. f. landshöfdingen C. M. Ström mitt omdöme vissa frågor rörande rätta tolkningen af 2 § i lagen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 26 mars 1909. Härutinnan anförde t. f. landshöfdingen hufvudsakligen följande.

Enligt berörda lag finge häktad person, som dömts till urbota bestraffning, förklara sig nöjd med domstolens utslag, äfven om detta ännu icke anländt till den myndighet, inför hvilken nöjdförklaringen afgåfves, men rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och den utgång i öfrigt, målet, så vidt den dömde rörde, genom utslaget erhållit, kommit nämnda myndighet tillhanda, samt den dömde tillika inom fängelse haft föreskrifven betänketid.

Det hade i särskilda fall yppat sig någon tvekan, huruvida ett sådant bevis af rätten eller domaren skulle anses hafva förelegat eller icke, och såsom exempel på sådana fall ville t. f. landshöfdingen åberopa fyra skriften bilagda domstolsutslag jämte vid dem fogade bevis af domaren rörande de ådömda bestraffningarna. I dessa fyra fall hade visserligen den häktade icke kunnat få börja bestraffningen tidigare, än som skett, till följd af den betänketid, han inom fängelse skolat åtnjuta, men exemplen vore ändock rätt belysande för den fråga, t. f. landshöfdingen velat bringa på tal.

Det gällde till en början, huruvida ett för nöjdförklarings afgifvande fullgiltigt domarebevis kunde anses föreligga, om beviset endast upptog den kriminella påföljden för den häktade, sålunda det straff, hvartill han dömts, jämte eventuell förlust af medborgerligt förtroende, men icke innehölle uppgift om den ersättnings- eller skadeståndsskyldighet, som tillika kunde hafva blifvit honom ålagd, m. m. Exempel saknades icke därpå,

att en häktad person varit nöjd med den ådömda bestraffningen, men velat öfverklaga utslaget beträffande den honom ålagda ersättningsskyldigheten.

Under antagande att nöjdförklaring icke finge afgifvas på grund af ett domarebevis, utan att detta äfven lämnade upplysning om den ersättningsskyldighet, hvartill den häktade eventuellt kunde hafva blifvit förpliktad, om utslaget skulle underställas högre myndighets pröfning m. m., framställde sig vidare den frågan, huruvida den myndighet, som upptog nöjdförklaringen, hade att utan vidare taga det inkomna domarebeviset för godt såsom innefattande allt hvad den häktade rörde. Af de åberopade exemplen framginge, att domarebevisen, jämförda med utslagen, icke innefattat allt hvad den dömde rörde, om än beviset haft sådan form, att man haft anledning antaga, att handlingen varit afsedd att utgöra ett sådant bevis, som enligt ofvannämnda lag förutsattes för nöjdförklaring af den häktade, innan fullständigt utslag ankommit. För att nödig garanti måtte vinnas, att domarebeviset verkligen innefattade uppgift »om den ådömda bestraffningen och den utgång i öfrigt, målet, så vidt den dömde rör, genom utslaget erhållit», syntes det, som om beviset borde innehålla ett direkt uttalande därom. Under nuvarande förhållanden torde dock domaren icke anse sig förpliktad att i hvarje särskildt fall afgifva en dylik förklaring i sitt bevis. Och skulle den myndighet, som hade att upptaga den häktades nöjdförklaring, i hvarje förekommande fall finna sig förämlåten att infordra besked i berörda afseende från domaren, blefve naturligtvis syftet alldeles förfeladt med bestämmelsen om rätt för den häktade att få förklara sig nöjd med utslaget, innan detta ännu ankommit från domaren.

För undanröjande af den osäkerhet, som nu vore rådande i det uppgifna hänseendet, vore det önskvärdt, att klara och tydliga bestämmelser utfärdades rörande beskaffenheten af de bevis af domaren eller rätten, på grund af hvilka häktad person finge förklara sig nöjd med utslag, hvarigenom han dömts till urbota straff, och börja undergå bestraffningen, innan utslaget ankommit till fängelset.

Vid ifrågavarande skrift funnos fogade tre särskilda transumt af rådstufvurättens i Gäfle dombok i brottmål, innefattande utslag rörande häktade och i häkte kvarhållna personer, som varit tilltalade vid rådstufvurätten. Ett af dessa utslag, meddeladt den 16 mars 1910, innehöll att sjömannen Oskar August Salomonsson-Tala för misshandel å moder dömts till straffarbete i fyra månader äfvensom förpliktats att till statsverket återgälda i målet förskjutna vittneslöner med undantag af ersättningen till en såsom återgångsvittne förklarad person.

Genom utslag den 30 mars 1910 hade rådstufvurätten vidare dömt byggnadssnickaren August Hjalmar Norell-Källström att för hvart och ett af tre förskingringsbrott hållas i fängelse en månad eller att undergå fängelse i tillhoppa tre månader. Härförutom hade rådstufvurätten förpliktat Norell-Källström dels att gemensamt med två andra svarande i målet till en målsägare betala 8 kronor, dels att till samme målsägare ensam utgifva 20 kronor, dels ock att godtgöra af statsverket förskjutna vittnesersättning.

Ett den 20 april 1910 meddeladt utslag innehöll, bland annat, att rådstufvurätten dömt brädgårdsarbetaren Knut Andreas Jansson och sjömannen Evald Alfred Wadelius till ansvar för misshandel och fylleri. I detta mål hade Jansson dömts för misshandel å en målsägare till straffarbete i tre månader och för misshandel å en annan målsägare till sådant arbete i två månader samt för fylleri till 15 kronors böter, eller att i en bot hållas till straffarbete fem månader och böta 15 kronor. Straffarbetet skulle tillika skärpas med tio dagars hårdt nattläger. Wadelius åter hade dömts att för misshandel hållas i fängelse två månader och för fylleri böta 15 kronor. Gemensamt med en tredje tilltalad hade Jansson och Wadelius förpliktats att till statsverket återgälda förskjutna vittneslöner äfvensom att till en målsägare utgifva skadestånd med 157 kronor 50 öre. Till en annan målsägare skulle Jansson gemensamt med den tredje i målet tilltalade betala ersättning med 50 kronor.

Rådstufvurättens ifrågavarande utslag hade enligt dem åsatta stämpelar ankommit till landskansliet i Gäfle å följande dagar, nämligen: utslaget den 16 mars å den 18 i samma månad, utslaget den 30 mars å den 2 påföljande april och utslaget den 20 april å den 23 april.

Samma dagar utslagen meddelats hade från rådstufvurätten expedierats i form af promemorior uppsatta, skriften jämväl bilagda bevis rörande utslagens innehåll. Af dessa bevis, hvilka alla lämnade besked om vederbörande tilltalades kvarhållande i håkte eller frigifvande, innehöll beviset af den 16 mars i öfrigt angående Salomonsson-Tala, att han för misshandel å moder dömts till straffarbete i fyra månader. Beviset af den 30 mars innehöll angående Norell-Källström, att han för tre förskingringsbrott dömts till fängelse i sammanlagdt tre månader. Beviset af den 20 april utvisade, bland annat, att Jansson för misshandel dömts till straffarbete i sammanlagdt fem månader, däraf tio dagar med straffskärpning af hårdt nattläger; att Wadelius för misshandel dömts till två månaders fängelse; samt att Jansson och Wadelius dömts att för fylleri böta 15 kronor hvar.

Slutligen var vid skriften jämväl fogadt ett af Ljusdals tingslags häradsrätt under ordförandeskap af e. o. notarien Per Fr. Wahlund den

18 februari 1910 meddeladt utslag, hvarigenom bondsonen Jonas Hansson Färlin dömts att för hvarrtdera af tre särskilda förfalskningsbrott hållas till straffarbete fyra månader, eller att i en bot undergå straffarbete ett år samt att vara medborgerligt förtroende förlustig intill dess ett år förflutit från det han efter utståndet straff blifvit frigifven. Häradsrätten hade tillika förpliktat Färlin att godtgöra statsverket förskjuten vittnesersättning samt att till vederbörande målsägare för en förfalskad växel erlagga 225 kronor med ränta. Ett af Wahlund å domarämbetets vägnar den 18 februari 1910 utfärdadt, likaledes insändt bevis innehöll däremot endast de Färlin ådömda kriminella påföljderna.

Sedan jag till en början lämnat rådstufvurätten i Gäfle tillfälle att yttra sig öfver t. f. landshöfdingens ifrågavarande framställning, anförde rådstufvurätten i afgifven förklaring hufvudsakligen följande.

Enligt det i ärendet åberopade lagrummets ordalydelse skulle beviset innehålla besked »om den ådömda bestraffningen och den utgång i öfrigt, målet, så vidt den dömde rör, genom utslaget erhållit». Här af vore en följd, att beviset skulle upptaga icke blott den ådömda bestraffningen utan äfven hvarje faktum af kriminell eller civilrättslig betydelse, som genom utslaget gent emot den dömde fastställdes. Hade den dömde blifvit i målet ålagd ersättningsskyldighet eller förklarats pliktig att gälda skadestånd eller att eljest utgifva något till annan, skulle äfven dessa förhållanden i beviset närmare angifvas.

De af rådstufvurätten utfärdade, af t. f. landshöfdingen i ärendet åberopade tre domstolsbeskeden rörande häktade personer stode icke i full öfverensstämmelse med de principer, rådstufvurätten sålunda angifvit såsom de riktiga. Anledningen till den underlåtenhet i afseende å bevisens fullständighet, som föreläge, vore den, att rådstufvurätten — som förbi-sett den ändring af § 20 i förordningen angående expeditiönslösen, som skett genom kungl. kungörelsen den 10 december 1909 — i regel expedierat fullständiga utslag rörande häktade personer så tidigt, att desamma varit för de häktade tillgängliga före den tidpunkt, då nöjdförklaring tidigast fått afgifvas. Genom detta förfarande syntes någon skada icke hafva skett eller ens kunnat uppstå. Emellertid vore rådstufvurättens omedelbart efter utslags afkunnande meddelade bevis numera affattade i öfverensstämmelse med de grunder, som i förklaringen angifvits. Och ville rådstufvurätten tillägga, att ett skriftligt eller muntligt meddelande från länsstyrelsen om de tvifvel beträffande bevisens giltighet, som uppkommit, skulle föranledt omedelbar rättelse.

Rådstufvurätten hölle före, att lagrummet i fråga icke lämnade rum

för tvifvel om dess rätta tolkning, och att åtgärder i det syfte t. f. landshöfdingen antydt icke vore erforderliga.

I ärendet infortrade jag äfven yttrande från domhufvanden i Västra Hälsinglands domsaga, hvarefter häradshöfdingen i nämnda domsaga Th. A:n Hagander gent emot t. f. landshöfdingens framställning erinrade följande.

Naturligtvis måste häradshöfdingen villigt medgifva, att ifrågavarande bevis kunde uppfattas så, att jämte bestraffningen och de i 2 kap. 19 och 20 §§ strafflagen omförmälta påföljderna däri borde intagas den brottslige tilläfventyrs ålagda ersättningar och skadestånd; men häradshöfdingen betviflade, att meningen varit att i detta bevis, som skulle genast efter den häktades dömande expedieras, upptaga annat än storleken af straffet jämte berörda påföljder.

Under den långa tid, eller öfver 25 år, häradshöfdingen varit domhufvande i Västra Hälsinglands domsaga hade, honom veterligen, aldrig någon häktad person, som där dömts, annat än i sammanhang med klagan öfver straffet besvärat sig öfver de ersättningar af ett eller annat slag, som honom ålagts, och till hvilka för öfrigt i nio fall af tio den dömde saknade tillgång. Vid sådant förhållande och då utslaget i dess helhet ju högt och tydligt upplästes för den häktade, kunde häradshöfdingen för sin del icke finna det vara nödigt att i omförmälta bevis intaga mera än hvad häradshöfdingen sålunda antydt; och någon den ringaste olägenhet, om beviset innehölle allenast det kriminella ansvaret, hade säkerligen icke förspors och torde väl knappast komma att förspörjas.

Inom häradshöfdingens domsaga hade ifrågakomna bevis hittills utfärdats i öfverensstämmelse med det bland handlingarna befintliga, af e. o. notarien Wahlund afgifna; och häradshöfdingen antoge, att flertalet domare skrefve dessa bevis på enahanda sätt. Skulle beviset tillika innefatta en specifikation på alla förekommande ersättningar m. m. till olika personer, blefve ändamålet med detsamma förfeladt, enär beviset ju då blefve allenast ett förkortadt utslag. Mångskrifveriet vore sannerligen stort nog ändå, enkannerligen inom domsagorna på landet, utan att domaren skulle onödigt betungas med vidlyftiga bevis i förevarande fall.

Vid öfvervägande af hvad i ärendet sålunda förekommit fann jag ifrågavarande lagstadgande icke kunna gifvas någon annan tolkning än den, som legat till grund för t. f. landshöfdingens framställning i ämnet. De i 2 § i lagen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 26 mars 1909 omförmälta bevis

skola i enlighet härmed upptaga alla icke blott kriminella utan äfven civilrättsliga påföljder, som på grund af utslaget träffa den dömda.

Detta hade erkänts af rådstufvurätten i Gäfle, som också, enligt hvad rådstufvurättens förklaring utvisade, numera låter åt bevis af ifrågavarande beskaffenhet gifva en fullständigare affattning än förut. Häradshöfdingen Hagander hade väl i sin förklaring medgifvit, att bevisen kunde uppfattas så, att i dem borde intagas äfven den brottslige ådömda ersättningar och skadestånd. Häradshöfdingen hade emellertid samtidigt sökt göra gällande att detta ej varit stadgandets mening, och att en dylik fullständighet i bevisen skulle leda till ett onödigt betungande mångskrifveri. Häradshöfdingens sålunda framställda uppfattning gaf mig anledning att till honom aflåta en ämbetsskrivelse, hvori jag delgaf honom min mening i ämnet, i förhoppning att han skulle tillse, att den praxis, som att döma af häradshöfdingens förklaring i förevarande hänseende var rådande inom hans domsaga, blefve för framtiden rättad.

Då jag ansåg, att genom tydlig lag blifvit bestämdt hvad ifrågavarande bevis skola innehålla, fann jag icke anledning föreligga att vidtaga någon åtgärd i det af t. f. landshöfdingen angifna syftet att vinna ett förtydligande af hithörande bestämmelser.

Vidkommande därefter den af t. f. landshöfdingen framkastade frågan, huruvida icke tilläfventyrs ett bevis af förevarande beskaffenhet borde lämna ett direkt uttalande därom, att beviset verkligen innehölle allt hvad lagen fordrade, kunde jag icke heller i denna del anse, att lagen tarvade något förklarande tillägg. Ett dylikt uttalande kunde näppeligen vara mera nödvändigt vid dessa än vid andra ämbetsbevis. Hufvudsaken torde vara, att ingen meningsskiljaktighet må förekomma om hvad beviset enligt gällande lag skall innehålla.

Genom en till t. f. landshöfdingen aflåten skrifvelse redogjorde jag för min uppfattning i ämnet.

Sedan justitiekanslern genom ett hos honom anhängiggjort ärende fått kännedom om t. f. landshöfdingen Ströms hänvändelse till mig, fann sig justitiekanslern föranlåten att i en den 27 december 1910 till Konungens befallningshafvande aflåten ämbetsskrivelse, däri jämväl andra uppkomna frågor afhandlades, framhålla, att därest t. f. landshöfdingen i förekommande fall vore tveksam, huru en utkommen författning skulle tolkas, eller hvilka ämbetsåtgärder han hade att vidtaga, t. f. landshöfdingen såsom Konungens befallningshafvande borde i ämnet göra framställning hos Konungen eller, om ärendets beskaffenhet därtill föranledde, hos Konungens högste ombudsman, justitiekanslern. Emellertid tillade justitie-

kanslern i berörda skrifvelse, att icke något vore att erinra mot den uppfattning, som af mig uttalats till svar på de framställda spörsmålen.

36. *Fråga om lagligheten af förbud vid vite mot föredrag och sammankomster å allmänna vägar.*

I uppgifven egenskap af ombudsman för Skånes distrikt af Sveriges socialdemokratiska arbetarparti påkallade Gust. Nilsson i Kristianstad min ämbetsåtgärd i anledning däraf, att Konungens befallningshafvande i Malmöhus län den 14 augusti 1909 utfärdat en ännu gällande och tillämpad kungörelse, hvari stadgats förbud vid vite af 10 kronor mot föredrags hållande samt anordnande af eller deltagande i sammankomster å allmänna vägar på länets landsbygd.

Konungens befallningshafvande, som anmodats yttra sig öfver dessa klagomål, anförde i afgifven förklaring följande.

Obestridligt vore, att de allmänna vägarna vore afsedda för allmänna trafiken. Likaledes torde sedan gammalt det ingå i allmänna medvetandet, att denna trafik ej finge genom obehöriga moment störas, utan att en hvar hade berättigade anspråk att ostörd och obehindrad få färdas fram å vägar, som vore för allmän samfärdsel upplåtna. Enär anordnande af föredrag eller sammankomster på allmän väg innebure inbjudan till folksamling, toges uppenbarligen vägen i anspråk för annat ändamål än för samfärdseln, och samfärdseln blefve, enligt hvad erfarenheten gäfvade vid handen, icke sällan direkt hindrad eller hejdad genom folksamlingen.

Men äfven om så icke skedde, låge det i sakens natur, att folksamlingen verkade störande och att en resande ofta tvekade, om icke afhölls från att fara fram, synnerligast om skymning inträdt eller t. ex. den resande färdades med skygga hästar. Härtill komme, att dylika sammankomster lätteligen föranledde oordningar af hvarjehanda slag, hvilka med landsbygdens kläna polisstyrka icke kunde förebyggas. Att i det tätbefolkade Malmöhus län med liflig vägtrafik olägenheter af förevarande slag skulle göra sig gällande i högre grad än på andra orter torde vara påtagligt, och klagomål härutinnan hade ganska ofta och sedan länge för sports. Visserligen var det de under år 1909 rådande förhållanden, som närmast föranledde länsstyrelsen att utfärda ifrågavarande förbud, eftersom möten och sammankomster å allmänna vägar under den period förbudet utfärdades förekommo mycket allmänt, men lika visst vore, att det äfven tidigare hos länsstyrelsen varit under öfvervägande att vidtaga en sådan

åtgärd. Enligt 10 § af landshöfdinginstruktionen ålåg det länsstyrelsen att hafva omsorgsfull vårdnad därå, att allmän ordning och säkerhet upprätthölles, med rätt tillika att stadga erforderliga viten; och enär användandet af vägar för ifrågavarande ändamål, enligt hvad i förklaringen framhållits, vore ägnadt att störa både ordning och säkerhet, hade länsstyrelsen funnit sig befogad och pliktig att stadga det klandrade förbudet.

Med sin uppfattning därom, att de missförhållanden, som föranledt förbudet, icke vore tillfälliga utan städse vore att befara, hade länsstyrelsen ansett sig sakna anledning att återkalla förbudet, hvilket för öfrigt med en förständig tillämpning icke torde för den enskilde medföra större inskränkning än den en hvar måste gent emot den allmänna samfärdsels kraf underkasta sig.

Det vore länsstyrelsen icke obekant, att den uppfattningen häfdats, det förbud af ifrågavarande beskaffenhet icke finge meddelas annat än för ett eller flera särskilda tillfällen eller med annan lämplig begränsning. Länsstyrelsen hade ock erfarit, att länsstyrelsen i ett annat län förständigat underlydande kronofogdar och länsmän att, därest de erhöile kännedom om att möte eller föredrag å allmän väg vore afsedt att hållas, af beskaffenhet att böra förbjudas, göra framställning hos länsstyrelsen om utfärdande af förbud vid vite. Länsstyrelsen tilläte sig emellertid uttala, att en dylik tillämpning af den länsstyrelsen tillkommande befogenhet på ifrågavarande område i de allra flesta fall skulle visa sig fullkomligt illusorisk för ändamålet. Någon anmälningsplikt om föredrag och möten förefunnes ej beträffande landsbygden, och icke heller tillkännagåfves de alltid genom anslag. Mycket ofta anordnades de helt oväntadt t. ex. genom budskickning eller eljest, så att polismyndigheten ej på förhand om tillställningen ägde kännedom. I dylika fall skulle det uppenbarligen icke vara möjligt att inom tillräckligt god tid utverka ett vitesförbud, utan tillställningen skulle finnas vara afslutad innan förbudet meddelats och kungjorts.

Konungens befallningshafvande i ett annat län hade i cirkulär anmanat vederbörande att noga tillse, det föredrag, sammankomster eller andra tillställningar å allmänna vägar icke ägde rum. Visserligen ansåge länsstyrelsen i öfverensstämmelse med sin förut uttalade åsikt, att polismyndighet ägde rätt söka förhindra dylika tillställningar. Däremot vore länsstyrelsen mera tveksam i fråga om de medel, som stode till polismannens förfogande, därest hans tillsägelser vid dylikt tillfälle ej åtlyddes, eller hvilken påföljd drabbade den, som ej hörsammade tillsägelsen.

Länsstyrelsen nödgades alltså vidhålla, att tillgodoseendet af ordning och säkerhet på landsbygden i ett län med sådan frekvens som Malmöhus

kräfde, att möten, föredrag och andra sammankomster å allmänna vägar blefve förbjudna, tillställningarna måtte afse hvilket lofligt syfte som helst, samt att förbudet för att äga nödigt eftertryck borde vara stadgadt med vitespåföljd.

Därest den uppfattning om lagligheten och lämpligheten af länsstyrelsens förfarande, som sålunda angifvits, icke vunne gillande, utan länsstyrelsen, med föranledande af besked, som länsstyrelsen vore pliktig hörsamma, nödgades återkalla ifrågavarande förbud, måste länsstyrelsen anse i väsentlig mån inskränkt möjligheten att uppehålla den vägfrid, på hvilken den trafikerande allmänheten med fog torde kunna göra anspråk, och på samma gång afsäga sig ansvaret för att det så att säga fastsloges, att lagligt hinder icke förefunnes mot att de allmänna vägarna användes för sammankomster och folksamlingar af hvarjehanda slag.

Vid pröfning af detta ärende fann jag, att det af Konungens befallningshafvande till stöd för anmärkta vitesförbudet åberopade lagstadgandet, eller 10 § i landshöfdinginstruktionen, icke äger den innebörd, Konungens befallningshafvande antagit. Enligt min mening — och jag har grundad anledning till antagande att den delas af regeringsrätten — må jämlikt berörda stadgande förbud af ifrågavarande beskaffenhet ej meddelas annat än för ett eller flera särskilda tillfällen eller med annan lämplig begränsning.

Med afseende å stadgandets obestämda affattning ansåg jag mig emellertid ingalunda kunna stämpla Konungens befallningshafvandes på en motsatt uppfattning grundade beslut såsom ett tjänstefel, d. v. s. såsom ett fel af beskaffenhet att för vederbörande medföra ansvar.

Åtal kunde således från min sida icke ifrågakomma, men det var af vikt, att ett oriktigt beslut rättades. På grund häraf och då jag med hänsyn till innehållet i förklaringen fann, att en hemställan af mig till Konungens befallningshafvande om förbudets upphäfvande skulle vara ändamålslös, aflät jag till Kungl. Maj:t en skrifvelse, däri jag framlade förhållandet till den uppmärksamhet, Kungl. Maj:t kunde finna saken för-tjäna.

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring af lagen om bodelning vid äktenskapsskillnad m. m. den 1 juli 1898.

I detta ämne har jag den 7 januari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrivelse:

»Lagen om bodelning vid äktenskapsskillnad m. m. den 1 juli 1898 innehåller i 1 § första stycket följande bestämmelser:

»Har äktenskap blifvit genom skillnad upplöst, skall om skifte af boet samt påföljd af underlåtenhet att före skiftet betala gäld, så ock om förvaltning af enskild och samfällad egendom intill dess skifte sker i tillämpliga delar gälla hvad i lagen om boskillnad är i nämnda hänseenden stadgad för makar, som vunnit boskillnad; och äge å makar, som blifvit i äktenskapet skilda, jämväl tillämpning hvad i samma lag för det fall, att boskillnad sökts, finnes föreskrifvet om samfällad egendoms afskiljande från boet, om undanskiftande för gäld samt om makes betalningsrätt för vederlagsfordran.»

I afseende å skifte af bo, hvarom här är fråga, skall sålunda lagen om boskillnad utgöra rättesnöret.

Sistberörda lag innehåller härom i 18 § den bestämmelsen, att sedan boskillnad beviljad blifvit, skall boet, så snart ske kan, skiftas i den ordning, som om delning af död mans kvarlåtenskap är i lag stadgad.

Bestämmelserna i 12 kap. ärfdabalken skola alltså uti ifrågavarande afseende i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

I boskillnadslagen har meddelats föreskrift om skyldighet för make att, i händelse vederbörligt yrkande därom framställes, edfästa riktigheten af den i anledning af boskillnaden upprättade bouppteckningen.

Uppenbarligen bör motsvarande skyldighet förefinnas i afseende å äktenskapsskillnad. Detta kan dock, med hänsyn till innehållet i förenämnda lagstadganden och då boupptecknings edfästande ju icke ingår såsom ett led i skifte, ej anses vara utsagdt af lagen om bodelning vid äktenskapsskillnad.

Denna bristfällighet har, enligt hvad jag under mina inspektionsresor inhämtat, gifvit anledning till olägenheter.

Jag vågar visserligen hålla före, att den lucka, som sålunda förefinnes i lagen, skulle kunna utfyllas genom rättspraxis.

Då emellertid äktenskapslagstiftningen nu skall underkastas revision, torde det vara lämpligt att i samband därmed rätta eller förtydliga ifrå-

gavarande lag i den af mig angifna riktningen; och jag har därför, med stöd af 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion, trott mig böra fästa Eders Kungl Maj:ts uppmärksamhet å förhållandet.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring af bestämmelserna om skillnad i äktenskap på grund af blodskam.

Härom har jag den 7 januari 1910 till Kungl Maj:t aflåtit en skrivelse af följande lydelse:

»I kungl. förklaringen den 23 mars 1807, punkt 22, stadgades: »Då någon, som är gift, begår blodskam, hvarå lagen i 59 kap. missgärningsbalken utsätter dödsstraff, men den brottslige får njuta förskoning till lifvet, skall äktenskapet alltid upplösas genom skiljobref, ehvad den oskyldiga maken det yrkar eller ej, och den brottslige förvisas till sådan ort, där hvarken den oskyldiga maken eller den person, med hvilken blodskam är begången, sig uppehåller.»

Enligt bestämmelserna i 18 kap. af 1864 års strafflag kan dödsstraff för blodskam numera icke ådömas.

Med hänsyn härtill och då för öfrigt omförmålta stadgande, i hvad det afser den brottsliges förvisning, jämväl upphört att gälla, lär det kunna ifrågasättas, om ej stadgandet i sin helhet satts ur kraft.

En annan uppfattning har emellertid gjort sig gällande ej mindre i teori än äfven i praxis.

Vid inspektion hos en häradsrätt innevarande år antecknade jag sålunda följande fall: Under rannsaking med en gift man, som öfvat otukt med sin styfdotter, yrkade åklagaren, att den tilltalades äktenskap måtte jämlikt ifrågavarande stadgande förklaras upplöst. Hustrun, som var närvarande vid rätten, bestred likasom mannen det sålunda framställda yrkandet.

I slutligt utslag, meddeladt den 24 augusti 1907, förklarade häradsrätten — jämte det den tilltalade jämlikt 18 kap. 2 § strafflagen dömdes till vissa månaders straffarbete för otukt — makarnes äktenskap upplöst.

Utslaget vann laga kraft.

Ett fullkomligt liknande fall har jag påträffat hos en annan häradsrätt.

Att på sätt här skett på yrkande af allmän åklagare mot den oskyldiga makans bestridande döma till äktenskapsskillnad kan uppenbarligen icke anses stå i öfverensstämmelse med nutida rättsuppfattning. I afse-

ende härå tillåter jag mig särskildt åberopa, att 1807 års förklarings ifrågavarande stadgande icke upptogs vare sig i det förslag, som lagkommitén år 1826 afgaf, eller i lagberedningens förslag. Stadgandet lärer ej heller numera hafva någon motsvarighet i utländsk rätt.

Då det alltså i min tanke är af vikt, att stadgandet varder upphäfdt, har jag, med den rätt som 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion tillförsäkrar mig, ansett mig böra öfverlämna frågan till Eders Kungl. Maj:t, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna densamma förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t om ändring af 14 § konkurslagen.

Härom har jag den 7 januari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit följande skrifvelse:

»Enligt 14 § konkurslagen skall i den offentliga stämningen å borgenärerna utsättas viss dag, då de hafva att innan kl. 12 på dagen, i staden å det rum, som därtill varder bestämdt, och på landet å visst ställe inom rättens domsaga anmäla och bevaka sina fordringar.

Den sålunda meddelade bestämmelsen, att bevakning skall äga rum innan kl. 12 på dagen har, enligt hvad under mina ämbetsresor härads-höfdingar för mig framhållit, visat sig vara af beskaffenhet att förorsaka afsevärda olägenheter.

Då sammanträdet måste börja före kl. 12, har det nämligen med hänsyn till tågförbindelserna med den plats, där sammanträdet skolat hållas (tåg har t. ex. ankommit dit först kl. 1 e. m.), i åtskilliga fall varit erforderligt, att vederbörande domhafvande, som bott å annan ort, anträdt sin resa redan dagen före sammanträdet. Och detta har ju medfört onödigt besvär för honom likasom onödig kostnad för konkursboet, hvilket allt kunnat undvikas, därest det stått honom öppet att i den offentliga stämningen utsätta det klockslag, som på grund af de föreliggande omständigheterna varit för honom lämpligast.

Ifrågavarande stadgande kan för öfrigt tydligen bereda olägenhet icke allenast för domhafvanden utan jämväl för konkursborgenärerna.

På grund häraf och med särskild hänsyn därtill, att konkurslagen på Eders Kungl. Maj:ts föranstaltande för närvarande är under omarbetning, har jag ansett mig böra, med bifall till därom hos mig gjord framställning, fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den enligt min mening mindre tillfredsställande anordning, som gäller uti förevarande afseende.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring af gällande bestämmelser om öfverlämnande till vederbörande anatomiska institutioner af lik efter själfmördare m. m.

I detta ämne har jag den 4 februari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»Genom nådigt bref den 3 mars 1837 angående brist på lik för anatomiska undervisningen i Lund förordnades, med ändring af bestämmelserna i ett föregående nådigt bref den 27 november 1816, att inom ett afstånd från Lund af sex mil borde, från den 1 oktober det ena året till den 1 april det följande, utan uppskof genom vederbörande kronobetjänings föranstaltande till anatomisalen i Lund transporteras och aflämnas, bland andra, alla som själfva afhändt sig lifvet.

Den 24 mars 1865 beslutade Eders Kungl. Maj:t den förändring i de för dissektionssubjekters transporterande till anatomisalen i Lund genom förberörda bref meddelade stadganden, att tiden för denna transport skulle blifva från den 15 september ena året till den sista april det andra, samt att området, från hvilket aflämnandet borde äga rum, skulle innefatta Malmöhus län och de orter inom Kristianstads län, som äro belägna inom tre mil från närmaste järnvägsstation; och förständigades vederbörande länsstyrelser att, efter därom af consistorium academicum gjord framställning, vidtaga de på dem ankommande, för verkställigheten af dessa föreskrifter erforderliga åtgärder.

Uti en till mig ingifven skrift har folkskolläraren A. J. Rosén i Hellestad — med förmälan att, sedan en hans i Kristianstads län boende son tagit sig själf af daga, liket efter honom trots Roséns protester öfverlämnats till anatomisalen i Lund — anhållit, att jag måtte vidtaga de åtgärder, som kunde på mig bero, för att ifrågavarande bestämmelser måtte varda upphäfd. Enligt Roséns uppfattning verkade det »upprörande och hjärtslitande, att ej föräldrar ha rättighet att taga vara på sina barns döda kroppar utan måste till följd af uråldriga lagar lämna dem utan skonsamhet i myndigheternas händer».

Landshöfdingämbetet i Uppsala län har förut i skrifvelse den 31 oktober 1907 hos Eders Kungl. Maj:t gjort framställning om upphäfvande eller förändring ej mindre af ofvan omförmälda stadganden än äfven af gällande bestämmelser angående anskaffandet af lik för den anatomiska undervisningens behof i Stockholm och Uppsala, hvilka bestämmelser mot-

svara hvad som enligt det ofvan anförda är föreskrifvet i afseende å den anatomiska undervisningen i Lund.

Öfver denna fränställning af landshöfdingämbetet hafva medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund, Karolinska institutets lärarekollegium äfvensom universitetskanslern afgifvit yttranden.

Medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund hafva därvid dels på det enträgnaste hemställt, att ifrågavarande bestämmelser ej måtte utan vidare upphävas, dels ock anhållit att, i fall Eders Kungl. Maj:t funne skäl till ändring i bestämmelserna, sådan ändring måtte föregås af en noggrann utredning, huru de nya bestämmelserna skulle komma att verka i afseende på liktillgången å respektive anatomisalar.

Karolinska institutets lärarekollegium har uttalat sig mot ändring af de nuvarande bestämmelserna.

Universitetskanslern har anført, att enär ifrågavarande bestämmelser vore gifna i syfte att för de anatomiska institutionerna bereda tillgång på lik för möjliggörande af anatomisalsstudiet af människokroppens byggnad, hvilket studium utgjorde den grundval, hvarpå hela läkarutbildningen hvilade, universitetskanslern på det bestämdaste afstyrkte, att någon ändring vidtoges i dessa bestämmelser, innan en tillfredsställande utredning blifvit ävägabragt i frågan, på hvilket sätt, med eventuellt ändrade föreskrifter i ämnet, omförmälta för den medicinska undervisningen oafvisliga kraf skulle kunna fullt nöjaktigt tillgodoses.

För min del underskattar jag ingalunda de skäl, som förmått de myndigheter, hvilka hittills hörts öfver landshöfdingämbetets omförmälta fränställning, att för närvarande ställa sig afvisande till densamma.

Då saken emellertid dragits under mitt bepröfvande, har jag på grund af 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion ansett mig icke böra underlåta att på detta sätt framhålla, hurusom ifrågavarande bestämmelser i anmärkta hänseendet uppenbarligen stå i strid med nutida rättsuppfattning, sådan den också i lagstiftningen fått uttryck. Och tillåter jag mig i afseende härå erinra om lagen den 18 december 1908, hvarigenom den förutvarande bestämmelsen om själfspillingars jordfästning i stillhet upphäfdes.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående förtydligande af 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen.

Härom har jag den 8 februari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en skrivelse af följande lydelse:

»I en tidningsartikel med rubrik »Rådman A. Dahl och pressen. En vädjan till justitieombudsmannen», införd uti ett till mig öfversändt exemplar af »Skånska morgonbladet» för den 6 februari 1909, anfördes af tidningens utgifvare och redaktör Karl Elfstadius, bland annat, följande.

För någon tid sedan hade till magistraten i Kristianstad ingifvits ett utlåtande från stadens spritförsäljningsbolag med anledning af en framställning från Kristianstads arbetarkommun m. fl. om ändrad tid för stängning af stadens krogar. Då en af tidningens medarbetare på expeditiionstid hos magistraten anhållit att få taga del af detta utlåtande, hade rådmannen A. Dahl förklarat, att han icke utlämnade handlingen till afskrift, enär den ännu icke behandlats af magistraten. Senare hade vid upprepade framställningar att få taga del af utlåtandet gjorts andra invändningar, oaktadt utlåtandet måste anses såsom offentlig handling, så snart det inlämnats till offentlig myndighet.

På grund häraf hemställde klaganden att jag måtte vidtaga den ämbetsåtgärd, hvartill rådmannen Dahls förfarande kunde anses böra föranleda.

Med anledning af klagomålen afgaf rådmannen Dahl infordrad förklaring och anförde däruti följande.

Omedelbart efter det ifrågakomna utlåtande från Kristianstads spritförsäljningsaktiebolag till Dahl ingifvits, framställde bolagets direktör till Dahl anhållan, att utlåtandet måtte tillhandahållas för offentliggörande först i sammanhang med magistratens blifvande beslut i ärendet, d. v. s. att detsamma måtte anses till magistraten aflämnadt först samma dag det blefve i magistraten föredraget.

Vid efterfrågan erhöilo samtliga tidningsreferenter enahanda besked, att ärendet komme att behandlas vid magistratens sammanträde den 1 februari 1909, och att handlingen först därefter blefve tillgänglig.

Måndagen den 1 februari blef ärendet af Dahl hos magistraten föredraget, och beslöts att yttrande skulle afgifvas den 8 februari. Omedelbart efter sessionens slut förstnämnde dag erhöil Dahl besök af en person, som sade sig vara medarbetare i tidningen Skånska morgonbladet och som begärde tillgång till handlingen i fråga. Dahl lämnade härvid det besked, att handlingen för det dåvarande vore erforderlig för uppsättande af magi-

stratens protokoll och beslut, med underrättelse tillika att beslutet, som komme att meddelas den 8 februari, skulle omedelbart därefter hållas tillgängligt jämte ifrågavarande handling. Samma besked lämnades öfriga tidningsmän, som gjorde förfrågan i ärendet. Den 8 februari, ofördröjligen efter sessionens slut, tillhandahöllos magistratens protokoll i ärendet för den 1 februari, innefattande ifrågavarande af spritförsäljningsbolaget afgifna utlåtande, samt magistratens skrifvelse den 8 februari till stadsfullmäktige, innefattande magistratens beslut i ärendet.

Det vore således icke sant, att handlingen i fråga blifvit anmälaren eller annan obehörigen undanhållen. Tvärtom hade Dahl, som för öfrigt ej vore expeditionshafvande i afseende å magistratsprotokollet, träffat särskilda förfoganden, i ändamål att pressen snarast möjligt skulle erhålla del af hvad som hos magistraten förekommit uti ifrågakomna ärende.

I påminnelser, som klaganden afgaf med anledning af rådmannen Dahls förklaring, anfördes, bland annat:

Det vore ett högst anmärkningsvärdt förhållande, att rådmannen Dahl sökte skydd bakom Kristianstads spritförsäljningsaktiebolags rygg. Enligt förklaringen skulle nämligen bolagets direktör anhållit hos magistraten, att bolagets skrifvelse icke skulle »anses» inlämnad, ehuru den, såsom rådmannen Dahl vidginge, var inlämnad, då »Skånska morgonbladets» medarbetare å klagandens vägnar anhöll att få taga del af densamma.

Rådmannen Dahls uppfattning, att handlingen vore offentlig, såsom han läte förstå, först sedan magistraten behandlat densamma, syntes klaganden minst sagdt egendomlig och torde böra beaktas såsom synnerligen farlig för pressen, därest den i sina tillämpliga delar skulle göras gällande inom de allmänna verken.

Den åsyftade skriften från bolaget var faktiskt ingifven till magistraten, då den första gången efterfrågades af klagandens medarbetare, men rådmannen Dahl vägrade att utlämna densamma.

Vidare hade rådmannen Dahl i sin förklaring yttrat, att han andra gången skriften efterfrågades behöfde den för sitt arbete. Därför ansåge han sig hafva rätt att vägra utlämna densamma. Men om denna invändning vore giltig och tillfredsställande i dylika fall, huru skulle det då blifva möjligt för allmänheten och pressen att kontrollera invändningens riktighet? En tjänsteman kunde ju, om han af ett eller annat skäl ansåge sig hafva anledning undanhålla en offentlig handling, i all oändlighet upprepa denna invändning till dem, som önskade taga del af handlingen i fråga, och följden blefve då, att handlingen aldrig blefve tillgänglig.

Sedan jag i skrifvelse till rådmannen Dahl begärt uppgift om dagen, då utlåtandet i fråga ingifvits till magistraten, samt upplysning om hvem

som innehaft utlåtandet under tiden från den 1 till den 8 februari, meddelade rådmannen Dahl i skrifvelse den 28 april 1909, att utlåtandet inkom till magistraten den 27 januari 1909, äfvensom att Dahl, som jämlikt den för magistraten gällande arbetsordning vore pliktig att uppsätta förslag till yttranden, under tiden från det att berörda utlåtande den 1 februari i magistraten föredragits intill dess att magistratens yttrande i ärendet den 8 i samma månad justerades och meddelades, innehaft utlåtandet i och för utarbetande af förslag till magistratens yttrande.

Härjämte anförde rådmannen Dahl i skrifvelsen, att bolagets direktör den 28 januari hos Dahl gjorde framställning, att handlingen måtte anses till Dahl enskildt ingifven intill dess densamma blefve i magistraten föredragen, samt att det varit först efter det denna begäran af bolagets direktör framstälts som en representant från tidningen Skånska morgonbladet efterfrågat handlingen. Dahl hade ansett sig sakna formell behörighet att lämna den sålunda från bolaget framställda önskan utan beaktande, enär handlingens lämnande till enskildt förvar hos Dahl i verkligheten endast syntes likvärdigt med handlingens återtagande och dess förnyade ingifvande å magistratens sessionsdag, och till detta senare förfarande torde väl, enligt Dahls uppfattning, bolaget icke kunnat förvägras medgifvande.

Att emot lösen erhålla afskrift af handlingen hade icke af klaganden eller ombud för honom ifrågasatts.

Af handlingarna i detta ärende framgick således, att det af klaganden afsedda utlåtandet inkommit till magistraten den 27 januari 1909, samt att rådmannen Dahl, som å tjänstens vägnar emottagit utlåtandet och sedermera innehaft detsamma, vägrat att lämna tillgång till handlingen förr än magistraten slutbehandlat den fråga, som utlåtandet gällde.

Hvad rådmannen Dahl anført till stöd för sin vägran ansåg jag icke kunna förtjäna något afseende. Tydligt är nämligen, att utlåtandet, så snart det ingifvits till magistraten, varit att anse såsom offentlig handling, af hvilken jämlikt tryckfrihetsförordningen en hvar ägt taga del; och rådmannen Dahl hade icke ägt befogenhet att tillmötesgå den af bolaget dagen efter ingifvandet gjorda framställningen, att utlåtandet måtte tillhandahållas för offentliggörande först i sammanhang med magistratens blifvande beslut i ärendet. Ej heller syntes det sannolikt, att uppsättningen af ärendet skulle fördröjts, därest utlåtandet tillhandahållits den stund, som erfordrats för att afskrifva eller taga del af detsamma.

Rådmannen Dahl hade alltså förfarit i strid mot bestämmelserna i § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen; och jag ansåg mig icke kunna underlåta att beifra hans felaktiga förhållande.

På det åtal, jag följaktligen vid hofrätten öfver Skåne och Blekinge

anställde mot rådmannen Dahl, meddelade hofrätten utslag den 27 januari 1910, och yttrade hofrätten därvid, att enär enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen Elfstadius, innan omförmälta ärende blifvit slutbehandladt af magistraten, ej ägt annan rätt än att emot lösen erhålla en afskrift af ifrågavarande utlåtande, men någon begäran därom ej framställets, lämnades den mot rådmannen Dahl förda talan utan bifall.

Detta hofrättens utslag har jag funnit synnerligen anmärkningsvärdt.

Jag vågar visserligen hålla före, att den uppfattning, som ligger till grund för utslaget och som tydligen står i strid mot hvad hittills uti ifrågavarande afseende ansetts såsom riktigt, icke skall vinna allmänna efterföljd.

Då emellertid på Eders Kungl. Maj:ts föranstaltande revision af tryckfrihetsförordningen för närvarande pågår, torde det vara lämpligt att i samband därmed jämväl så förtydliga förevarande stadgande, att den tolkning däraf, som inom hofrätten gjort sig gällande, varder för framtiden omöjliggjord.

Med stöd af 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman har jag därför trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående förtydligande af gällande föreskrifter om utlännings äktenskap i Sverige.

Den 17 februari 1910 har jag i detta ämne till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»Lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap den 8 juli 1904 innehåller i 1 kap. 2 § följande bestämmelser:

»Vill utländsk undersåte inför svensk myndighet träda i äktenskap, varde hans rätt att äktenskapet ingå pröfvad efter lagen i den stat, han tillhör. Är enligt den lag medgifvet, att lagen å annan ort i sagda afseende tillämpas, må sådan lag i stället lända till efterrättelse.

Ej må dock i något fall utländsk undersåte, som är gift, inför svensk myndighet ingå äktenskap; ej heller må äktenskap slutas mellan dem, hvilka med hvarandra äro i sådan skyldskap, som i 1 eller 2 § af 2 kap. giftermålsbalken sägs, eller i det svågerlag, hvarom i 4 § af samma kapitel förmåles.»

I 1 kap. 4 § af samma lag äro följande bestämmelser meddelade:

»Hvad svensk lag stadgar i fråga om lysning till äktenskap, så ock i öfrigt om formen för äktenskaps afslutande, skall äga tillämpning äfven för det fall att utländsk undersåte vill inför svensk myndighet här i riket träda i äktenskap.

Innehåller främmande stats lag föreskrifter om lysning för det fall att undersåte i den stat vill ingå äktenskap utom sitt hemland, må giftermål inför svensk myndighet ej ske, innan visadt varder, att sådan lysning ägt rum eller att behörig myndighet i den främmande staten från den lysning meddelat befrielse. Ej må dock sådan lysnings försummande här föranleda äktenskapets ogiltighet, ändå att den påföljd är i den främmande statens lag stadgad.»

Beträffande innebörden af ifrågavarande lagrum har i visst afseende olika meningar yppats.

I en till mig ingifven skrifvelse har sålunda borgmästaren Carl Lindhagen hemställt om min ämbetsåtgärd till erhållande af en förklaring af bestämmelsen, att hvad svensk lag stadgar i fråga om lysning till äktenskap skall äga tillämpning äfven för det fall, att utländsk undersåte vill inför svensk myndighet här i riket träda i äktenskap.

Till stöd för denna hemställan har borgmästaren anført, bland annat, följande.

Nämnda bestämmelse, som hade karaktären af ett undantag från den i 2 § af samma lag uttalade principen, att därest utländsk undersåte vill inför svensk myndighet träda i äktenskap, skall hans rätt att äktenskapet ingå pröfvas efter lagen i den stat, han tillhör, hade inom Stockholms magistrat — åtminstone vid alla tillfällen då borgmästaren deltagit i giftermålsförrättningar — tolkats så, att lysning enligt svensk lag alltid skulle försiggå inom Sverige. För den speciella händelse att utländsk kvinna, som förut ej varit bosatt inom landet, önskat ingå äktenskap, hade lagens föreskrift uppfyllts på det sätt, att hon låtit kyrkoskrifva sig i någon svensk församling, där lysning omedelbart därefter ägt rum.

Berörda föreskrift om lysning, jämförd med efterföljande moment i samma paragraf och andra stadganden i lagen, hade synts magistraten uppenbarligen tyda på, att den af magistraten tillämpade tolkningen vore den riktiga, hvilket borgmästaren vid tidigare förfrågningar äfven fått vitsordadt af lagens författare.

I öfverensstämmelse med denna uppfattning hade borgmästaren den 16 augusti 1909, då han haft att förrätta giftermål, ansett sig förhindrad att i äktenskap förena två finska undersåtar, Edvard Filip Sundman och Anna Jernström. Lysning hade nämligen endast ägt rum i brudens hem-

vist i Finland, och den tillfälliga omständigheten, att finska lagens allmänna föreskrifter om lysning öfverensstämde med den svenska lagens, hade af magistraten ansetts själfallet ej kunna för finska undersåtar bereda en undantagsställning, då 1904 års författning ej innehölle något sådant medgifvande.

Enligt hvad borgmästaren erfarit, hade emellertid omedelbart därefter förenämnda personer blifvit allenast på sina för borgmästaren föredetta handlingar i äktenskap förenade af kronofogden i Södertörns fögderi.

Med anledning af hvad borgmästaren Lindhagen sålunda anført ansåg jag mig böra anmoda kronofogden i nämnda fögderi att meddela mig, huruvida han under angifna omständigheter förrättat giftermål mellan förenämnda personer samt, därest så skulle vara fallet, på hvilka grunder han ansett sig kunna göra detta.

I afgifven förklaring anförde kronofogden, bland annat, följande.

Sundman och Anna Jernström hade styrkt, att de enligt den i Finland gällande lag ägde rätt att ingå äktenskap; att i Finland samma bestämmelser gällde i fråga om lysning till äktenskap, som enligt svensk lag; och att oklandrad lysning för dem i hemlandet i behörig ordning ågått. Under sådana förhållanden hade kronofogden ansett hinder ej möta för äktenskapets afslutande inför honom.

Kronofogden hade fattat innebörden af ifrågavarande stadganden sålunda, att 2 § afsåge utländsk undersåte, som ej vore här i riket kyrkoskrifven, under det att 4 § innefattade bestämmelser angående här i riket kyrkoskrifven utländsk undersåte. I förra fallet skulle rätt till äktenskaps ingående pröfvas efter lagen i den stat, den utländske undersåten tillhörde, i senare fallet efter svensk lag. I båda fallen skulle äktenskaps afslutande föregås af lysning, som dock endast i senare fallet måste afkunnas i svensk kyrka.

Vore icke denna tolkning utan den af borgmästaren Lindhagen förfäktade meningen riktig och skulle lysning i svensk kyrka sålunda i hvarje fall föregå äktenskaps afslutande härstädes mellan utländska undersåtar, så skulle enligt kronofogdens förmenande stadgandet, att deras rätt att här ingå äktenskap skulle pröfvas efter deras hemlands lagar, omöjligen kunna komma till tillämpning och hela stadgandet i 2 § följaktligen vara meningslöst.

Vid pröfning af detta ärende har jag funnit hvad kronofogden till försvar för sin ifrågavarande åtgärd andragit icke vara tillfredsställande.

En jämförelse af 2 §, som bestämmer, efter hvilken lag utländsk

undersåtes rätt att i Sverige ingå äktenskap skall prövas, med bestämmelsen i 4 §, att hvad svensk lag stadgar beträffande »lysning till äktenskap, så ock i *öfrigt om formen* för äktenskaps afslutande» skall äga tillämpning äfven för det fall, att utländsk undersåte vill i Sverige tråda i äktenskap, ådagalägger tydligen, att frågan om lysning endast är att betrakta såsom en formsak och alls icke beröres af föreskrifterna i 2 §.

Lagstiftaren måste följaktligen hafva utgått från, att vår lags bestämmelser angående lysning under alla förhållanden skola lända till efterrättelse, då utländsk undersåte vill här i riket ingå äktenskap.

Med denna utgångspunkt råkar man emellertid ut för tolkningssvårigheter i annat afseende.

Enligt 7 kap. 2 § giftermålsbalken samt 15 kap. 18 § kyrkolagen skall lysning förrättas i kyrkan till den församling, där bruden »tages». Utan afseende å den ort, där hon är eller rätteligen bör vara mantalsskrifven, är enligt den uttydning af detta stadgande, som vunnit burskap i kyrklig praxis, kyrkoskrifningsorten bestämmande för lysningsorten.

I händelse bruden var medlem af främmande trossamfund med egen kyrkobokföring skulle, jämlikt 4 § i förordningen angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med därtill hörande författningar den 31 oktober 1873, lysningen äga rum i kyrkan till den församling, inom hvars område bruden var »boende». Mantalsskrifningsorten måste sålunda här anses hafva varit afgörande.

I samband härmed må jämväl erinras om förordningen angående äktenskaps afslutande i visst fall inför borgerlig myndighet den 15 oktober 1880, hvarest stadgades, att, om någon, som ej blifvit döpt eller som icke inom svenska kyrkan begått Herrans nattvard men icke heller tillhörde främmande trossamfund, ville ingå äktenskap, detta skulle afslutas inför borgerlig myndighet i den ordning och med tillämpning af de föreskrifter, som, angående borgerligt äktenskap af främmande trosbekännare och hvad i sammanhang därmed såväl i afseende å lysning som för öfrigt borde iakttagas, vore meddelade i förordningen den 31 oktober 1873.

Genom lagen om äktenskaps ingående den 6 november 1908 upphäfdes 4 § i förordningen den 31 oktober 1873 äfvensom förordningen den 15 oktober 1880.

I 4 § af nämnda lag stadgas: »Innan äktenskap må afslutas, inför borgerlig myndighet eller med vigsel, skall lysning, på sätt därom är stadgad, ske i den till svenska kyrkan hörande församling, där kvinnan har sitt *hemvist*.»

Uppenbarligen har man icke tänkt sig att här meddela annan bestäm-

melse om lysningsorten än hvad som i sådant afseende är föreskrifvet i 7 kap. 2 § giftermålsbalken och 15 kap. 18 § kyrkolagen.

Med hänsyn till ordalagen i 4 § af 1908 års lag och då, i fråga om främmande trosbekännare, »hemvist» ju omöjligen kan betyda kyrkoskrifningsort, synes det emellertid som om meningen hos 1908 års lagstiftare varit, att lysning skall ske i kyrkan till den församling, där bruden är eller bör vara mantalsskrifven.

I detta sammanhang må redogörelse lämnas för följande rättsfall.

Till Estuna församling inflyttade från Finland hösten 1901 statdrängen Johan Fredrik Augustsson och hans trolofvade Erika Sohlberg. Våren 1902 anhöllo de hos pastorn i nämnda församling om lysning. Då pastorn försökte att från Hälsingfors, där Erika Sohlberg var kyrkoskrifven, utfå flyttningsbetyg för henne, erhöles den upplysningen, att dylikt betyg till utlandet numera ej lämnades för någon finsk medborgare, som ej ingått äktenskap utomlands, men att Augustsson och Erika Sohlberg vore i Hälsingfors till äktenskap förelysta och att de vore hinderslösa att sammanvigas. Pastorn framställde i anledning häraf förfrågan hos vederbörande domkapitel, huruvida hinder mötte för honom att på grund af den i Finland afkunnade lysningen med vigsel fullborda äktenskapet mellan Augustsson och Erika Sohlberg. Domkapitlet underställde ärendet Kungl. Maj:ts pröfning. Högsta domstolen, hvars yttrande infordrades, ansåg den lysning till äktenskap mellan Augustsson och Erika Sohlberg, som ägt rum i Hälsingfors, icke äga laglig giltighet här i riket, men hemställde att Kungl. Maj:t med afseende å hvad rörande Erika Sohlbergs hinderslöshet och i öfrigt blifvit i ärendet upplyst måtte förklara, att den omständigheten, att Erika Sohlberg icke vore inom riket kyrkoskrifven, icke utgjorde hinder därför, att lysning till äktenskap mellan henne och Augustsson med gällande verkan förrättades inom Estuna församling. I skrifvelse till domkapitlet den 21 juni 1902 afgaf Kungl. Maj:t en förklaring i öfverensstämmelse med högsta domstolens hemställan.

Man torde äga antaga, att Kungl. Maj:t funnit då gällande lagstiftning icke föreskrifva, att lysning ovillkorligen skulle ske i kyrkoskrifningsorten; och vill jag särskildt påpeka, att Erika Sohlberg, enligt hvad af handlingarna i ärendet synes framgå, var mantalsskrifven i Estuna församling. (Jfr. Kungl. Maj:ts resolution den 20 december 1851, Backmans lagsamling 7 häft. s. 8, samt Kungl. Maj:ts utslag den 13 februari 1849, Backmans lagsamling 7 häft. s. 7.)

Så vidt jag kunnat inhämta, torde dock de kyrkliga myndigheterna allt fortfarande utgå från, att kyrkoskrifningsorten, när den ej sammanfaller med rätta mantalsskrifningsorten, bör uti ifrågavarande afseende vara

bestämmande (naturligtvis dock med undantag för det fall, att bruden tillhör främmande trossamfund). Enligt denna åsikt kan tydligen utländsk kvinna, som önskar här i riket ingå äktenskap, icke få sin önskan uppfylld, med mindre hon varder kyrkoskrifven i svensk församling, hvilket emellertid ej rätteligen lär kunna ske, så framt hon icke där bor och har sitt hemvist.

Konsekvensen af den uppfattningen, som tager uteslutande hänsyn till den verkliga boningsorten (mantalsskrifningsorten), blir äfvenledes, att utländsk kvinna, som blott tillfälligtvis uppehåller sig i Sverige och sålunda fortfarande har sitt hemvist i utlandet, är lagligen förhindrad att här ingå äktenskap.

Det resultat, hvartill bägge dessa åsikter sålunda leda, synes stå i strid mot stadgandet i 1 kap. 2 § af lagen den 8 juli 1904. Fordran på kyrkligt eller annat domicil i Sverige lär nämligen icke kunna anses vara uppställd i och för åtnjutande af rätt för utländsk undersåte till äktenskap här i riket. Riktigheten af denna min mening torde i öfrigt i viss mån vinna bekräftelse genom en jämförelse af nyssberörda stadgande med 3 kap. 1 § af samma lag, hvarest föreskrifves, att talan om skillnad i äktenskap mellan utländska undersåtar må här i riket upptagas, om den make, mot hvilken talan väckes, *här har sitt hemvist*.

Huruvida fullgoda skäl förefinnas för en lagstiftning, som gifver utländska undersåtar, hvilka endast tillfälligtvis uppehålla sig i Sverige, rätt att här ingå äktenskap, är en fråga, hvarom olika meningar kunna råda.

Då det emellertid ej sällan lär inträffa, att särskildt finska undersåtar hitresa i syfte att erhålla borgerligt äktenskap, hvilket i deras hemland icke står dem till buds, samt hos vederbörande myndigheter, enligt hvad jag inhämtat, stor villrådighet förefinnes, huru i dylika fall skall förfaras, synes det mig vara af vikt, att den oklarhet, som sålunda på ifrågavarande område yppats, på ett eller annat sätt varder undanröjd.

Jag har därför med stöd af 19 § i instruktionen för Riksdagens justieombudsman trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.

Samtidigt tillåter jag mig påpeka en oegentlighet, som vidlåder allmänna strafflagen. Enligt 25 kap. 4 § första punkten skall präst, som viger utan att laga lysning till äktenskap föregått, dömas till afsättning, och enligt andra punkten i samma lagrum skall präst, om han viger dem, hvilkas äktenskap måste återgå för laga hinder, och det hinder var honom veterligt, likaledes ovillkorligen dömas till afsättning, hvarförutom han skall förklaras ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas. Motsvarande bestämmelser saknas i afseende å borgerlig myndighet, som gör sig skyldig

till ämbetsförseelse af nu ifrågavarande art. Borgerlig myndighet kan alltså härutinnan möjligen blifva mildare bedömd än en präst, hvilket enligt min mening icke är lämpligt eller riktigt.»

Framställning till Kungl. Maj:t om ändring af lagen angående lösdrifvares behandling.

Härom har jag den 18 februari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»Lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885 innehåller i 12 § bestämmelser, som begränsa tvångsarbetsfånges frihet efter undergången tvångsarbete. I 2 mom. stadgas sålunda, bland annat, att den, som blifvit dömd till tvångsarbete i sex månader eller därutöfver, äger under två år efter frigifvandet icke utan särskildt tillstånd uppehålla sig utom den kommun han tillhör eller där han erhållit behörigt tillstånd att vistas. Han skall vidare i stad, där polismästare finnes, å de tider och i den ordning, som af polismästaren förelägges honom, göra anmälan om bostad och försörjningsmedel. Visar den frigifne tredska att efterkomma hvad honom enligt 12 § åligger eller de honom på grund af samma paragraf gifna föreskrifter, är han underkastad behandling, som i 3 § af lösdrifvarelagen sägs. I enlighet härmed kan således försummelse att göra anmälan om bostad och försörjningsmedel medföra förnyadt ådömande af tvångsarbete.

Det ursprungliga förslaget till lag angående lösdrifvares behandling, som i hufvudsak ligger till grund för gällande lagstiftning i ämnet och som förelades högsta domstolen till granskning, innehöll i 12 § icke den nu förefintliga begränsningen till personer, som dömts till tvångsarbete i sex månader eller därutöfver. Ändringen vidtogs med anledning af anmärkning från högsta domstolens sida. I afseende å 12 § anförde nämligen högsta domstolen, att högsta domstolen funne det icke vara med billighet förenligt eller af förhållandena påkalladt att utan afseende å den grad af fara, som olika klasser af lösdrifvare kunde för allmänna rättssäkerheten medföra, ålägga dem alla utan åtskillnad och under en tid af två år den inskränkning i friheten, som bestämmelserna i 12 § innebure. I de fall, då under förmildrande omständigheter en eller ett par månaders tvångsarbete kunde komma att ådömas en lösdrifvare, ifrågasatte högsta domstolen därför, om ej de föreslagna inskränkningarna i friheten borde

uteblifva. Åtminstone borde det ankomma på pröfning i hvarje särskildt fall, huruvida dessa inskränkningar skulle äga rum eller ej, därvid hänsyn borde tagas ej mindre till tiden för det ådömda tvångsarbetet än ock till den dömdes uppförande å arbetsanstalten.

Vid anmälan i statsrådet af högsta domstolens yttrande öfver lagförslaget anförde föredragande departementschefen i anledning af förutnämnda anmärkning, hurusom de i förslagets 12 § upptagna bestämmelserna om polisuppsikt innefattade en väsentlig lindring i de föreskrifter i samma ämne, som meddelades i 1846 års stadga angående försvarslösa personer. Den försvarslöse vore enligt 1846 års stadga, vare sig han dömts till tvångsarbete eller ej och utan inskränkning i afseende på tiden, underkastad skyldighet att vistas inom bestämd kommun, vid äfventyr att, om han lämnade den utan lof, dit återförpassas med eller utan fångskjuts efter omständigheterna. Enligt förslaget skulle endast den, som oakadt föregången, kanske flera gånger upprepad varning ändock ej kunnat afhålla sig från lösdrijfveri, utan måst därför undergå tvångsarbete, vara bunden i fråga om vistelseort och underkastad polisuppsikt och detta under en tid, som ej finge öfverstiga två år efter frigifningen. Polisuppsikten vore i öfrigt icke att betrakta såsom något straff eller såsom ett odrägligt band på den öfvervakades frihet. Snarare borde den, åtminstone i städerna, med den humanitet och välvilja, som alltmer började karaktärisera polismyndigheternas behandling af dessa samhällets olycksbarn, blifva ett skydd mot frestelsen, ett stöd för den, som väl önskade men ej af egen kraft förmådde hålla sig uppe på ordningens och sedlighetens väg. Men äfven om så ej alltid vore fallet, finge man ej förgäta, att lagens hufvudsyfte vore att skydda samhället mot öfverhängande fara för öfverträdelser af lag och allmän ordning. För detta ändamål vore polisuppsikten öfver lösdrijfvere så nödig, att denna institution af sig själf uppstått och småningom utbildat sig åtminstone i de större städerna, där man haft en lefvande erfarenhet däraf, att gärningsmännen till de flesta brott vore att uppsöka bland lösdrijfvarnes klass. Vid sådant förhållande borde man ej, äfven om den strängare uppsikten skulle drabba en eller annan af de samhällsstörande individerna något tungt, låta sig därigenom afhålla från att upptaga den i och reglera den genom lag. — Emellertid torde det, särskildt med hänsyn till svårigheten att i en större stad tillsyn öfver alla, som undergått tvångsarbete, utan våda kunna medgifvas, att de, som dömdes till en kortare arbetstid och därför ej kunde anses särdeles farliga för samhället, befriades från polisuppsikten. Detta alternativ vore att föredraga framför det af högsta domstolen i andra rummet föreslagna, enär, därest det senare antoges, pröfningen i hvarje särskildt fall blefve ganska

svår och naturligen måste i kanske väl hög grad hvila på föreståndaren för den anstalt, där tvångsarbetet fullgjorts.

Verkligheten torde knappast hafva motsvarat den af departementschefen uttalade förhoppningen, att polisuppsikten skulle blifva ett stöd och ett skydd för den frigifne tvångsarbetsfängen samt därigenom bidra till förhindrande af återfall i lösdrifveri. Det ligger ock i sakens natur, att vetenskapen om att såsom misstänkt stå under polisuppsikt skall för den, som vill söka på ärligt sätt försörja sig, verka nedtryckande på sinnet och alstra olust för arbetet. Erhåller han arbete, så hindras han därjämte i sitt arbete af anmälningsskyldighetens fullgörande och blir utsatt för sina arbetskamraters hån och missaktning. Arbetsgifvaren finner därför icke med sin fördel förenligt att behålla honom i sin tjänst. Har den frigifne svårare än en annan arbetare att förskaffa sig arbete redan af den anledningen, att han en tid varit internerad och därigenom förlorat känningen med arbetsmarknaden, förvärras sålunda hans ställning än mera, om han skall stå under polisuppsikt.

Tvångsarbetsfångarna själfva anföra ock ofta de i 12 § stadgade inskränkningarna i friheten, särskildt anmälningsskyldigheten, såsom orsak till återfallet i lösdrifveri.

Vid en inspektion, som under år 1909 af mig verkställdes vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö, framfördes äfven af flere fångar klagomål med anledning af bestämmelserna i 12 §.

En fänge hemställde, huruvida det icke skulle låta sig göra att genom ändring i lagstiftningen få bort det s. k. »efterstraffet» eller frigifven tvångsarbetsfänges skyldighet att göra anmälan om bostad och försörjningsmedel. Så länge föreskriften om denna anmälningsskyldighet funnes, kunde en f. d. tvångsarbetsfänge icke hafva utsikt att försörja sig själf och få vara på fri fot. Han tvingades tillbaka till tvångsarbetsanstalten. En annan yttrade att, oaktadt han haft löfte om arbete, han dömts till tvångsarbete på den grund att han uraktlätit göra föreskrifven anmälan. En tredje, som upprepade gånger dömts till tvångsarbete, anförde, att orsaken här till vore den i lösdrifvarelagen förekommande bestämmelsen om frigifven tvångsarbetsfänges anmälningsskyldighet. Denna bestämmelse, yttrade han, hindrade den frigifne att, då fråga vore att erhålla stadigvarande arbete, blifva likställd med andra fria medborgare.

O. s. v.

Det kan ju icke förnekas, att från polissynpunkt den ifrågavarande föreskriften om anmälningsskyldighet skall vara värdefull och nyttig.

Men denna synpunkt kan icke få vara ensamt afgörande, därest andra viktiga skäl tala emot föreskriftens bibehållande. Egendomligt måste det för öfrigt förefalla, att en tvångsarbetsfånge, som icke gjort sig skyldig till eller öfverbevisats om något egentligt brott, skall vara underkastad polisuppsikt, under det att en strafffånge, huru groft brott han än föröfvat, icke är på nämnda sätt begränsad i sin frihet. Man skulle finna föreskriften mera naturlig, om den gällde allenast den, som, efter att hafva dömts för svårare brott eller för upprepade brott, förfallit till lösdrijfveri efter utståndet straff. Nu göres emellertid ingen skillnad mellan en förut för brott straffad tvångsarbetsfånge och en ostraffad sådan.

Oegentligt är äfven att en person, enbart af den anledningen att han försummat göra föreskrifven anmälan, skall kunna för lång tid beröfvas friheten. Visserligen är förutsättningen för ådömande af tvångsarbete enligt 12 §, att i afseende å fullgörandet af hvad där stadgats visats tredska, hvari får anses ligga afsiktighet och möjligen äfven upprepade uraktlåtenhet, men i de flesta fall ställer det sig svårt för den frigifne att kunna styrka, att hans försummelse varit oafsiktlig eller berott af förhållanden, öfver hvilka han ej själf rådt. Det faktum, att han uraktlåtit göra anmälan, blir därför i regel afgörande.

På grund af hvad sålunda anförts synes mig böra tagas under öfvervägande, huruvida icke bestämmelsen om anmälningsskyldighet i 12 § af lagen angående lösdrijfbares behandling bör ur lagen utgå. Lämpligen torde denna fråga böra öfverlämnas till behandling af den kommitté, som för närvarande är sysselsatt med utarbetande af förslag till förändrad lagstiftning angående fattigvården, lösdrijfbares behandling m. m.

Bland andra frågor, som i samband med den pågående revisionen af lagen angående lösdrijfbares behandling jämväl böra komma under ompröfning, är den om rättsproceduren i lösdrijfwaremål. Det är en ständig klagan af tvångsarbetsfångarna, särskildt dem från de större städerna, att de blifvit orättvist, utan laga skäl, dömda till tvångsarbete. Vid en erinran att de kunnat hos Eders Kungl. Maj:t anföra besvär öfver utslaget och därigenom få detta rättadt, om fel föreläge, anföra de, att, då pröfningen af målet grundas på den i första hand dömande myndighetens, eller polismyndighetens, protokoll och de icke äga tillfälle eller förmåga att andraga och styrka de omständigheter, som tala till deras förmån, de ansett det icke vara skäl att öfverklaga utslaget. Ett öfverklagande skulle allenast medföra en förlängning af den tid, de vore beröfvade friheten.

Helt visst kan man påstå, att dessa klagomål åtminstone i de allra flesta fall äro fullständigt obefogade. Emellertid ligger sannolikt anledningen till den inrotade föreställningen om orättvist bedömande till icke ringa del

i det nuvarande rättsförfarandet i lösdrifvaremål. Genom en ändring af detta, så att de för lösdrifveri anklagade kunde känna större trygghet i fråga om bedömandet af deras sak, skulle säkerligen den nämnda föreställningen i väsentlig mån gifva vika. Anser man det af praktiska skäl — hvilket jag finner troligt — vara olämpligt, att den nuvarande anordningen med Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller poliskammare såsom i första hand dömande myndighet utbytes mot en anordning med de allmänna domstolarne, eventuellt endast rådstufvurätterna eller vissa af dem, såsom första instans för behandling af mål angående ådömande af tvångsarbete, skulle dock mycket vinnas, om nu gällande förfarande reformerades i den riktningen, att större offentlighet förlänades detsamma och de tilltalade medgäfves rätt till vittnesförhör samt, i den mån sådant kan låta sig göra, bereddtes tillfälle till att erhålla sakkunnigt biträde vid sitt försvar.

Ofvanberörda förhållanden har jag, med stöd af 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion, ansett mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga till den uppmärksamhet, Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående förbättrade aflöningsförhållanden för juridiskt bildade biträden hos härads höfdingarna m. m.

I detta ämne har jag den 13 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»Föreningen »Yngre jurister i Skåne och Blekinge» har till mig låtit ingifva en skrift, hvari föreningen förklarat sig hafva velat fästa min uppmärksamhet å det förhållande, att de vid häradsrätterna tjänstgörande notarierna mångenstädes icke åtnjöte någon ersättning för sitt arbete eller därför uppbure en ersättning, som vida understege existensminimum.

I skriften har framhållits, att domarbiträdena utförde ett arbete, som fullt tålde att jämföras med hvad statens yngre tjänstemän inom andra grenar af statsförvaltningen uträttade. Men medan dessa aflönades direkt ur statskassan med fixa löner, afpassade efter värdet af deras arbete, hade staten åt härads höfdingarna så att säga på entreprenad öfverlåtits att till billigaste möjliga pris anskaffa den arbetskraft, som oundgängligen tarfvas för domsagornas ordentliga skötsel. Det nuvarande systemet, som enligt föreningens erfarenhet ofta hade till följd, att de bästa krafterna bland

de examinerade juristerna af ekonomiska hänsyn droges från domarbanan till privata företag, innebure alltså allvarlig våda i afseende å en tillfredsställande rekrytering af domarkåren.

På grund af hvad sålunda anförts har föreningen till mig riktat den vädjan, att jag måtte vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas lämpliga för befrämjande af domarbiträdenas sträfvande att blifva af staten aflönade tjänstemän.

Häradshöfdingarnas löneförmåner utgå numera, efter den vid 1874 års riksdag verkställda reglering, dels i statsmedel dels i form af sportler.

De af statsverket utgående förmåner utgöras af lön och tjänstgöringspenningar samt, i fråga om ett mindre antal domsagor, förvaltningskostnadsbidrag.

Lönen är för alla domsagor bestämd till lika belopp eller 4,500 kronor. Tjänstgöringspenningarna åter växla från lägst 200 till högst 3,500 kronor. Deras storlek blef vid löneregleringen beräknad efter göromålens mängd i hvarje domsaga efter närmare angifna grunder samt därjämte med hänsyn till den omständigheten, huruvida sportlerna kunde anses motsvara kostnaderna för domsagans förvaltning; i den mån förvaltningskostnaderna antogos komma att understiga sportelinkomsterna, blef summan af tjänstgöringspenningarna nedsatt, hvaremot för de domsagor, i hvilka sportlerna ansågos icke blifva tillräckliga till kostnadernas bestridande, förvaltningsbidrag anvisades, hvilka i likhet med tjänstgöringspenningarna bestämdes till växlande belopp.

Med de löneförmåner, som enligt hvad nu nämnts tillkomma härads- höfding, har han alltså att själf bekosta alla utgifter för domsagans förvaltning, följaktligen äfven den godtgörelse, som kan ifrågakomma till de juridiskt bildade biträden, hvilka han finner nödigt eller lämpligt att anställa.

Framkastad tanke på att låta staten öfvertaga aflönandet af biträdena afvisades af den kommitté, hvilkens förslag låg till grund för löneregleringen, med den motiveringen, att det vore fara värdt, att omkostnaderna skulle i hög grad stiga, därest staten, i stället för att till härads- höfdingarna öfverlämna att liksom på entreprenad ombesörja dem, själf öfvertog skyldigheten att omedelbart bestrida dem. De kostnader, som härads- höfdingarna, enligt kommitténs beräkning, uti ifrågavarande afseende skulle få vidkännas, uppgingo för hvarje biträde till ett belopp, varierande mellan 850 och 1,500 kronor.

För visst fall, nämligen i fråga om löneförmåner åt vikarie för härads-

höfding, ansåg man sig emellertid i samband med löneregleringen böra meddela särskilda bestämmelser. Sålunda stadgades i kungl. cirkuläret den 5 juni 1874 angående reglering af härads höfdingarnas löneförmåner, att, sedan nya löneregleringen träd i verksamhet, härads höfding, som åtnjuter fullständig ledighet från utöfning af sitt ämbete, skall till vikarien afstå tjänstgöringspenningar, sportler och förvaltningskostnadsbidrag för tjänstledighetstiden, såvida ej, i det fall att ledigheten icke öfverstiger sex månader, härads höfdingen, efter hofrättens medgifvande, med vikarien träffat aftal om dennes aflöningsvillkor.

Detta stadgande har dock, såsom man kunnat förutse, i praktiken visat sig vara af ringa betydelse. Ansökan från härads höfding om ledighet under längre tid än sex månader på en gång torde ytterst sällan hafva förekommit. Och endast undantagsvis lära vederbörande hafva inhämtat hofrättens medgifvande till ett mellan härads höfding och hans vikarie träffadt aftal om den senares aflöningsförmåner.

Lagen om tillgång och efterfrågan har sålunda på hela ifrågavarande område blifvit den hufvudsakligen normerande. Och det kan säkerligen icke bestridas, att härads höfdingarna i vissa fall här af begagnat sig på ett sätt, som står i uppenbar strid mot den förutsättning, på hvilken löneregleringen hvilar.

Under tider af starkt tillopp af aspiranter till biträdesplatserna, såsom exempelvis på 80-talet, hafva härads höfdingarna i synnerligen stor utsträckning skaffat sig erforderligt antal biträden utan någon som helst ekonomisk uppostring; och understundom har det till och med inträffat, att härads höfding mottagit betalning af biträde, för att detta skulle få hos honom tjäntgöra. Särskildt bör i detta sammanhang framhållas, hurusom dylikt händt äfven i sådana fall, där härads höfdingen af statsmedel uppburit bidrag till kostnaden för domsagans förvaltning.

På senare tider har förhållandet i viss mån ändrats. Tillströmningen af unga jurister till häradsrätterna har aftagit och i följd här af hafva härads höfdingar sett sig nödsakade att erbjuda sina biträden förbättrade villkor. Ett faktum är emellertid, att biträdena i åtskilliga domsagor ännu åtnjuta oskäligt låg godtgörelse, understigande den af löneregleringskommittén beräknade, äfvensom att de i ett icke ringa antal domsagor nödgas fullgöra sitt arbete utan någon ekonomisk ersättning. Så vidt jag varit i tillfälle att inhämta, torde dock detta missförhållande företrädesvis vara för handen i sådana domsagor, där på grund af ordsförhållanden anställning såsom biträde är särskildt eftersträfvad eller där härads höfdingen af ekonomiska skäl anser sig urståndsatt att lämna biträdena skälig aflöning.

I sistberörda afseende tillåter jag mig återöpa ett år 1903 afgifvet,

inom justitiedepartementet utarbetadt betänkande angående då tillämnad omreglering af häradshöfdingarnas löneförhållanden, hvari bland annat yttrades:

»Genom införandet af fastighetsböcker, hvilket i de flesta domsagor ägde rum kort efter löneregleringen och nu torde hafva skett öfverallt utom för en mindre del af Kopparbergs län, har, jämsides med besväret af handläggning och expedition af lagfarts- och inteckningsärenden, det af sådana ärenden inflytande sportelbelopp i afsevärd mån ökats. Detta gäller i synnerhet domsagor, i hvilka inteckningsärendena företrädesvis angå gäld. I andra domsagor däremot, hvarest inteckningsärenden angående kontrakt och afhandlingar förut understundom förekommit till ett antal af ett eller flera tusen på ett enda år, torde, hvad inteckningsböckerna beträffar, med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke deras uppläggande, som åtföljts af borttagandet af skyldigheten att förnya inteckningar af sist antydda beskaffenhet, sedan de införts i boken, snarare medfört minskning af häradshöfdingarnas inkomst af inteckningsärenden. — Någon väsentlig ökning i sportelsatserna har icke ägt rum efter löneregleringen. Huruvida, bortsett från inkomsterna af fastighetsböckerna, sportelinkomsterna öfver hufvud stegrats efter nämnda reglering är tvifvelaktigt; i flera fall kan fastmera en minskning antagas hafva ägt rum. Genom öfverflyttning till allmänna domstolarna af en del ärenden, som förut handlagts af administrativ myndighet, genom lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt genom åtskilliga nya författningar särskildt å näringslivets område, såsom nådiga förordningarna angående eldfarliga oljor samt angående vård och försäljning af arsenik och andra giftiga ämnen och varor, flottningsstadgan äfvensom lagarna angående skydd mot yrkesfara och angående ersättning för skada i följd af olycksfall i arbete med flera, hafva väl anledningarna att påkalla domarens ämbetsåtgärd ökats, men att däraf någon höjning i sportelinkomsterna följt kan så mycket mindre antagas, som flertalet mål af det slag, hvarom nu är fråga, är af brottmåls egenskap och för domaren, utom besväret af handläggningen, ofta medför kostnad för utskrift af protokoll till åklagare men sällan någon expeditionslösen. Oanmärkt må ej heller lämnas, att genom kungörelsen den 16 december 1887 angående utfärdandet i visst fall af gemensam expedition för flera lagfartssökande en minskning af inkomsten af lagfartsprotokollet ägt rum, hvilken minskning flerstädes kan beräknas till rätt afsevärda belopp. — Att döma af det kommittébetänkande, som åtföljde den nådiga propositionen till 1874 års Riksdag angående reglering af häradshöfdingarnas löneförmåner, hade vid bestämmandet af lönebeloppen ej tagits synnerlig hänsyn till de höga pris på nästan

alla lifsförnödenheter, som då rådde, men hvilka antogos kunna åtminstone i någon mån åter nedgå. Kändt är emellertid, att det varit så långt ifrån, att något varaktigt prisfall inträffat, att fastmera såväl hyror som prisen å lifsmedel sedan åtskilliga år ställa sig betydligt högre till och med än vid tiden närmast före löneregleringen och näppeligen kunna antagas komma att i någon afsevärd mån nedgå. Sistnämnda förhållande, som berört alla klasser af ämbets- och tjänstemän, har ock, som bekant, föranledt Riksdagen att på framställning af Kungl. Maj:t under flera år å rad bevilja dyrtidstillägg för vissa ämbets- och tjänstemän, och af sådana tillfälliga lönetillägg hafva jämväl ett antal häradshöfdingar kommit i åtnjutande. Men ej nog med att penningvärdets fall gjort det för åtskilliga häradshöfdingar nödigt att för tillfredsställande af de personliga behofven erhålla någon löneförbättring, de dyra tiderna hafva ock vållat en stegring i förvaltningskostnaderna. Redan kostnaderna för skjuts och uppehälle under tjänsteresor bero i viss mån på de allmänna prisförhållandena, och än mera gäller detta omkostnaderna för kanslilokal samt för renskrifning.»

Af betänkandet framgick vidare, att enligt verkställd undersökning sammanlagda behållna inkomsten då utgjorde:

för	2	domsagor mindre än	6,000	kronor.
»	9	»	6,001—6,500	»
»	10	»	6,501—7,000	»
»	24	»	7,001—7,500	»
»	19	»	7,501—8,000	»
»	11	»	8,001—8,500	»
»	19	»	8,501—9,000	»
»	7	»	9,001—9,500	»
»	7	»	9,501—10,000	»
»	11	»	mer än	10,000 »

Det befanns alltså, att i icke färre än 21 domsagor häradshöfdingens inkomst af arbetet ej öfversteg det belopp af 7,000 kronor, som i fråga om rätt till åtnjutande af dyrtidstillägg blifvit af Riksdagen satt såsom maximum. Bland dessa 21 domsagor funnos därjämte några, i hvilka till följd af en tillfälligtvis stor inkomst af stämpelförsäljning under ett eller annat af de år, som undersökningen gällt, medelsiffran af stämpelprovisionens belopp afsevärdt öfversteg det belopp, som i allmänhet kan i sådant afseende beräknas, och flera af ifrågavarande 21 domsagor måste anses ganska besvärliga.

Efter det omförmålta undersökning verkställdes torde i ett flertal

domsagor, på grund af den tilltagande jordsönderstyckningen, sportelinkomsterna hafva stegrats, hvilket förhållande dock till afsevärd del uppväges af minskning i provision för försålda stämplat, hvartill kommer att det nya resereglementet, ehuru härads höfdingarna däri tillerkänts något förhöjdt dagtraktamente, lärers få anses vara för dem ogynnsammare än det förut gällande resereglementet.

Med hänsyn till den nu lämnade redogörelsen för härads höfdingarnas inkomster och då laglig förpliktelse för härads höfding att lämna sina biträden nöjaktig godtgörelse för deras arbete icke förefinnes, synes det mig fullt förklarligt, att i enlighet med hvad ofvan framhållits sådan godtgörelse också mångenstädes undanhålles biträdena. Uppenbarligen kan det ej heller vara lämpligt att — i den mån en sådan tanke öfver hufvud kunde anses realiserbar — på det sätt lösa frågan om förbättrade aflöningsvillkor för biträdena, att de nuvarande härads höfdingarna öfver lag tvingades att af sina i åtskilliga fall otillräckliga inkomster afstå hvad i sådant afseende kunde anses erforderligt. Ett dylikt förfarande skulle för öfrigt vara desto mera orättvist som ett stort antal af dem, hvilka för närvarande innehafva härads höfdingbefattning, lidit af det rådande systemet i högre grad än hvad förhållandet i allmänhet kan anses vara med dem, som nu hafva anställning såsom biträden.

Å andra sidan kan det enligt min mening icke bestridas, att biträdenas kraf på förändrade löneförhållanden är fullt berättigadt och alltså måste på ett eller annat sätt tillgodoses.

Redan i detta sammanhang anser jag mig emellertid härutinnan böra göra en i min tanke erforderlig restriktion.

Den unge från universitetet utgångne juristen är regelmässigt i början allenast i ringa grad skickad att prestera ett arbete, som kan vara till större gagn för hans chef. Gagnet motsvaras i allt fall af det besvär, som förorsakas denne genom den på honom hvilande handledning och praktiska undervisning, hvarförutan biträdet icke kan nöjaktigt sätta sig in i alla de till domarämbetet hörande skiftande göromålen. Första tjänstgöringen i domsagan är med andra ord att anse såsom en förlängd studiekurs. Vid detta förhållande bör anspråk på ersättning för sådan tjänstgöring ej skäligen kunna framställas.

En annan sak är, huru lång tid som åtgår, innan den unge juristen hinner blifva så förtrogen med domargöromålen, att han är i stånd att utföra ett dugligt, själfständigt arbete. Angående denna fråga, som naturligtvis icke kan allmängiltigt besvaras utan måste vara beroende på de särskilda biträdenas olika kunskaper, begåfning, anlag, intresse och arbetsförmåga, är det ju möjligt, att härads höfdingarna, med underskattande af

den från de yngsta biträdena erhållna hjälpen, kunna hysa benägenhet att öfver höfvan utsträcka ifrågavarande tid, under det å andra sidan biträdena, med något öfverdrifven tanke om betydelsen af det utaf dem presterade arbetet, vilja göra samma tid alltför kort. Enligt min uppfattning är emellertid saken åtminstone såtillvida klar, att rättvisan kräver, det utbildningsperioden icke får anses fortgå utöfver den tidpunkt, då biträde befunnits äga tillräcklig skicklighet och erfarenhet att på eget ansvar förvalta domarämbetet.

Med nu antydda begränsning anser jag, som sagdt, den hos mig gjorda framställningen om en förändring till det bättre i afseende å biträdenas löneförhållanden vara behjärtansvärd.

Redan 1826 framhöll lagkommittén, hurusom vid en landtdomstol årligen förekommer en så stor mängd af rättegångsmål och ärenden, att för deras behandling och expedierande inom bestämda tider mera ihärdighet och arbetskraft erfordras än en människa under oafbruten ansträngning kan i längden bibehålla. Af lagberedningen gjordes 1848 det uttalande, att fastän landets domhafvande arbetade vida mer, än något tvång kunde förmå dem att göra, och mer än dem skulle kunna såsom tjänsteplikt åläggas, de likväl måst nyttja ganska mycket biträde, samt att endast få domsagor vore så små, att icke domhafvandens arbete öfverstege en mans förmåga. Och i Kungl. Maj:ts proposition till 1905 års Riksdag angående reglering af häradshöfdingarnas löner yttrades i samma fråga: »Med hänsyn dels till den mångfald af ärenden, som det åligger häradshöfdingarna att handlägga, dels ock därtill att rätt till semester icke är häradshöfdingarna tillerkänd, äro de flesta af dem oafbrutet och de öfriga åtminstone delvis i oundgängligt behof af rättsbildade biträden.» Efter 1905 torde häradshöfdingarnas arbetsbörda och i jämbredd därmed deras behof af rättsbildade biträden hafva ytterligare stegrats, i hvilket afseende jag anser det här vara tillfyllest att erinra om det på senaste tiden så starkt forcerade lagstiftningsarbetet, om hvars resultat häradshöfdingarna, enligt hvad jag måste förutsätta, söka förskaffa sig ingående kännedom.

Då det arbete, som biträdena hos häradshöfdingarna utföra, sålunda är för rättsskipningens behöriga handhavande absolut erforderligt, följer häraf med nödvändighet plikt för staten att sörja för, att arbetet varder ordentligt aflönadt.

Något ytterligare skäl för tillmötesgående af biträdenas anspråk synes mig icke tarvas.

Äfven andra, åtminstone i viss grad befogade skäl hafva emellertid andragits.

I det kommittéförslag, hvarpå 1874 års lönereglering byggdes, gjor-

des följande uttalande: »För utmärktare förmågor, icke minst bland jurister, finnas nu för tiden vida mera lockande utsikter än som erbjudas den, hvilken efter en dyr akademisk kurs beträder den bana, som leder till en föga inkomstbringande domsaga, den han i bästa fall kan hoppas uppnå först vid 40 års ålder eller ännu senare, efter det han ditintills nödgats arbeta såsom enskildt biträde åt än den ene, än den andre domaren mot en aflöning, som i många fall knappast uppgår till våra dagars dränglöner.»

Sedan detta skrefs, har en ytterligare förskjutning till förmån för det privata intresset ägt rum.

Industri- och näringslivet har visat sig vara i behof af ett allt större antal personer med juridisk bildning, hvilka där åtnjuta väsentligt större förmåner i ekonomiskt afseende än som kunnat komma dem till godo, därest de ägnat sig åt statstjänst. Då härtill lägges, att det företräde i socialt hänseende, som förr ansågs tillkomma statens ämbets- och tjänstemän, på grund af olika samverkande orsaker nu synes vara på väg att utplånas, är det helt naturligt, att till skada för det allmänna åtskilliga af de mest begåfvade och i öfrigt lofvande af domarbiträdena redan tidigt utbyta domarbanan mot privattjänst.

Af omtanke för eget bästa bör därför staten söka sätta en damm för denna pågående utströmning från domarbanan, och det enda möjliga tillvägagångssättet härvid torde vara att, i likhet med hvad förut skett beträffande extra tjänstemän vid de centrala ämbetsverken, biträdena hos häradshöfdingarna beredas åtminstone något så när drägliga lefnadsvillkor.

Förglömmas må för öfrigt här icke, att den nu berörda frågan är af betydelse icke allenast i afseende å den rena domarbanan. Äfven åtskilliga administrativa verk skulle för visso blifva lidande, därest man vid besättande af tjänster inom desamma vore beröfvad möjligheten att välja bland sådana jurister, som genom domsagetjänstgöring vunnit utbildning för själfständig ämbetsmannaverksamhet.

Till stöd för den pågående lönerörelsen från domarbiträdenas sida har äfven framhållits, hurusom i alla tider väl den första fordran, man ställt på den dömande myndigheten, varit, att den skulle vara opartisk. Men i denna fordran låge icke blott, att domaren ej vore i jäfsförhållande till någondera parten; det fordrades säkerligen äfven, att han i alla andra afseenden vore såvidt möjligt fri och oberoende. Men huru förhölle det sig härutinnan med domarvikarierna? De hade ofta att utstå ett betungande ekonomiskt beroende. Domartjänstgöringen gafve dem vanligen alldeles otillräcklig inkomst. Egna tillgångar torde ej höra till regeln. I de flesta fall vore biträdena tvärtom mer eller mindre djupt skuldsatta. Blotta

möjligheten, att de vid sin dömande verksamhet kunde nödgas taga hänsyn till borgenärers kraf, vore motbjudande. Klart vore för öfrigt att, äfven så länge domarkårens redbarhet och omutbarhet icke kunde ifrågasättas, en i ekonomiskt afseende tryckt ställning åtminstone såtillvida kunde komma att inverka menligt på kårens anseende, som därigenom lätt föranleddes den reflexionen, att en domare, som vore i starkt behof af penninghjälp, alltid måste hafva svårare att i hvarje fall ställa sig fullt oberoende.

Mot detta resonnemang skulle visserligen kunna framkastas den invändningen, att det rådande systemet, hvars verkningar man under så lång tid varit i tillfälle att iakttaga, ju icke visat sig gifva anledning till några farhågor uti ifrågavarande hänseende. Vår domarkår åtnjuter med rätta allt fortfarande det största anseende.

Att allenast af denna orsak invagga sig i säkerhet äfven för framtiden och sålunda låta allt förblifva vid det gamla synes mig dock vara djärft. Med hänsyn till penningvärdets fall och till de stora inkomster, som privatjurister kunna förskaffa sig, och till de rätt afsevärda löneförmåner, som af staten numera bestås åt tjänstemän i allmänhet, har svagheten i domarbiträdenas ekonomiska ställning aldrig framträdt i så bjärt dager som nu. I samma mån har faran för att biträdena, hvilka såsom häradshöfdingarnas vikarier förrätta ungefär hälften af de lagtima tingen, kunna komma att missbruka sin viktiga och ansvarsfulla ställning vuxit. Och denna fara bör icke allt för länge trotsas.

Beträffande härefter det sätt, hvarpå frågan om förbättrade ekonomiska villkor för biträdena lämpligen bör lösas, har, enligt hvad till min kännedom kommit, man sökt vinna gehör för det förslag, att åt hofrätterna skulle anslås lämpliga belopp att användas till stipendier åt äldre extra ordinarie notarier, som genom domsagetjänstgöring utbildade sig för landt-domarkallet.

Frånsedt den omständigheten, att en dylik anordning ju allenast delvis skulle afhjälpa nu bestående missförhållande och att godkännandet af ifrågavarande förslag säkerligen skulle snedvrida frågan i dess helhet och sålunda till en oviss framtid undanskjuta dess lösning, möter enligt min mening här en betydelsefull invändning af principiell innebörd.

Det gäller nämligen nu icke att bereda *understöd* åt dem bland biträdena, som däraf kunna vara i särskildt behof, lika litet som att gifva de mest förtjänta biträdena någon särskild belöning. Frågan rör sig därom, huruvida staten har skyldighet sörja för, att *hvarje* i dess tjänst utfördt dugligt arbete varder skäligen betaladt.

Ett annat förslag går ut därpå, att staten utan uppskof skulle bereda

tillgång till amanuenser hos häradshöfdingarna med bestämd aflöning till det antal, som för domarämbetenas utöfvande oundgängligen kräfves.

Mot detta förslag har jag för min del ingen principiell anmärkning att framställa.

Emellertid hyser jag den bestämda öfvertygelsen, att en eventuell framställning till Riksdagen om omedelbart beviljande af de medel, som för ändamålet vore nödiga, icke skulle varda beviljad. Säkerligen skulle Riksdagen såsom en förutsättning för sådant bifall uppställa fordran om utredning, i hvad mån genom reglering af häradshöfdingarnas löner det till amanuensarfvoden erforderliga beloppet kunde erhållas utan särskild kostnad för statsverket.

Ett dylikt betraktelsesätt skulle jag också finna naturligt. Utan tvifvel finnas nämligen några domsagor af den indräktiga beskaffenhet, att de kunde tåla någon åderlåtning i afseende å tjänstgöringspenningar eller förvaltningskostnadsbidrag mot förmånen för vederbörande häradshöfdingar att slippa ifrån den nu utgående, om ock klena betalningen till de för domsagornas skötsel erforderliga biträdena.

Genom att sammanbinda biträdesfrågan med frågan om lönereglering för häradshöfdingarna torde med hänsyn till den i sistberörda afseende nyligen gjorda utredningen — hvilken dock i viss mån torde tariffa komplettering på grund af sedermera timade förändringar — någon tidsutdräkt af betydelse icke behöfva befaras i afseende å biträdesfrågans lösning.

Klart är äfven, att frågan om lönereglering för häradshöfdingarna i och för sig är af sådan beskaffenhet, att den kräver snart upptagande till ny behandling.

Förutom hvad till stöd för lämpligheten eller nödvändigheten af en sådan lönereglering här ofvan i annat sammanhang yttrats, tillåter jag mig i detta afseende åberopa jämväl följande uttalande i Kungl. Maj:ts förenämnda proposition till 1905 års Riksdag angående omreglering af häradshöfdingarnas löner:

Den synpunkt, hvarur storleken af det utöfver lönen för hvarje domsaga af statsmedel anvisade belopp vid 1874 års lönereglering bestämdes, var domsagans besvärighet och göromålens mängd. De faktorer, efter hvilka dessa förhållanden uppskattades, hafva naturligtvis undergått hvarjehanda förändringar under den tid af trettio år, som förflutit efter beräkningarnas uppgörande. Folkmängden har efter 1871 icke obetydligt vuxit på landsbygden i dess helhet, men medan i en del domsagor till följd af emigration, öfverflyttning af socknar eller sockendelar till angränsande jurisdiktioner, beviljande af stadsrättigheter åt köpingar och dylika sam-

hällen, eller andra omständigheter en minskning i folkmängden inträffat, har i andra domsagor tillkomsten af större fabriks- eller stationssamhällen samt, där någon större stad är belägen i närheten, förstäder och villastäder framkallat en långt snabbare tillväxt i folkmängden än som ägt rum på landsbygden öfver hufvud. Af än större vikt uti förevarande hänseende äro de förändringar, som enligt hvad rättsstatistiken utvisar inträffat i fråga om antalet afgjorda mål af olika slag. I ett stort antal domsagor har antalet mål afsevärdt nedgått, måhända mest på den grund att i mån af stigande kultur allt färre rena bagatellmål dragas under domstolarnas pröfning. Men i andra domsagor har målens antal betydligt ökats, och gäller detta väl företrädesvis sådana domsagor, i hvilka samtidigt ett uppsving på det industriella området inträddt. De förändringar i afseende på göromålen, som sålunda ägt rum, hafva i sin ordning bidragit till ökning eller minskning i kostnaderna för domsagans förvaltning. Men äfven andra rent yttre omständigheter hafva i fråga om ett stort antal domsagor föranlett därtill, att den vid löneregleringen verkställda beräkning af förvaltningskostnaderna icke kan anses riktig för nuvarande förhållanden. Genom förening af tingslag hafva mångenstädes tingsresorna minskats i antal och längd, och kostnaden för desamma har genom förbättring i kommunikationerna kunnat nedbringas. Å andra sidan hafva på några ställen nya tingslag bildats och äfven utan sammanhang därmed en ökning i antalet ting ägt rum, och genom dessa åtgärder lär en stegring i förvaltningskostnaderna hafva uppstått. — De flesta häradshöfdingar hafva, som bekant, erhållit sina ämbeten först vid jämförelsevis sen ålder, i allmänhet snarare öfver än under 40 år. Det stora flertalet, som förut icke innehåft ordinarie anställning, har under en lång extra-ordinarietid varit hänvisadt till en ytterligt ringa inkomst af sitt arbete, hvilken i många fall, i synnerhet hvad de första åren angår, icke på långt när lämnat tillgång till täckande af de nödvändigaste behofven. Den, som saknar enskild förmögenhet, lär i regel vid förvärfvandet af ett häradshöfdingämbete hafva att förränta och amortera en större skuldbörda, ofta ock att jämte obligatoriska pensionsavgifter gälda liffförsäkringspremier till afsevärdt belopp. En inkomst, som förvärfvad vid 30 års ålder skulle kunna vara mer än tillräcklig, är därför, om den erhålles tio år senare, icke tillfyllest. Efter vunnen befordran är häradshöfdingen i regel icke i tillfälle att erhålla bättre villkor. Transport till annan domsaga kan han i allmänhet icke påräkna. Ålderstillägg åtnjutes af flertalet tjänstemän, men icke af häradshöfdingarna. Utom ämbetet kan en häradshöfding i allmänhet icke bereda sig någon inkomst; och att han icke frestas att sträfva därefter, särskildt på det område, som i sådant

hänseende ligger honom närmast, torde ur samhällets synpunkt få anses önskvärdt. Häradshöfdingarna hafva, utom sina egentliga ämbetsbestyr, den icke oviktiga uppgiften att handleda de juridiska ämnessvennerna, och denna deras verksamhet är af stort gagn, ej blott för domstolarna utan ock för administrationen samt för advokatståndet och i viss mån direkt för näringslivet. Därjämte hafva häradshöfdingarna en icke obetydlig del af kronans uppbörd om händer.

Till alla dessa sålunda föreliggande, fullt beviskraftiga skäl för en omreglering af häradshöfdingarnas löner kan läggas ännu ett, som tydligen är af beskaffenhet att böra i tid beaktas. Jag åsyftar härmed den omständigheten, att skyldigheten att förnya penninginteckningar säkerligen inom den närmaste framtiden kommer att upphöra, hvilket uppenbarligen skall förorsaka en högst afsevärd reducering af häradshöfdingarnas inkomster, därest ej nödig kompensation varder dem beredd.

I 1905 års löneregleringsförslag utgick man från den förutsättningen, att hvarje häradshöfding skulle komma i åtnjutande af en minimiinkomst af 7,000 kronor. För anskaffande af det för sådant ändamål erforderliga beloppet ifrågasattes emellertid icke någon höjning af det på ordinarie stat utgående anslaget till häradshöfdingarnas aflöning. Regleringen skulle genomföras på deras bekostnad, som hade mera inbringande domsagor; den afsedda förbättringen i en del häradshöfdingars inkomster motsvarades af en tilltänkt försämring i fråga om ej mindre än 33 domsagor.

I nu angifna hänseenden anser jag för min del att förslaget lämnar rum för anmärkningar.

Med hänsyn till landtdomarkårens utomordentliga betydelse för rättskipningen och till den uppenbara vikten däruppå, att dess sociala anseende varder upprätthållet, synes det mig klart att en årlig inkomst, som stannar vid 7,000 kronor, måste anses för låg. En dylik summa understiger en småstadsborgmästares inkomster och högst väsentligt hvad borgmästare eller rådmän i de medelstora städerna förtjäna.

Riktigheten af min mening lärer ock vinna bekräftelse af de efter 1905 genomförda löneregleringarna i afseende å andra ämbetsmän.

Att, åtminstone i den utsträckning som uti 1905 års förslag afsetts, nedbringa inkomsterna i fråga om vissa domsagor, kan enligt min mening ej heller anses välbetänkt. På grund af häradshöfdingämbetets maktpåliggande och ansvarsfulla art samt med afseende å mängden af de göromål, som åligga häradshöfding, och de stora anspråk, man med all rätt vant sig att ställa på honom, kan allenast ett fåtal domsagor anses förefinnas af den beskaffenhet, att de — om behörig hänsyn toges till nutida förhållanden och till de löner, som förbundits med ämbeten af mindre

vikt än landtdomarbefattningen — lämna sina innehafvare rikliga inkomster.

Äfven i afseende å domsagor, som äro af sådan art, anser jag det vara tveksamt, huruvida en reducering i inkomsterna kan vara lämplig eller tillrådlig. Det ligger nämligen nära till hands att antaga, att i den mån en sådan reducering äger rum, i samma mån skall ock den på senare tid redan yppade svårigheten att tillfredsställande rekrytera nedre justitirevisionen varda skärpt. Utsikten att i framtiden erhålla en inbringande domsaga har med all säkerhet i många fall utgjort det ledande motivet för hofrättsledamöters tillmötesgående af till dem gjordt erbjudande att mottaga revisionssekreterarförordnande. Bortfaller eller minskas denna utsikt, torde det vara fullt förklarligt, om ledamöter i hofrätt, hvilka ju numera redan i första lönegraden åtnjuta goda inkomster, skulle visa mindre böjelse för tillmötesgående uti ifrågavarande hänseende.

Slutligen tillåter jag mig framhålla att i händelse staten, i enlighet med hvad jag här ofvan förordat, kommer att anslå medel till arfvoden åt domarbiträden, dessa arfvoden torde böra utbetalas till biträdena direkt af staten och icke genom häradshöfdingarna. I motsatt fall skulle möjligen, såsom ock blifvit anmärkt, arfvodet i en framtid komma att uppfattas såsom ett extra lönetillskott åt häradshöfdingen, hvilket visserligen vore afsedt att användas till aflönande af juridiskt biträde, men blott i den mån det visade sig för detta ändamål erforderligt.

Ofvanberörda förhållanden har jag med stöd af 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t om ändring af förordningen angående stämpelafgiften den 18 september 1908.

Härom har jag den 29 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»En advokat anförde i en till mig ingifven klagoskrift, att sedan på klagandens föranstaltande vittnesförhör för dödsfalls skull den 14 februari 1910 ägt rum inför rådstufvurätten i Malmö rörande innehållet i ett af tvänne personer utfärdadt intyg angående en af grosshandlaren Y. fullbordad gåfva af lös egendom, rådstufvurätten beslutit stämpelbelägga vittnesattesten såsom gåfvobref och förvägrat klaganden att utan erläggande af

stämpeln, hvilken skulle debiteras å utdrag af protokollet öfver vittnesförhöret, utbekomma såväl protokollsutdraget som vittnesintyget.

Under framhållande af, att gäfvan i fråga varit muntlig och verkställd med varm hand samt vittnesintyget upprättadt för vittnenas bättre minnes skull och för att tjäna till ledning vid blifvande förhör, ingalunda vore och ej heller kunde likställas med en afhandling om gåfva, anhöll klaganden, att då rådstufvurättens förfarande sålunda måste anses stå i strid med bestämmelserna i gällande stämpelförordning, jag måtte vidtaga den åtgärd, som på mig kunde ankomma, för att förhjälpa klaganden till hans rätt.

Uti afgifven förklaring anförde rådstufvurätten följande:

Rådstufvurätten ville till en början angående hvad vid ärendets handläggning förekommit upplysa, att, då från rådstufvurättens sida gjordes antydan därom att ifrågavarande vittnesattest måhända borde såsom afhandling om gåfva af lös egendom stämpelbeläggas, klagandens vid vittnesförhöret använda ombud, som inlämnade handlingen, visserligen meddelade, att han vid tillfället icke vore beredd att erlægga det för stämpelbeläggning erforderliga beloppet, men tillika förklarade sig villig att sedermera, därest sådant från rådstufvurättens sida ifrågasattes, tillhandahålla rådstufvurätten beloppet. Någon dag därefter meddelade expeditionshafvanden, att ombudet tillkännagifvit, att klaganden ansåge handlingen icke böra stämpelbeläggas och att han fördenskull vägrade att erlægga det för ändamålet behöfliga penningbeloppet. Då rådstufvurätten därpå tog frågan om stämpelbeläggning under ompröfvande, fann rådstufvurätten densamma väl kunna utgöra föremål för olika meningar, men stannade rådstufvurätten vid den uppfattning, att handlingen vore att anse såsom afhandling om gåfva af lös egendom och fördenskull borde beläggas med därför stadgad stämpel. — Det vore väl sannt, att handlingen icke underskrifvits af gifvaren, grosshandlaren Y., men det vore dock uppenbart, att den tillkommit på uppdrag af honom, och dess ändamål vore obestriddigt att ersätta en gåfvohandling i strängt formell mening. Enligt klagandens egna uppgifter hade klaganden af Y. erhållit uppdrag »att närvara vid och gifva rättsligt bindande form åt en gåfvohandling». Y:s mening hade således varit att upprätta en skriftlig handling om gäfvan med för honom bindande verkan. I uttaladt syfte att undgå stämpelbeläggning af handlingen hade klaganden, på eget initiativ, funnit lämpligt att gifva den åskade handlingen formen af ett »vittnesintyg», och för att däråt förläna den af Y. fordrade bindande verkan hade domstol anlitats för vittnesförhör angående handlingens innehåll och tillkomst. Det vore att märka, att med afseende å såväl gäfvans omfattning som de vid gäfvan fästade

särskilda villkoren skriftlig affattning, praktiskt sedt, varit nödvändig. Klaganden sade visserligen, att handlingen upprättats för vittnenas bättre minnes skull och för att tjäna till ledning vid blifvande förhör. Men af hvad ofvan påpekats framginge oförtydbart, att handlingen tillkommit utslutande i Y:s och gåfvotagarnes intresse. — Därest klagandens uppfattning i fråga om stämpelbeläggningen vore riktig, skulle däraf blifva en följd, att lagens bestämmelser om gåfvohandlings förseende med stämpel komme att kringgås samt helt och hållet blefve illusoriska. Någon »skriftlig gåfvohandling» af den form, som klaganden förutsatte för stämpelbeläggning, behöfde då aldrig ifrågakomma. I de fall, då skriftlig affattning vore nödvändig, endast gåfve man handlingen formen af ett »vittnesintyg» och stämpelfrihet fordrades med åberopande af stämpelförordningens bestämmelser. Rådstufvurätten hade emellertid icke ansett sig kunna, med en förnuftig tolkning af samma bestämmelser, biträda en dylik uppfattning; och då klaganden tillvitade rådstufvurätten att hafva lagstridigt undanhållit klaganden hans rätt, torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke det lagstridiga uppsåtet förefunnes å den sidan, där syftet att undandraga statsverket stämpelavgift oförbehållsamt erkänts såsom enda motivet för handlingens upprättande i förevarande form. Och detta syfte tillvunne sig icke mera sken af laglighet därför att stämpelavgiften, såsom i detta fall, utgjorde ett ganska afsevärdt belopp.

Till sist upplyste rådstufvurätten om, att handlingen i fråga ännu icke stämpelbelagts, samt meddelade att, i händelse jag hyste annan uppfattning än den rådstufvurätten i ärendet uttalat såsom sin, rådstufvurätten vore beredd att till vederbörande omedelbart utlämna handlingen utan annan afgift än protokollslösen.

Vid förklaringen var i styrkt afskrift fogadt närslutna utdrag af det protokoll, som förts angående omförmälda vittnesförhör. Af detta protokollsutdrag, hvori vittnesattesten i fråga intagits, framgår, att grosshandlaren Y. genom den gåfva, vittnesattesten afsåg, till sina barn på åtskilliga villkor bortskänkt lös egendom af det värde, att om gåfvohandling däröfver upprättats, den ostridigt bort beläggas med stämpel till ett belopp af mer än 2,800 kronor.

I afgifna påminnelser framhöll klaganden, bland annat:

att Y:s afsikt icke kunde sägas hafva varit att upprätta en skriftlig handling om gåfva;

att hans önskemål allenast varit att få gåfvohandlingen på lagligen bindande sätt verkställd;

samt att det med den uppfattning, klaganden hade om stämpelförordningens stadganden i ifrågakomna hänseenden, legat nära till hands

och dessutom varit klagandens enkla skyldighet att upplysa vederbörande om, att muntlig gåfvohandling ej droge stämpel.

Vid pröfning af detta ärende fann jag med hänsyn till bestämmelserna i 8 § samt 52 § 5 mom. stämpelförordningen, att ofvanberörda handling icke borde förses med stämpel, såsom vore den en afhandling om gåfva; och underrättade jag rådstufvurätten om denna min uppfattning.

Då emellertid, enligt hvad jag försport, det tillvägagångssätt, som användts vid ifrågakomna gåfva, praktiserats äfven i andra liknande fall, och det måste vara af vikt att förhindra en praxis, som, på sätt rådstufvurätten framhållit, är af beskaffenhet att göra stämpelförordningens bestämmelser om stämpel å afhandlingar om gåfva af lös egendom illusoriska, har jag på grund af 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion ansett mig böra härmed för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet till den uppmärksamhet, Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring eller förtydligande af bestämmelserna i 1 § af förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämning.

I detta ämne har jag den 29 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en skrifvelse af följande lydelse:

»I 1 § af förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämning äro följande bestämmelser meddelade:

»Hvar, som har fordran hos annan i penningar, eller hvad det är, skall den genom stämning eller lagsökning, eller eljest skriftligen eller muntligen, hos gäldenären kräfva inom tio år från den dag, då skuldebref eller annan handling, hvarå fordran grundad är, gafs, eller fordringen annorledes tillkom; och vare fordringens tillkännagifvande hos gäldenären lika ansedt, som hade kraf skett: är fordran ej till betalning förfallen så tidigt, att den inom tio år sökas eller krävas kan; då skall borgenär, inom sagda tids förlopp, gäldenären därom erinra. Vare ock borgenär skyldig att, så länge hans fordran sedan innestår, den ånyo bevaka, som nu sagdt är, inom hvar tionde år ifrån den dag, då sista bevakningen skedde.

Har den, hos hvilken fordran genom kraf eller erinran bevakas skall, blifvit i sådant ändamål, å tre särskilda dagar af tionde året, sökt i sitt hemvist, men ej kunnat träffas; gifve borgenär fordringen an hos domstol eller öfverexekutor, och låte bevis däröfver i allmänna tidningarna in-

föras tre gånger, minst fjorton dagar emellan hvarje gång, och första gången inom tionde årets slut.

Är borgenären ej veterligt, om eller hvar gäldenären äger hemvist inom riket; då må ock fordringen hos domstol eller öfverexekutor angifvas och beviset däröfver i tidningarna införas, inom tid, som nu sagd är.»

Enligt denna paragraf kan alltså — då den, hos hvilken fordran genom kraf eller erinran skall bevakas, blifvit i sådant ändamål å tre särskilda dagar under tionde året sökt i sitt hemvist men ej kunnat anträffas, äfven som då borgenär ej vet, om eller hvar gäldenären har hemvist inom riket — preskription afbrytas genom fordringens blotta angifvande hos domstol eller öfverexekutor, utan stämning eller lagsökning.

Bevis öfver fordringens anmälan hos domstol eller öfverexekutor skall införas i allmänna tidningarna, d. v. s. Post- och inrikestidningar, tre gånger, minst fjorton dagar mellan hvarje gång och första gången inom tionde årets slut.

Bestämmelse saknas emellertid om den tid, inom hvilken detta kungörelseförfarande skall vara afslutadt, d. v. s. när tredje kungörandet sist måste ske.

Det lärer kunna antagas, att denna bristfällighet beror på ett förbiseende, liksom att lagberedningen, på hvars förslag stadgandet i fråga tillkommit, hyst den meningen, att, sedan första kungörandet försiggått, de båda öfriga kungörelserna skulle äga rum utan obehörigt dröjsmål.

Enligt denna mening, som icke torde sakna anhängare i praxis, borde, om tredje kungörandet exempelvis skett först under tolfte året, borgenären nafva förlorat sin talan.

Med hänsyn till affattningen af stadgandet, som endast utsäger, att *minst* fjorton dagar skola förflyta mellan hvarje kungörande, synes det dock vara svårt att godkänna ett dylikt resultat, hvilket godtyckligt skulle beröfva borgenären hans rätt.

Förkastas nämnda mening, torde man vara nödgad utgå från, att det är tillfyllest, om tredje kungörandet äger rum inom tio år från det första.

Men äfven härigenom råkar man ut för afsevärda oegentligheter.

Sedan preskription af fordringen genom densammas bevakning afbrutits, åligger det enligt förevarande paragraf borgenären att ånyo bevaka sin fordran inom tio år från den dag, då förra bevakningen skedde.

Beträffande det bevakningsförfarande, om hvilket nu är fråga, synes man närmast böra antaga, att hvarje särskild kungörelse är att anse såsom ett i detsamma ingående led. Preskriptionen, som, där första kungörandet äger rum inom tionde året, bringas att hvila, varder definitivt afbruten först den dag, tredje kungörandet sker, från hvilken dag alltså ny pre-

skriptionstid börjar löpa. Häraf blir följden, att, om tredje kungörandet icke försiggår förr än å sista möjliga dagen (eller precis tio år från första kungörandet), borgenären under denna tioårsperiod har sin talan öppen, utan att han under samma tid vidtagit särskild bevakningsåtgärd. Ett dylikt resultat står dock tydligen icke väl tillsammans med innehållet uti ifrågavarande paragraf.

Man torde emellertid komma till ej mindre otillfredsställande slut, därest man utgår från, att redan första kungörandet definitivt afbryter preskriptionen. I så fall måste nämligen, då ny preskriptionstid ju skulle räknas från den dag, första kungörandet ägde rum, borgenären förlora sin talan, om han underlåte att inom tio år därefter ånyo bevaka sin fordran på något af de i lagen medgifna sätten. Detta skulle leda därhän, att stadgandet om andra och tredje kungörandet väsentligen förlorade sin betydelse. Borgenären skulle utan risk kunna eftersätta sin skyldighet i afseende å dem. Inom tio år från första kungörandet måste han i hvarje fall ånyo påbörja proceduren. Och anträffades gäldenären inom denna tid, kunde en mot honom af borgenären anhängiggjord talan icke förnuf-tigtvis afvisas på den grund, att borgenären icke mer än två gånger kunggjort beviset om fordringens angifvande hos domstol eller öfverexekutor. Tiden för ytterligare kungörande var nämligen ännu icke försutten.

Då den oklarhet, som alltså uti ifrågavarande hänseende måste anses vidlåda gällande lag, enligt hvad till min kännedom kommit, gifvit anledning till olägenheter i praxis, har jag på grund af 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet, i förhoppning att det må beaktas vid den revision af vissa delar af obligationsrätten, som lär vara förestående.»

Framställning till Kungl. Maj:t om ändring i instruktionen för landshöfdingarna den 10 november 1855.

Härom har jag den 30 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»I händelse landtränsmästare, länsnotarie, länsbokhållare, kronofogde eller häradsskrifvare i tjänsten beträdes med uppenbar orätt, egennytta, vårdslöshet eller försummelse, eller från tjänsten sig olofligen afhåller, eller emot landshöfding visar vanvördnad eller ohörsamhet, skall enligt 66 § i instruktionen för landshöfdingarna den 10 november 1855 den felaktige ställas under tilltal inför vederbörlig domstol, hvarvid landshöfdingen

jämväl äger att, där omständigheterna det påkalla, tills vidare skilja honom ifrån ämbetets utöfning. I stället för att sålunda hänvisa saken till domstol har emellertid Konungens befallningshafvande rättighet att, då förseelsens beskaffenhet därtill föranleder, förelägga viten och vederbörande därtill falla, eller ådöma böter till högst en månads lön eller suspension från tjänst och lön på högst tre månaders tid.

Enligt 67 § kunna länsman, landskanslist och landskontorist, då emot dem förekommer sådan felaktighet, som uti 66 § omförmäles, och fråga icke är om sådan gröfre brottslighet, att åtal vid laga domstol finnes böra äga rum, af Konungens befallningshafvande fällas till böter af högst en månads lön eller suspension från tjänst och lön på högst tre månaders tid, eller ock, då förseelsen är af den beskaffenhet, att Konungens befallningshafvande finner sig icke vidare kunna för dem hafva förtroende, ifrån tjänsten alldeles skiljas.

I 69 § är föreskrifvet, att med besvärs anförande öfver de beslut, Konungens befallningshafvande enligt instruktionen meddelar, förhålles på sätt, efter hvarje ärendes olika beskaffenhet, särskildt finnes stadgadt.

Någon särskild bestämmelse är emellertid icke meddelad i afseende å den myndighet, hos hvilken klagan skall föras öfver beslut, hvarigenom Konungens befallningshafvande med tillämpning af förenämnda stadganden i 66 och 67 §§ af instruktionen själf pröfvat fråga om underlydande tjänstemans fel i tjänsten.

Till stöd för att klagan af nu ifrågavarande art skulle föras hos Eders Kungl. Maj:t har åberopats förordningen den 14 december 1866 angående ändring af gällande stadganden om tid för besvärs anförande i mål, som handläggas af förvaltande myndigheter och ämbetsverk, i hvilken förordning det heter, att Kungl. Maj:t »funnit godt att, med ändring af gällande stadganden om tid för besvärs anförande i mål, som handläggas af förvaltande myndigheter och ämbetsverk samt icke till domstol fullföljas, i nåder förordna, att ehvar och i hvilken instans klagan än föres, besvären skola, vid talans förlust, inlämnas, i mål från Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län innan klockan tolf å fyratiofemte dagen och i mål från öfriga orter i riket innan klockan tolf å trettionde dagen från delfäendet af det beslut, som öfverklagas; dock att menighet, som klagar, äger tillgodonjuta femton dagar längre besvärstid än här ofvan sägs; kommande hvad angår besvärstid i mål, som bedömas efter bevillningsförordningen och kommunallagarna, samt i mål, som fullföljas från konsistorierna, att gälla hvad särskildt är eller varder stadgadt.»

Å andra sidan har man under påvisande däraf, att nämnda förordning ingalunda innehåller någon uttrycklig föreskrift uti ifrågavarande afseende,

sökt häfda den uppfattningen, att klagan öfver Konungens befallningshafvandes beslut af omförmålt art bör föras hos hofrätt. Detta öfverensstämmer — säger man — med den princip, som af lagstiftaren uttalats i 179 och 182 §§ utsökningslagen, enligt hvilka lagrum klagan af utmättingsman däröfver, att han af öfverexekutor blifvit fälld till ansvar för tjänstefel, skall föras hos hofrätt.

Enligt min mening kan det dock icke vara tillåtligt att sålunda analogiskt tillämpa sistberörda lagstadganden. I förhållandets egen natur lär nämligen ligga, att befogenhet att domstolsvägen söka rättelse i beslut, som af administrativ myndighet fattas, icke förefinnes, med mindre lagen uttryckligen medgifvit dylik befogenhet.

Till bevis för den uti ifrågavarande hänseende rådande osäkerheten tillåter jag mig här lämna redogörelse för följande under min pröfning dragna ärende.

I en till mig ingifven klagoskrift anförde en person:

att klaganden i en den 2 mars 1909 till Konungens befallningshafvande i Västmanlands län ingifven skrift begärt nämnda myndighets ingripande mot en tillförordnad länsman, emedan denne skulle gjort sig skyldig till tjänstefel, bestående däri, att han gjort obehörigt bruk af handlingar, som han innehaft i egenskap af allmän åklagare;

att Konungens befallningshafvande i resolution den 5 mars förklarat klagandens framställning icke föranleda någon åtgärd samt i sammanhang därmed hänvisat klaganden att i händelse af missnöje anföra besvär hos Svea hofrätt;

att hofrätten emellertid genom utslag den 16 november 1909 förklarat målet vara af beskaffenhet, att talan mot Konungens befallningshafvandes däri gifna resolution icke skulle föras hos hofrätten;

samt att klaganden sedermera af Konungens befallningshafvande erhållit ny hänvisning att öfver resolutionen anföra besvär hos Kungl. Maj:t i civildepartementet.

Under framhållande däraf, att den felaktiga besvärshänvisningen vållat klaganden onödiga kostnader, påkallade han min hjälp för utfående af skadestånd.

I infordrad förklaring anfördes, att föreskrifterna rörande besvärns anförande öfver Konungens befallningshafvandes beslut vore ganska dunkla, hvarför mången gång tvekan kunde uppstå, hvart besvärshänvisning skulle lämnas, och åberopades såsom exempel på att ifrågavarande föreskrifter icke uteslöte olika tolkning en förklaringen bilagd afskrift af ett utaf hofrätten öfver Skåne och Blekinge den 30 juli 1909 meddeladt utslag. Af detta framgick, att sedan Konungens befallningshafvande i Blekinge län

dömt en kronofogde jämlikt 66 § i landshöfdinginstruktionen att böta 50 kronor för försummelse i tjänsten, besvärshänvisning lämnats till hof-rätten, som ansett sig behörig att upptaga målet till pröfning.

Vid pröfning af detta ärende har jag funnit hvad klaganden mot Konungens befallningshafvande i Västmanlands län anmärkt icke böra för-anleda åtal.

Däremot har jag, särskildt med hänsyn därtill att, enligt hvad jag förspott, revision af landshöfdinginstruktionen är förestående, ansett mig, jämlikt 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman, böra lämna Eders Kungl. Maj:t meddelande om hvad i ärendet förekommit.

Samtidigt tillåter jag mig fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på en annan fråga, som i min tanke är af större betydelse än den ofvan berörda.

I 10 § utsökningslagen äro följande bestämmelser meddelade: »Öfver-exekutor åligger att noga tillse, huru de utmätningsmän, som under honom lyda, förrätta hvad dem enligt lag åligger eller eljest i tjänsten betrott varder. Finner öfverexekutor vid granskning af insända dagboksutdrag eller annorledes, att utmätningsman underlåtit åtgärd, som till bevarande af parts rätt och säkerhet föreskrifven är, eller eljest sin plikt eftersatt, äge öfverexekutor, ändå att part ej förer klagan, döma den felande till böter högst femhundra kronor eller mistning af tjänst på högst tre månaders tid. Anses felet kunna medföra svårare straff, eller erfordras utredning vid domstol, varde målet dit förvisadt; och äge öfverexekutor att emellertid skilja den felaktige från tjänstens utöfning, när skäl därtill äro.»

Detta lagrum, som i hufvudsak är hämtadt från lagkommitténs förslag i ämnet, motiverades af lagkommittén sålunda: »Det är af högsta vikt, att de under Konungens befallningshafvande i utsökningsmål lydande tjänstemän och betjante må med nit, drift och redlighet förrätta sina tjänster, emedan deras felaktiga eller brottsliga förhållande måste medföra skadliga följder för dem, hvilkas rätt och angelägenheter åt dem an-förtros. Kommittén har således funnit nödigt att utom rättigheten för Konungens befallningshafvande att, efter förd klagan af den lidande, eller ty förutan, pröfva dessa tjänstemäns och betjantes åtgärder, och fälla den felande till skadestånd och ansvar, hvilket senare dock är inskränkt till mistning af tre månaders lön, äfven tillägga Konungens befallningshafvande makt, att enär tjänsteman så förgått sig, att målet till domstol bör förvisas, skilja honom från tjänstens utöfning, intill dess domstolen annor-ledes förordnar.»

Nya lagberedningen, som utarbetade det förslag, hvarpå utsöknings-lagen är byggd, yttrade angående denna fråga: »Öfverexekutor är förman

för de inom hans tjänstområde anställda utmätningsmän och har i sådan egenskap att vaka öfver, att dessa fullgöra sina skyldigheter. Af detta förmanskap följer ock, jämlikt det allmänna stadgandet i 10 kapitlet 26 § rättegångsbalken, hans befogenhet att fälla sina underlydande till ansvar för tjänsteförseelser, när dessa icke äro af svårare art. De angående denna öfverexekutors disciplinärmyndighet i 10 § meddelade föreskrifter öfverensstämma i det hufvudsakligaste med hvad i gällande landshöfdinginstruktion är för Konungens befallningshafvande stadgadt.»

Mot hvad lagkommittén och nya lagberedningen sålunda angående öfverexekutors bestraffningsrätt yttrat kan för visso icke någon befogad invändning framställas, och såsom särskildt välgrundad framträder principen, enligt hvilken bestraffningsrätten begränsats därhän, att öfverexekutor icke må definitivt afsätta sina underordnade tjänstemän. Desto mera anmärkningsvärdt förefaller det emellertid mig, att trots denna princip, som ju vunnit godkännande af Konung och Riksdag, förutnämnda stadgande i landshöfdinginstruktionen, enligt hvilket Konungens befallningshafvande äger från tjänsten för alltid skilja länsman jämte vissa andra tjänstemän och hvilket sålunda innebär en afvikelse från ifrågavarande princip, allt hitintills fått kvarstå orubbadt.

Ehuru jag icke har någon som helst anledning till antagande, att sistnämnda stadgande någonsin blifvit af Konungens befallningshafvande missbrukadt, anser jag dess blotta tillvaro innefatta ett obehörigt intrång på ifrågavarande ordinarie tjänstemäns befogade anspråk på en trygg ställning; och stadgandet bör därför enligt min mening borttagas.

För öfrigt lär det icke kunna förnekas, att en stor oegentlighet ligger däruti, att om en länsman, som ju af Konungens befallningshafvande kan förordnas att på eget ansvar vara utmätningsman, i denna egenskap gör sig skyldig till ett, om än så groft tjänstefel, så äger enligt utsökningslagen befallningshafvanden icke på sådan grund för alltid skilja honom från tjänsten, under det å andra sidan enligt landshöfdinginstruktionen befallningshafvande må afsätta länsman, så snart han begått förseelse af den art, att befallningshafvanden finner sig icke vidare kunna för honom hafva förtroende.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring af stadgandet i 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen.

I detta ämne har jag den 3 juni 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»I 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen är stadgadt, att de, som må väljas till jurymän, skola vara »för medborgerlig dygd väl kända».

Angående innebörden af detta för valbarhet till juryman uppställda villkor hafva olika meningar yppats.

Af våra statsrättslärare har sålunda Rydin (Yttrandefrihet och tryckfrihet, sid. 320) sökt göra gällande, att hvar och en, mot hvilkens frejd ingenting är att anmärka, måste betraktas såsom en för medborgerlig dygd väl känd person.

Naumann (Sveriges statsförfattningsrätt del 4, sid. 398) har förfäktat den meningen, att hvad i 1 kap. 2 § rättegångsbalken finnes stadgadt angående valbarhet till nämndeman bör vinna tillämpning äfven å nu ifrågavarande fall.

Huru mycket än dessa båda åsikter divergera, i ett afseende sammanfalla de dock: den omständigheten, att någon blifvit fälld till ansvar för brott, bör enligt förstnämnda lagrum icke utesluta valbarhet, med mindre detsamma medför förlust af medborgerligt förtroende. Fängelsestraff diskvalificerar alltså icke.

Härutinnan måste professor Alexandersson anses vara ense med Rydin och Naumann. Han gör nämligen (Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen, sid. 161) beträffande spörsmålet, i hvad mån ådömdt straff verkar diskvalificera, den begränsningen, att fråga måste vara om »gröfre» brott. Och såsom sådant kan man enligt nutida rättsterminologi icke beteckna ett brott, som ansetts kunna försonas med fängelse. (Jfr Wijkander: Om preskription i brottmål, sid. 105.)

Den mening, som sålunda uti ifrågavarande hänseende gjort sig gällande inom teorin, bör enligt min uppfattning, åtminstone i hufvudsak, godkännas. Det kan icke anses öfverensstämma med vår lagstiftnings anda att förklara en person obehörig till juryman allenast på den grund, att han begått en enstaka förbrytelse och därför dömts till fängelse.

Hvad tryckfrihetsförordningens författare ville inlägga för betydelse i uttrycket »för medborgerlig dygd väl kända personer», lär, då de underlåtit att härom lämna någon anvisning, icke vara möjligt att utröna.

Vid tolkningen af detta uttryck torde det emellertid i hvarje fall vara nödvändigt att söka hjälp af nutida allmän rättsuppfattning, hvilken naturligtvis, särskildt på grund af strafflagens humanisering, i vissa afseenden skiljer sig från den, som var rådande vid tryckfrihetsförordningens tillkomst. Och på denna väg kan man tydligen icke komma till det resultat, att hvarje urbotastraff i och för sig utgör diskvalifikationsgrund. Exempelvis torde ingen vilja påstå, att en person, som af ovarsamhet vållat annans död och därför dömts till fängelse, skulle på denna grund

gått förlustig något af det medborgerliga anseende, han förut agt. Enahanda är förhållandet i afseende å en person, som ådömts fängelse för det han, efter att hafva blifvit af annan våldförd, till nödvärn använt större våld än nöden kräfde. Om man alltså måste fasthålla, att icke hvarje fängelsestraff utesluter valbarhet till juryman, bjuder konsekvensen att man helt godkänner den ofvan uttalade satsen, enligt hvilken den omständigheten, att en person för enstaka förbrytelse dömts till fängelse, aldrig i och för sig kan åberopas såsom diskvalifikationsgrund. Brott, som förskylla samma straff, måste nämligen från lagens standpunkt anses likställda. Ett förkastande af nämnda sats skulle för öfrigt, då ju olika personer hafva vidt skild uppfattning om de olika brottens mer eller mindre svåra natur, lämna fritt spelrum för godtycket; domstolarna skulle äga rätt att förfara efter alldeles obestämda, rent subjektiva grunder. Och ett dylikt resultat bör man gifvetvis icke utan tvingande skäl godkänna.

Emellertid har till min kännedom kommit, att domstolar understundom omfattat en åsikt, som står i strid mot den af mig nu angifna.

Sedan sålunda i ett vid rådstufvurätten i Hälsingborg den 7 december 1909 anhängiggjort tryckfrihetsmål svaranden i målet såsom juryman nämnt, bland andra, professor Knut Wicksell, antecknades i protokollet såsom »för rätten känt, att Wicksell intill den 3 i denna månaden aftjänat honom af Kungl. Maj:t ådömdt fängelsestraff under två månader för religionsbrott», hvarefter rådstufvurätten meddelade det beslut, att enär Wicksell således icke kunde anses vara för medborgerlig dygd väl känd och därför ej kunde emot bestämmelsen i 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen såsom juryman godkännas, ålades svaranden att nämna ytterligare en person. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge, hvars pröfning målet sedermera underställdes, upphäfdde emellertid ifrågavarande beslut såsom icke lagligen grundadt och återförvisade målet till rådstufvurätten.

I ett senare fall har rådstufvurätten i Ystad likaledes på ofvan angifna grund förklarat professor Wicksell obehörig såsom juryman. Äfven detta beslut har numera blifvit af hofrätten upphäfdt.

Med hänsyn till den på Eders Kungl. Maj:ts föranstaltande nyligen påbörjade revisionen af bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen har jag ansett det för Eders Kungl. Maj:t kunna vara af intresse att få kännedom om dessa rättsfall, hvilka enligt min mening ådagalägga, att den oklarhet, som vidlåder ifrågavarande stadgande, innebär en fara för obegränsadt godtycke.

Äfven om den nya tryckfrihetsförordning, som Eders Kungl. Maj:t ställt i utsikt, icke varder verklighet, måste det vara af vikt, att berörda stadgande omformuleras och möjlighet sålunda uteslutes att pricka per-

soner, hvilka enligt allmänna rättsuppfattningen äro fullt hedervärda medborgare.

På grund af 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion har jag trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga ofvanberörda förhållande, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring af 100 § utsökningslagen.

Härom har jag den 12 oktober 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»Ombudsmannen i riksbanken W. Montelius har i en till mig ingifven klagoskrift anført hufudsakligen följande.

Af landshöfdingämbetet i Stockholms län förrättades den 29 december 1909 exekutiv auktion å fastigheten $\frac{2}{3}$ mantal Mörtlös i Gustafsbergs socken, å hvilken fastighet lagfart senast meddelats för kaptenen A. E. Hahns hustru Ester Hahn.

Ehuru riksbanken såsom hypotek för ett fru Hahn lämnadt lån innehade en inteckning i egendomen för 10,000 kronor jämte ränta, hade riksbanken icke om auktionen underrättats genom sådant kallelsebref, som afses i 100 § utsökningslagen.

Efter auktionen vände sig klaganden med anmälan om berörda förhållande till den, som vid auktionstillfället varit tjänstförrättande landssekreterare. Denne förklarade därvid, att som den inteckning riksbanken innehade vore ställd till annan person, länsstyrelsen ej af gravationsbeviset kunnat se, att den innehades af riksbanken, samt att då sådant ej heller framginge af någon annan i ärendet ingifven handling, länsstyrelsen ej haft skyldighet att tillsända riksbanken särskildt kallelsebref. Af tjänstförrättande landssekreterarens yttranden vid tillfället framgick i öfrigt, att han syntes antaga, det exekutor vid auktion å fast egendom ej hade skyldighet att vidtaga någon som helst åtgärd för erhållande af kännedom om inteckningshafvares namn och adress.

Klaganden framhöll, hurusom det vore uppenbart, att, därest icke exekutor genom förfrågningar hos fastighetsägaren eller på annat sätt förskaffade sig kunskap om vederbörande inteckningshafvare, utan afsändandet

af särskilda kallelsebref gjordes uteslutande beroende därpå, att inteckningshafvare tillfälligtvis blefve känd för exekutor, den trygghet för inteckningshafvare, som den åberopade paragrafen i utsökningslagen afsåge att bereda, komme att blifva illusorisk.

Klaganden hemställde, att, därest den af länsstyrelsen sålunda följda praxis skulle finnas icke vara öfverensstämmande med lag, jag måtte anmoda vederbörande att för framtiden bättre tillse, att underrättelse om exekutiv auktion å fast egendom meddelades inteckningshafvare. För den händelse åter länsstyrelsen skulle finnas hafva rätt tolkat utsökningslagens ifrågavarande föreskrift, anhöll klaganden, att jag måtte vidtaga åtgärder för att ett i sådant fall uppenbarligen mycket behöfligt, förtydligande tillägg därtill blefve gjort.

I affordrad förklaring anförde tjänstförrättande landssekreteraren följande.

Vid den granskning af auktionsakten, som å landskansliet föregick utfärdandet af kallelsebref till inteckningshafvarne, befanns, att akten icke innehöll någon upplysning rörande rättsägaren till ifrågavarande inteckning. Af det i och för försäljningen införskaffade gravationsbeviset framgick emellertid, att inteckningen beviljats J. V. L. Zetterberg eller order till säkerhet för ogulden köpeskilling. Då antagas kunde, att inteckningen fortfarande innehades af Zetterberg, och dennes boningsort icke var känd, men af den under 1903 för länet senast utgifna adresskalendern inhämtades, att C. A. Zetterbergs stärbhus då varit ägare till hemman i Mörtån, fann förklaranden anledning att, i saknad af all upplysning rörande behörig rättsägare, till nämnda stärbhus utfärda kallelsebref med underrättelse om auktionen. Först genom den af klaganden vid auktionen gjorda bevakning erhöles å landskansliet kännedom därom, att riksbanken innehade ifrågavarande inteckning.

Då förklaranden sålunda i förevarande fall icke åsidosatt något, som enligt 100 § utsökningslagen på honom lagligen ankommit, eller underlåtit något, som skäligen kunde anses på honom ankomma, hemställde han, att den gjorda anmälan, så vidt honom anginge, icke måtte till någon min åtgärd föranleda.

I en annan till mig ingifven klagoskrift har Björknäs aktiebolag anför, bland annat, följande.

Genom kontrakt den 28 september 1897 förvärfvade bolaget för en köpeskilling af 2,500 kronor afverkningsrätt under en tid af 20 år till en del af den till hemmanet $\frac{1}{24}$ mantal Hallen i Hammerdals socken hörande

skog. Till säkerhet för denna afverkningsrätt erhöll bolaget den 19 januari 1898 inteckning i hemmanet.

Den 7 juli 1906 utmättes $\frac{7}{192}$ mantal af nämnda hemman till gäldande af åtskilliga dåvarande ägarens skulder och försåldes den 15 oktober samma år å exekutiv auktion, utan att bolaget hade någon som helst kännedom därom.

Trots det att bolaget fanns i gravationsbeviset för hemmanet upptaget såsom innehafvare af den intecknade afverkningsrätten samt auktionsförrättaren, vederbörande kronofogde, utan tvifvel med största lätthet kunnat skaffa sig kännedom om bolagets adress, uraktlät han nämligen att, på sätt i 100 § utsökningslagen sägs, underrätta bolaget om auktionen. Bolaget kunde därför ej vid densamma bevaka sin rätt, och följderna häraf blef den, att ehuru bolagets rätt löpte med förmånsrätt framför den enda i fastigheten beviljade penninginteckningen, fastigheten måste utropas utan förbehåll om beståndet af bolagets rätt, enär vid utrop med dylikt förbehåll något bud ej afgafs, uppenbarligen på grund af något försåt mot bolaget.

Bolaget anhöll, att den försummelse i tjänsten, hvartill kronofogden sålunda enligt dess förmenande gjort sig skyldig, måtte blifva beifrad samt att jag måtte förhjälpa bolaget till ersättning för den till mer än 2,000 kronor uppgående förlust, som bolaget genom försummelsen lidit.

Kronofogden yttrade i afgifven förklaring:

Bolagets adress, som icke varit anmärkt i gravationsbeviset, hade varit kronofogden okänd. Då upplysning angående adressen ej heller kunnat vinnas från svenskt postlexikon eller andra kronofogden tillgängliga handlingar, hade kallelsebref till bolaget icke afsändts. Vid nämnda förhållande kunde kronofogden uppenbarligen icke anses hafva gjort sig skyldig till tjänstefel i anmärkta hänseendet.

Enligt 100 § utsökningslagen åligger det den, som skall förrätta exekutiv auktion å fast egendom, att genom särskilda kallelsebref om auktionen underrätta *kända* och inom riket boende inteckningshafvare (äfvensom vissa andra rättsägare).

Auktionsförrättaren har på grund af detta stadgande uppenbarligen skyldighet att afsända kallelsebref icke endast till dem, som enligt hvad han har sig personligen bekant äro inteckningshafvare, utan jämväl till cnhvar, som enligt de för honom tillgängliga handlingarna i ärendet äger inteckning i fastigheten.

Tvifvelaktigt är däremot, huruvida auktionsförrättaren enligt gällande lag har någon därutöfver gående förpliktelse, d. v. s. om skyldighet kan

anses åligga honom att, där hans egen kännedom samt handlingarna i ärendet icke gifva någon ledning uti förevarande afseende, anställa särskild undersökning för att få reda på ägaren till någon i fastigheten meddelad inteckning.

Den allmänna meningen synes vara, att dylik skyldighet för auktionsförrättare icke förefinnes. Denne torde exempelvis icke anses pliktig att för vinnande af upplysning om inteckningshafvare vända sig till fastighetsägaren.

I samband härmed vill jag dock ej underlåta att anmärka, att, så vidt jag varit i tillfälle att utröna, vederbörande auktionsförrättare i allmänhet icke i praktiken omsätta en uppfattning, som på antydt sätt skulle begränsa deras skyldighet uti ifrågavarande afseende. De flesta äro säkerligen villiga att göra vida mer än sin plikt.

För att inteckningshafvare skall anses såsom känd förutsättes naturligtvis, att auktionsförrättaren vet ej mindre hvem han är utan äfven hvar han bor; och tydligen måste i afseende å auktionsförrättarens förpliktelse att förskaffa sig kunskap om inteckningshafvarens adress gälla detsamma som nyss yttrats angående skyldighet för auktionsförrättare att taga reda på inteckningshafvarens namn. Om ock auktionsförrättaren ägt kännedom om hvem som innehar en inteckning, kan underlåtenhet att sända denne kallelsebrief alltså icke, enligt den vanligare uttolkningen af ifrågavarande lagstadgande, läggas auktionsförrättaren till last, utan så är att boningsorten varit bekant för honom eller han kunnat få reda på den ur för honom tillgängliga handlingar.

Vid pröfning af förenämnda båda till min handläggning hänskjutna ärenden fann jag, med hänsyn till hvad nu yttrats, tjänstefel icke i någotdera fallet föreligga.

Utan tvifvel skulle det emellertid hvarken för den ene eller för den andre af auktionsförrättarna varit förenadt med någon större svårighet att om ifrågavarande inteckningshafvare förskaffa sig sådan kännedom, att behörig underrättelse om auktionen kunnat lämnas. Och klart är, enligt min mening, att hurudan verkliga innebörden af förevarande stadgande än må vara, lagen icke bör vara sådan som stadgandet nu vanligen uttolkas; tillbörlig hänsyn till inteckningshafvares intresse kräfver förpliktelse för förrättare af exekutiv auktion, hvaraf inteckningshafvarens rätt beröres, att tillsända honom kallelsebrief, icke blott då hans namn och adress framgår af handlingarna i ärendet utan jämväl då auktionsförrättaren på annat sätt känner eller utan större svårighet kan utröna dem.

I detta sammanhang tillåter jag mig hänvisa till bestämmelserna i 80 § af nya aktiebolagslagen. Då för giltighet af beslut erfordras, att det fattas å två på hvarandra följande bolagsstämmor och att det å andra stämman biträdes af samtliga röstande, skall enligt nyssnämnda lagrum, *där så ske kan*, genom styrelsens försorg kallelse till den senare stämman försändas till hvarje aktieägare. I det af särskilda kommitterade uppgjorda förslag, som ligger till grund för nya aktiebolagslagen, hade styrelsen i nu förevarande fall fått sig ålagdt att kalla allenast de aktieägare, som för styrelsen uppgifvit sin adress. Häremot anmärkte emellertid lagrådet, att sådan kallelse, hvarom här vore fråga, lämpligen borde afsändas till aktieägare, icke blott om han för styrelsen uppgifvit sin adress, utan äfven om styrelsen på annat sätt kände eller utan större svårighet kunde utröna densamma. På grund af denna anmärkning erhöi i Eders Kungl. Maj:ts proposition 80 § sin nuvarande affattning.

Med hänsyn till hvad nu anförts och under åberopande af 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t, i hvad på Eders Kungl. Maj:t beror, ville föranstalta därom, att 100 § utsökningslagen varder på det sätt ändrad, att skyldighet åläggas förrättare af exekutiv auktion å fast egendom att, *där så ske kan*, om auktionen underrätta vederbörande inteckningshafvare liksom öfriga rättsägare.

En dylik ändring påkallar tydligen en motsvarande jämkning i 89 § utsökningslagen.

En särskild anledning till att nu göra denna framställning har jag funnit i den omständighet, att frågan om revision af förevarande lagrum för närvarande är beroende på Eders Kungl. Maj:ts pröfning på grund af det utaf nya lagberedningen afgifna förslaget till lag om ändring i vissa delar af utsökningslagen*, enligt hvilket förslag auktionsförrättares kallelse-skyldighet skall omfatta alla kända borgenärer och alltså, i olikhet mot nu gällande lag, jämväl sådana som äro utrikes boende.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående ändring eller förtydligande af bestämmelserna i 39 § af kyrkostämmoförordningen.

I detta ämne har jag den 31 oktober 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en skrifvelse af följande lydelse:

* Jag har icke förbisett, att detta förslag innehåller bestämmelser, som äro ägnade att i viss mån trygga inteckningshafvares rätt uti ifrågavarande afseende.

»Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 innehåller i 39 §, sådant detta lagrum lyder genom lagen den 16 juni 1905, följande bestämmelser:

»Kyrko- och skolrådets räkenskaper så ock, där särskild styrelse för församlingsbibliotek finnes, denna styrelses räkenskaper skola avslutas med kalenderår samt senast den 1 därpå följande mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer.

Revisionsberättelsen skall senast den 1 april aflämnas till kyrkostämmans ordförande, som öfver gjorda anmärkningar inforrar vederbörandes förklaringar, hvarefter den kyrkostämma, som i maj månad sammanträder, beslutar, huruvida anmärkning må förfalla, eller laglig åtgärd för bevarande af församlingens rätt vidtagas skall.

Hvad nu om räkenskapernas granskning i kyrkostämma sagdt är, gör icke någon ändring i hvad om särskild revision af kyrko- och skolräkenskaper finnes stadgadt.»

Ifrågavarande räkenskaper skola sålunda senast den 1 mars *aflämnas* till revisorerna, hvarefter revisionsberättelsen skall senast den 1 april aflämnas till kyrkostämmans ordförande.

Angående den närmare innebörden häraf har i visst afseende olika meningar förekommit. Å ena sidan förmenar man, att revisorerna äga att icke blott verkställa granskningen hvarhelst det synes dem lämpligast, utan äfven, om de anse sådant nödigt, under hela mars månad i sin vård behålla räkenskaperna med därtill hörande handlingar. Å den andra sidan håller man före, att vederbörande pastor icke är skyldig eller ens berättigad att annorledes än i pastors ämbetslokal tillhandahålla revisorerna räkenskaperna.

Frågan har vid olika tillfällen under innevarande år dragits under min pröfning.

I en till mig ingifven klagoskrift hafva sålunda två nämndemän påkallat min ämbetsåtgärd med anledning däraf, att pastor i Vårviks församling vägrat att till klagandena såsom utsedda revisorer af de under kyrkostämman stående räkenskaper för 1909 utlämna samma räkenskaper för vederbörlig revision.

I affordrad förklaring har pastorn anført, att han icke ansett sig kunna stå till svars med att till klagandena för granskning, hvarhelst de kunde finna för godt, utlämna församlingens räkenskaper. Han hade emellertid å sitt ämbetsrum tillhandahållit handlingarna; och därmed hade han tydligen fullgjort allt hvad på honom enligt lag ankomme.

I en annan skrift hafva en folkskollärare och en arrendator hos mig anført klagomål däröfver, att pastor i Ventlinge församling vägrat att till

klagandena, som utsetts till revisorer af kyrkans och skolans räkenskaper för år 1909, utlämna några handlingar samt, sedan klagandena förklarat sig icke vilja å pastorsexpeditionen verkställa revisionen, kallat vederbörande revisorssuppleanter till sitt hem, där dessa förrättat revisionen.

Pastorn har i afgifven förklaring, under vidgående af sakförhållandet, andragit, att hans förfarande tydligen stode i öfverensstämmelse med lag.

Vid pröfning af dessa båda ärenden har jag funnit, att ifrågavarande lagrum rätteligen bör tolkas i öfverensstämmelse med den uppfattning, klagandena gjort gällande, samt att pastorernas tolkning af lagrummet följaktligen varit oriktig.

Jag har emellertid desto mindre ansett mig kunna såsom tjänstefel stämpla pastorernas förfarande, som de till stöd därför kunna åberopa ett af Eders Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet den 24 augusti 1888 meddeladt utslag.

Handlingarna i nu antydda mål utvisa följande:

I en till domkapitlet i Lund ingifven skrift anförde tre personer klagomål däröfver, att kyrkoherden i Östra Nöbbelöfs församling vägrat att till dem, såsom utsedda revisorer för granskning af församlingens kyrko- och skolräkenskaper för år 1887, utlämna dessa räkenskaper; och yrkade klagandena, att kyrkoherden måtte vid verkande påföljd förständigas att inom kortaste tid till klagandena utlämna samma räkenskaper. Kyrkoherden anförde i afgifven förklaring, att han endast hade skyldighet att å sin ämbetslokal tillhandahålla revisorerna räkenskaperna, helst han såsom ordförande i kyrko- och skolrådet vore ansvarig för dessa myndigheters handlingar och, därest räkenskaperna utlämnades till revisorerna, icke hade säkerhet för, att ej verifikationer, protokollsböcker eller säkerhetshandlingar förkomme.

Domkapitlet utlät sig, att enär kyrkoherden icke kunde anses lagligen skyldig att till de utsedda revisorerna för granskning hvarhelst de kunde finna för godt utlämna församlingens kyrko- och skolräkenskaper med hvad därtill hörde, samt kyrkoherden icke vägrat att för sagda ändamål å sitt ämbetsrum tillhandahålla revisorerna ifrågavarande räkenskaper, pröfvade domkapitlet skäligt lämna klagandenas yrkande utan afseende. I detta beslut fann Eders Kungl. Maj:t genom ofvanberörda utslag ej skäl att göra ändring.

Emellertid har vid ett föregående tillfälle Eders Kungl. Maj:t i civildepartementet meddelat ett beslut, som — då det icke kan antagas att revisorer för granskning af kyrko- och skolråds räkenskaper uti ifrågavarande afseende intaga annan ställning än af kommunalstämma utsedda

revisorer — måste anses stå i strid med den mening, hvilken gjorde sig gällande vid afgörandet af nyssnämnda mål.

Sedan O. E. och H. E. blifvit å Löddeköpinge sockens kommunalstämma utsedda att granska socknens räkenskaper för år 1863, hade ordföranden i kommunalstämman vägrat att till dem utlämna berörda räkenskaper med därtill hörande handlingar samt genom kungörelse i sockenkyrkan tillkännagifvit, att revisionen skulle företagas i Löddeköpinge kvarn vid af ordföranden bestämd tid. I anledning häraf hade revisorerna hos Konungens befallningshafvande yrkat, att ordföranden måtte åläggas till dem utlämna ifrågavarande handlingar under någon viss tid. Konungens befallningshafvande yttrade, att då det uppdrag, Löddeköpinge socken lämnat klagandena att granska 1863 års räkenskaper, icke kunde annat än tillika innefatta förtroende att omhänderhafva samma räkenskaper med därtill hörande handlingar, Konungens befallningshafvande, med bifall till därom framställda yrkandet, funne skäligt ålägga ordföranden vid tjugufem riksdalers vite att, emot specificerad kvitto, genast utlämna förberörda räkenskaper och handlingar till klagandena. Ordföranden anförde underdåniga besvär, men Eders Kungl. Maj:t fann enligt resolution den 6 augusti 1864 hvad ordföranden anfört icke föranleda ändring i Konungens befallningshafvandes beslut.

Den nu föreliggande frågan har äfven varit föremål för Riksdagens pröfning.

Vid 1889 års Riksdag gjorde nämligen enskild motionär framställning om sådan ändring af lydelsen i 39 § af förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att klart måtte framgå, det revisorerna ägde rätt att verkställa revisionen, hvarhelst det syntes dem lämpligast.

Till stöd för denna motion anfördes, bland annat, följande:

Det vore allmänt känt, att under senare åren ofta inträffat tilldragelser, som visade behöfligheten af att granskning af allmänna räkenskaper blefve verkställd med tillbörlig noggrannhet. Af vikt vore det därför, att rörande verkställandet af nämnda granskningar sådana lagbestämmelser funnes, som vore icke blott tydliga utan äfven af sådant innehåll, att revisorernas granskningsarbete icke däraf kunde på något sätt försvåras utan i stället underlättas. Visserligen föreskrefves uti ifrågavarande paragraf, att »räkenskaperna för såväl kyrkans som skolans medel skola hvarje år senast den 1 mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer» samt att »revisionsberättelsen skall senast den 1 april aflämnas till kyrkostämmans ordförande»; och dessa föreskrifter hade af allmänheten så uppfattats, att revisorerna ägde rättighet att, om de för räkenskapernas behöriga granskning ansåge sådant nödigt, behålla räkenskaperna i sin vård

från den 1 mars till samma månads slut. Onekligt vore ock, att sagda föreskrifter tycktes gifva grundad anledning till den nämnda uppfattningen, helst som revisorerna obestriddigen ägde rätt att dröja med revisionsberättelsens aflämnande ända till den 1 april. Sedan emellertid motsatta prejudikat i ämnet gifvits, vore församlingarna icke vissa om, hvar och på hvad sätt deras räkenskaper borde lagenligt granskas. I händelse revisorerna verkligen vore skyldiga att å pastorsämbetets lokal och under pastors uppsikt företaga och fullborda granskning af kyrko- och skolräkenskaper, skulle, äfven där pastor vore tillmötesgående, revisorerna komma i en alltför beroende ställning, som mångenstädes kunde i hög grad försvåra, ja kanske omöjliggöra verkställandet af noggranna och fullständiga granskningar, i synnerhet där räkenskaperna med tillhörande verifikationer och handlingar vore så vidtomfattande, att granskningen behöfde fortgå mer än en dag. Tydligt vore också, att om granskningsarbetet sålunda försvårades, och revisionen på grund däraf somligstädes komme att blifva ofullständig, detta skulle medföra ogynnsamma följder både för församlingarna och för räkenskapsförarna, och det goda förhållandet, som borde vara rådande mellan pastor och församlingsmedlemmar, komme att däri-genom på betänkligt sätt störas.

Lagutskottet hemställde, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas. Denna hemställan var sålunda motiverad: I fråga om den plats, där granskning af räkenskaper och värdehandlingar horde företagas, syntes det med förhållandenas natur vara bäst öfvensstämmande, att sådan granskning verkställdes på samma plats, där ifrågavarande räkenskaper och handlingar förvarades; och så torde äfven vid revisionsförrättningar allmänneligen förfaras. Ett undantag härifrån hade nu yrkats af motionären beträffande församlingarnas kyrko- och skolräkenskaper, i det att han föreslagit, att revisorerna af dessa räkenskaper skulle äga rätt att icke blott verkställa granskningen, hvarhelst det syntes dem lämpligast, utan äfven, om de ansåge sådant nödigt, under hela mars månad i sin vård behålla räkenskaperna med därtill hörande handlingar. Införandet af en sådan bestämmelse syntes dock vara ägnadt att framkalla ganska afsevärda olägenheter och vådor. Kyrkorådets och skolrådets ansvar för de under deras vård ställda handlingar torde icke upphöra under den tid, revisionen påginge. Det syntes då obilligt att beröfva dessa myndigheter tillfälle att öfvervaka, att handlingarna under revisionen förvarades på ett betryggande sätt. I afseende å sättet för handlingarnas bevarande syntes förslaget också icke erbjuda nödig trygghet. Man kunde nämligen icke i allmänhet förutsätta, att revisorerna i sina bostäder eller eljest hade att förfoga öfver sådana förvaringsställen, att handlingarna där kunde anses på nöjaktigt

sätt skyddade mot förstöring och tillgrepp. Detta vore af största betydelse beträffande värdepapper, men torde också icke vara utan vikt i fråga om räkenskaper och därtill hörande verifikationer. De olägenheter, som af motionären åberopats såsom skäl för hans förslag, torde för öfrigt endast i jämförelsevis sällsynta fall hafva förekommit och syntes därjämte utskottet vara af den beskaffenhet, att de i allmänhet kunde undvikas, om redogörare och revisorer visade hvarandra skäligt tillmötesgående.

Lagutskottets hemställan bifölls af Riksdagen.

Trots förenämnda af lagutskottet gjorda uttalande hafva sedermera stridiga meningar varit rådande därom, huru förevarande stadgande i det afseende, hvarom nu är fråga, rätteligen bör tolkas, och dessa meningsbrytningar hafva, såsom af förestående redogörelse framgår, resulterat däri, att inom kort tidrymd två prästmän, hvilka förfarit i öfverensstämmelse med den af lagutskottet omfattade tolkningen af stadgandet, utaf sina församlingsbor hos mig angifvits för ämbetsbrott. Den af lagutskottet uttalade förhoppningen, att tvister af ifrågavarande art skulle kunna undvikas genom skäligt tillmötesgående från vederbörande redogörare och revisorers sida har, såsom väl äfven var att vänta, visat sig illusorisk.

I hvarje fall synes det mig vara klart, att hvad sålunda af lagutskottet yttrats icke kan åberopas såsom ett fullgiltigt skäl mot förtydligande eller ändring af stadgandet i den af motionären önskade riktningen. Kunde statsmakterna förlita sig på, att medborgarne vid uppkomna tvistigheter visade hvarandra skäligt tillmötesgående, vore ju icke allenast härutinnan utan jämväl på de flesta andra områden lagstiftning obehöflig. Och att, hvad särskildt ifrågavarande stadgande angår, af nyssnämnda skäl underlåta lagstiftningsåtgärd är enligt min mening desto mindre på sin plats som dels stadgandets ordalydelse, jämförd med Eders Kungl. Maj:ts ofvan omförmälda resolution den 6 augusti 1864, å ena sidan, samt Eders Kungl. Maj:ts förenämnda utslag den 24 augusti 1888, å den andra, tydligen inbjuda till olika meningar med däraf lätt härflytande tvistigheter, dels ock det måste anses vara af synnerlig vikt att, där så ske kan, undanröja hvad som visat sig kunna störa inverka på det goda förhållande, som bör vara rådande mellan pastor och hans församlingsbor.

Ej heller anser jag betydelse kunna tillmätas det af lagutskottet mot motionen i fråga åberopade kardinalskälet, eller att det vore obilligt att beröfva kyrkoråd och skolråd — hvilka myndigheter enligt lagutskottets

antagande stode i ansvar för de under deras vård ställda handlingar jämväl under den tid, revisionen påginge — tillfälle att öfvervaka, att handlingarna under revisionen förvarades på ett betryggande sätt. För min del kan jag nämligen ingalunda godkänna den premiss, hvarur slutsatsen dragits. Äro revisorerna verkligen enligt lag berättigade att få handlingarna till sig utlämnade i öfverensstämmelse med hvad i förenämnda motion angifvits, måste däraf följa, att kyrko- eller skolrådet under den tid, handlingarna sålunda äro undandragna dess vård, icke för desamma kunna bära ansvaret.

Med hvad nu yttrats har jag icke velat förneka, att vissa skäl kunna åberopas till stöd för att lagen *borde* uti ifrågavarande hänseende hafva annat innehåll än hvad den, enligt min tanke, för närvarande äger. Syftet med denna min skrifvelse är ej heller att få lagen på ett *visst* sätt ändrad eller förtydligad. Men det har synts mig vara af vikt, att den oklarhet, som måste anses vidlåda stadgandet i fråga, varder på ett eller annat sätt aflägsnad, och jag har därför med den rätt, som 19 § i den för Riksdagens justitieombudsman gällande instruktion gifver mig, trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t om ändring i lagen angående handelsregister m. m. den 13 juli 1887.

Härom har jag den 8 november 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»I 10 § af lagen angående handelsregister, firma och prokura den 13 juli 1887 är stadgadt, att firma skall tydligt skilja sig från andra för *samma* kommun förut i handelsregistret intagna, ännu bestående firmor.

Med detta stadgande bör jämföras bestämmelsen i 6 § af samma lag, så lydande: »Förmenar någon, att en i handelsregistret verkställd inskrifning länder honom till förfång, må talan om registreringens upphäfvande föras vid allmän underrätt.»

Den pröfningsrätt, sistnämnda paragraf sålunda tillerkänt domstol, måste ske på grundvalen af de föreskrifter, ifrågavarande lag för öfrigt innehåller. En i handelsregistret gjord inskrifning, som står i öfverensstämmelse med dessa föreskrifter, kan icke upphävas på den grund, att inskrifningen finnes lända någon till förfång. Då af förutnämnda stad-

gande i 10 § framgår, att det är tillåtet registrera firma, änskönt den icke skiljer sig från annan, förut i registret intagen firma för *annan* kommun, kan alltså innehafvaren af denna firma icke jämlikt bestämmelsen i 6 § vid domstol yrka upphäfvande af den senare verkställda firmaregistreringen.

Att lagstiftarens mening verkligen varit att sålunda begränsa firmaskyddet till den kommun, där registrering skett, framgår oförtydligt af lagens förarbeten. (Jämför min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag, sid. 184—193).

Liksom följaktligen exempelvis intet hinder i lag finnes för en vid Liljeholmen i Brännkyrka socken boende person att få såsom sin firma inregistrerad en gammal välkänd stockholmsfirma, står det ej heller innehafvaren af denna firma till buds att, om ock den senare gjorda registreringen uppenbarligen länder honom till förfång, vid domstol föra talan om dess upphäfvande.

Att detta förhållande, hvaröfver klagomål många gånger försports, innebär en bristfällighet i lagen, lär icke kunna förnekas.

Härjämte bör särskildt påpekas, att ifrågavarande lag endast skyddar i *handelsregistret* införda firmor.

I afseende härå tillåter jag mig erinra därom, att 73 § i 1895 års aktiebolagslag, hvilken paragraf har samma innehåll som 6 § uti förevarande lag, i den nya lagen om aktiebolag erhållit följande ändrade lydelse: »Företer aktiebolags registrerade firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma, och lider därigenom innehafvaren af sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan af denne förbjuda bolaget att efter viss tid använda förstnämnda firma äfvensom ålägga bolaget det skadestånd, som pröfvas skäligt. Menar — — — domstol.»

Ehuru den nya aktiebolagslagen ej tillstodjer vägran af registrering utaf aktiebolags firma på den grund, att densamma företer afsevärd likhet med någon firma, som tidigare införts i handels- eller föreningsregistret, är alltså utväg lämnad öppen för innehafvaren af den sistnämnda firman att efter stämning till vederbörlig domstol tillvarataga sina intressen.

Uppenbart är enligt min mening, att det skydd, som sålunda i nya aktiebolagslagen gifvits innehafvare af i handels- eller föreningsregistret intagna firmor, kräfver motsvarighet i firmalagen, och att följaktligen denna lags 6 § bör i sådant syfte undergå jämkning till förmån för aktiebolag och föreningar.

Lika klart torde ock vara, att man icke kan stanna vid en jämkning af nu antydd art. Äger ett aktiebolag, hvar än dess styrelse har sitt säte,

befogenhet att, under åberopande af förfång på grund af namnlighet, vid domstol väcka talan om upphäfvande af handelsfirmas registrering, måste dylik befogenhet tillkomma jämväl innehafvare af i handelsregistret införd firma utan hänsyn till den kommun, der registreringen skett.

Frånsedt den nu angifna ändringen af 6 §, hvarom jag tillåter mig att härmed göra framställning, kan det i min tanke med fog sättas i fråga, om ej till beredande af nödigt firmaskydd ändring bör göras äfven i andra uti förevarande lag upptagna bestämmelser.

Den skandinaviska kommitté, som utarbetade det förslag, hvarpå förevarande lag är byggd, yttrade i afseende å registrering, bland annat, följande: »Att såsom i lagen angående skydd för varumärken föreslå central- i stället för lokalregistrering har icke kunnat ifrågasättas redan på grund af den vidsträckta anmälningsskyldigheten. Det är ock endast i England, som ett sådant system genomförts, men där registreras icke enskild näringsidkares firma eller andra bolag än de, som hafva ett större antal delägare. Särskildt för Norge och Sverige med deras stora afstånd och i vissa trakter ännu föga utvecklade samfärdsmedel skulle väsentliga olägenheter vållas af den långa tid, som i aflägsna landsdelar måste åtgå, innan en anmälan blefve registrerad och kungjord, hvilket skulle blifva synnerligen kännbart. Det bör ej heller lämnas oanmärkt, att centralregistrering ej kan tillämpas utan uppoffring af fördelen att å den ort, där rörelsen drifves, eller åtminstone å en närbelägen ort kunna taga kännedom om deras underskrifter, som äga teckna en firma.»

Vid lagförslagets granskning i högsta domstolen blefvo dessa af kommittén till stöd för lokalregistrering åberopade skäl utförligt bemötta af ett justitieråd, som, bland annat, anförde följande:

Justitierådet hyste den åsikt, att ändamålen med handelsregistret icke kunde fullständigt vinnas annorledes än genom att, i likhet med hvad som skett i 1884 års lag om skydd för varumärken, uppdraga registreringen åt en centralmyndighet för hela riket. Rätten till skydd för firma hvilade väsentligen på samma grund som enahanda rätt för varumärken, och enligt nämnda lag vore firma och varumärke i vissa hänseenden alldeles identiska. Lika litet i det ena som i det andra fallet vore affärslifvet hulpet med ett firmaskydd, som icke sträckte sig utöfver de nu föreslagna, mer eller mindre inskränkta registreringsdistriktens trånga gränser. Särskildt gällde detta om stadsdistrikten, där dock affärslifvet äfven för den kringliggande landsbygden i allmänhet vore koncentreradt. Det finnes t. ex. icke i förslaget något som hindrade en person, boende i närheten af en stad, att annektera en inom staden befintlig persons firma och låta den senare registreras såsom sin egen hos den registreringsmyndighet, under hvilken landsbygden hörde.

Därefter kunde han utan vidare anmälan drifva sin rörelse i staden och huru många andra kommuner som helst, allenast han läte den mer eller mindre skenbara ledningen af rörelsen bibehållas inom landskommunen, hvarvid han dock kunde uppgifva postadress inom staden. Inom samma affärsområde kunde således olika personer använda samma behörigen, men på olika ställen, registrerade firma. — Genom att uppdraga registreringen åt en centralmyndighet blefve firmaskyddet effektivt för hela riket och missbruken förekommes helt och hållet. Dessutom medförde centralregistreringen andra väsentliga fördelar. Registreringen utfördes bättre och mera planmässigt samt kunde lättare kontrolleras från det allmännas sida, särskiljande af liknande firmor skedde säkrare, större öfverskådlighet bereddes, upplysningar och bevis kunde lättare erhållas samt kostnaderna såväl för det allmänna som för de enskilda kunde nedbringas till ett minimum. Isynnerhet blefve dessa fördelar påtagliga, om registreringsbestyret öfverlämnades åt samma myndighet, som enligt varumärkeslagen redan hade att registrera firman, när den tjänade såsom varumärke. Särskildt borde ock påpekas, att mångskrifveriet i möjligaste måtto inskränktes, då en enda myndighet och ej hundratals sådana finge ifrågavarande bestyr. — De skäl, som i förslagets motiv anförts emot central- och för lokalregistrering, syntes justitierådet ej öfvertygande. I främsta rummet åberopades den »vidsträckt anmälningsskyldigheten», hvarmed torde menas, att antalet af anmälningsskyldige eller af fall, hvarom anmälan skulle ske, vore betydande. Uppenbart torde emellertid vara, att för hvarje enskild person vore anmälningsplikten hvarken mer eller mindre betungande därför, att äfven andra personer vore underkastade densamma. Föga mera afseende förtjänade det jämväl åberopade skälet att i vissa trakter långa afstånd och mindre utvecklade kommunikationer skulle kunna vålla betänkligt dröjsmål med registreringen. Fullt hållbart vore icke heller det anförda skälet att genom den föreslagna anordningen möjlighet blifvit beredd att låta den vanliga, d. v. s. den i 1864 års näringsfrihetsförordning påbjudna anmälan uppgå i anmälan af firma. Något sådant läte sig icke för närvarande lagligen göra, ty dessa båda anmälningar förutsatte olika anmälningsskrifter, hvilka väl i regel mottoges af samma myndighet, men måste handläggas såsom skilda ärenden enligt olika grunder. I afseende åter å alla förändringar af anmäld firma till följd af dödsfall, öfverlåtelse, rörelsens förändrande eller förflyttning till annan ort m. m., vore det efter justitierådets åsikt både enklare, billigare och säkrare för de anmälningspliktige äfvensom för allmänheten mera betryggande, att registreringen skedde hos en enda myndighet. Olägenheterna af stora afstånd och bristfälliga kommunikationer skulle säkerligen helt och hållet undanröjas, om det blefve an-

mälningsskiftige tillåtet att i öfverensstämmelse med stadgandena i 3 och 5 §§ varumärkeslagen i betaldt bref till registreringsmyndigheten insända anmälningsskriften och tillika myndigheten ålades att, om fullständig adress uppgifvits, med posten öfversända skriftligt intyg om anmälningens mottagande äfvensom, när registrering vägrats, underrättelse därom. Men, äfven om någon ringa olägenhet kvarstode för vissa undantagsfall, hvilka torde reducera sig därtill, att en eller annan person, som i en aflägsnare bygd ämnade börja landthandel, nödgades dröja därmed några dagar eller veckor, beroende på postgången till hufvudstaden, torde det väl icke vara lämpligt, att hela det öfriga riket och särskildt de egentligen industriella och handelsidkande bygderna ginge miste om den anordning med centralregistrering, som erbjöde öfvervägande fördelar, därest ett verkligt och ej blott otillräckligt eller skenbart firmaskydd eftersträfvades. — I förslagets motiv hade vidare andragits såsom en med centralregistreringen förknippad olägenhet, att man ej med samma lätthet kunde i den ort, där rörelsen drefves, eller annan närbelägen ort taga kännedom om utseendet af namnunderskrifterna af dem, som ägde att teckna en firma. Justitierådet kunde dock för sin del ej fatta, i hvad mån den å anmälningsskriften eller i registret befintliga underskriften kunde i och för sig utgöra hinder mot förfalskning af firmas namn. Lika väl kunde signaturen blifva en vägledning för förfalskare som ett skydd för tredje man; och hvad det beträffade, att allmänheten skulle bereda sig en dylik trygghet genom att i särskilda fall jämföra namnteckningarna, hade justitierådet svårt att tro, att affärsvärlden skulle vilja och kunna underkasta sig tidsutdräkten och besväret af en i regeln gagnlös och stundom, därest firmatecknaren under tidens lopp något förändrat sin stil, alldeles vilseledande granskning. Frågan, huruvida förfalskning ägt rum eller icke, torde i allt fall vara beroende på andra omständigheter än den större eller mindre öfverensstämmelsen med signaturen å anmälningsskriften.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda inom högsta domstolen yttrades finner jag för min del, att det skulle varit ändamålsenligast, om allenast ett handelsregister anordnats och dettas förande öfverlämnats åt den myndighet, som omhänderhar registreringsbestyret i afseende å varumärkeslagen och aktiebolagslagen m. m., d. v. s. patent- och registreringsverket.

Detta gäller enligt min tanke, äfven om man nekande vill besvara frågan angående lämpligheten af att på det sätt utsträcka firmaskyddet till hela riket, att registrering skall vägras firma, som ej tydligt skiljer sig från *hvarje* annan förut registrerad firma.

Att här lämna svar å berörda fråga anser jag icke erforderligt, då jag nödgas utgå från, att det för närvarande skulle vara lönlöst att väcka för-

slag om öfvergång från lokal- till centralregistrering; och utan en dylik reform kan man ej gärna tänka sig en utsträckning af firmaskyddet i enlighet med hvad nyss antydts.

Emellertid måste, såsom af ofvanberörda yttrande inom högsta domstolen närmare framgår, den nuvarande anordningen anses vara behäftad med väsentliga brister. Och dessa lära icke kunna afhjälpas allenast genom den af mig här ofvan förordade lagändringen, enligt hvilken en hvar firma-innehafvare skulle kunna efter rättegång vinna upphäfvande af en firma-registrering, som på grund af namnlighet och däraf föranledd förväxling länder honom till förfång. Så länge lagen tillåter registrering af en firma utan hänsyn därtill, att den är förvillande lik en för annan kommun registrerad firma, är den senares innehafvare utsatt för risken att tillskyndas skada, hvilken kan blifva desto kännbarare, som på grund af den långsamman rättsskipning, hvaraf vårt land för närvarande lider, åtskilliga år kunna förgå, innan instämd talan om upphäfvande af registreringen varder slutligen pröfvad. Och för öfrigt är att märka, hurusom bifall till en sådan talan måste förutsätta icke allenast namnlighet utan jämväl att innehafvaren af den tidigare i handelsregistret införda firman styrker, att han på grund af denna namnlighet verkligen lider förfång.

Däremot skulle tydligen den bristfällighet, hvarmed enligt mitt förmenande lagen uti ifrågavarande hänseende är behäftad, varda i någon mån undanröjd, därest beträffande rätt till registrering firmaskyddet, i stället för att vara inskränkt inom kommunen, komme att gälla inom hela registreringsdistriktet.

Än mera skulle berörda syfte vinnas, därest registreringsdistrikten utan hänsyn till stad och landsbygd ombildades och till antalet minskades. Jag föreställer mig dock, att genomförandet af en dylik anordning skulle möta afsevärda praktiska svårigheter.

Slutligen skulle uti förevarande hänseende en bestämmelse, enligt hvilken firma ej får innehålla namnet å ort, som ej är belägen inom registreringsdistriktet, uppenbarligen kunna äga gynnsam verkan.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående rätt för t. f. domhavande att emot säkerhet af borgen, hos hvilken länsstyrelse den än ställts, på kredit utbekomma stämplars i statskontoret.

Härom har jag den 14 november 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»I en till mig ingifven klagoskrift anförde t. f. domhufvanden O. D. Krook, bland annat, följande.

Under det Krook våren 1909 innehade förordnande att förvalta domarämvet i Ångermanlands södra domsaga hade han hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län aflämnat borgen för de stämplat, som han kunde erhålla från statskontoret intill ett belopp af tiotusen kronor. Sedan Krook därefter förordnats att förvalta domarämvet i Öster-Närkes domsaga, hade han med åberopande af förutnämnda borgen från statskontoret rekvirerat stämplat på kredit. Sålunda rekvirerade stämplat hade emellertid förvägrats Krook, af den anledning att »stämpelförsäljare eller redogörare skall ställa säkerhet hos Konungens befallningshafvande i det län, där han bor, samt att en hos annan Konungens befallningshafvande ställd säkerhet ej får åberopas för erhållande af stämplat på kredit». Krook hade därför nödgats ofördröjligen ställa borgen äfven hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län för att ej hindras i utföndet af det honom anförtrödd ämbetet. Enligt statskontorets mening skulle Krook vara skyldig ställa ny borgen för hvarje län, inom hvilket han möjligen erhöle förordnande att förvalta domsaga, och sålunda på grund af förflyttning, som ju vore mycket vanlig, behöfva ett flertal borgensförbindelser, hvilkas anskaffande skulle kunna bereda Krook afsevärda svårigheter. Då den af Krook till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län ingifna borgen icke vore inskränkt att gälla någon viss domsaga utan i sådant hänseende oinskränkt, och Krook vore mantalsskrifven i Örnköldsvik samt sålunda ställt borgen i det län, där han vore boende, och borgensförbindelsens värde icke kunde hafva minskats genom Krooks förflyttning till annat län, ansåge han, att skäl saknats att vägra honom de stämplat, som han rekvirerat i egenskap af t. f. domhufvande i Öster-Närkes domsaga.

Statskontoret anförde i affordrad förklaring följande.

Vederbörande stämpelkassakontrollant hade grundat sin vägran att till Krook, såsom t. f. domhufvande i Öster-Närkes domsaga, utlämna stämplat mot säkerhet af den hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län ställda borgen på ett af statskontoret den 29 januari 1910 meddeladt beslut i en liknande fråga. Till stöd för detta beslut åberopade statskontoret bestämmelserna i 33—36 §§ i stämpelförordningen den 18 september 1908, af hvilka såsom obestriddigt torde framgå att, i afseende å stämpelförsäljningsmän och redogörare inom landsorten, statskontoret hade att tillhandahålla rekvirerade stämplat uteslutande på grund af och i enlighet med de anmälningar rörande stämpelförsäljningsmännen och redogörarne samt de af dem ställda säkerheternas belopp, hvilka från

Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande till statskontoret inkommit, under det att pröfning och allt ansvar för dessa säkerheter nu såsom tillförene påhvilade ensamt vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som det jämväl åläge att genom inventeringar utöfva kontroll öfver stämpelförsäljningsmän och redogörare inom länet. Om statskontoret skulle taga befattning med de bestyr, som författningsenligt tillkomme Kungl. Maj:ts befallningshafvande, skulle häraf tydligen uppstå osäkerhet och oreda. — Genom det nu anförda ansåge sig statskontoret hafva ådagalagt, att Krook saknat fog för sin anmälan, i hvad den afsåge felaktigt förfarande från stämpelkassakontrollantens sida.

Sedermera har Krook, som lämnats tillfälle att i ärendet afgifva påminnelser, anført, att han med sin mot statskontoret gjorda anmälan endast afsett att fästa min uppmärksamhet på saken för den åtgärd, hvartill statskontorets anmärkta förfarande kunde anses föranleda.

Vid öfvervägande af hvad i detta ärende sålunda förekommit har jag väl funnit tydligt, att fråga icke kan vara om tjänstefel.

Uppenbart är emellertid, att den mening, statskontoret uti ifrågavarande hänseende gjort gällande, är af beskaffenhet att kunna vålla afsevärda olägenheter, på sätt ock i klagoskriften framhållits; och tillåter jag mig i samband härmed omnämna, att under kort tid, förutom Krook, två andra t. f. domhafvande sökt att i statskontoret erhålla stämplat på kredit under åberopande af borgen, aflämnad hos länsstyrelse i annat län än där vederbörande för tillfället hade förordnande.

Lika klart är enligt min mening, att den nuvarande stämpelförordningen icke lägger hinder i vägen för vidtagande af sådan anordning, att borgen uti förevarande afseende må kunna af statskontoret tagas för god oberoende af den omständigheten, att den tilläfventyrs är ställd hos länsstyrelse i annat län än domareförordnandet för tillfället afser. Och att en dylik anordning — hvilken naturligtvis icke förutsätter, att den länsstyrelse åliggande skyldigheten att pröfva borgensförbindelse och för densamma ansvara skulle öfverflyttas å statskontoret — icke möter betydande praktiska svårigheter, därom har jag förvissat mig genom samtal med vederbörande tjänsteman i statskontoret.

På grund af hvad jag nu anført och då det synts mig vara af vikt, att anmärkta praxis inom statskontoret, hvilken ju särskildt för obemedlade t. f. domhafvande kan verka särdeles betungande, varder ändrad, har jag, jämlikt 19 § i instruktionen för Riksdagens justitieombudsman, trott mig böra för Eders Kungl. Maj:t framlägga förhållandet, till den uppmärksamhet Eders Kungl. Maj:t må finna saken förtjäna.»

Framställning till Kungl. Maj:t angående förening af tingslagen i Södertörns domsaga.

Härom har jag den 19 november 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit en så lydande skrifvelse:

»I Södertörns domsaga gäller fortfarande den gamla i 1734 års lag stadgade tingsordningen, enligt hvilken tre ordinarie ting om året skola hållas i hvar hrad. Domsagan består af tre hrad, nämligen Sotholms, Svartlösa och Öknebo hrad, hvilka hafva tingsställen, Sotholms hrad vid Västerhaninge kyrka, Svartlösa hrad i Fittja och Öknebo hrad i Södertälje.

I skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 27 maj 1902 gjorde dåvarande justitieombudsmannen framställning om dessa hrads förening till ett tingslag med tingsställe i eller invid Stockholm.

Till stöd för framställningen anfördes i skrifvelsen följande.

Ifrågavarande tre hrad vore så belägna att giltiga hinder icke kunde anses möta för deras sammanläggning till ett enda tingslag, hvaraf följden skulle blifva, att i enlighet med bestämmelserna i förordningen den 17 maj 1872 tio allmänna tingsammansräden om året skulle komma att hållas i det gemensamma tingslaget. Behofvet af en sålunda förbättrad tingsordning inom Södertörns domsaga torde få anses såsom desto mera oafvisligt, som inom ifrågavarande bygd för närvarande påginge en betydande ekonomisk utveckling, hvilken naturligen kräfde stödet af en ej alltför långsam rättsskipning. I detta hänseende förtjänade särskildt att erinras, att Södertörns domsaga i sig inneslöte flera ansevärda stations- och industrisamhällen med liflig rörelse. Därest omförmälta tre hrad skulle sammanläggas till ett tingslag, kunde någon tvekan enligt justitieombudsmannens uppfattning ej råda beträffande den gemensamma tingsstadens läge. Stockholms stad gränsade med sitt område intill ifrågavarande domsaga, och Stockholm måste med hänsyn till såväl sin ställning såsom rikets hufvudstad som sin betydelse särskildt för de närmaste omgifningarna vara att i mångahanda hänseenden anse såsom centralorten för denna domsagas befolkning. Den gemensamma tingsstaden borde sålunda förläggas till Stockholm, dit bekväma kommunikationer ledde från domsagans särskilda delar.

Sedan Eders Kungl. Maj:t anbefallt Svea hofrätt att i ärendet infordra vederbörandes yttranden samt därmed äfvensom med eget underdånigt utlåtande inkomma, hade hofrätten till åtlydande häraf infordrat yttranden

från vederbörande häradsbor och häradsrätter, domhufvanden i domsagan samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län.

Af dessa utaf hofrätten infordrade yttranden framgick, att den ifrågasatta föreningen af de tre häradena till ett tingslag blifvit på andragna skäl afstyrkt såväl af de invånare i häradena, hvilka i ärendet yttrat sig, som äfven af domsagens samtliga häradsrätter och af domhufvanden, hvar emot åtgärden förordats af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

För egen del anförde hofrätten, att hofrätten funnit den utredning, som i ärendet förekommit, gifva vid handen, att till följd af den betydande och synnerligen under de senare åren hastiga utvecklingen af förhållandena inom Södertörns domsaga antalet såväl af tvistemål och brottmål som äfven af lagfarts-, in-tecknings- och andra dylika ärenden inom domsagan efter hand ökats i sådan grad, att redan nu kunde ifrågasättas, huruvida icke göromålens mängd borde föranleda domsagens delning i två domsagor. Men fortginge utvecklingen under den närmaste tiden så som hittills, hvilket förhållandena syntes göra sannolikt, kunde inom kort inträffa, att delning af domsagan blefve en nödvändighet. På frågan härom syntes dock det nyligen väckta förslaget om införlifvande med hufvudstaden af en del intill Stockholm belägna tätt bebyggda samhällen kunna i viss mån inverka, i det att detta förslag jämväl berörde Södertörns domsaga och möjligen kunde leda till afskiljande af delar utaf domsagens område. I hvad mån lättnad i domaregöromålen inom domsagan på denna väg kunde beredas, torde likväl vara oberäkneligt för närvarande och innan det visat sig, huruvida och i hvilken omfattning reglering på sistnämnda sätt af domsagens område i verkligheten komme att äga rum. — Det ovissa läge, hvari de båda med hvarandra sammanhängande frågorna om en eventuell delning af domsagan och om förläggande under hufvudstadens jurisdiktion af en del utaf domsagens område befunnes, medförde, att för närvarande knappast torde kunna tillförlitligen bedömas, hvilket sätt för tingslagens reglering kunde för framtiden blifva tjänligast. Uppenbarligen skulle ett sammanförande af de tre häradena till en domkrets vara otjänligt, för den händelse att denna domkrets efter någon kortare tid åter måste delas. Den möjligheten torde ej heller vara alldeles utesluten, att förändring af domsagens territoriella gränser kunde komma att öfva inflytande på valet af tingsställe.

Med hänsyn till sålunda berörda förhållanden och då i öfrigt förslaget att af hela domsagan bilda ett enda tingslag blifvit icke allenast af domsagens invånare utan äfven af häradsrätterna och domhufvanden bestämdt afstyrkt, därvid domhufvanden uttalat såsom sin mening, att under nuvarande förhållanden en dylik anordning skulle medföra ökade svårigheter

för göromålens handhavande, ansåg sig hofrätten ej kunna förorda, att den ifrågasatta förändringen för närvarande komme till utförande.

Sedan härefter jämväl tagits under ompröfning frågan om och i hvad mån, med bibehållande af Södertörns domsagas nuvarande indelning i tre tingslag, i Svartlösa härad lämpligen kunde införas sådan anordning af tingen, som öfverensstämde med förordningen den 17 maj 1872, fann Eders Kungl. Maj:t enligt beslut den 12 oktober 1906 på grund af de i ärendet upplysta förhållanden någon förändring i afseende å tingsordningen inom Södertörns domsaga icke för närvarande böra äga rum.

Efter det Eders Kungl. Maj:t meddelade detta beslut, hafva förhållandena i de afseenden, hvarom här är fråga, väsentligen förändrats.

Sålunda lærer ju Brännkyrka kommun i Svartlösa härad inom kort komma att införlifvas med Stockholm. En dylik öfverflyttning, hvarigenom domsagan till folkmängden skulle minskas med ungefär en fjärdedel, kommer naturligen, såsom ock särskilda af mig anställda efterforskningar synas bekräfta, att medföra en högst afsevärd nedgång i antalet af mål och ärenden inom domsagan. Detta åter måste enligt min mening hafva till följd, att fråga om domsagens delning, hvad den närmare framtiden angår, ej skäpligen kan uppkomma.

Härjämte vill jag framhålla att, enligt hvad jag inhämtat, tanke på ytterligare införlifvande med hufvudstaden af område, tillhörande Södertörns domsaga, för närvarande icke förefinnes i vidare mån än så vidt rör den inom Svartlösa härad belägna Nacka kommun jämte Saltsjöbaden. Och Eders Kungl. Maj:t lærer finna, att vare sig sistberörda kommun och Saltsjöbaden sålunda från domsagan utbrytas eller icke, detta ej kan äga någon betydelse i afseende å lämpligheten af omreglering af domsagens tingslag.

Då de skäl, som af hofrätten anförts mot ofvannämnda af min företrädare i justitieombudsmansämbetet gjorda framställning, sålunda numera torde få anses hafva förlorat sin giltighet, samt det förklarliga motstånd, samma framställning mötte från domsagan, icke bör få hindra genomförandet af en i och för sig nyttig reform, får jag — som alternativt tänkt mig den åtgärden, att Svartlösa och Öknebo härad förenades till ett tingslag, hvarigenom domsagan komme att bestå af två tingslag — härmed på det sätt förnya min företrädares framställning, att jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder böra vidtagas för vinnande af en snabbare rättsskipning inom Södertörns domsaga.»

Domstolarnas arkiv m. m.

I detta ämne (jfr ämbetsberättelsen till 1909 års Riksdag, sid. 90 o. f.) har jag den 7 januari 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit följande skrifvelse:

»I skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 31 januari 1908 gjorde jag framställning om meddelande af lagbestämmelser angående skyldighet för tingslag och städer att dels inrätta och underhålla ändamålsenliga arkivlokaler dels anskaffa brandfria skåp för förvaring af till domstol ingifna originalhandlingar jämte fastighetsböcker och rotlar.

Öfver denna min framställning hafva numera Eders Kungl. Maj:ts samtliga befallningshafvande, sedan häradshöfdingar och rådstufvurätter lämnats tillfälle att i ärendet afgifva yttrande, till Eders Kungl. Maj:t inkommit med underdåniga utlåtanden.

I afseende å förra delen af framställningen hafva befallningshafvandena härvid, så godt som utan meningsskiljaktighet, förklarat sig i princip dela min uppfattning om angelägenheten däraf, att i lag uttryckligen fastslås skyldighet för tingslag och städer att tillhandahålla ändamålsenliga lokaler för förvaring af vederbörande domstolars arkiv.

I fråga om städerna, beräffande hvilka härutinnan alls icke något finnes stadgadt, synes betänklighet ej heller hafva yppats mot att den af mig föreslagna lagstiftningen omedelbart komme till stånd.

Hvad åter angår tingslagen, har från ett par håll uttalats den meningen, att med lagstiftning på förevarande område lämpligen borde anstå i afvaktan på att andra mer eller mindre närstående frågor först vunne sin lösning.

Allenast ett af dessa inkast har jag funnit vara af beskaffenhet att tariffva bemötande å min sida.

Man kan — har det sagts — icke för tillfället bedöma, i hvad mån den blifvande stora processreformen kommer att medföra förändringar i afseende å domsagornas nuvarande områden. Följden af ett omedelbart lagstiftande i fråga om arkivlokaler skulle sålunda kunna blifva, att man framtvinge inrättandet af ett flertal sådana lokaler, hvilka snart kunde befinnas öfverflödiga.

Den sålunda uttryckta farhågan torde desto mindre förtjäna afseende, som de utsikter till snart genomförande af ifrågavarande reform, hvilka för kort tid sedan syntes föreligga, nu väsentligt förmörkats.

För flera decennier sedan framkastade, såsom jag förut för Eders Kungl. Maj:t framhållit, en af mina företrädare i justitieombudsmansämbetet

tanken på en sådan lagstiftning som den af mig förordade. Han afstod emellertid från att härom framlägga förslag just af det skäl, hvilket förburits gent emot min ifrågasatta framställning.

Säkert är, att om den af mig nu begärda lagstiftningen då kommit till stånd, detta skulle ländt allmänheten till största nytta. Och med hänsyn till de bristfälliga arkivlokaler, som ännu förefinnas, torde det vara lika klart, att man icke utan stor risk kan fortfarande låta med denna lagstiftning anstå i afbidan på underdomstolarnas omorganisation, hvilken icke synes komma att äga rum, förrän kanske ytterligare något decennium förrunnit.

I händelse den ifrågasatta lagstiftningen varder på ett ändamålsenligt sätt ordnad, finnes i hvarje fall enligt min uppfattning intet fog för den ofvan omnämnda farhågan.

Med afseende härå tillåter jag mig ytterligare understryka den af mig förut uttalade och af flertalet i ärendet hörda myndigheter delade tanken, att ovillkorlig skyldighet icke bör stadgas för *hvarje* tingslag att bygga och underhålla tidsenlig arkivlokal. Beträffande domsaga, som består af mer än ett tingslag, bör det sålunda kunna medgifvas de tingshusbyggnadsskyldiga i de särskilda tingslagen att förena sig om en gemensam arkivlokal, förlagd till den plats, som på grund af sin belägenhet och öfriga omständigheter kan anses för sådant ändamål bäst ägnad. I öfverensstämmelse med hvad förhållandet nu är i Jämtland torde äfven, där så pröfvas lämpligen kunna ske, en gemensam arkivlokal för flera domsagor kunna inrättas, och en blifvande lagstiftning i ämnet synes ej böra förbise den möjligheten, att en domsaga med hänsyn därtill, att ett landsarkiv är beläget inom eller strax intill dess område, måhända icke är i behof af särskild arkivlokal.

På grund af det välvilliga mottagande, min framställning i förevarande del hittills rönt, och då lagbestämmelse om skyldighet för tingslagen att tillhandahålla ändamålsenliga arkivlokaler allenast utgör ett erforderligt supplement till stadgandet om deras skyldighet att bygga och underhålla tingshus, vågar jag hoppas, att dylik lagbestämmelse inom icke allt för långt aflägsen framtid skall varda meddelad.

Än mera trängande är emellertid enligt min mening behovet af den lagstiftningsåtgärd, hvarom min framställning i öfrigt handlar, d. v. s. angående skyldighet för tingslag och städer att anskaffa brandfria skåp för förvaring af originalhandlingar m. m.

Så vidt originalhandlingar angår har häremot icke riktats någon anmärkning af betydelse.

Med hänsyn till fastighetsböckernas mångenstädes stora omfattning synes emellertid, i enlighet med hvad vissa befallningshafvande äfvensom några häradshöfdingar framhållit, ovillkorlig föreskrift icke böra meddelas därom, att dessa böcker skola, då de ej äro i användning, förvaras i eld-fasta skåp.

Naturligtvis bör skyldighet för vederbörande att tillhandahålla härads-höfding eller rådstufvurätt dylikt skåp för förvaring af originalhandlingar m. m. icke stadgas för det fall att annan mera eller lika betryggande åtgärd för handlingarnas skyddande vidtagits.»

Stället för fängelsestraffs verkställande.

I detta ämne (jfr ämbetsberättelsen till 1910 års Riksdag, sid 239 o. f.) har jag den 19 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit följande skrifvelse:

»I särskilda skrivelser den 6 och den 15 oktober 1909 ansåg jag mig böra fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därå, att kronohäktet i Ystad vid olika tillfällen fått emottaga personer, som på andra orter dömts till fängelse men sedermera af egen fri vilja ditrest för straffets undergående. Och tillät jag mig, i anslutning härtill, göra en framställning i syfte, att Eders Kungl. Maj:t, med anlitande af någon af de utvägar som stå Eders Kungl. Maj:t till buds, måtte i tid söka förebygga den uppenbara vådan af en praxis, grundande sig på den uppfattningen, att å fri fot varande person, som dömts till urbota straff, äger rätt att efter eget godtfinnande välja straffort.

Öfver denna min framställning hafva Eders Kungl. Maj:ts samtliga befallningshafvande äfvensom fängvårdsstyrelsen inkommit med underdåniga yttranden.

Befallningshafvandena synas därvid utan anmärkningsvärda undantag hafva gillat den af mig uttalade meningen, att lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, icke proklamerat rätt för den dömde att själf välja straffort. Att dylik af lag godkänd valfrihet därförut icke förefunnits, torde vara ostridigt.

Fängvårdsstyrelsen har anført, att då ifrågavarande lag anvisade den, som dömts till straffarbete på viss tid eller fängelse och vistades på fri fot, att afgifva nöjdförklaring inför viss myndighet hvar som helst i landet, äfven häktesföreståndare, innebure detta visserligen icke någon *rätt* för den dömde

att få undergå straffet i närmaste fängelse. Men lagstiftaren hade med stadgandet afsett att bereda den dömda tillfälle att så snart som möjligt börja straffet. Den fängelseföreståndare, som mottog nöjdförklaringen, torde i allt fall icke kunna därefter låta den dömda aflägsna sig, om ej en betänklig villervalla därmed lätt skulle kunna uppstå, utan måste väl genast tillse, att den myndighet, som hade att förordna om straffverkställigheten — Konungens befallningshafvande eller tillsyningsman — genast förordnade om strafforten. Och det kunde antagas, att nämnda exekutiva myndighet icke utan att annat föreskrefves komme att frågå den vedertagna regeln att låta fången undergå straffet i ortens fängelse, så vidt icke de särskilda bestämmelserna i försädningscirkuläret annat föranledde eller utrymme saknades, då förflyttning nödvändiggjordes. Den nya lagen syntes alltså gifva den dömda ökad möjlighet att inverka i fråga om strafforten utan att därför genom densamma fastställts någon »valfrihetens princip» i nämnda hänseende.

Instämmande i fångvårdsstyrelsens yttrande angående syftet med ifrågavarande lag vill jag här än vidare framhålla hvad jag redan förut uttryckligen betonat eller att jag med min hos Eders Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställning ingalunda afsett att uppställa något hinder för detta syftes vinnande. Jag har sålunda icke haft något att invända mot, att vederbörande myndigheter i allmänhet visa tillmötesgående mot dem, som önska undergå ådömdt straff i det häkte, hvilket ligger närmast intill deras blott *tillfälliga* vistelseort. Mitt angrepp har uteslutande gällt det rena godtycket, d. v. s. det förhållande, att en person, som ådömts urbota bestraffning, lämnar sitt hemvist och begifver sig till annan ort just i det ändamål att få aftjäna sitt straff å det därstädes varande häktet, hvilket af en eller annan anledning synes honom vara att föredraga framför det i hemorten befintliga. Uppenbarligen kan man icke i ett dylikt fall motivera ett tillmötesgående af den dömdes önskan i afseende å stället för straffets undergående allenast med en hänvisning till 1909 års lags nyss antydda syfte.

I anledning af hvad fångvårdsstyrelsen anført anser jag mig böra därjämte påpeka, att bifall till syftet med min framställning alls icke förutsätter skyldighet för fängelseföreståndare, som emottager nöjdförklaring, att utan vidare afvisa den dömda och sålunda låta honom aflägsna sig.

En ytterligare bekräftelse på riktigheten af min mening om ifrågavarande lags innebörd i afseende å rätten att välja fängelse har jag vunnit genom Eders Kungl. Maj:ts kungörelse den 10 december 1909, innefattande vissa föreskrifter rörande tillämpningen af lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft

ägande utslag. Här stadgas nämligen, att icke häktad person, som afgifvit nöjdförklaring, skall, om förklaringen afgifvits å det militärhåkte eller fängelse, där straffet skall verkställas, genast där intagas för straffets undergående, men eljest genast häktas och, så snart ske kan, på allmän bekostnad dit införpassas. Af visst intresse uti förevarande hänseende är jämväl den i Eders Kungl. Maj:ts kungörelse den 10 december 1909 angående förordnande om verkställighet af utslag, hvarigenom frihetsstraff ådömts, förekommande bestämmelsen, enligt hvilken, om utslaget, som skall verkställas, angår icke häktad person och förordnandet om verkställigheten meddelats af annan myndighet än den, »till hvilken utslaget bör öfversändas för verkställighet», under rättelse om förordnandet jämte uppgift å dagen för straffets början ofördröjligen skall tillställas sistnämnda myndighet.

Af de från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna yttranden i ärendet framgår vidare, att befallningshafvandena i allmänhet dela min uppfattning om det olämpliga och anstötliga däri, att en person skall kunna underkasta rikets fängelser en granskning och sedermera bland dem utvälja det, som enligt hans föreställning i fråga om fångarnas behandling eller i annat afseende erbjuder något särskildt företräde. Däremot har det, såsom ju ock var att vänta, visat sig, att meningarna skifta angående det sätt, hvarpå missförhållandet i fråga lämpligen bör afhjälpas. Några befallningshafvande hafva sålunda velat finna korrektivet endast i skärpt tillsyn öfver, att föreskrifterna beträffande fångars behandling varda så vidt möjligt likformigt tillämpade inom rikets samtliga fängelser, så att icke något fängelse i detta hänseende framstår såsom ett lindrigare bestraffningsställe än andra fängelser, hvarförutom af vissa befallningshafvande framhållits vikten däraf, att alla statens fängelser så anordnas, att samma straff blir under enahanda förhållande verkställdt.

Jag underskattar icke de sålunda uttalade önskemålen. Fastmera anser jag det vara icke allenast önskligt utan för rättvisans egen skull äfven nödvändigt, att statens alla straffanstalter af en viss typ inrättas på likartadt sätt och att reglerna för straffs verkställighet i alla afseenden tillämpas likformigt. Det lär dock, i enlighet med hvad jag förut inför Eders Kungl. Maj:t framhållit, i allt fall kunna inträffa, att ett fängelse varder utpekadt såsom en behagligare eller mindre obehaglig straffanstalt än ett annat och att det förra sålunda varder mera eftersökt än det senare.

Blotta möjligheten till godtyckligt val af fängelse står för öfrigt i strid mot principen om statens straffmakt och bör därför undanröjas. Och detta kan, såsom åtskilliga befallningshafvande erinrat, ske på ett lika enkelt som praktiskt sätt.

Sålunda har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings

län yttrat, att frågan nöjaktigt och lättast kunde lösas på det sättet, att fängvårdsstyrelsen — som genom nådigt bref den 12 maj 1852 hade till åliggande att i början af hvarje år utfärda cirkulär med fullständiga under rättelser om de straffinrättningar, till hvilka fångar borde försändas, och att under årets lopp förändra i sådant cirkulär meddelade föreskrifter, då anledning därtill förekommit — af Eders Kungl. Maj:t anbefalldes att, då det kommit till fängvårdsstyrelsens kännedom, att af någon anledning ett visst fängelse företrädesvis uppsöktes af personer, hvilka skulle undergå frihetsstraff, förordna om förflyttning af en eller flera fångar från dylikt till annat fängelse. Vidtoges sådan åtgärd, skulle, enligt befallningshafvandens mening, ovissheten för fånge att få stanna kvar å ett af honom utvaldt fängelse stäffa det oskick, som jag påpekat.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län har härom anført, att därest det kunde antagas, att en fånges intagande på en viss straffanstalt berott på något hans åtgörande, som till sitt syfte vore förargelseväckande, torde det, jämväl med nu gällande föreskrifter, kunna ankomma på fängvårdsstyrelsen att efter framställning af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller tillsyningsman förordna om fångens förflyttning till annat fängelse, därigenom anstötligheten af den dömdes godtycke förtoges.

Något afvikande har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län uttalat sig. I denne befallningshafvandes afgifna yttrande heter det: »För den händelse brottslingar af visst slag, t. ex. de som själfva beteckna sig såsom dömda allenast för politiska förbrytelser, skulle visa sig i allmänhet önska aftjäna straffet på ett och samma fängelse, torde vederbörande länsstyrelse eller tillsyningsman ej komma att medgifva andra sådana brottslingars intagande å ifrågavarande fängelse än dem, som dömts för brott, begångna inom den ort, för hvars behof fängelset i fråga egentligen är afsedt. Naturligtvis har en fånge, som enligt egen önskan börjat aftjäna straff å visst fängelse, alldeles icke någon rättighet att där få aftjäna hela straffet, utan han kan af vederbörande myndigheter förflyttas till annat fängelse.»

Öfverståthållarämbetet, som likaledes utgått från att föreskrift om förflyttning i vissa fall af fånge skulle motarbeta den nu rådande godtyckligheten i afseende å val af bestraffningsort, har framhållit, att den olägenhet, hvilken vore förbunden med en dylik föreskrift, vore af underordnad betydelse, därest härigenom rättelse kunde vinnas i det af mig anmärkta hänseende.

Under hänvisning i öfrigt till de öfver min framställning afgifna utlåtanden och då af desamma framgår, att maktmedel stå vederbörande

till buds för stäffande af den utaf mig anmärkta godtyckligheten på ifrågasvarande område, får jag härmed hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte i den form, Eders Kungl. Maj:t kan finna lämplig, göra en erinran om vikten däraf, att samma medel också varda i fall af behof använda.

Slutligen tillåter jag mig meddela att enligt notiser i tidningspressen, sedan min framställning i ämnet gjordes, vid Ystads kronohäkte inträffat ytterligare åtminstone två sådana fall, som utgjorde närmaste anledningen till min framställning.»

Kungl. Maj:t, som ansett det angeläget, att det af mig anmärkta missförhållande för framtiden rättas, har den 6 maj 1910 funnit godt förordna, att fängvårdsstyrelsen skulle erinras därom att, då person, hvilken ådömts frihetsstraff, i ofvan berördt syfte beredt sig tillfälle att blifva i visst fängelse intagen för straffets aftjänande, fängvårdsstyrelsen, med den befogenhet styrelsen tillkomme, borde förordna om fångens förflyttande till annan fängvårdsanstalt.

Tolkning i visst afseende af instruktionen för rikets allmänna kartverk den 7 april 1906.

I detta ämne (jfr ämbetsberättelsen till 1910 års Riksdag, sid. 204 o. f.) har jag den 20 april 1910 till Kungl. Maj:t aflåtit följande skrifvelse:

»I skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 24 maj 1909 omnämnde jag, att sedan professorn vid generalstaben Karl D. P. Rosén, hvilken är förståndare för den geodetiska afdelningen vid rikets allmänna kartverk, hos chefen för detta verk gjort framställning om ändring i afseende å arbetet inom verket, men denna framställning af kartverkschefen lämnats utan beaktande, Rosén vänt sig till chefen för jordbruksdepartementet med muntlig redogörelse för framställningens innebörd och påkallat dennes uppmärksamhet å saken, *äfvensom att* chefen för generalstaben, till hvilkens kännedom det kommit, att Rosén uti ifrågasvarande ärende sålunda vänt sig till chefen för jordbruksdepartementet, funnit att Rosén därigenom åsidosatt gifna föreskrifter beträffande väg för meddelanden i tjänsten samt förty beslutit varna Rosén för oförstånd och förseelse i tjänsten.

Chefens för generalstaben omnämnda beslut kunde jag icke undgå att finna synnerligen anmärkningsvärdt. I den förklaring, jag följaktligen ansåg mig böra från honom infordra, åberopade han till stöd för beslutet

vissa bestämmelser i instruktionen den 7 april 1906. Vid sakens slutliga pröfning fann jag, att hvarken dessa bestämmelser eller något annat lagstadgande gifvit chefen för generalstaben rätt att tilldela Rosén berörda varning, och att generalstabschefen alltså härutinnan förfarit oriktigt. Med hänsyn därtill, att antydda bestämmelserna icke kunde anses äga nödig tydlighet, fann jag dock å andra sidan, att chefens för generalstaben ifrågavarande åtgärd icke skäligen kunde betraktas såsom tjänstefel.

Då det emellertid enligt min mening ter sig såsom en ren absurditet, att en person, hvilken i sin egenskap af tjänsteman i ett civilt verk för dettas främste chef, en medlem af Konungens statsråd, frambär vissa önskemål beträffande arbetet inom verket, därför tilldelas varning »för oförstånd och förseelse i tjänsten», ansåg jag mig böra i min ofvan omförmälda skrifvelse fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet å saken i syfte att ett dylikt fall måtte varda genom förtydligande af ifrågavarande bestämmelser uti instruktionen för rikets allmänna kartverk *eller ock på annat lämpligt sätt* för framtiden förebyggdt.

Öfver denna min framställning har Eders Kungl. Maj:t infordrat underdåniga yttranden från chefen för rikets allmänna kartverk, chefen för generalstaben samt justitiekanslern.

Ej blott chefen för generalstaben utan äfven chefen för rikets allmänna kartverk synes hysa den uppfattningen, att bestämmelserna i fråga till fullo motiverat varningsbeslutet, samt att en ändring af bestämmelserna i af mig afsedd riktning icke kunde anses önskvärd.

Justitiekanslern har anført, att chefen för generalstaben visserligen i det föreliggande fallet saknat giltigt skäl att tilldela Rosén varning för oförstånd och förseelse i tjänsten, men att den omständigheten, att en ämbetsman vid ett tillfälle oriktigt tillämpat en lagbestämmelse, icke i och för sig utgjorde tillräcklig anledning att ändra lagen.

Då justitiekanslern sålunda uttryckligen förklarar sig dela min mening i själfva saken, vågar jag hysa den förväntningen, att den Rosén obehörigen tilldelade varningen icke i framtiden skall läggas honom till last, äfvensom att chefen för generalstaben uti tilläfventyrs förekommande liknande fall icke skall i praktiken omsätta den uppfattning, han uti ifrågavarande hänseende förfäktat.

Jag saknar följaktligen anledning att för tillfället hemställa om förtydligande af instruktionen för rikets allmänna kartverk. Frågan härom lär kunna anstå i afvakten på den omorganisation af verket, som väl inom de närmaste åren förestår.

I detta sammanhang vill jag ej underlåta att framhålla, hurusom jag visserligen obetingadt instämmer i justitiekanslerns yttrande, att den om-

ständigheten, att en ämbetsman oriktigt tillämpat en lagbestämmelse, icke i och för sig utgör tillräckligt skäl till lagändring. En annan sak är dock, om detta yttrande äger giltighet i nu ifrågavarande fall, där fråga varit om förtydligande af bestämmelserna i instruktionen för rikets allmänna kartverk i ett afseende, däri den missuppfattats af chefen för generalstaben och chefen för rikets allmänna kartverk, hos hvilka ämbetsmän man ju måste förutsätta ingående kännedom om instruktionens rätta mening. Yttrandet synes mig innebära någon underskattning af dessa ämbetsmän.»

Brottmålsdomarebefattningarna.

Såsom framgår af min ämbetsberättelse till 1908 års Riksdag, ifrågasatte jag i skrifvelse år 1907 till Kungl. Maj:t möjligheten af brottmålsdomarebefattningarnas indragning, hvarjämte jag, för den händelse befattningarna efter verkställd utredning funnes böra bibehållas, hemställde om ändrade löneförmåner för brottmålsdomarna.

Efter vederbörande häradshöfdingars och Konungens befallningshafvandes hörande anförde Svea hofrätt i afgifvet utlåtande öfver min framställning, att tillräckliga skäl ej vore för handen till bibehållande för Jämtlands län af den särskilda anordningen med brottmålsdomare. Däremot ansåg sig hofrätten icke kunna tillstyrka, att åtgärd för närvarande vidtoges för indragning af brottmålsdomarebefattningen i Norrbottens län, och hemställde hofrätten om förändrade löneförmåner för brottmålsdomaren i detta län i hufvudsaklig anslutning till min i ämnet alternativt gjorda framställning.

I öfverensstämmelse med hofrättens sålunda uttalade mening afgaf Kungl. Maj:t proposition till 1910 års Riksdag.

Propositionen bifölls af båda kamrarna, i hvad den afsåg indragning af brottmålsdomarebefattningen i Jämtlands län.

Första kammaren godkände jämväl i öfrigt propositionen. Andra kammaren afslog däremot den föreslagna ändringen i löneförmånerna för brottmålsdomaren i Norrbottens län, tydligen af det skäl att befattningen enligt kammarens mening var obehöflig och alltså borde indragas.

Vid gemensam votering segrade Andra kammarens mening.

Skyndsammare handläggning i hofrätt af s. k. deserta mål.

Såsom synes af min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag, framhöll jag i en år 1909 till Kungl. Maj:t aflåten skrifvelse, att företrädesrätt till föredragning i hofrätt och högsta domstolen icke tillkom sådana mål, som ej blifvit i behörig ordning fullföljda och i hvilka ändringssökandet följaktligen ej kan upptagas till pröfning. Då dröjsmål med dessa s. k. deserta måls afgörande gifvit upphof till missbruk, hvarför jag närmare redogjorde, hemställde jag hos Kungl. Maj:t om ändrade bestämmelser angående ordningen för ifrågavarande måls företagande till behandling.

I de sedermera för hofrätterna utfärdade arbetsordningar har beträffande den ordning, i hvilken mål och ärenden böra förekomma till föredragning, stadgats, att hvarje föredragande skall iakttaga, att mål och ärenden, som ankomma på hans föredragning, varda till föredragning anmälda i ordning efter tiden, då de inkommit, dock att, hvad sålunda föreskrifvits icke äger tillämpning, där i mål eller ärende finnes uppenbart, att talan ej blifvit i behörig ordning fullföljd.

Motsvarande bestämmelse lär komma att intagas i blifvande ny instruktion för nedre justitierevisionen.

Obehörigt begagnande å aktiebolags sida af handelsbolags eller enskild näringsidkares firma.

Jag framhöll i skrifvelse år 1909 till Kungl. Maj:t (jfr min till 1910 års Riksdag afgifna ämbetsberättelse), att 73 § i lagen om aktiebolag icke lämnar något skydd däremot, att aktiebolag obehörigen tillägnar sig handelsbolags eller enskild näringsidkares firma. Förutsättningen för upphäfvande, enligt denna paragraf, af registreringen utaf ett aktiebolags firma är nämligen, att denna företer likhet med en annan förut registrerad *aktiebolagsfirma*; registreringen kan icke upphävas, med mindre den beviljats i strid emot stadgandet i 10 § af aktiebolagslagen.

Den sålunda påpekade bristfälligheten är afhjälpt i den nya lagen om aktiebolag. Där finnes nämligen i den paragraf, som motsvarar 73 § i 1895 års lag om aktiebolag, följande bestämmelse meddelad: »Företer

aktiebolags registrerade firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma, och lider därigenom innehafvaren af sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan af denne förbjuda bolaget att efter viss tid använda förstnämnda firma äfvensom ålägga bolaget det skadestånd, som pröfvas skäligt.»

Genom den uttryckliga bestämmelsen, att aktiebolag, som obehörigen tillägnar sig annans firma, sålunda utsätter sig för risken att betala skäligt skadestånd, har man i viss mån tillmötesgått min i ofvanberörda skrifvelse tillika uttalade önskan om ytterligare skydd emot missbruk af ifrågavarande art.

Fråga om rösträtt vid bolagsstämma för aktie, å hvilken icke fullgjorts förfallen inbetalning.

Under år 1909 aflät jag, på sätt närmare framgår af min ämbetsberättelse till 1910 års Riksdag, till Kungl. Maj:t en skrifvelse, hvari jag påpekade oegentligheten däraf, att enligt aktiebolagslagen notoriskt ovederhäftiga aktietecknare, hvilka underlåtit fullgöra föreskrifna inbetalningar, ändock äga beslutanderätt i bolagets angelägenheter; och förordade jag, till undanröjande af dessa missförhållanden, en lagbestämmelse, enligt hvilken rösträtt ej må utöfvas af den, som uti ifrågavarande hänseende låtit dröjsmål komma sig till last.

I den nya lagen om aktiebolag har min ifrågavarande framställning till fullo beaktats.

Tiden för aktieboks uppläggande.

I skrifvelse år 1909 till Kungl. Maj:t (jfr ämbetsberättelsen till 1910 års Riksdag) lämnade jag meddelande om olägenheter, som i praxis uppkommit däraf, att den då gällande lagstiftningen icke innehöll några bestämmelser om tiden för aktieboks uppläggande.

Äfven denna bristfällighet är afhjälpt genom den nya lagen om aktiebolag.

**Forum för åtal angående underlåtenhet af ledamot i styrelse
för aktiebolag eller likvidator för sådant bolag att till
aktiebolagsregistret göra föreskrifna anmälningar.**

Min företrädare i justitieombudsmansämbetet hemställde i en år 1904 till Kungl. Maj:t aflåten skrifvelse (jfr ämbetsberättelsen till 1904 års Riksdag), att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida åtal af ifrågavarande art skulle anställas, icke vid Stockholms rådstufvurätt utan vid domstolen i den ort, där aktiebolagets styrelse skulle hafva sitt säte.

Syftet med denna framställning har tillgodosetts i den nya aktiebolagslagen.

Förening af tingslagen i Medelpads västra domsaga.

På sätt af min ämbetsberättelse till 1908 års Riksdag inhämtas, hade nästföregående år af tjänstförrättande justitieombudsmannen hos Kungl. Maj:t hemställts om vidtagande af åtgärder för vinnande af en snabbare rättsskipning inom Medelpads västra domsaga, bestående af Torps, Tuna och Selångers tingslag.

Sedan i anledning af denna framställning Svea hofrätt på Kungl. Maj:ts befallning inkommit med yttranden från vederbörande tingslagsbor, häradsrätter och domhafvande samt från Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län äfvensom för egen del afgifvit utlåtande i ärendet, har detsamma till afgörande företagits den 22 juli 1910. Kungl. Maj:t har därvid dels förordnat, att Medelpads västra domsaga skall utgöra ett tingslag med tingsställe i Sundsvall, dels ock anbefallt Konungens befallningshafvande att, sedan nödiga förberedande åtgärder blifvit vidtagna, till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande i fråga om tiden, då den beslutade regleringen kunde träda i kraft.

Instruktionen för stationsföreståndare vid statens järnvägar.

I en af järnvägsstyrelsen den 1 oktober 1887 utfärdad instruktion för stationsföreståndare vid statens järnvägar hade 87 § följande lydelse:

»Ingen utom järnvägens personal får utan särskildt tillstånd af styrelsen lämnas tillträde till journaler, godslistor eller öfriga handlingar, men trafikanter äga på förfrågningar erhålla alla de upplysningar om *eget* gods, som med ledning af tillgängliga listor och handlingar kunna lämnas.»

I en år 1907 till Kungl. Maj:t aflåten skrivelse (jfr ämbetsberättelsen till 1908 års Riksdag) fäste jag Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, att ofvan intagna stadgande delvis stode i uppenbar strid med tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Stadgandet i fråga har ock sedermera erhållit följande ändrade lydelse:

»På sätt och i den ordning tryckfrihetsförordningen bestämmer, må sökande å tid, då expedition hålles öppen för allmänheten, lämnas tillträde till å stationen förvarade handlingar, i den mån dessa kunna vid utförande af de löpande göromålen undvaras.

Är fråga om handlingar, tillhörande stationens redovisning eller i hvilka tecknats kvitto rörande utlämnadt gods, må delfäendet äga rum endast under omedelbar tillsyn af tjänsteman.»

Anordningen af fångtransporter.

Såsom framgår af min ämbetsberättelse till 1908 års Riksdag, gjorde jag år 1907 hos Kungl. Maj:t framställning om ändring i då gällande anordning af fångtransporter, hvilken, enligt hvad jag med exempel ådagalade, visat sig medföra synnerligen afsevärda missförhållanden.

I anledning af denna min framställning har Kungl. Maj:t den 12 september 1910 utfärdat ett cirkulär, hvarigenom Konungens befallningshafvande i rikets samtliga län erinrats, att hvad i kungl. brefvet den 29 januari 1824 stadgats om iakttagande vid fångforsling af all möjlig hushållning icke utgör hinder att låta verkställa transport af fånge med annan än ordinarie fångtransportlägenhet, så vidt härigenom vinnes afsevärd besparing i tid eller väg samt den ökade kostnaden icke kan anses oskäligen i förhållande härtill.

Tillika och med anledning af hvad under ärendets behandling förekommit därom, att, då polismyndighet inom ett län för begånget brott häktat någon, som för det brott skolat å ort utom länet rannsakas, den häktade ansetts böra i hvarje fall införpassas till länsfängelset i det län, inom hvilket häktningen verkställts, oafsedt att i följd däraf han måst föras betydligt längre väg än om han insändts direkt till fängelse i rannsakningsorten, har Kungl. Maj:t förklarat hinder icke möta för myndighet, som under förhållande hvarom nu nämnts verkställt häkning, att låta införpassa den häktade till vederbörande fängelse i det län, hvarinom rannsakingen skall ske, där sådant finnes föranleda mindre omgång och kostnad än om den häktade först aflämnas till länsfängelset i häkningsorten.

Ordningen för återbetalning af revisionsskilling.

Härom har jag den 7 december 1910 aflåtit en så lydande skrifvelse till Kungl. Maj:t:

»I underdånig skrifvelse den 10 juni 1909 fäste jag Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på det anmärkningsvärda förhållandet, att statskontoret för bifall till ansökning om revisionsskillings återbetalning plägade fordra, att det för sökanden utfärdade *original exemplaret* af domen i fråga skulle företes för att förses med påskrift om återbetalningen.

Uti en till mig afgifven förklaring hade statskontoret till stöd för nämnda praxis anført, att den vore nödvändig, enär eljest möjlighet funnes för part, som hos statskontoret återfått revisionsskilling, att, mot företeende af domen äfven hos länsstyrelse, bekomma revisionsskilling dubbelt, och då statskontorets fordran på originaldomens företeende icke på något sätt trädde den enskildes berättigade intresse för nära, borde denne icke få genom vägran att förete domen lägga hinder i vägen för denna ur det allmännas intresse påkallade kontroll, som vore den på samma gång enklaste och mest betryggande.

Med anledning af hvad statskontoret sålunda yttrat framhöll jag i min ofvanberörda skrifvelse, att statskontorets ifrågavarande praxis dels icke stode i öfverensstämmelse med gällande rätt, hvilken tillerkänner en af vederbörande tjänsteman till riktigheten bestyrkt afskrift af en dom i alla afseenden samma rättskraft som själfva originaldomen, dels ock, i motsats till hvad statskontoret antagit, vore af beskaffenhet att kunna göra intrång i den enskildes befogade intresse.

Då jag emellertid å andra sidan till fullo insåg vikten af hvad statskontoret yttrat i afseende å förebyggandet af möjlighet till dubbel återbetalning af revisionsskilling, tillät jag mig hemställa om förståndigande från Eders Kungl. Maj:t till samtliga Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att revisionsskilling icke finge af dem återbetalas.

Statskontoret har i affördradt underdånigt utlåtande öfver denna min framställning anført, bland annat, följande:

I fråga om de åtgärder, som kunde vara ägnade att förebygga dubbel återbetalning af revisionsskilling, ville statskontoret betona, att den bästa kontrollen i sådant afseende utan tvifvel innebures i den af statskontoret hittills tillämpade praxis att å originaldomen medelst stämpel anbringa anteckning om att revisionsskilling utanordnats.

Skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t med afseende å hvad justitieombudsmannen anført finna en föreskrift om originaldomens företeende icke lämpligen böra utfärdas, vunnnes genom den af justitieombudsmannen föreslagna utvägen det åsyftade målet så till vida, att därigenom förebyggdes, att revisionsskilling utbetalades dubbelt af flera länsstyrelser eller af dels länsstyrelse och dels statskontoret.

Men om således fordran på originaldomens företeende ej vidare finge uppställas, ville statskontoret fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därpå, att faran för dubbel utbetalning vore betydligt större i andra fall än beträffande revisionsskilling, som, såvidt statskontoret hade sig bekant, efter år 1901 hittills alltid pläгат lyftas i statskontoret och icke hos länsstyrelse. Om kronan i domstolsväg förpliktades att utgifva ett belopp till enskild person, utan att härvid någon särskild statsmyndighet angifvits såsom den där hade att fullgöra betalningen, torde vederbörande kunna utkräfvat sin fordran vid hvilken kronans kassa honom lyste. Det förekomme också icke så sällan, att dylika belopp utbetalades af länsstyrelse. Hvad särskildt beträffade ersättning för rättegångskostnader, som i rättegång mellan kronan och enskilda kunde vara kronan ådömda, vore på grund af nådiga brefvet den 19 augusti 1851 i de för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande utfärdade lönestater intagen föreskrift därom, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ägde utanordna och å andra hufvudtiteln anslag till ersättning åt domare, vittnen och parter afföra sådana kostnader.

Häraf torde framgå, att frågan hade större räckvidd än att blott beröra revisionsskillingar, och att det af justitieombudsmannen framställda förslaget foljdriktigt ledde därhän, att åtgärder borde vidtagas, i syfte att ingen domfäst fordran hos kronan, af hvad slag den kunde vara, skulle kunna göras gällande hos mer än en statsmyndighet.

Med anledning af hvad statskontoret sålunda anført tillåter jag mig härmed inför Eders Kungl. Maj:t framhålla, hurusom jag naturligtvis icke vill bestrida, att den af statskontoret hittills följda praxis, enligt hvilken revisionsskilling ej återbetalas med mindre originaldomen företes, innebär en säker kontroll i afseende å förebyggandet af revisionsskillingens dubbla återbetalning.

Däremot kan jag ingalunda dela statskontorets mening i fråga om önskvärdheten däraf, att Eders Kungl. Maj:t utfärdar särskild föreskrift om originaldomens uppvisande såsom villkor för återfående af revisionsskilling. En dylik åtgärd från Eders Kungl. Maj:ts sida, hvarigenom statskontorets omförmälda praxis blefve legaliserad, skulle nämligen, såsom jag i min föregående skrifvelse påpekat, komma i strid med grundsatser, som uttalats i allmän lag.

Den lämpligaste utvägen till förekommande af svek uti ifrågavarande afseende är otvifvelaktigt den jag tillåtit mig anvisa eller att Eders Kungl. Maj:ts samtliga befallningshafvande förständigas att ej återbetala revisions- skilling; och vill jag i detta afseende särskildt åberopa det af statskontoret upplysta förhållandet, att alltsedan 1901, eller det år, då de i Eders Kungl. Maj:ts bref den 13 december 1854 gifna bestämmelserna angående sättet för revisionsskillings utbetalande upphäfdes, revisionsskilling städse lyftats i statskontoret och icke hos länsstyrelse.

I min framställning till Eders Kungl. Maj:t har jag lagt hufvudvikten därpå, att statskontorets förenämnda praxis, såsom stridande mot lag, varder undanröjd. Gent emot statskontorets invändning, att denna praxis vore nödig till förebyggande af revisionsskillings dubbla återbetalning, har jag påvisat, att statens intresse härutinnan kan skyddas på ett annat, fullt effektivt sätt.

Mot detta af mig förordade sätt anmärker nu statskontoret, att förslaget följdriktigt leder därhän, att åtgärder böra vidtagas, i syfte att ingen domfäst fordran hos kronan skall kunna göras gällande hos mer än en statsmyndighet.

Jag saknar anledning att för närvarande yttra mig om lämpligheten af en dylik anordning. Jag vågar emellertid förneka behöfligheten af att sålunda sammankoppla denna fråga med den af mig hos Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningen, hvars egentliga syfte i så fall tydligen icke på länge skulle kunna vinnas. Jag har, såsom nämnt, riktat mig mot en, enligt min mening, oriktig praxis inom statskontoret. Någon motsvarande praxis förefinnes icke hos länsstyrelserna. Eventuell föreskrift från Eders Kungl. Maj:t att revisionsskilling må återbetalas allenast af statskontoret skulle ju i sak icke rubba något nu bestående förhållande. Detta skulle

däremot blifva fallet, därest bestämmelse meddelades, att icke någon dom-fäst fordran hos kronan finge göras gällande hos mer än en statsmyndighet.»

Tillämpningen af lagen om villkorlig dom.

Lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906, hvilken lag trädde i kraft den 1 januari 1907 och sålunda nu tillämpats i fyra år, stadgar i 1 § första stycket såsom förutsättning för användning af dylik dom, att någon dömes till straffarbete, ej öfver tre månader, eller fängelse, ej öfver sex månader, samt att »*giltiga skäl* därtill äro».

Vid pröfning, om skäl till villkorlig dom äro för handen, skall, enligt samma paragrafs tredje stycke, främst komma under öfvervägande, huruvida antagas kan, att den tilltalade skall utan straffets undergående låta sig rättas. Härvid skall tillses, om tillfälle finnes till uppfostran eller handledning för den, som däraf är i behof, och i öfrigt göras afseende å den tilltalades tidigareandel, de omständigheter, som drifvit honom till brottet, hans beredvillighet att erkänna detsamma och godtgöra skada, hans uppförande i öfrigt samt hans lefnadsförhållanden. Bland öfriga omständigheter skall i synnerhet tagas i betraktande, huruvida, med anledning af den tilltalades ungdom, honom åliggande försörjningsplikt eller annat förhållande, fara är, att straffets utkräfvande skulle medföra påföljder af särskildt menlig beskaffenhet.

Under de inspektionsresor, jag de senaste åren företagit, har jag ägnat särskild uppmärksamhet åt det sätt, hvarpå omförmälda bestämmelser blifvit af domstolarna tillämpade; och har jag i detta afseende, såsom äfven framgår af mina resediarier, sparat en ganska stor ojämnhet. Under det sålunda en del domare synas hafva visat obenägenhet mot användning af ifrågavarande rättsinstitut, har detsamma åter af andra blifvit uppenbarligen alltför flitigt brukadt.

I sistberörda hänseende må exempelvis nämnas, att en rådstufvurätt, som under första hälften af år 1909 dömt ett större antal personer för olofligt tillgrepp, å samtliga tillämpat bestämmelserna om villkorlig dom, ehuru giltiga skäl för sådan dom icke i domboken angifvits.

Vidare har år 1908 en rådstufvurätt dömt en person X. till fängelse för första resan stöld med förordnande om villkorlig dom. Af handlingarna i målet framgick, att X. häktats såsom misstänkt för två olika tillgrepp.

Vid polisförhøret hade X. efter åtskilliga falska uppgifter erkänt båda tillgreppen, och antecknades vid förhøret, att X. förut gjort sig känd för oärlighet. Vid rannsakingen inför rådstufvurätten återtog X. sitt erkännande af det ena tillgreppet, och fann rätten honom icke kunna mot sitt nekande fallas till ansvar därför. I rådstufvurättens protokoll i målet finnes icke några anteckningar därom, att upplysningar inhämtats rörande omständigheter, som kunde gifva stöd för villkorlig dom vid X:s fällande till ansvar för det andra tillgreppet.

Åtskilliga gånger hafva olika domstolar använt villkorlig dom under åberopande allenast af den tilltalades ungdom, utan att, så vidt protokollet utmärkte, undersökning anstälts därom, huruvida orsaken till brottet vore att söka i inflytelser från en dålig omgifning och om den tilltalade skulle efter domen komma att hafva samma omgifning som förut.

Det har också förekommit att bestämmelserna om villkorlig dom tillämpats i fråga om personer, som saknat stadigt hemvist.

I samtliga nu nämnda fall synes man hafva förbisett, att lagen uppställer fordran på *positiva* skäl (i brottslingens föregåenden o. s. v.) för det antagande, att hans samhällsfarlighet icke är af allvarligare slag.

Med rätta har anmärkts, att de hjälpmedel, som för närvarande stå domstolarna till buds vid den grannliga pröfning, villkorlig dom förutsätter, icke äro särdeles tillfredsställande. Uppenbarligen är det af så mycket större vikt att dessa medel behörigen utnyttjas. Sker ej det, utan varder sådan dom beroende på vederbörande domares större eller mindre känslsamhet, löper man risken, att hela rättsinstitutet villkorlig dom råkar i misskredit.

Tillämpning, i afseende å disciplinstraff, af bestämmelserna i 5 § af lagen den 22 juni 1906 angående villkorlig straffdom.

Vid inspektion hos stationskrisrätten i Karlskrona under 1910 antecknade jag två rättsfall, där fråga varit om tolkning af förenämnda bestämmelser.

I det ena fallet, som afsåg 2:a klass sjömannen X., hade stationskrisrätten den 11 augusti 1910 meddelat följande utslag:

»Uti målet är utredt, att X. olofligen undanhållit sig från härvarande kasern under sex dagar mellan den 23 och den 29 juni innevarande år.

Med tillämpning af 68 § strafflagen för krigsmakten pröfvar krigsrätten förty rättvist döma X. för oloflig undanhållning till disciplinstraff af sex dagars sträng arrest.

X. är härjämte enligt Medelsta häradsrätts utslag den 22 sistlidne juli jämlikt 20 kap. 4 § strafflagen för första resan medelst inbrott begången stöld, som föröfvats den 28 juni 1910, dömd till straffarbete under tre månader, med hvars verkställighet enligt häradsrättens förordnande skulle anstå och på de i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906 angifna villkor bero, huruvida straffet skulle gå i verkställighet. Jämlikt stadgandet i 4 kap. 9 § strafflagen samt 5 § i lagen den 22 juni 1906 förordnar krigsrätten dels om sammanläggning af ofvan angifna straff sålunda, att svaranden i en bot skall undergå straffarbete under tre månader nio dagar och dels att anstånd med verkställigheten af detta straff ej skall äga rum.»

Det af stationskrigsrätten åberopade stadgandet i 4 kap. 9 § strafflagen föreskrifver, att, i händelse någon, sedan han blifvit till straff för ett brott dömd, varder öfvertygad att förut hafva föröfvat annat brott, straffet skall så bestämmas, som hade han på en gång varit för båda brotten lagförd. Uppenbarligen var detta lagrum i förevarande fall tillämpligt.

I det af stationskrigsrätten likaledes åberopade stadgandet i 5 § af lagen angående villkorlig straffdom är föreskrifvet att, i händelse den, som för begånget brott erhållit villkorlig dom, varder öfvertygad att hafva före domen föröfvat annat brott, domstolen skall, vid bestämmande jämlikt 4 kap. 9 § strafflagen af straff för brotten, ock förordna, huruvida anstånd enligt förstnämnda lag må äga rum.

Det förordnande, domstolen enligt denna paragraf har att meddela rörande frågan, huruvida den förut beslutade villkorliga domen må äga bestånd, måste naturligtvis ske i enlighet med de grunder, som angifvas i lagen angående villkorlig straffdom. Uppkommer vid vederbörlig sammanläggning ett högre straff än straffarbete i tre månader eller fängelse i sex månader, har domstolen sålunda icke något val; den villkorliga domen skall annulleras. Under förutsättning att uti förevarande fall sammanläggning af de båda straffen, tre månaders straffarbete och sex dagars sträng arrest, lagligen bort ske, var följaktligen redan med hänsyn till det efter sammanläggningen bestämda straffets storlek stationskrigsrättens utslag, i hvad det afsåg den villkorliga domen, det enda riktiga.

Med det andra, här ofvan antydda rättsfallet förhöll sig på följande sätt.

Rådstufvurätten i Karlskrona dömde genom utslag den 3 augusti 1910 2:dra klass sjömannen Y. jämlikt 20 kap. 4 § strafflagen för medelst inbrott föröfvad stöld till fängelse i tre månader, med hvars verkställighet dock enligt rådstufvurättens förordnande skulle anstå i enlighet med bestämmelserna i lagen angående villkorlig straffdom. Innan ifrågavarande stöld föröfvades, hade emellertid Y. gjort sig skyldig till oloflig undanhållning, fylleri och första gången persedelförskingring, och härför dömdes han af stationskrigsrätten genom utslag den 18 augusti 1910, jämlikt 68, 102 och 112 §§ i strafflagen för krigsmakten, till sex dagars sträng arrest. Samtidigt förordnade stationskrigsrätten, dels att de båda Y. ådömda straffen skulle sammanläggas sålunda, att Y. skulle i en bot undergå fängelse i tre månader aderton dagar, och dels att det af rådstufvurätten beviljade anståndet ej skulle äga rum. Från stationskrigsrättens utslag var tjänstförrättande auditören så till vida skiljaktig, att han utan att sammanlagga straffen, förordnade, att med det af rådstufvurätten ådömda straffet skulle anstå och att på de i lagen angående villkorlig straffdom angifna villkor skulle bero, huruvida detta straff skulle gå i verkställighet.

Ehuru det af stationskrigsrätten efter sammanläggningen bestämda straffets *storlek* sålunda icke nödvändiggjorde den villkorliga domens undanröjande, kan man tydligen icke af stadgandet i 5 § af lagen angående villkorlig straffdom, hvilket icke för något fall ålägger domstolen *skyldighet* att låta villkorlig dom bestå, hämta anledning till anmärkning mot utslaget i denna del.

En annan sak är, om auditörens skiljaktiga mening, enligt hvilken det af rådstufvurätten beviljade anståndet fortfarande skulle äga rum, kan försvaras.

Vid bedömandet häraf måste man beakta jämväl stadgandet i 6 § af ifrågavarande lag, enligt hvilket villkorlig dom ej må brukas ifråga om straff, som ådömes efter strafflagen för krigsmakten.

På grund af detta stadgande var det ju för auditören, som ansåg sig ej böra sammanlagga de båda Y. ådömda straffen, icke möjligt att låta Y. komma i åtnjutande af villkorlig dom beträffande disciplinstraffet. Äfvenledes är det utom tvist, att, om auditören i likhet med stationskrigsrättens pluralitet förordnat om straffsammanläggning, den af rådstufvurätten meddelade villkorliga domen i fråga om straffet för inbrottsstöld måst af honom undanröjas. Lagen tillstodjer nämligen icke villkorlig dom i afseende å en del af ett straff; och det straff, som genom sammanläggning skulle uppkommit, eller fängelse i tre månader aderton dagar, var för öfrigt Y. ådömdt jämväl efter strafflagen för krigsmakten.

Här återstår sålunda endast att besvara det förut antydda spørsmålet,

huruvida straffsammanläggning i fall, hvarom här är fråga, lagligen kan underlätas.

Om någon under en lagföring varder förvunnen till två förbrytelser, skola, jämlikt 4 kap. 2 § strafflagen, de särskilda straff, som härför ådömas honom, sammanläggas enligt de i kapitlet närmare angifna grunder. Och varder någon, sedan han blifvit till straff för ett brott dömd, öfvertygad att förut hafva föröfvat annat brott, skall, såsom här ofvan anmärkts, straffet så bestämmas, som hade han på en gång varit för båda brotten lagförd; äfven här skola således de särskilda straffen sammanläggas enligt nyssberörda grunder. Motsvarande principer gälla enligt bestämmelserna i 32 § af strafflagen för krigsmakten i afseende å straff, som ådömts enligt denna lag.

Hvad sålunda om straffsammanläggning är stadgad i allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten är icke i vidare mån modifieradt genom lagen om villkorlig straffdom än att sistnämnda lags 3 § — hvilken föreskrifver att, där böter ådömas jämte frihetsstraff, anstånd må kunna lämnas med båda straffen eller ock med frihetsstraffet, men ej med bötesstraffet allena — tillika innehåller den bestämmelsen, att, då anstånd beviljas, sammanläggning af böterna med frihetsstraff ej skall äga rum.

Beträffande det fall, att disciplinstraff ådömes jämte fängelse eller straffarbete, skola alltså de allmänna reglerna tillämpas, hvaraf vidare följer, att villkorlig dom i dylikt fall icke får användas.

Resultatet af den gjorda undersökningen är sålunda, att stationskrigsrätten uti ifrågavarande båda mål beträffande de förut meddelade villkorliga domarna icke lagligen kunnat förfara på annat sätt än som skett samt att å andra sidan den af auditören i det senare målet uttalade skiljaktiga meningen icke öfverensstämmer med lag.

Däremot förefaller det mig som om lagen uti förevarande hänseende fått ett innehåll som går utöfver syftet med bestämmelsen i 6 §, enligt hvilken, där straff ådömes efter strafflagen för krigsmakten, villkorlig dom icke får i fråga om det straff brukas. Detta undantag har sin grund i farhågan, att disciplinen skulle utsättas för fara, därest ett efter strafflagen för krigsmakten ådömdt straff ej bragtes till verkställighet. Men tydligen kan en sådan synpunkt icke anläggas i afseende å annat straff, som vederbörande krigsman därjämte förskyllt, låt vara att straffen samtidigt ådömas.

Vissa omständigheter synas ock tala för, att lagens ståndpunkt uti ifrågavarande afseende beror på förbiseende.

Väl ligger det i sakens natur, att då någon på en gång dömes för två särskilda brott till fängelse eller straffarbete (eller fängelse och straffarbete),

villkorligt anstånd icke bör lämnas allenast med det ena straffet. Ändamålet med den villkorliga domen måste vara att för den brottslige undanröja faran för ett demoraliserande inflytande af bekantskapen med fängelset. Måste han aftjäna det ena straffet, finnes ingen förnuftig anledning att låta det andra villkorligt anstå.

Annorlunda är förhållandet i afseende å den, som på en gång dömes dels till disciplinstraff och dels till vanligt frihetsstraff. Då disciplinstraff icke aftjänas i allmänt fängelse, kan den omständigheten, att villkorlig dom ej får användas i fråga om sådant straff, icke i och för sig utgöra giltig orsak att beröfva den dömda förmånen af villkorlig dom beträffande det vanliga frihetsstraffet.

Uti ifrågavarande lag hafva ock i andra afseenden förefintliga olikheter emellan disciplinstraff, å ena sidan, samt fängelse och straffarbete, å den andra, blifvit behörigen beaktade.

Sålunda må enligt 1 § villkorlig dom ej brukas, där den tilltalade under de tio år, hvilka närmast föregått brottet, blifvit dömd till straffarbete eller fängelse eller under samma tid undergått dylikt straff, som blifvit honom tidigare ådömdt. Att den tilltalade under angifna tiden undergått disciplinstraff, utgör däremot icke hinder mot villkorlig dom.

Enligt § 4 skall, där den, som genom villkorlig dom undfått anstånd med straff, inom tre år efter domen begår brott, hvarför han dömes till fängelse eller straffarbete, anståndet tillika af domstolen förklaras förverkadt. Om åter den villkorligt dömda inom samma tid gör sig skyldig till förbrytelse enligt strafflagen för krigsmakten och därför dömes till disciplinstraff, medför detta icke ovillkorligen anståndets förverkande.

Lagfart, meddelad på ett sätt, som kan medföra kringgående af bestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Under mina ämbetsresor har jag åtskilliga gånger såväl i Norrland som annorstädes iakttagit, att sedan köpebref utfärdats för viss handelsfirma, antydande att den innehafves af enskild näringsidkare (t. ex. »handelsfirman Johan Olsson»), vederbörande domstol, utan att ens på något sätt söka utforska hvem som är firmans innehafvare, meddelat lagfart för firman.

Uppenbarligen är ett sådant förfarande, hvarigenom lagfart meddelas för den beteckning, hvarunder en viss person drifver rörelse och icke för personen själf, ej med lag öfverensstämmande. Lagfart kan lagligen meddelas allenast för fysiska personer eller särskildt bildade rättssubjekt, s. k. juridiska personer såsom bolag, föreningar o. s. v.

Förfarandet i fråga är äfven af beskaffenhet att kunna medföra afsevärda olägenheter.

Då enskild näringsidkare aflider, efterlämnande flera stärbhusdelägare, som vilja i handelsbolag fortsätta hans rörelse, äga de, enligt 11 § i lagen angående handelsregister, firma och prokura m. m. den 13 juli 1887, rätt att begagna firman oförändrad, så framt den aflidne medgifvit det eller, om han aflidit utan att hafva annorlunda förordnat, samtliga stärbhusdelägarna äro därom ense. Och inträder någon såsom delägare i enskild näringsidkares rörelse, må likaledes jämlikt samma lagrum firman fortfarande begagnas oförändrad.

Vid nyssnämnda förhållanden är det klart att den domstol, som utan vidare meddelar lagfart för enskild näringsidkares firma, icke kan vara säker på, att lagfarten ej i själfva verket afser ett bolag. Och äfven om vid tiden för lagfartens meddelande firman innehades af endast en person, kan ju rörelsen genom annans inträde såsom delägare däri sedermera ombildas till ett bolag, för hvilket, då lagfart redan meddelats dess firma d. v. s. bolaget själf, fråga om lagfart för bolaget icke uppkommer.

Häraf framgår, att ifrågavarande praxis lämnar utväg öppen till kringgående af bestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Dessutom kan naturligtvis samma praxis medföra den påföljden, att en fastighet varder föremål för flera försäljningar utan att lagfart och sålunda ej heller stämpelavgift för de särskilda fången ifrågakommer.

Tolkning af 139 § utsökningslagen.

Är ej utmätning förrättad och, där lösegendom af annat slag, än i 140 §* sägs, tagits i mät, försäljning däraf verkställd inom två månader, sedan kronofogde mottagit de för verkställighetens erhållande erforderliga handlingarna, och inom en månad sedan stadsfogde sådana handlingar

* 140 § handlar om fartyg eller gods i fartyg samt fordran eller annan rättighet.

emottagit, skall enligt hufvudregeln i 139 § utsökningslagen fogden själf svara för det belopp, hvarför utmätning bort ske.

Enligt hvad jag under min ämbetsutöfning erfarit råda olika meningar därom, huruvida denna regel, som ålägger fogde omförmälda stränga ansvarighet i händelse af dröjsmål utöfver den utsatta tidrymden, å andra sidan innebär rätt för honom att utan kriminellt eller civilt ansvar för tjänstefel inom samma tidrymd efter godtycke bestämma, när verkställigheten skall företagas.

Vid olika tillfällen hafva sålunda klagomål hos mig anförts däröfver, att utmätningmän, ehuru den i 139 § utsökningslagen angifna tiden icke öfverskridits, skulle gjort sig skyldiga till försummelse i utsökningsärende och följaktligen vara underkastade ansvar enligt 25 kap. strafflagen. I förklaringar, som med anledning af klagomålen infordrats, hafva vederbörande till desammas bemötande emellertid ansett det vara tillfyllest att hänvisa till bestämmelserna i 139 § utsökningslagen.

Då sistnämnda lagrum icke i vidare mån uttalar sig om tiden, inom hvilken ifrågavarande verkställighet skall äga rum, än att en extraordinär civil påföljd stadgas för det fall att verkställighet fördröjes utöfver viss tid, kan lagrummet ju icke i och för sig gifva stöd för den mening som, enligt hvad nyss nämnts, omfattats af utmätningmän. I förhållandets egen natur måste ock anses ligga, att, där särskild bestämmelse i annan riktning icke meddelats, hvarje tjänsteärende måste behandlas, så snart ske kan.

Emellertid är i 142 § utsökningslagen stadgadt, att när utmätning af fast egendom skett, utmätningssmannen skall så skyndsamt vidtaga alla de åtgärder, hvilka på honom ankomma, att egendomens försäljning ej må genom hans vållande fördröjas å landet öfver fyra månader och i stad öfver tre månader från mottagandet af de för verkställighetens erhållande erforderliga handlingarna.

En jämförelse mellan detta stadgande, hvilket tydligen förlänar öfver-exekutor eller utmätningssman ovillkorlig rätt att begagna sig af hela den där angifna fristen, samt bestämmelserna i 139 § synes berättiga till den slutsatsen, att lagstiftaren verkligen haft för afsikt att i sistnämnda lagrum för utmätningssman inrymma motsvarande rätt. (Jfr Trygger: Kommentar till utsökningslagen, sid. 421).

Klart är dock, att om det visar sig, att denna rätt missbrukas — hvilket jag hittills icke kunnat konstatera — en sådan omständighet är af beskaffenhet att böra påkalla lagstiftarens ingripande.

Vittnesersättning utdömd med lägre belopp än som medgifvits af den part, hvilken påkallat vittnets hörande.

Under utöfning af justitieombudsmansämbetet har jag iakttagit, att domstolar understundom ansett sig befogade att nedsätta beloppet af den ett vittne tillkommande ersättning för inställelse vid rätten under hvad den part, som begärt vittnets hörande, förklarat sig villig att erlægga.

En dylik uppfattning kan emellertid icke anses riktig. Uppenbart är att från partens sida lämnadt medgifvande i fråga om det af vittnet fordrade ersättningsbeloppet utan vidare undandrager samma belopp hvarje pröfning från domstolens sida. Domstolen kan därvid intet annat hafva att göra än att utdöma hvad å ena sidan fordrats och å den andra medgifvits. I öfverensstämmelse härmed är ock stadgadt i 17 kap. 5 § rättegångsbalken: »Den vittne påkallat, betale ty sin resekostnad och tåring, efter dess värdighet. *Sämjas de ej därom*; lägge dem så domaren emellan, som skäligt pröfvas.»

Till stöd för att domstolen skulle äga pröfningsrätt äfven i det fall, att parten och vittnet äro ense om ersättningsbeloppets storlek, har anförts, att det måste åligga domstolen att skydda motparten, hvilkens berättigade intressen kunde trädas för nära, i händelse sådan pröfningsrätt icke förefunnes.

Detta resonnemang hvilar emellertid på en missuppfattning i fråga om domstols skyldighet vid bestämmande af storleken utaf rättegångskostnadsersättning. Pröfvas den part, på hvars begäran vittnet hörts, skola erhålla ersättning för rättegångskostnaden, och finnes däri böra ingå jämväl utgift för vittnets hörande, kan den omständighet, att parten och vittnet enats om ett visst belopp såsom godtgörelse för vittnets inställelse, hvilket belopp alltså utdömts, icke ådraga motparten ovillkorlig skyldighet att gälda hela detta belopp. Det åligger domstolen att pröfva beloppets skälighet utan hänsyn till det föregående beslutet, hvilket sålunda icke berör motpartens rätt.

**Tolkning af 12 och 13 §§ i förordningen angående försäljning af
brännvin den 9 juni 1905, i hvad angår befogenhet för Konung-
ens befallningshafvande att bestämma platsen för
försäljningsställe.**

Sedan i 9 § af förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 bestämmelse meddelats i fråga om utskänkningsrörelse i stad på grund af burskap eller särskildt privilegium, stadgas i 11 §:

»Om annan detaljhandel med brännvin än den, som kan äga rum jämlikt 9 § här ofvan, anses böra i stad idkas, må förslag därom väckas hos stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, hos allmän rådstuga. Stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan fatte därefter för sin del beslut i ärendet; börande beslutet, därest rätt till detaljhandel med brännvin anses böra medgifvas, innehålla antal försäljningsställen dels för utminutering och dels för utskänkning äfvensom, där så anses nödigt, i hvilken trakt af staden hvarje försäljningsställe må finnas.

Innefattar beslutet upplåtande af rätt till detaljhandel med brännvin, skall magistraten med eget utlåtande i ärendet underställa detsamma Kungl. Maj:ts befallningshafvandes pröfning. Medgifver Kungl. Maj:ts befallningshafvande upplåtande af rätt till detaljhandel med brännvin, må försäljningsställes antal ej sättas högre än det af stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan beslutade, och skall Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut innehålla bestämmelse om tiden för beviljade rättigheters upplåtande, hvilken tid må utgöra högst tre år.

Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut i ämnet skall delgifvas magistraten och kungöras i den tidning i länets residensstad, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, och räknas tiden för anförande af besvär öfver beslutet från dagen för kungörandet.»

Under min ämbetsutöfning har jag varit i tillfälle att iakttaga, huru-
som i visst afseende olika meningar gjort sig gällande angående detta stad-
gandes innebörd.

I händelse stadsfullmäktige eller allmän rådstuga vid beslut, att rätt till detaljhandel med brännvin må medgifvas, tillika utsatt, förutom försäljningsställes antal, i hvilken trakt af staden hvarje försäljningsställe må finnas, skall enligt en åsikt Konungens befallningshafvande, oberoende däraf, äga bestämma, att försäljningsställe må finnas i annan trakt af staden än stadsfullmäktige eller allmän rådstuga sålunda för sin del beslutat.

Vid bedömande af frågan, huruvida fog må förefinnas för denna åsikt, måste man taga hänsyn jämväl till bestämmelserna i förevarande förordnings 13 §, så lydande:

•Vill någon väcka förslag, att annan detaljhandel med brännvin än den utskänkning, som kan tillkomma innehafvare af gästgifveri, må i socknen å landet idkas, göra därom framställning hos kommunalnämndens ordförande inom första hälften af mars månad året innan försäljningen skall börja. Kommunalnämnden skall före slutet af samma månad däröfver afgifva yttrande och däri, om detaljhandel tillstyrkes, föreslå antal försäljningsställen dels för utminutering och dels för utskänkning, äfvensom i hvilken trakt af socknen hvarje försäljningsställe må finnas. Yttrandet öfverlämnas till ordföranden i kommunalstämman, hvilken före april månads utgång på kommunalstämma, som blifvit två söndagar å rad pålyst, inhämtar socknemännens utlåtande i ämnet. Varder framställningen af kommunalstämman ogillad, förfaller frågan. Har åter kommunalstämman tillstyrkt inrättande af detaljhandel, insände, inom tre veckor från det kommunalstämman blifvit hållen, ordföranden kommunalstämmoprotokollet och kommunalnämndens yttrande jämte eget utlåtande i ämnet till Konungens befallningshafvande. Varder framställningen icke genast af Konungens befallningshafvande afslagen, låte Konungens befallningshafvande, därest trakt inom kommunen, hvarest detaljhandel skulle utöfvas, är så belägen, att rörelsen kan vålla olägenhet för annan kommun, i kyrkan inom denna kommun kungöra att sådan framställning blifvit väckt, med föreläggande för kommunen att, därest den har något att erinra mot bifall till framställningen, inom viss bestämd tid och vid förlust af rättigheten att i frågan vidare höras, till Konungens befallningshafvande inkomma med yttrande.

Medgifver Konungens befallningshafvande upplåtande af rätt till detaljhandel med brännvin, må försäljningsställenas antal ej sättas högre än det, som kommunalstämman förordat; och skall Konungens befallningshafvandes beslut innehålla bestämmelse om tiden för beviljade rättigheters upplåtande, hvilken tid må utgöra högst tee år.

Konungens befallningshafvandes beslut skall delgifvas länsmanen i orten och kommunalnämnden i den kommun, där fråga om detaljhandel blifvit väckt, äfvensom kungöras i den tidning i länets residensstad, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, och räknas tiden för anförande af besvär öfver beslutet från dagen för kungörandet.»

I händelse kommunalnämnd tillstyrker inrättande af detaljhandel, åligger det alltså kommunalnämnden att föreslå ej mindre antalet försäljningsställen än äfven i hvilken trakt af socknen hvarje försäljningsställe må

finnas. Att lagstiftarens mening icke varit, det Konungens befallningshafvande sedermera och efter det förslaget gillats af kommunalstämman, skulle äga befogenhet att besluta försäljningsställes förläggande i annan trakt af socknen än af de kommunala myndigheterna förordats, framgår af stadgandet om skyldighet för Konungens befallningshafvande att, under angifven förutsättning, öfver framställningen höra annan kommun. Detta stadgande afser nämligen endast det fall, att trakt, *som af de kommunala myndigheterna föreslagits*, är så belägen, att rörelsen kan vålla olägenheter för annan kommun; och man kan icke antaga annat än att, om lagstiftaren velat inrymma omförmälda befogenhet åt Konungens befallningshafvande, stadgandet skulle erhållit en därefter lämpad utsträckt omfattning. Asikten, att Konungens befallningshafvande skulle äga att i fråga om platsen för försäljningsställe gå utom förslaget, kan för öfrigt leda till synnerligen oegentliga resultat. Man tänke sig t. ex., att kommunalnämnden i en långsträckt socken föreslagit ett enda försäljningsställe, förlagdt i socknens norra del, där utskänkning sedan gammalt förefunnits. Beslutade nu Konungens befallningshafvande att i stället inrätta försäljningsställe i socknens södra del, där utskänkning eller utminutering förut icke varit medgifven, så vore ju den rätt öfver brännvinsförsäljningen, som gällande lag principiellt tillerkänner vederbörande kommunala myndigheter, i själfva verket alldeles åsidosatt.

Den befogenhet, som tillkommer Konungens befallningshafvande enligt 12 §, kan icke vara af vidsträcktare innebörd än den i 13 § samma myndighet tillagda befogenhet.

Till stöd för att Konungens befallningshafvande, utan hänsyn till hvad stadsfullmäktige (eller allmän rådstuga) angående utskänkingsställes läge beslutat, jämlikt 12 § skulle äga att därutinnan fritt bestämma, har visserligen åberopats det i denna paragraf förekommande uttrycket, att ärendet skall »underställas» Konungens befallningshafvandes pröfning. Detta uttryck, som icke återfinnes i 13 §, har nämligen förmenats innebära, att den Konungens befallningshafvande tillkommande pröfningsrätt skulle, i den mån annat ej uttryckligen stadgats, vara fullkomligt obegränsad. En dylik mening hvilar dock på en felaktig uppfattning af ett underställt ärendes natur. Den myndighet, hvars pröfning ärendet underställts, måste vid pröfningen hålla sig inom ärendets ram. Men detta skulle, hvad förenämnda stadgande angår, icke vara förhållandet, därest, efter det stadsfullmäktige för sin del beslutat försäljningsställes förläggande till viss trakt, Konungens befallningshafvande förordnade om dess förläggande till någon helt annan. För att Konungens befallningshafvande uti ifrågasvarande afseende skulle äga annan befogenhet än att helt ogilla, helt god-

känna eller delvis godkänna stadsfullmäktiges beslut måste den fordran uppställas, att sådan vidsträckt befogenhet i lagen särskildt medgifvits, hvilket ju icke är fallet.

Jag har ock förvissat mig om att min mening om ifrågavarande lagrumms rätta innebörd delas af lagens författare.

Anmärkningsvärdt och af beskaflenhet att kunna vålla någon tvekan vid tolkningen är emellertid, att lagstiftaren ansett sig böra såväl i 12 som i 13 § uttryckligen förklara, att Konungens befallningshafvande icke har rätt att sätta försäljningsställes antal högre än stadsfullmäktige eller kommunalstämma beslutat. Följdriktigheten hade utan tvifvel kraft, att motsvarande bestämmelser meddelats om Konungens befallningshafvandes befogenhet i afseende å försäljningsställes läge. Till 1909 års Riksdag framlade jag ock förslag till sådana bestämmelser. Detta mitt förslag, som utan meningsskiljaktighet förordades af bevillningsutskottet och af andra kammaren bifölls, blef emellertid förkastadt af första kammaren.

Det öde mitt sålunda framställda förslag rönt kan dock desto mindre vara af betydelse i föreliggande tolkningsfråga, som 1908 års Riksdag vid behandlingen af ett utaf enskild motionär framställt förslag om ändring i gällande brännvinsförsäljningsförordning måste anses hafva omfattat den mening, jag här ofvan förfäktat.

Förfarandet med för fylleri omhändertagna personer.

I skrifvelse till öfverståthållarämbetet den 31 maj 1906 förmälde min företrädare i justitieombudsmansämbetet, hurusom vid verkställd granskning af inkomna förteckningar öfver i Stockholms stads rannsakningsfängelse under år 1905 förvarade polisfångar hade anmärkts, att i ett mycket stort antal fall personer, som för fylleri blifvit tagna om händer af polisbetjäningen och insatts i fängelset, icke syntes, på sätt föreskrifves uti 7 § i förordningen emot fylleri och dryckenskap den 16 november 1841, hafva ställts på fri fot, sedan de åter blifvit nyktra, utan kvarhållits i fängelset under en eller flera dagar i afbidan på att deras förseelse blefve af polisdomstolen afdömd.

Af de förklaringar, som i anledning af justitieombudsmannens berörda skrifvelse hit inkommo, framgick enligt min mening, att såväl poliskammaren som polisdomstolen i ett afsevärdt antal fall oriktigt tillämpat föreskrifterna i förordningen om strafflagens införande den 16 februari 1864 § 19 mom. 7.

Enligt detta lagrum må okänd person, som undandrager sig att uppgifva sitt namn eller sin hemort eller emot hvilken skälig anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, i häkte tagas, till dess tillförlitlig upplysning i sagda hänseende vinnes, ändå att det brott, hvarför han misstänkes, är belagdt endast med böter. Förutsättningen för häktning är alltså, att den för brott af ifrågavarande art misstänkte om sin person lämnar osanna eller osannolika uppgifter eller vägrar att i sådant afseende lämna några upplysningar. Ordalagen gifva tydligen alls icke stöd för den uppfattningen, att en för fylleri omhändertagen, okänd person, som saknar bostad inom den ort, där han anhållits, och hvilkens uppgifter om bostad eller namn icke för tillfället kunna kontrolleras, eller som icke har något stadigt hemvist, skulle allenast på sådan grund kunna häktas. Oriktigheten af en dylik uppfattning framgår jämväl af stadgandet i 6 mom. 2 stycket af omförmälda paragraf. Enligt detta stadgande kan känd person, som misstänkes för brott, hvarå fängelse, men ej straffarbete kan följa, icke häktas endast af det skäl, att han saknar stadigt hemvist, utan förutsättes för häktning tillika, att emot honom förekommer skälig anledning, att han avviker. Indirekt är härigenom utsagdt, att känd person, som begått brott, hvilket endast är belagdt med böter, icke kan häktas, ehuru han saknar stadigt hemvist och anledning är till antagande, att han skall avvika. Häraf åter följer, att i afseende å sistberörda slags brott lagen beträffande häktning icke fäst vikt vid den omständigheten, att den brottslige till äfventyrs kan antagas hafva för afsikt att genom rymning undandraga sig straff.

Emellertid syntes ofvanberörda felaktiga uppfattning hafva gjort sig gällande i poliskammaren och polisdomstolen. Med det där tillämpade förfarandet kunde väl en viss praktisk fördel vinnas, enär eljest i vissa fall föga utsikt skulle förefinnas att befordra för fylleri anhållna personer till straff. Men denna fördel är uppenbarligen ringa i jämförelse med den skada, som måste anses uppkomma däraf, att till skydd för medborgares frihet gifna föreskrifter åsidosättas.

I skrifvelse till öfverståthållarämbetet den 31 december 1906 anhöll jag därför, att öfverståthållarämbetet måtte låta vederbörande få del af min sålunda uttalade mening.

Af förekommen anledning har jag ansett mig böra i denna berättelse omnämna förevarande ärende.

Om betydelsen af uttrycket »fängelseföreståndare».

I åtskilliga författningar talas om föreståndare vid fängelse eller häkte. Lagen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 26 mars 1909 stadgar i 2 §, att föreståndare vid länsfängelse och andra civila häkten äga upptaga s. k. nöjdförklaring af häktade personer. Enligt 3 § i samma lag kan en på fri fot varande person, som dömts till frihetsstraff, afgifva sådan förklaring inför någon häktesföreståndare. Jämlikt § 20 i förordningen angående expeditionslösen den 7 december 1883, sådant detta lagrum lyder genom kungl. kungörelsen den 10 december 1909, skall underrätts utslag angående häktad af domaren på landet senast inom sex dagar och af rätten i stad senast inom fyra dagar afsändas till föreståndaren vid häktet. När häktad person af underrätt dömts till frihetsstraff på viss tid, skall jämlikt sistnämnda lagrum, där ej utslaget expedieras samma dag det afkunnas, i regeln till vederbörande myndighet (d. v. s. häktets föreståndare) genast öfversändas rättens eller domarens bevis om utslagets innehåll.

Min ämbetsutöfning under år 1910 har gifvit vid handen, att domare och andra ämbetsmän varit osäkra om hvad uttrycket föreståndare vid häkte innebär, och har jag därför ansett lämpligt att härmed lämna ett kortfattadt bidrag till spörsmålets belysning.

I själfva ordet föreståndare ligger, att med nämnda uttryck förstås den person, som förestår fängelset eller häktet. Däremot kan ej såsom föreståndare betraktas den, hvars befattning är att öfva tillsyn, t. ex. tillsyningsmannen vid ett kronohäkte. Detta framgår redan däraf, att enligt 1909 års lag tillsyningsmannen och häktets föreståndare äro båda berättigade att upptaga nöjdförklaring. Ett direkt uttalande i frågan har för öfrigt lämnats genom kungl. reglementet för läns- och kronocellfängelserna i riket den 28 maj 1867, hvars 1 § föreskrifver, att vid nämnda fängelser skulle vara anställd en föreståndare under benämning direktör eller bevakningsbefälhafvare.

Genom den omreglering af fångvårdsstaten, som trädte i kraft med 1911 års ingång, hafva de större länsfängelserna benämnts straffängelser, och skall ett dylikt fängelses föreståndare såsom hittills bära titeln direktör. De mindre länsfängelserna åter hafva nedflyttats till kronohäkten, och ett dylikt häktes styresman kallas officiellt föreståndare för detsamma. Under öfvergångstiden kan det emellertid inträffa, såväl att föreståndaren

för ett kronohäkte innehar titeln direktör, som att ett kronohäkte förestås af en tjänsteman af lägre grad utan att denne innehar den officiella titeln föreståndare.

Framställning till Riksdagen om ändring af 139 § utsökningslagen.

Enligt utsökningsbalken medförde försummelse i afseende å förrättande af utmätning och försäljning af utmätt egendom skyldighet för vederbörande att svara för all skada, som däraf kunde tima.

Genom förordningen den 11 december 1766 föreskrefs, att kronofogde, som ej allra sist inom tre månader, räknade från den dag utslaget honom tillställdes, fullgjort sin skyldighet med utmätning eller förmådde visa, det borgenär lämnat längre anstånd, själf skulle vara ansvarig för den summa, som utmätas skulle. Ock enligt kungl. bref den 13 juli 1775 skulle enahanda påföljd äga rum för magistraterna, därest de ej fullgjorde sin skyldighet med utmätning inom fjorton dagar från den, då utslaget till magistraten aflämnades.

Nyssnämnda båda författningar ändrades genom förordningen den 21 mars 1835, som bland annat stadgade:

dels i 1 mom. att kronofogde skulle inom tre månader från den dag, då dom eller utslag, hvarå utmätning borde följa, till honom aflämnades, ej allenast hafva fullgjort sin skyldighet medelst utmätning, utan ock, då lös egendom, som borde säljas, vore i mät tagen, hafva verkställt försäljningen däraf samt af försäljningssumman, så långt den försloge, borgenärens fordran betala, därest borgenären om utbekommande af betalningen sig anmälde;

dels i 2 mom. att det skulle åligga magistraterna* att inom sex veckor från det domen eller utslaget af dem emottoges, i afseende å utmätning samt lösörens försäljande och redovisning af köpeskillning därför, fullgöra hvad i förra momentet vore för kronofogde föreskrifvet;

dels i 3 mom. att, när fast egendom utmättes, utmätningssmannen skulle så skyndsamt vidtaga alla honom åliggande åtgärder att, där mer än en auktion blefve af nöden, äfven den andra auktionen kunde försiggå inom sex månader å landet och fyra månader i stad, räknade från det

* Med undantag dock för Stockholm.

domen eller utslaget till utmätningssmannen aflämnades, och skulle utmätningssmannen besörja, att hvad af köpeskillingen borgenär tillkomme hölles honom tillhanda inom viss närmare föreskrifven tid;

dels ock i 4 mom. att kronofogde eller magistrat, som försummade något af hvad sålunda föreskrifvits och ej kunde visa, att borgenär lämnat anstånd med betalningen eller att, oaktadt vidtagna lagliga åtgärder till utmätning och försäljning samt köpeskillingens indrivande, sådana hinder därvid mött, som af kronofogden eller magistraten ej kunnat förekommas, skulle svara för det, hvarför utmätning söks.

Såväl lagkommittén som lagberedningen ansåg, att omförmälta stränga påföljd för utmätningssmans försummelse uti förevarande hänseende borde hvad fast egendom angår alldeles bortfalla samt att han genom försummelsen allenast skulle ådraga sig ansvar för tjänstefel och skyldighet att enligt allmänna regler ersätta uppkommen skada. I enlighet med denna mening, som jämväl delades af nya lagberedningen, blefvo sedermera bestämmelserna i 142 § utsökningslagen affattade.

Beträffande lös egendom åter framställdes under förarbetena till utsökningslagen ingen anmärkning mot bestämmelserna i 1835 års förordning.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med dessa bestämmelser är i 139 § utsökningslagen stadgadt, att om utmätning ej är förrättad och, där lös-egendom af annat slag än i 140 § sägs tagits i mät, försäljning däraf verkställd inom två månader, sedan kronofogde mottagit föreskrifna handlingar, och inom en månad sedan stadsfogde emottagit sådana handlingar, skall fogden själf svara för det belopp, hvarför utmätning bort ske, där han ej visar, att borgenär lämnat gäldenären anstånd med betalningen eller att för utmätning eller försäljning mött hinder, som utmätningssmannen ej kunnat förekomma.

Enligt 140 § utsökningslagen skall, där fartyg eller gods i fartyg är utmätt, eller utmätt fordran eller rättighet skall säljas, samt det utmätta ej varder såldt å landet inom tre månader och i stad inom två månader efter det fogden emottagit föreskrifna handlingar, om hans ansvarighet gälla hvad i 139 § stadgats.

Uppenbarligen kan den påföljd, hvarom här är fråga, komma att verka såsom ett rent straff, och det lär, särskildt om man tager hänsyn till det ansvar försumliga tjänstemän i allmänhet ådraga sig, icke kunna förnekas, att ett dylikt straff understundom kan te sig såsom oskäligt.

Till belysande häraf tillåter jag mig redogöra för följande rättsfall, där jag nödgats att under åberopande af bestämmelserna i 139 § utsökningslagen förordna om åtal emot en stadsfogde.

Genom dom den 4 juni 1908 förpliktade Stockholms rådstufvurätt husägaren C. J. L. Åkerlund att på grund af växel till fabrikören Johan Viktor Jansson utgifva 1,525 kronor jämte ränta samt ersättning för protest- och rättegångskostnader.

Efter det denna dom genom advokaten Hjalmar Karlson den 18 juni 1908 för verkställighet öfverlämnats till stadsfogden i Nyköping, förrättades den 1 juli 1908 utmätning hos Åkerlund till uttagande af Janssons fordran enligt domen, utgörande 1,640 kronor 90 öre. Åkerlund styrkte härvid, att han hos Svea hofrätt fullföljt talan emot domen.

Den 8 oktober 1908 försålles den utmätta egendomen å auktion för 408 kronor 40 öre.

Sedan Svea hofrätt genom dom den 16 oktober 1908 förklarat sig ej finna skäl göra ändring i rådstufvurättens dom äfvensom tillerkänt Jansson ersättning för hans kostnader i hofrätten med 30 kronor, öfverlämnade advokaten Karlson den 17 oktober 1908 hofrättens dom för verkställighet till stadsfogden, hvilken sedermera, den 7 november, jämväl fick emottaga bevis, att domen vunnit laga kraft.

Den 10 november 1908 gjordes därefter försök till utmätning hos Åkerlund för verkställighet af hofrättens dom, men befanns Åkerlund sakna vidare utmättningsbar tillgång.

Stadsfogden redovisade härpå den 17 november 1908 omförmälta båda utsökningsärenden till Karlson med tillhopa 385 kronor 44 öre, utgörande de å auktionen influtna medlen med afdrag för 22 kronor 96 öre i exekutionskostnader.

I en af Jansson till mig ingifven klagoskrift, å hvilken advokaten Karlson tecknat, att han såsom ombud för Jansson instämde i dennes anmälan, framhöll Jansson, att stadsfogden i strid emot bestämmelserna i 44 § utsökningslagen och 5 § 6 mom. promulgationslagen till växellagen under en längre tid låtit den omständigheten, att talan fullföljts emot rådstufvurättens dom, utgöra hinder för det utmätta godsets försäljning. Vidare anmärkte Jansson, att stadsfogden i följd af sin försumlighet med afseende å försäljningen vore jämlikt 139 § utsökningslagen ansvarig för det belopp, hvarför utmätning skolat äga rum. Jansson anhöll fördenskuil, att jag måtte ställa stadsfogden under åtal för det tjänstefel, han sålunda låtit komma sig till last, samt förhjälpa Jansson att af stadsfogden utfå hvad å växeldomen återstode oguldet jämte ränta och ersättning för kostnaderna å förevarande ärende.

Stadsfogden, som i anledning af klagoskriften inkom med infordrad förklaring, anförde däri följande.

Den utmätning, om hvilken här vore fråga, verkställdes inom före-

skrifven tid, och togs därvid i mät *all* gäldenären tillhörig egendom af utmättningsbar beskaffenhet. Men stadsfogden erkände, att försäljningen af det utmäta godset icke försiggått inom en månad efter det handlingarna af stadsfogden mottagits. Anledningen till denna försummelse vore den, att gäldenären vid utmätningstillfället styrkte, att han hos hofrätten fullföljt talan mot den af Jansson åberopade domen, samt protesterade mot godsets försäljande. I 40 § utsökningslagen stadgades ju såsom regel, att utmätt gods icke får utan gäldenärens samtycke säljas, förrän domen vunnit laga kraft. Stadsfogden hade förbisett det i 44 § stadgade undantaget från denna regel. Någon giltig ursäkt för detta förbiseende kunde stadsfogden ej åberopa, men ville han såsom en förklaring nämna, att han under sin femtonåriga verksamhet såsom stadsfogde i Nyköping många gånger tillämpat den anförda regeln, men att han aldrig förut behöft sälja gods, som af honom blifvit utmätt för verkställighet af dom i växelmål.

Då Janssons ombud fäste stadsfogdens uppmärksamhet på bestämmelserna i 44 § utsökningslagen och 5 § 6 mom. i förordningen om växelagens införande, gick stadsfogden genast i författning om godsets försäljande.

Om stadsfogden än genom den anmärkta försummelsen gjort sig skyldig till kriminellt ansvar, ville det dock synas, som om det mot stadsfogden framställda fordringsanspråket vore i hög grad obilligt. Ty genom hans förvållande hade klaganden icke tillskyndats någon skada. Den egendom, som af stadsfogden utmättes, befann sig nämligen den 8 oktober, då auktionen försiggick, i alldeles samma skick som vid utmätningen, och det vore fullt visst, att om egendomen försålts inom den första månaden efter handlingarnas mottagande, d. v. s. mellan den 18 juni och 18 juli, hade densamma icke betingat högre pris än vid auktionen. Tvärtom skulle den vid en tidigare försäljning hafva betingat ett lägre pris. Det vore nämligen ett faktum, att i Nyköping sommarmånaderna icke utgjorde lämplig tidpunkt för lösöreauktioner, och att den gynnsammaste tiden för sådana försäljningar infölle vid höst- och vårflyttningarna.

Det af klaganden framställda ersättningsanspråket vore så mycket mera obilligt, som den ifrågasatta skadeersättningens belopp ginge till nära 1,300 kronor förutom ränta och kostnader — en utgift som för en fattig tjänsteman i stadsfogdens belägenhet skulle innebära en betänklig rubbning i hans ekonomiska ställning. Stadsfogden i Nyköping uppbure nämligen i lön och tjänstgöringspenningar ej mera än 750 kronor om året.

Då ett sådant straff icke syntes stå i rimligt förhållande till den för-

seelse, stadsfogden låtit komma sig till last, hemställde han, att jag icke måtte understödja klagandens framställning.

Till bevis rörande den i förklaringen lämnade uppgiften angående den lämpliga tidpunkten för lösöreauktioner åberopade stadsfogden ett så lydande intyg:

»Under min mer än tioåriga verksamhet såsom föreståndare för Nyköpings stads auktionskammare hafva auktioner härstädes högst sällan förekommit under högsommaren eller under månaderna juni, juli och augusti, och detta af skäl att det visat sig, att försäljning å auktion af möbler och andra husgerädsartiklar vid denna tid på året varit mindre förmånlig för säljarne än vid flyttningstiden höst och vår; hvilket härmed på begäran intygas. Nyköpings auktionskammare den 16:de december 1908. Johan Hultén.»

I afgifna påminnelser anförde klaganden, att hvad stadsfogden i sin förklaring omförmålt icke kunde anses utgöra skäl för hans friande från ersättningsskyldighet. Påföljden för utmätningmans försummelse vore tydlig; och hänsyn till stadsfogdens obetydliga lön kunde endast tagas i fråga om ansvaret för tjänstefel. Huruvida det utmätta godset skulle betingat högre eller lägre pris vid försäljning tidigare eller senare än som skett, kunde icke med säkerhet afgöras och syntes sakna betydelse. Klaganden vidhöll därför sina i ärendet framställda yrkanden.

Då lagens bestämmelser i förevarande hänseende äro tydliga, och då klaganden påkallat mitt ämbetsbiträde i anledning af stadsfogdens försummelse, begärde jag hos Konungens befallningshafvande i Södermanlands län, att en åklagare måtte förordnas att mot stadsfogden anställa talan för ifrågavarande tjänstefel. Åt den blifvande åklagaren uppdrog jag att i målet yrka ansvar å stadsfogden efter lag och sakens beskaffenhet äfvensom att, i mån af befogenhet, understödja de ersättningsanspråk, som klaganden, i målet hörd, kunde komma att däri framställa.

I enlighet härmed blef åtal emot stadsfogden anställdt vid rådstufvurätten i Nyköping, som i utslag, meddeladt den 17 juni 1908, dels dömde stadsfogden för ofvan anmärkta försummelse i ämbetet att böta 15 kronor dels förpliktade honom att, emot utbekommande af växeln, på honom behörigen öfverlåten, samt af hofrättens dom, till Jansson genast utgifva oguldna växelbeloppet 1,285 kronor 46 öre jämte ränta därå efter sex för hundra om året, räknadt från den 8 oktober 1908 till dess full betalning blefve erlagd, äfvensom att med 128 kronor godtgöra Jansson för dennes kostnader å målet.

Svea hofrätt, där stadsfogden besvarade sig, fann i utslag den 11 maj 1909 skäl ej vara anfördt, som kunde föranleda ändring i rådstufvurätt-

ens utslag. Och Kungl. Maj:t, där stadsfogden fullföljt talan mot hof-rättens utslag, har ej funnit skäl att däri göra ändring.

Ehuru utredningen i detta mål gaf vid handen, att någon skada alls icke uppkommit af stadsfogdens underlåtenhet att inom en månad efter det utmätningshandlingarna af honom mottogos låta försälja ifrågavarande egendom, blef alltså stadsfogden dömd att utgifva — förutom böter — ett belopp af 1,285 kronor 46 öre jämte ränta. Utmätningssökanden, som allenast på grund af det dröjsmål, hvartill stadsfogden gjort sig skyldig, lyckats få full betalning för sin fordran, har sålunda med sistnämnda belopp riktat sig på stadsfogdens bekostnad. Och den förlust, stadsfogden fått vidkännas, kan icke anses stå i rimligt förhållande till den begångna tjänsteförsummelsen.

När omförmålta klagomål hos mig anfördes, hade jag icke något val; jag måste söka förhjälpa klaganden till hvad tydlig lag tillförsäkrade honom. Nu åter anser jag min plikt bjuda mig att söka för framtiden förebygga ett resultat, hvilket i likhet med det ifrågavarande står i uppenbar strid mot billighet.

Den härvid närmast till hands föreliggande utvägen, eller att helt enkelt föreslå upphäfvande af den i 139 § utsökningslagen stadgade påföljden, dristar jag mig emellertid icke anlita. Denna påföljd, som i lagen infördes till korrektiv mot allt mer framträdande försumlighet och vårdslöshet i utsökningsärenden, har nämligen utan tvifvel synnerligen väl fyllt sitt ändamål.

Enligt min mening kräfver för öfrigt billighet ej mera än att ansvarighetsbestämmelsen varder sålunda jämkad, att betalningsskyldighet för utmätningssmannen icke inträder i den mån han förmår visa, att skada af hans dröjsmål ej uppkommit.

På grund af hvad jag ofvan anført får jag hemställa, att Riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af 139 § utsökningslagen.

Är ej utmätning förrättad och, där lösegendom af annat slag, än i 140 § sägs, tagits i mät, försäljning däraf verkställd inom två månader, sedan kronofogde emottagit de handlingar, som i 54 eller 56 § nämnas, och inom en månad, sedan stadsfogde sådana handlingar emottagit; svare fogden själf för det belopp, hvarför utmätning bort ske, i den mån han ej förmår visa, att skada af dröjsmålet icke uppkommit.

Styrker fogden, att borgenär lämnat gäldenär anstånd med betalningen eller att för utmätning eller försäljning mött hinder, som utmätningssmannen ej kunnat förekomma, vare han från all ansvarighet fri. Möter sådant hinder, bör det, vid äfventyr att det eljest ej må till ursäkt räknas, genast antecknas i den dagbok, som skall af utmätningssmannen hållas.

Framställning till Riksdagen om ändring af § 42 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 äfvensom af § 44 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

I 42 § af förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, sådant detta lagrum lyder genom lagen den 29 juni 1908, äro följande bestämmelser meddelade: »Medlem af församlingen, som vill styrka, att kyrkoråds eller skolråds beslut i församlingens gemensamma angelägenheter hvilat på orättvis grund, eller icke är i laga ordning tillkommet, eller står i strid med allmän lag eller författning, eller annorledes öfverskrider deras befogenhet, som beslutet fattat, äfvensom den, som tilltror sig kunna visa, att något af kyrkoråd eller skolråd fattadt beslut kränker hans enskilda rätt, äger, där ej beslutet är af rent förberedande eller verkställande art eller med afseende å öfverklagandet däraf i lag eller författning annorlunda är stadgadt eller detsamma afser varning för oenighet i äktenskap, fullfölja talan mot beslutet i enahanda ordning som i § 41 bestämts för klagan öfver kyrkostämmas beslut; dock att diarii-utdrag, hvarom i samma § förmäles, skall, inom där stadgad tid, ingifvas till kyrkorådets eller skolrådets ordförande.

Utan hinder — — — — — delgifvet.»

Enligt detta lagrum må således talan mot kyrkoråds beslut, som afser varning i äktenskap, icke föras.

Den formulering, stadgandet erhållit, har gifvit upphof till tvekan i fråga om dess rätta innebörd. Man har sålunda förmenat, att klagorätt vore utesluten äfven i afseende å beslut, hvarigenom kyrkorådet vägrat meddela varning eller för utevaro dömt make till böter eller förelagt tredskande make vite. Att denna mening icke är riktig, utan att stadgandet endast innebär, att talan ej må fullföljas mot beslut, som *innefattar* varning i äktenskap, framgår af följande redogörelse för lagrummets tillkomst.

I skrifvelse af den 27 februari 1906 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till erfor-

derliga bestämmelser om rätt att fullfölja talan emot kyrkoråds och skolråds beslut. Med anledning häraf framlade Kungl. Maj:t för 1908 års Riksdag proposition med förslag, bland annat, till ändring af § 41 i 1862 års kyrkostämmoförordning. Enligt detta förslag skulle medlem af församlingen i regeln hafva rätt att anföra besvär öfver kyrkoråds och skolråds beslut. Undantag från denna regel skulle dock gifvas, när beslutet var af rent förberedande eller verkställande art eller om med afseende å öfverklagandet däraf i lag eller författning annorledes blifvit stadgadt. Af departementschefens anförande till statsrådsprotokollet framgår, att med uttrycket »beslut af rent förberedande art» åsyftas sådana beslut och åtgärder, som innebära allenast till kyrkostämman ingående utredningar eller förberedande utlåtanden i på kyrkostämmas afgörande beroende ärenden. Dit skulle också höra beslut om framställningar och förslag till kyrkostämman i dylika ärenden.

I anförandet framhålles vidare, att den enligt § 29 i allmänna kyrkostämmoförordningen kyrkoråd tillerkända befogenheten att döma till böter och förelägga viten uppenbarligen vore af beskaffenhet att påkalla ett stadgande om rätt att anföra besvär.

Angående beslut, hvarigenom kyrkoråd tilldelat makar varning för oenighet i äktenskapet, förklarade sig departementschefen af anförda skäl icke hafva ansett sig böra föreslå ett undantag från den allmänna regeln.

I sammanhang med ifrågavarande proposition fick emellertid lagutskottet att behandla en enskild motion (i Första kammaren väckt af E. Heuman), som afsåg sådan ändring af Kungl. Maj:ts förslag, att det blefve fullt tydligt, att varning af oeniga makar inför kyrkoråd hörde till sådana kyrkorådets åtgärder, som vore af rent förberedande art.

Den framställning, som gjorts i berörda motion, fann lagutskottet förtjäna beaktande. Utskottet ansåg sig därför böra tillstyrka det i motionen framlagda förslaget om att från regeln om klagerätt skulle göras undantag för sådant kyrkoråds beslut, hvarigenom varning skett för oenighet i äktenskap.

Lagutskottet, som fann att bestämmelserna om besvär rätt borde i kyrkostämmoförordningen införas i en ny paragraf (§ 42), gaf åt det ytterligare undantag från regeln om besvär rätt, som utskottet alltså tillstyrkte, följande formulering:

»— — — eller detsamma» (d. v. s. beslutet) »afser varning för oenighet i äktenskap — — —».

Sålunda formuleradt antogs ifrågavarande undantag af Riksdagen, hvarefter detsamma oförändradt inflöt i den sedermera utfärdade lagen i ämnet af den 29 juni 1908.

Tillkomsten af § 42 i kyrkostämmoförordningen gifver således vid

handen, att genom lagrummet fastställts en allmän regel om rätt att öfverklaga kyrkoråds beslut; att från denna regel stadgats undantag i fråga om beslut af rent förberedande art; att beslut, hvarigenom någon fällt till böter eller vid vite förelagts inställelse, icke äro af denna förberedande art; samt att såsom ett särskildt undantag från den allmänna regeln stadgats, att klagan ej må föras öfver kyrkoråds beslut, hvarigenom varning meddelats.

Obestriddligt är emellertid, att ifrågavarande stadgandes ordalydelse icke tydligt angifver dess mening; och, enligt hvad två under sistlidet är hos mig anmälda fall utmärka, hafva verkliga olägenheter af denna oklarhet uppkommit.

Med anledning häraf och då motsvarande stadgande återfinnes i § 44 af förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863, sådant detta lagrum lyder genom lagen den 29 juni 1908, får jag hemställa, att Riksdagen måtte för sin del antaga *dels* följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af § 42 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Medlem af församlingen, som vill styrka, att kyrkoråds eller skolråds beslut i församlingens gemensamma angelägenheter hvilat på orättvis grund, eller icke är i laga ordning tillkommet, eller står i strid med allmän lag eller författning, eller annorledes öfverskrider deras befogenhet, som beslutet fattat, afvensom den, som tilltror sig kunna visa, att något af kyrkoråd eller skolråd fattadt beslut kränker hans enskilda rätt, äger, där ej beslutet är af rent förberedande eller verkställande art eller med afseende å öfverklagandet däraf i lag eller författning annorlunda är stadgadt eller detsamma innefattar varning för oenighet i äktenskap, fullfölja talan mot beslutet i enahanda ordning som i § 41 bestämts för klagan öfver kyrkostämmas beslut; dock att diarii-utdrag, hvarom i samma § förmäles, skall, inom där stadgad tid, ingifvas till kyrkorådets eller skolrådets ordförande.

Utan hinder — — — — delgifvet.
dels ock följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af § 44 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Den, som åt kyrkoråds eller skolråds beslut ej nöjes, äger att, där ej beslutet är af rent förberedande eller verkställande art eller med afseende

å öfverklagandet däraf i lag eller författning annorlunda är stadgad eller detsamma innefattar varning för oenighet i äktenskap, fullfölja talan mot beslutet under enahanda förutsättningar och i samma ordning, som i § 43 föreskrifvits för öfverklagande af kyrkostämmas eller kyrkofullmäktiges beslut; dock att diarii-utdrag, hvarom i samma § förmäles, skall, inom där stadgad tid, ingifvas till kyrkorådets eller skolrådets ordförande; skolande, om beslutet på grund af stadgandet i § 34 ej blifvit offentligen uppläst, klaganden anses hafva af detsamma erhållit del den dag, då det blifvit honom genom utdrag af protokollet delgifvet.

Utan hinder — — — — förordnar.

Framställning till Riksdagen om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål.

Rättegångsbalken af 1734 års lag innehöll i 8 kap. 2 § följande stadganden:

2 §. »I synnerhet äge hofrätten at döma öfwer thessa mål:

8. Twister om arf efter frälsemän: theras förordning wid dödstimman om theras egendom: förmynderskap för theras barn och arfwingar, som frälse äro: så ock ther frälseman eller thes arfwinge, wil genom offentligit anslag afstå thes egendom till borgenärer, och om hwartheras rätt och företräde ther til; eller then ene maken söker at skilja sin lott i bo från then andras enskilda gäld.

9. Hofrätten skal ock döma öfwer the brott, ther frälseman förwerkar lif, ära, adelig frihet, gods eller arfwelig rättighet; så ock enwiges, och andra slagsmål, eller förgripelser med skymfeliga ord och gierningar, emellan frälsemän, eller theras wederlikar, när domaren i orten, ther gierningen giord är, först ther om ransakadt, med flera mål — — — —»

Genom dessa bestämmelser infördes i den nya allmänna lagen rättsregler, som redan långt tidigare varit gällande på grund af adelns privilegier och andra särskilda författningar. Grunden till adelns särställning i detta hänseende låg otvifvelaktigt i den uppfattningen, att hvar oeh en borde dömas af sina likar, och denna uppfattning fann tidigt uttryck i lagstiftningen. I den år 1614 utfärdade rättegångsordningen (»rättegångsordinantien») stadgades, att Svea hofrätt skulle pröfva vissa svårare brottmål, hvori en adelsman var inblandad, sedan vederbörande underrätt först rannsakat öfver brottet. Men privilegiet gällde äfven för de fall, att

adelsmän sig emellan eller med andra tvistade om arfskifte eller jordagods. Rättegångsprocessen af den 23 juni 1615 bekräftade detta undantagsstadgande med hänvisning till privilegierna och rättegångsordinantien.

Att hofrätten skulle pröfva dessa adelns mål innefattade, att målen hufvudsakligen af dömdes af adelsmän, eftersom hofrätten till större delen bestod af adelsmän.

Adliga privilegierna den 26 oktober 1723 hade i § 6 följande lydelse:

»Förwårkar någon adelsman lif, ähra, adelig frihet och privilegier, gods eller arfwelig rättighet, må giärningen wäl först ransakas, där hon giord är, å härads ting på landet och å rådstugu i städer, eller wid andra underrätter: Men ei annorstädes dömas än wid huf- eller öfverrätten, hwarunder han hörer. Med dem af ridderskapet och adelen, som låta bruka sig i krigstjänst, förhålles efter krigsarticklarne; dock böra de för ringa brott icke beläggas med sådant straff, som kan nesligit, och adelsståndet förklenligt vara. Jämwal skola adelens twister sins emellan om arfskiften, förmynderskap, ersättningar eller egendomens afstående til creditorer, som om bättre rätt strida, samt boskilnad, inför hufvurätten skie. Men uti alle andre ärender, såsom syner, jordetwister, giäld och skuldsaker, köpslagan och handel, samt andre civil- och ringare bråttmåhl, så emellan adelen sielf, som adelen och andre, skal sökas och swaras å ting och rådstugu, efter allmänna lagen, undantagandes duels-måhl.»

När sedermera lagkommittén år 1826 framlade ett fullständigt förslag till ny civillag, hemställde lagkommittén i förslaget till rättegångsbalk, att de allmänna domstolar, som borde upptaga och pröfva tvistemål, skulle utgöras af tre instanser, hvilka skulle bestå, den första på landet af häradsrätt och i stad af stadsrätt, den andra af hofrätt och den tredje af högsta domstolen.

I sin motivering till detta förslag framhöll kommittén angelägenheten af att genom minskning af instansernas alltför stora antal bereda hvarje sak ett skyndsammare slut än förut var fallet. Kommittén påpekade också nödvändigheten af att genom upphäfvande af den stora mängd särskilda domstolar, som funnos, göra den rättssökandes väg mindre villsam vid sakens början.

De särskilda domstolarna betraktade kommittén i detta sammanhang dels från personlig, dels från saklig synpunkt. I förra hänseendet anförde kommittén:

»Den personliga rätten, att dömas af annan än wanlig domstol, är ett privilegium, härledande sig, äfvensom flera undantagslagar af enahanda art, från förhållanden, helt olika dem, som höra till närwarande samhällsskick. Nu för tiden hafwa de skilnader, som fordom söndrade medlem-

marna af vissa stånd och corporationer från menige man, förlorat sin betydelse. Alle äro likar inför lagen. Den enas rätt är ej heligare än den andras. Den domstol, som är god nog för en, är god nog för alla. Hvarje domares pligt är, att skipa lag utan mannamån. Man må lyda under hwilken domstol, som helst: det är ändå blott rättwisa man kan begära. Den skall tilldelas en hwar, efter sakens beskaffenhet, utan särskilda hänsigter till stånds- eller corporationsförhållanden. För att vinna den, behöfwer man hwarken undantagslagar eller privilegieradt forum. Allmän lag må wara allas gemensamma band, allmän domaremakts allas gemensamma värn.»

År 1832 aflämnade lagkommittén förslag till ny kriminallag och hemställde därvid i den uti förslaget ingående senare delen af rättegångsbalken, att de allmänna domstolar, som enligt kommitténs förslag till civillag hade att upptaga civilmål, också skulle vara allmänna domstolar i brottmål. I sin motivering anförde lagkommittén härutinnan, att på samma grunder som kommittén föreslagit afskaffande af särskilda domstolar i tvistemål, hade kommittén som allmän regel antagit, att sådana domstolar afven i brottmål skulle försvinna.

Lagkommitténs omförmälta båda förslag blefvo, som bekant, icke upphöjda till lag. Men förslagens inflytande på allmänna rättsuppfattningen och lagstiftningen är uppenbart och visade sig genom en hel följd af partiella reformer.

I fråga om adelns rätt till särskildt forum har en tydlig brist på öfverensstämmelse mellan den allmänna rättsuppfattningen och den positiva lagstiftningen kunnat fortvara in i våra dagar. Ett bifall till lagkommitténs förslag till ny rättegångsbalk skulle hafva fört med sig, att ofvan intagna bestämmelser i 8 kap. 2 § rättegångsbalken af 1734 års lag försvunnit. Då lagkommitténs förslag ej antogs, kom i stället adelns rätt till särskildt forum att upprepade gånger göras till föremål för reformförslag.

Vid riksdagen åren 1828—30 var spörsmålet uppe i samband med frågan om afskaffande af ett flertal särskilda domstolar. Lagutskottet, som i hufvudsak tillstyrkte reformförslagen, förklarade angående det föreslagna upphörandet af adelns rättighet att i vissa mål hafva hofrätt till första domstol, att, då denna fråga icke hade egenskap af en blott lagfråga utan rörde ett adelns privilegium, hvars förändrande eller jämkande berodde på samtliga riksståndens öfverenskommelse och Konungens bifall, funne utskottet sig icke tillståndigt att tillstyrka bifall till ändringen. Men för den händelse att adeln skulle finna för godt att till befordrande af enhet i rättegångsordningen afsäga sig ifrågavarande rättighet, samt de öfriga riksstånden och Kungl. Maj:t gillade en sådan afsägelse, framlade

utskottet i denna mening ett förslag till förordning om upphörande af frälsemäns rättighet att i vissa mål dömas af hofrätt såsom första domstol.

Lagutskottets betänkande återremitterades af adeln, och sedan utskottet i nytt utlåtande betonat, att dess förra förslag endast var villkorligt, blef utskottets senare utlåtande bifallet af samtliga stånden. Adelns godkännande af hvad utskottet villkorligt föreslagit betraktades icke som en formlig afsägelse af privilegiet, och därmed var frågan fallen för den riksdagen.

Frågan återkom emellertid i sin helhet vid riksdagarna åren 1847/48, 1850/51, 1856—58, 1862/63 samt 1865/66. Vid alla dessa riksdagar förordade lagutskottet ett totalt upphäfvande af privilegiet, men reformen föll på motstånd från adeln's sida. Att de tre ofrälse stånden klart uppfattade reformens nytta och nödvändighet, torde vara utom allt tvifvel. Och att reformens anhängare äfven inom adeln bildat en afsevärd minoritet, framgår af röstsiffrorna vid de olika riksdagarna. Vid riksdagen 1847/48 afslogs förslaget med 38 röster mot 36, som afgåfvos för ärendets återremitterande till lagutskottet. Nästa gång frågan var uppe, eller vid riksdagen åren 1850/51, blef lagutskottets förslag afslaget med 86 röster mot 40, som afgåfvos för återremiss. Vid riksdagen åren 1856—58 afslogs lagutskottets hemställan med 55 röster för afslag mot 25 röster för bifall. Vid riksdagen åren 1862/63 afgåfvos 23 röster för afslag mot 21 röster för bifall. Frågans behandling vid den sista ståndsriksdagen, eller riksdagen åren 1865/66, var mera invecklad. Under öfverläggningen hos adeln framställdes nämligen det särskilda förslag, att adeln's forum privilegiatum skulle upphävas i fråga om brottmål men i öfrigt kvarstå. Detta förslag samlade en majoritet af 64 röster mot 42. Prästeståndet förenade sig med adeln, men när lagutskottet i ett senare betänkande hemställde till borgare- och bondestånden att med frånträdande af sina tidigare beslut förena sig med adeln och prästeståndet, afslogs detta af borgareståndet, och därmed hade frågan fallit.

Beträffande upphäfvande af adeln's forum privilegiatum i konkursmål var fråga uppe vid riksdagarna åren 1834/35, 1850/51 och 1859/60. Vid sistnämnda riksdag förelåg till behandling förslag om antagande af ny konkurslag och därmed sammanhängande författningar. Genom 1 § i den då antagna och den 18 september 1862 utfärdade konkurslagen blef bestämdt, att ansökning om egendomsafträde skulle ingifvas till underrätten i den stad eller å landet till domaren i den ort, där gäldenär borde inför domstol svara i mål, som anginge gäld i allmänhet. Därmed var adeln's domstolsprivilegium i fråga om konkursmål upphäfdt, och det uttalades också i konkurslagens ingress.

När lagutskottet vid riksdagen 1847/48 tillstyrkte ett totalt upphäfvande af adelns forum privilegium, skedde detta därigenom, att utskottet framlade ett förslag till förordning, hufvudsakligen innehållande att, sedan adeln med öfriga riksständs samtycke och Kungl. Maj:ts bifall afsagt sig den i 6 punkten af adelns den 16 oktober 1723 utfärdade privilegier stadgade rättighet att i vissa mål dömas omedelbarligen af hofrätt, så blefve 8 och 9 mom. af 2 § i 8 kap. rättegångsbalken jämte därmed öfverensstämmande särskilda författningar upphäfd. I författningsförslaget var jämväl intaget, att mål och ärenden, som jämlikt samma lagrum och författningar tillhört hofrätt såsom första domstol, därefter skulle tillhöra underrätt och behandlas efter allmän rättegångsordning.

Detta förslag blef sedermera af utskottet upprepadt vid de följande ständsriksdagarna, blott med vissa mindre väsentliga tillägg. Ett sådant tillägg gjordes vid riksdagen åren 1850/51 och innefattade ett bestämdt uttalande om adelns rätt att till boupptecknings- och arfskiftesmän i stärbhus i stad kalla personer efter fritt val. Med denna sak, hvarom ett förbehåll förklarats nödigt under diskussionen hos adeln vid riksdagen 1847/48, förhöll sig på följande sätt.

Sedan urminnes tid hafva borgmästare och råd (d. v. s. magistraterna) i städerna haft befattning med upprättande af bouppteckningar och arfskiften därstädes. Denna rätt omtalas redan i de af drottning Kristina år 1636 utfärdade privilegierna för Stockholms stad. Men i samma privilegier gjordes uttryckligt undantag för »privilegierade personer», med hvilket uttryck i främsta rummet torde hafva åsyftats adelns medlemmar. När sedermera år 1667 en förmyndarekammare inrättades i Stockholm, bestämdes, att bouppteckningar skulle genom förmyndarekammarens försorg hållas i alla stärbhus, som lydde under den borgerliga jurisdiktionen. I en af Kungl. Maj:t den 3 oktober 1675 utfärdad resolution och förklaring på städernas fullmäktiges besvär yttrades (§ 35), att såväl kronans betjante, utom adelsståndet, som stadens borgerskap skulle vid bouppteckningar och arfskiften vara underkastade borgmästare och råds »disposition». Den sålunda antydda åtskillnaden emellan adliga och ofrälse stärbhus motiverades därmed, att adelns »arfskaper» vore allenast »undergifna» hofrätternas jurisdiktion, under det att de öfriga lydde under stadsrätt. Genom en senare resolution och förklaring af den 20 januari 1693 föreskref Kungl. Maj:t, att alla i hufvudstaden bosatta personer — utom adelsståndet — skulle i afseende å bouppteckning och arfskifte lyda under borgmästare och råd.

Under förarbetena till 1734 års lag förekom i åtskilliga af de många förslagen till ärfdabalk ett uttryckligt förbehåll för adeln, såväl på landet

som i stad, att till bouppteckningar och arfskiften kalla förrättningsmän efter eget val. Något sådant förbehåll inflöt emellertid icke i 1734 års lag, som, utan att göra någon inskränkning i adelns på privilegierna grundade rättighet i förevarande hänseende, i 9 kap. 1 § ärfdebalken förklarade, att rättighet att fritt kalla bouppteckningsförrättare skulle tillkomma stärbhusdelägarne, när egendomen fanns å landet eller skulle ärfvas efter landsrätt, hvaremot ett annat förhållande skulle äga rum, när boet lydde under stadsrätt. På prästeståndets begäran vid riksdagen 1731 infördes i omförmälta lagrum ett förbehåll i afseende å arfvingar i prästhus.

Adelns rättighet att i stad fritt kalla boupptecknings- och arfskiftesförrättare antyddes vidare i en förordning den 1 mars 1749, hvarigenom Kungl. Maj:t bestående arfvodet för magistratspersoner vid bouppteckningsupprättande i städerna till $\frac{1}{3}$ % uti kronans betjäntes och andra stärbhus — utom adelsståndet. Däremot var, så vidt jag har mig bekant, adelns rätt att i städerna fritt kalla boupptecknings- och arfskiftesförrättare icke uttryckligen och direkt stadgad vare sig i de adliga privilegierna eller i någon annan särskild författning. När lagutskottet vid riksdagen 1850/51 — i sammanhang därmed, att utskottet tillstyrkte, att adelns forum privilegium måtte upphävas — ansåg sig böra göra ett förbehåll för adelns rätt att i stad tillkalla boupptecknings- och arfskiftesförrättare, skedde detta därigenom, att utskottet åberopade § 35 i förutnämnda resolution och förklaring af den 3 oktober 1675, jämförd med förordningen den 1 mars 1749. Och samma förfarande iaktogs af lagutskottet, när frågan om upphäfvande af adelns forum privilegium återkom vid de följande ständsriksdagarna.

Ett annat tillägg, som kom att ingå i lagutskottets ifrågavarande författningsförslag från och med riksdagen 1850/51, afsåg behandlingen af mål, som vid privilegiets upphäfvande redan voro anhängiga hos hofrätt. Sådana mål skulle jämlikt förslaget af hofrätten afgöras.

Genom 1866 års riksdagsordning kom frågan om upphäfvande af adelns rätt till särskildt forum i ett förändradt läge. I stället för att en lagändring i sådant syfte tidigare förutsatte bifall af adeln såsom ett i lagstiftningen deltagande riksstånd äfvensom de öfriga ståndens och Konungens gillande, kom en dylik ändring att bero af Konungs och Riksdags sammanstämmande beslut, hvartill den till adelsmöte församlade adeln gifvit sitt samtycke. Men att erhålla adelns samtycke till ett totalt upphäfvande af domstolsprivilegiet har hittills visat sig omöjligt, om än partiella reformförslag genomförts och talrika reservationer mot adelns beslut att vilja fasthålla privilegiet afgifvits.

Redan vid första riksdagen efter den nya representationsordningens genomförande, eller alltså riksdagen år 1867, kom frågan om afskaffande

af adelns särskilda forum i vissa mål ånyo på dagordningen. I anledning af motioner i Riksdagens båda kamrar erinrade lagutskottet om hvad flera föregående Riksdagars lagutskott yttrat i ämnet och upptog såsom sitt förslag hvad lagutskottet vid senaste riksdagen hemställt. Hvad utskottet sålunda föreslagit blef utan debatt af båda kamrarna bifallet. Som det emellertid af någon anledning blef försummadt att expediera skrifvelse i ämnet, kunde beslutet icke föranleda någon åtgärd.

Vid 1868 års riksdag förekom frågan ånyo. I afgifvet utlåtande öfver en i andra kammaren väckt motion i ämnet åberopade lagutskottet sitt vid 1867 års riksdag afgifna yttrande och förklarade sig anse, att de tillförene anförda skälen för den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden fortfarande ägde giltighet. Utskottet hemställde därför, att Riksdagen måtte för sin del besluta en författning om upphäfvande af frälsemäns forum privilegium, och sedan detta förslag gillats af båda kamrarna, blef Riksdagens beslut i ämnet för Kungl. Maj:t anmaldt i skrifvelse af den 7 april 1868. Då frågan icke kunde slutligen afgöras utan adelns bifall, men Kungl. Maj:t icke fann skäl att för frågan sammankalla urtima adelsmöte, lät Kungl. Maj:t den af Riksdagen i ämnet gjorda framställningen förfalla. Emellertid aflät Kungl. Maj:t den 3 februari 1869 till det nämnda år sammanträdande adelsmötet en skrifvelse, däri Kungl. Maj:t förklarade sig vilja inhämta adelns yttrande, huruvida adeln för sin del godkände det förslag, som var innefattadt i omförmälda riksdagsskrifvelse. Till svar härpå anförde adeln, att den icke kunde biträda Kungl. Maj:ts framställning, så vidt därmed afsäges förändring af den frälsemän enligt stadgandet i 8 kap. 2 § 8 mom. rättegångsbalken tillkommande rätt att få vissa den rörande mål och ärenden omedelbarligen af hofrätt handlagda och bedömda. Adelns beslut i denna del fattades med 130 röster mot 74. Utan votering beslöt adeln däremot att för sin del samtycka till den af Kungl. Maj:t ifrågasatta förändringen af det i 6 § af adelns privilegier den 16 oktober 1723 grundade samt i 8 kap. 2 § 9 mom. rättegångsbalken meddelade stadgandet, att frälseman i vissa brottmål borde omedelbarligen dömas af hofrätt. Sedan Kungl. Maj:t i anledning häraf för 1870 års Riksdag framlagt förslag till författning om upphäfvande af frälsemäns och deras vederlikars rätt till särskildt forum i brottmål, blef detta förslag tillstyrkt af lagutskottet, som hänvisade till sin tidigare uttalade uppfattning i frågan, och af Riksdagens båda kamrar utan debatt antaget, hvarefter förordning i ämnet utfärdades den 12 maj 1870.

År 1893 återkom frågan i följd af en i Riksdagens andra kammare väckt motion, som af lagutskottet tillstyrktes, hvarefter utskottets hemställan af båda kamrarna gillades utan debatt. Frågan blef därefter hänskjuten till 1893 års adelsmöte, som äfven hade att pröfva en inom adeln

väckt motion i samma syfte. Adelsmötet beslöt med 73 röster mot 43 att afslå såväl det i Riksdagens skrifvelse i ämnet innefattade lagförslaget som den vid mötet väckta motionen. Reservation emot beslutet anmälades emellertid af 27 i adelsmötet deltagande personer.

Redan efter kort hvila kom frågan om upphäfvande af adelns forum privilegiatum i en viss del åter fram. I sin till 1895 års Riksdag afgifna ämbetsberättelse hemställde dåvarande justitieombudsmannen, att Riksdagen måtte för sin del besluta upphäfvande af det genom kungl. brefvet den 26 oktober 1748 meddelade stadgandet därom, att tvister om arf m. fl. mål, som uppräknades i 8 kap. 2 § rättegångsbalken och anginge utländske adelsmän, hvilka i riket inkommit, skulle af hofrätten dömas; dock att de mål och ärenden, som vid den tid, detta beslut trädde i kraft, vore på hofrätts pröfning beroende, skulle af hofrätten med slut afhjälpas. Lagutskottet fann den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden verka i riktning emot att åstadkomma önskvärd enhet i lagskipningen, samt föreslog därför, att Riksdagen måtte för sin del antaga en af utskottet formulerad lag i ämnet. Denna, som i hufvudsak öfverensstämde med justitieombudsmannens förslag, innehöll tillika såsom en öfvergångsbestämmelse, att förmynderskap, i afseende å hvilka vårdnaden före 1895 års utgång blifvit af hofrätt utöfvad, skulle jämväl därefter förblifva under hofrättens inseende, till dess i laga ordning kunde varda annorlunda förordnad. Hvad lagutskottet sålunda hemställt bifölls af båda kamrarna utan debatt, hvarefter lag i ämnet utfärdades den 29 november 1895.

Vid 1907 års riksdag återkom frågan om upphäfvande af adelns forum privilegiatum genoin en i Riksdagens andra kammare väckt motion i ämnet. Motionen utmynnade i en hemställan, att Riksdagen måtte för sin del antaga en så lydande lag angående upphäfvande af frälsemäns och deras vederlikars rätt till särskildt forum i vissa mål:

»Med ändring af hvad § 6 af ridderskapets och adelns privilegier den 16 oktober 1723 samt 8 mom. af 2 § i 8 kap. rättegångsbalken innehålla därom, att vissa mål och angelägenheter rörande frälsemän skola omedelbart af hofrätt bedömas och handläggas, förordnas, att dessa mål och ärenden hädanefter skola tillhöra vederbörande underdomstolar och efter allmänna rättegångsordningen behandlas, dock att därigenom icke någon inskränkning sker i den rätt, som jämlikt kungl. resolutionen den 3 oktober 1675, § 35, jämförd med kungl. förordningen den 1 mars 1749, tillkommer arfvingar i adliga stärbhus att till förrättande af bouppteckningar och arfskiften i samma stärbhus kalla dem, de helst därtill vilja bruka; kommande i följd häraf kungl. brefvet den 7 april 1805, hvarigenom Svenska akademins ledamöter blifvit förunnade enahanda förmåner i rättegångsmål som ridderskapet och adeln, att till all verkan upphöra.

De mål och ärenden, som vid den tid denna författning träder i kraft äro på hofrätts pröfning beroende, skola af hofrätten handläggas och med slut afhjälpas.»

Det sålunda väckta förslaget öfverensstämde i tillämpliga delar hufvudsakligen med de framställningar, som i ämnet gjorts af lagutskottet från och med riksdagen 1850/51. I sin motivering erinrade motionären om frågans öde från och med riksdagen 1868 samt anförde ur riksdagsskrifvelsen nämnda år vissa uttalanden, som gingo ut därpå, att privilegiet ingalunda kunde anses som en verklig förmån för adeln utan fasthellre vore för de flesta bland adelns ledamöter till olägenhet. Motionären framhöll tillika, att adelns domstolsprivilegium rubbade principen om allas likhet inför lag, hvartill motionären fogade det uttalande, att under den tid, som förflutit sedan frågan om privilegiets upphäfvande senast var uppe, olägenheterna af undantagsstadgandena på detta område i allt högre grad gjort sig kännbara, på samma gång den rättsprincip, som låge till grund för upphäfvande af ett dylikt särstadgande, allt starkare gjort sig gällande.

Lagutskottet, som förklarade sig i likhet med motionären finna det framlagda förslaget innefatta en tidsenlig reform, hemställde därför, att Riksdagen måtte för sin del antaga det i motionen framlagda lagförslaget.

Denna hemställan blef af bägge kamrarna utan debatt bifallen, hvar efter Riksdagen genom skrifvelse af den 8 mars 1907 underrättade Kungl. Maj:t om beslutet. För att inhämta adelns yttrande, huruvida adeln godkände det i berörda skrifvelse innefattade lagförslaget, kallade Kungl. Maj:t därefter adeln till urtima möte.

Det sålunda sammankallade adelsmötets riddarhusutskott hemställde i afgifvet utlåtande, att den af Riksdagen för dess del antagna lag i ämnet icke måtte af adeln godkännas. Denna hemställan, hvaremot fem af utskottets ledamöter reserverade sig, grundades på ett flertal skäl, som till största delen innefattade ett upprepande af hvad förut vid riksdagar eller adelsmöten anförts emot den ifrågasatta reformen, naturligtvis med utslutande af sådana argument, som stodo i samband med adelns afskaffade representationsrätt eller upphäfda delar af domstolsprivilegiet. Utskottet sökte sålunda i allmänhet göra gällande, att de praktiska fördelarna af privilegiet icke obetydligt öfvervågde de olägenheter, som med detsamma kunde vara förenade, och uttalade utskottet därför den mening, att det icke föreläge något skäl för adeln att gagnlöst bortskänka en förmån, som utan någon som helst olägenhet för andra kunde fortfarande bibehållas. I öfrigt anförde utskottet, bland annat, att privilegiet icke kunde rubba likheten inför lag, eftersom samma lag tillämpades för alla, äfven om dom-

stolarna växlade; *att* exempelvis adliga myndlingar i Stockholm skulle efter privilegiets upphäfvande finna sina intressen ojämförligt sämre tillgodosedda än ofrälse myndlingars, alldenstund förmyndarekammaren i Stockholm enligt sin instruktion endast hade befattning med förvaltningen af ofrälse myndlingars medel; *samt att* lagförslaget saknade bestämmelse, huruvida i de fall, då hofrätt förordnat förmyndare, tillsynen öfver förmyndarens förvaltning fortfarande skulle af hofrätten utöfvas.

Riddarhusutskottets hemställan blef af adelsmötet med 103 röster mot 48 bifallen, och om frågans utgång fick 1908 års Riksdag emottaga under rättelse genom en skrifvelse från Kungl. Maj:t.

* * *

I likhet med motionären vid 1907 års Riksdag och flera hans föregångare finner jag för min del den länge och ifrigt påyrkade reformen beträffande adelns domstolsprivilegium vara en principalsak af vikt. Här är det nämligen fråga därom, huruvida någon på födseln grundad olikhet mellan skilda grupper af svenska medborgare skall finnas i fråga om den rättsliga behandlingsordningen för vanliga civila ärenden och tvistemål. Huruvida adeln skulle hafva förmåner eller olägenheter af privilegiets afskaffande eller — därest tilläfsventyrs både olägenheter och fördelar komme att däraf blifva en följd för adeln — om olägenheterna skulle öfverväga fördelarna eller tvärtom, är däremot något, som adeln ensam får undersöka. Frågans behandling inom adeln som riksstånd och, efter upphörande af adelns representationsrätt vid riksdagarna, hos den till adelsmöte församlade adeln ger mig emellertid anledning till det antagande, att meningarna härutinnan hos adeln själf varit och fortfarande äro delade.

Reformens motståndare hafva vid många tillfällen och senast vid 1907 års adelsmöte sökt göra gällande, att de bestämmelser, som gifvits om instansordningen och sålunda afgöra, hvilken domstol man skall anlita i ett visst fall, icke berörde frågan om likhet inför lagen, hvilken uteslutande berodde på, om domstolarna hade samma lag att tillämpa. Att olika domstolar användas i första instans, har man funnit i detta hänseende sakna betydelse. En sådan invändning torde emellertid, så vidt jag förstår, vara utan allt värde. Klart är, att en olikhet i fråga om rättegångsförmåner innefattar en olikhet inför lag. Likheten inför lag rubbas lika säkert genom en formell olikhet emellan skilda samhällsklasser som genom att materiellt olika rättsregler på dem vinna tillämpning. Rättegångsordningen är lika väl en beståndsdel af lagen som de öfriga balkarna och i upphäfd

balkars ställe inträdda särskilda lagar. Då såsom nu 8 kap. 2 § 8 mom. rättegångsbalken blott gäller för frälsemän och ej för rikets öfriga innebyggare, föreligger härutinnan en tydlig olikhet inför lag. Denna olikhet blir anstötlig, i samma mån olikheten medgifver åt en samhällsklass ett företräde framför andra samhällsklasser, och kanske rent af för dessa senare klasser medför skada.

Och därmed är jag inne på en synpunkt, från hvilken frågan mer än en gång skärskådats och vid sitt slutliga ordnande uppenbarligen bör betraktas. En abstrakt likformighet i fråga om instansordning kan vara önskvärd utan att behöfva leda till afskaffande af ett urgammalt privilegium. Reformens motståndare hafva också funnit angeläget vara att framställa privilegiet såsom oskadligt för andra medborgare. För min del finner jag däremot det vara obestridligt, att hvarje ökning af hofrätternas arbete, som framkallats genom att de i fråga om vissa mål och ärenden utgöra första instans för adeln, är en skada för landets öfriga medborgare. Att en sådan ökning i hofrätternas arbetsbürda kan vara en följd af privilegiet, bör ej vara svårt att inse. Först och främst är det naturligtvis bortkastadt arbete, som i hofrätten nedlägges på tvistemål, hvilka antagligen ej fullföljts. Hade ett dylikt mål stannat vid rådstufvurätt eller häradsrätt, om dessa domstolar bildat första instansen, skulle hofrätten ej behöft taga någon som helst befattning därmed. Hvad ansökningsärenden angår, är det helt naturligt, att många af dem, t. ex. frågor om stämpelbeläggning af bouppteckningar, helst stora och upptagande många arfvingar, förordnande och entledigande af förmyndare, förmyndares öfvervakande etc., från hofrätterna borttaga en arbetstid, som bättre skulle kunna användas på pröfning af inkomna mål. Att privilegiet skall fortfara att lägga beslag på hofrättsafdelningarnas tid och arbetskraft, samtidigt med att man söker genom utomordentliga åtgärder möjliggöra ett afhjälpande af den länge öfverklagade långsamheten med måls afgörande i öfverrätterna, är naturligtvis lika olämpligt som för den skattdragande allmänheten i sin mån betungande.

Två af riddarhusutskottet vid 1907 års adelsmöte berörda frågor synas mig vidare behöfva tagas i särskildt öfvervägande. Den ena sammanhänger med spörsmålet om behöfliga öfvergångsbestämmelser i den lag, hvarigenom adelns forum privilegiatum skulle komma att upphävas. Tydligt är det ej nog med att i sådant hänseende förordna, att mål, som vid lagens trädande i kraft anhängiggjorts hos hofrätt, också skola slutligen afgöras af hofrätten. Det kan nämligen med ett visst fog göras gällande, att bestämmelse bör gifvas om vårdnaden af sådana förmynderskap, som på grund af domstolsprivilegiet redan stå under hofrättens in-

scende. I analogi med det öfvergångsstadgande, som 1895 års lagutskott förordade i fråga om privilegiets upphäfvande för utländske adelsmän, hvilka i riket inkommit, skulle vid ett totalt upphäfvande af adelns forum privilegiatum kunna stadgas, att de förmynderskap, i afscende å hvilka vårdnaden före privilegiets upphäfvande blifvit af hofrätt utöfvad, skulle jämväl därefter förblifva under hofrättens inseende, till dess i laga ordning kunde blifva annorlunda förordnad. Ett sådant tillägg skulle för vederbörande hofrätt medföra befogenhet att fortfarande öfva inseende öfver ett hos hofrätten anhängigt förmynderskap, till dess hofrätten förordnat om vårdnadens öfverflyttande på därför lämplig underrätt.

Den andra frågan afser förbehållet för stärbhusdelägare i adliga stärbhus i stad att till bouppteckning och arfskifte kalla förrättningsmän efter eget val. Och härmed är på det närmaste förbundet spörsmålet om den ställning, omyndig person, tillhörande adeln i Stockholm, skulle komma att intaga till förmyndarekammaren därstädes.

Uppenbart torde vara, att ett totalt upphäfvande af adelns domstolsprivilegium kan äga rum, utan att intrång behöfver göras i adelns rätt att i stad fritt tillkalla boupptecknings- och arfskiftesförrättare. Men då det möjligen kan sättas i fråga, att icke heller i detta hänseende en särskild rättighet bör åt adeln förbehållas, torde frågan kräfva närmare belysning.

Adelns ifrågavarande rättighet är, såsom af det föregående framgår, en konsekvens af adelns domstolsprivilegium, och från denna synpunkt kunde det låta säga sig, att rättigheten att i stad fritt kalla ifrågavarande förrättningsmän borde stå och falla med privilegiet. En sådan slutsats är emellertid ohållbar, då många andra omständigheter måste tillerkännas betydelse vid frågans besvarande.

Till att börja med bör icke lämnas ur sikte, att adelns frihet att kalla boupptecknings- och arfskiftesförrättare icke är någon adelns uteslutande rättighet utan tillkommer äfven många andra. Sådan rätt äger hvarje stärbhus på landet. Vidare är samma rättighet uttryckligen medgifven delägare i stärbhus efter prästman i stad. Slutligen gäller stadgandet om magistratens rätt att i stad förordna boupptecknings- och arfskiftesmän långt ifrån alla städer. Genom förordningen den 1 maj 1868 bestämdes, att stadgandet i 9 kap. 1 § ärfdebalken att vid uppteckning af egendom, som finnes i bo, lydande under stadsdomstol, eller utgöres af fastighet i stad, borgmästare och råd skola nämna två eller flera redlige män, som egendomen uppteckna och värdera, må, efter Konungens förordnande, upphöra att gälla i afscende å bouppteckning i den stad, hvarest afgifter för bouppteckningars och arfskiftens förrättande icke vidare tagas i beräkning till bestridande af löner eller andra allmänna utgifter.